

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O‘RTA MAXSUS
TA‘LIM VAZIRLIGI**

GULISTON DAVLAT UNIVERSITETI

Sattorqulov O.T, Urazmatov J.M.

SOLIQ VA SOLIQQA TORTISH
O`QUV QO`LLANMA

Barcha noiqtisodiy ta‘lim yo‘nalishlari uchun

Annotatsiya

O`zbekistonda olib borilayotgan iqtisodiy islohotlarni amalga oshirishda, avvalombor, soliq siyosatini yanada takomillashtirish, soliq turlarini kamaytirish, ularni hisoblash mexanizmini soddalashtirish muhim yo`nalishlaridan hisoblanadi. Soliqlarning iqtisodiy mohiyati davlat bilan yuridik va jismoniy shaxslar o`rtasida vujudga keluvchi ob`ektiv majburiy to`lovlarga asoslangan moliyaviy munosabatlar orqali xarakterlanadi. Bu moliyaviy munosabatlar maxsus ijtimoiy xarakterga ega bo`lib, milliy daromadning bir qismi bo`lgan pul mablag`larini davlat ixtiyoriga safarbar qilishga xizmat qiladi.

2020 yil 1 yanvardan amaliyotga joriy etilgan yangi tahrirdagi Soliq kodeksi asosida tayyorlangan ushbu o`quv qo`llanma soliqlar va boshqa majburiy to`lovlarni o`rganishga bag`ishlangan bo`lib, u noiqtisodiy bakalavriyat ta`lim yo`nalishida o`qiyotgan Oliy ta`lim muassasalar talabalari, kollej va litsey talabalari, mustaqil tadqiqotchilar, ilmiy xodimlar, magistrantlar, shuningdek soliq munosabatlari bilan shug`ullanuvchi keng kitobxonlar ommasiga mo`ljallangan.

Taqrizchilar : Phd. B.B.Valiyev

i.f.n., dots. A.B.Muxametov

KIRISH

O'zbekistonda raqamli iqtisodiyot rivojlanishi sharoitida soliqlar va ularga tenglashtirilgan to'lovlar davlat byudjetining asosiy daromad manbasi hisoblanadi, shuning uchun yuridik hamda jismoniy shaxslardan undiriladigan soliqlar va ularga tenglashtirilgan to'lovlar bo'yicha chuqur bilimga ega bo'lishni, to'lovlarni hisoblash va byudjetga to'lash tartiblarini soliq nazariyasi, soliq qonunchiligi asoslari, soliqni prognoz qilish va boshqa o'zlashtirgan bilimlari asosida mukammal o'rganganish bugungi kun talabini taqozo etmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning 2020 yil 24 yanvarda Oliy Majlisga Murojaatnomasida ta'kidlaganidek, "Soliq kodeksi normalarini har bir soliq xodimi, tadbirkorlar va soliq to'lovchilar puxta o'zlashtirishi, buning uchun ularni muntazam ravishda o'qitish zarur"¹.

Noiqtisodiy ta'lim yo'nalishlari bo'yicha tayyorlanayotgan kadrlarning iqtisodiy bilimlarini va ilmiy dunyoqarashini shakllantirishda muhim rol o'ynovchi "Soliq va soliqqa tortish" fani o'qitiladi. Ushbu fanni o'qitish jarayonida fanning predmeti, vazifalari va maqsadi, yuridik shaxslar tushunchasi, soliqqa tortishning ob'ektiv zarurligi, yuridik va jismoniy shaxslardan undiriladigan soliqlar va boshqa majburiy to'lovlar turlari, ularni hisoblash va to'lash tartibi, soliq hisobotlarini to'ldirish va taqdim etish muddatlari, soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni hisoblash mexanizmi, soliq imtiyozlari va preferentsiyalar, maxsus soliq rejimlari, yuridik va jismoniy shaxslardan undiriladigan soliq tushumlarining davlat budjetida tutgan o'rni, yuridik va jismoniy shaxslarni soliqqa tortish muammolari bo'yicha chuqur nazariy va amaliy bilim berish kabi masalalarni qamrab olgan.

Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarni O'zbekiston Respublikasining soliq va soliqqa tortish tizimi bilan yaqindan tanishtirib, ularning iqtisodiy bilimlarini chuqurlashtirish, amaliy qo'llay olish ko'nikmalarini hosil qilishga qaratilgandir.

Fanning vazifasi – talabalarni soliq turlarini, soliq ob'ektlari, sub'ektlari, soliqni hisoblash yo'llarini, uni undirish usullari, imtiyozlari, soliq organlariga

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. 24.01.2020 yil.
<http://uza.uz/oz/politics>.

hisob-kitoblarni taqdim etish tartibi, hisoblanayotgan soliqlarni buxgalteriya hisobida aks ettirilishini o'rgatishdan iboratdir.

Shu maqsadda "Soliq va soliqqa tortish" fani bo'yicha o'qitishning ilg'or pedagogik texnologiya qoidalari asosida o'quv qo'llanma ishlab chiqilgan.

O'quv qo'llanma tarkibi har bir dars mashg'ulotlari uchun ma'ruza, amaliy mashg'ulot, test savollari va glossariy ilovalaridan tashkil topgan.

2020 yil 1 yanvardan amaliyotga joriy etilgan yangi tahrirdagi Soliq kodeksi asosida tayyorlangan ushbu o'quv qo'llanma Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining professor-o'qituvchilari, Oliy ta'limning noiqtisodiy bakalavriyat ta'lim yo'nalishida o'qiyotgan talabalari, ilmiy xodim va magistrantlari, shuningdek soliq va soliqqa tortish munosabatlar bilan shug'ullanuvchi keng kitobxonlar ommasiga mo'ljallangan.

1-Mavzu. Soliqlarning iqtisodiy mohiyati va ahamiyati.

Reja:

1. Soliqlarning iqtisodiy mohiyati va ob'ektiv zarurligi.
2. Soliqlarning asosiy elementlari va tamoyillari.
3. Soliqlarning funksiyalari va vazifalari.
4. Soliqlar va maxsus soliq rejimlari.

1.1. Soliqlarning iqtisodiy mohiyati va ob'ektiv zarurligi.

Soliq tushunchasi iqtisodiy kategoriya sifatida davlatning paydo bo'lishi va uning faoliyati davomiyligi bilan bevosita bog'liqdir. Shu o'rinda soliq kategoriyasi davlat iqtisodiy siyosati orqali iqtisodiy voqelik sifatida yuzaga chiqishini ta'kidlash lozim. Soliq tushunchasi tor ma'noda davlat ixtiyoriga soliq to'lovchilardan majburiy tartibda undiriladigan pul tushumlarini ifodalaydi.

Soliqlarning amal qilishi bu ob'ektivlikdir, chunki jamiyatni tashkil etuvchi individlarning hammasi ham real sektor (ishlab chiqarish sohasi)da faoliyat ko'rsatmaydi. Jamiyatda boshqalar tomonidan rad etilgan yoki shug'ullanish iqtisodiy samarasiz bo'lgan sohalar ham mavjudki, bular soliqlarni ob'ektiv amal qilishini talab etadi. Aniqroq qilib aytganda, jamiyatni norentabel (mudofaa, meditsina, fan, maorif, madaniyat va boshq.) va rentabel sohaga ajralishi hamda norentabel sohani moliyalashtirishning tabiiy zarurati soliqlarni ob'ektiv amal qilishini zarur qilib qo'yadi, norentabel sohaning ijtimoiy xizmatlari asosan davlat tomonidan amalga oshiriladiki, ularni moliyalashtirish usuli sifatida yuzaga chiquvchi soliqlar ham shu tufayli bevosita davlatga tegishli bo'ladi.

Soliqlarning ob'ektiv zarurligini bozor iqtisodiyotiga o'tish sharoitida ikki holatda: birinchidan, davlatning qator vazifalarini mablag' bilan ta'minlash zarurligi, ikkinchidan, bozor iqtisodiyoti qonun-qoidalari bilan ifodalash mumkin.

Davlatning bajaradigan funksiyalari va vazifalari ko'p bo'lib, bozor iqtisodiyoti rivojlana borishi bilan ba'zi ijtimoiy himoyalangan bozor munosabatlariga mos kelmaydigan vazifalar yo'qola borsa, yangi vazifalar paydo bo'la boshlaydi. Bozor iqtisodiyotiga o'tish davrida davlatning yangi vazifalari

paydo bo'ladi. Bularga respublikamizda kam ta'minlanganlarga ijtimoiy yordam ko'rsatish, bozor iqtisodiyoti infratuzilmasini (sanoat, qishloq xo'jaligi va moliya tizimida) tashkil qilish kiradi. Shu yerda davlat kuchli ijtimoiy - siyosiy tadbirlarni amalga oshirish uchun pensionerlar, nafaqaxo'rlar, talabalar, ko'p bolali onalar va boshqalarni ko'proq mablag' bilan ta'minlash zarurligini anglab cheklangan tovarlar bahosidagi farqni byudjet hisobidan qoplaydi va ularga boshqa xarajatlarni davlat hisobidan amalga oshiradi, mahallalarda kam ta'minlanganlarga moddiy yordamlar tashkil etadi. Shu bilan birga, O'zbekiston davlati jamiyat a'zolari osoyishtaligini saqlash maqsadida o'zining mudofaa qobiliyatini saqlab va mustahkamlab turishga, texnika va o'q-dorilarga ham mablag'lar sarflaydi, qolaversa, davlat fuqarolar xavfsizligini saqlash, mamlakatda tartib intizom o'rnatish, uni boshqarish funksiyalarini bajarish uchun ham ko'plab mablag' yo'naltirishga majbur. Bunday xarajatlarni amalga oshirishning majburiyligi ular uchun manba bo'lgan soliqlarni ham ob'ektiv zarur qilib qo'yadi.

Qayd etish lozimki, hozirga qadar davlatning funksiyalarini bajarish uchun lozim bo'lgan moliyaviy mablag'larni shakllantirishning soliqlardan boshqa usuli jahon amaliyotida qo'llanilgan emas. Demak, hukmron kuch sifatida davlat mavjud ekan, moliyalashtirish usuli sifatida soliqlar ham amal qiladi. Ma'lumki, jamiyat iqtisodiy hayoti juda murakkab iqtisodiy hodisalardan iborat. Ana shu murakkablik bevosita soliqlarga ham tegishliki, bu holat soliqlarning iqtisodiy mohiyatini teran anglashni taqozo etadi.

Soliqlar majburiy to'lovlarni ifoda etuvchi pul munosabatlarini bildiradi. Bu munosabatlar soliq to'lovchilar (huquqiy va jismoniy shaxslar) bilan ularni o'z mulkiga aylantiruvchi davlat o'rtasida bo'ladi. Korxonalar va tashkilotlar aholiga xizmat ko'rsatganda, ishlar bajargan yoki bozorlarda oldi-sotdi qilish jarayonida pul munosabatlarini hosil qiladi. Lekin ular soliq bo'la olmaydi, soliq munosabati bo'lishi uchun davlat mamlakatda yaratilgan mahsulot qiymatini taqsimlash yo'li bilan davlat byudjetiga majburiy tartibda to'lanishi yoki undirilishi lozim. Davlat uchun byudjetning asosiy manbai hisoblangan soliqlar katta ahamiyatga egadir.

Soliqlar, yig'imglar, bojlar va boshqa to'lovlar hisobiga davlat moliyaviy resurslari tashkil topadi. Davlat faoliyatining barcha yo'nalishlarini mablag' bilan ta'minlashning asosiy manbalaridan biri va davlat ustuvorligini amalga oshirishning iqtisodiy vositasi soliqlardir. Soliq tizimini tartibga solish va mukammallashtirish samarali davlat iqtisodiy siyosatini olib borishga, xususan, moliyaviy tizimni rivojlantirishga yordam beradi. Iqtisodiyotni davlat tomonidan soliqlar orqali tartibga solish, davlat byudjetini shakllantirish, soliq solish vositasida jamiyatdagi u yoki bu jarayonlarning rivojlanishiga ta'sir etuvchi usuli hisoblanadi. Shunday qilib, davlatning mavjudligi soliqlar bilan uzviy bog'liq, chunki soliqdan tushadigan tushumlar davlat iqtisodiy mustaqilligining bosh manbaidir.

Soliqlar qadimgi davrlardan e'tiboran olingan, ammo u vaqtlarda soliqlar ozod va erkin bo'lmagan kishining belgisi bo'lib xizmat qilgan. Adam Smit (shotland faylasufi va iqtisodchisi, 1723-1790 y.) o'zining «Xalqlar boyligining sabablari va tabiatlari» nomli kitobida (1776 y.) ilk bor soliq tamoyillarini asoslab berdi, soliqlarning ahamiyatini yoritib, ularni davlatga to'lash qullik emas, balki erkinlik alomati ekanligini asoslab berdi.

N.I. Turgenev o'zining «Soliq nazariyasi tajribasi» nomli kitobida (1818 y.) shuni ta'kidlaydiki, «Bilimli bo'lishning muvaffaqiyatlari ularning xalqlar urf odatlariga foydali ta'siri darajasiga qarab soliqlar tizimining takomillashuviga ham ta'sir etgan», «...soliqlar bilimga ega bo'lish bilan birga paydo bo'lib, uning belgisi bo'lib qoldi. ...Soliqlarning tayinlanishi, taqsimlanishi va yig'ilish usuliga qarab xalq orasida tarqalgan ma'lumotlar to'g'risida; yig'iladigan soliqlar miqdoriga qarab uning boyligi haqida fikr yuritish mumkin, bu bilimlilik va ma'rifatni anglatadigan ikki eng asosiy xususiyatdir».

Bu so'zlardan yana bir bor amin bo'lish mumkinki, soliqlar qadimiy moliyaviy institutlar hisoblanib, davlatning paydo bo'lishi bilan yuzaga kelgan. Soliqlar davlat organlarini ta'minlash va ular oldidagi vazifalarning bajarilishini moddiy ta'minlash manbai sifatida xizmat qilgan. Davlatning rivojlanishi bilan uning vazifa va funksiyalari yangicha xususiyatlarga ega bo'ldi. Lekin soliqlarning

davlatni va uning organlarini moliyalashtirishda manba sifatidagi roli o'zgarmay qoldi.

Shu o'rinda soliqlarga turli iqtisodchilar tomonidan berilgan ta'riflarni keltirib o'tish o'rinlidir. «Soliqlar, - deb yozadi D.Rikardo, - hokimiyat ixtiyoriga kelib tushadigan yyer resursi va mamlakat mehnatining bir qismini tashkil etadi va oxir oqibatda ular kapital hisobidan yoki mamlakat daromadi hisobidan to'lanadi».² Shuni alohida ta'kidlab o'tish lozimki, D.Rikardo soliqlar mohiyatini yoritib, o'z navbatida, A.Smit tomonidan yaratilgan soliqlar nazariyasini ma'lum darajada rivojlanishiga o'zining hissasini qo'shgan.

Soliqlar bo'yicha yana bir ta'rif, S.G.Pepelyaev tomonidan berilgan: «Soliq - ommaviy hokimiyat sub'ektlarining to'lov qobiliyatini ta'minlash maqsadida jismoniy va yuridik shaxslar mulklarini begonalashtirishning majburiylik, yakka tarzda holisona, qaytarmaslik, davlatning majburlashi bilan ta'minlanganlik asoslarida va jazo yoki kontributsiya xarakteriga ega bo'lmagan qonunda belgilangan yagona shaklidir».³

Hozirgi paytda iqtisodiy adabiyotlarda soliqlarning iqtisodiy mohiyatini o'rganishga bag'ishlangan qator ilmiy ishlar chop etilgan. Masalan, «Siyosiy iqtisod» izohli lug'atida soliqlar «...korxonalar, tashkilot va aholini, mamlakat moliyaviy resurslarini tashkil etishdagi ishtirokini xarakterlovchi majburiy to'lovlar tizimi» deb izohlanadi.

Professor D.G.Chernikning fikricha, «Soliqlar - davlat tomonidan xo'jalik sub'ektlari va fuqarolardan qonuniy tartibda o'rnatilgan stavkalarda undirib olinadigan majburiy yig'imlarni o'zida aks ettiradi».⁴

Professor B.G.Boldirev boshchiligida yozilgan «Kapitalizm moliyasi» o'quv qo'llanmasida soliqlarga quyidagicha ta'rif berilgan: «Soliqlar — davlat tomonidan undirib olinadigan, jismoniy va huquqiy shaxslarning majburiy to'lovlari»⁵. Haqiqatan ham yuqorida keltirilgan ta'riflar eng sodda va keng omma

² Риккардо Д. Начало политической экономики и налогового обложения. Сочинения./ т. 1. /Пер. с англ. - М.: Госполитиздат, с.380.

³ Пепеляев С.Г. Основы налогового права. -М., 1995. с.24.

⁴ Черник Д.Г. Налоги в рыночной экономике. -М.: Финансы, 1992. №3 с.19.

⁵ Болдырев Б.Г. Финансы капитализма. - М.: Финансы, 1987. 21.

uchun qulay va tushunarli bo'lishi mumkin. Lekin bu ta'riflar o'zida soliqlarning tashkiliy-huquqiy tomonlarini to'laligicha aks ettira olmaydi. Bundan tashqari, ushbu to'lovlar nima maqsadda undirib olinishi hamda qachon undirib olinishi to'g'risida etarli ma'lumotlar bera olmaydi.

Soliqlar davlat byudjeti daromadlarini tashkil etuvchi asosiy manba va iqtisodiyotni boshqaruvchi muhim qurol hisoblanadi. Biroq bu ta'rif soliqlarning mohiyatini to'laligicha yoritadi olmaydi hamda soliqlarning tashkiliy-huquqiy tomonlarini o'zida aks ettira olmaydi. Bundan tashqari iqtisodiy munosabat sifatida, bu munosabatlar ob'ekti bo'lib nima hisoblanadi? degan savollarga javob bera olmaydi.

Shuni ta'kidlash kerakki, prof. O.Olimjonovning fikriga ko'ra, soliqlar quyidagicha ta'riflansa, soliqlarning mohiyati kengroq yoritiladi va maqsadga muvofiq bo'ladi: «Soliqlar - davlat va jamiyatning pul mablag'lariga bo'lgan ehtiyojini qondirish maqsadida qonun tomonidan belgilab qo'yilgan hajmda va o'rnatilgan muddatda jismoniy va huquqiy shaxslardan davlat ixtiyoriga majburiy ravishda undirib olinadigan to'lovlardir».⁶

Bizningcha, soliqlarga berilgan mana shu ta'rif eng maqbul ta'rif bo'lib, soliqlarning mohiyati, ularning iqtisodiyotdagi o'rni va rolini, soliqlarning xarakter jarayonini nazariy jihatdan chuqurroq yoritib, soliqlar haqida aniqroq tasavvur hosil qilishga yordam beradi. Soliqlarga olimlar tomonidan berilgan bir qancha ta'riflarni o'rganib chiqdik. Shu o'rinda bu ta'riflar ma'lum ma'noda bir-birini takrorlab, to'ldirib va boyitib kelmoqda. Yuqoridagi ta'riflar soliqlarni to'liq va aniq yoritish, ularning barcha jihatlarini batafsil qamrab olmaydi. Shuning uchun soliq toifasini har tomonlama, kengroq va batafsilroq, uning mohiyati va ahamiyatini, iqtisodiyotni rivojlantirishdagi roli va o'rnini, soliqlarni nazariy jihatlarini aniqroq yoritadi oladigan ta'rifni keltirish muammosi mavjuddir.

Tarixan soliqlar, davlatni saqlab turish uchun zarur bo'lgan majburiy to'lovlar sifatida, davlat paydo bo'lishi bilan vujudga kelgan. Soliqlar, davlat faoliyat

⁶ Olimjonov O. Bozor iqtisodiyotiga o'tish davrida soliq siyosati. Hayot va iqtisod. 1992 y.

ko'rsatishining moddiy asosini tashkil etadi, ularning iqtisodiy tabiati xuddi shu yerdan kelib chiqadi.

Biz soliqlarning iqtisodiy mohiyatini to'liq tushunishimiz uchun, dastavval soliq so'zining tarixan mavjud bo'lgan iqtisodiy ma'nosini to'g'ri tushunib tahlil qilib olishimiz lozim.

Soliq tushunchasi - iqtisodiy munosabatlarda asosiy o'rinni egallaydi. Uning xarakterli tomoni shundaki - u tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanadigan yuridik va jismoniy shaxslardan ularga mulkchilik, xo'jalik yuritish yoki tezkor boshqaruv huquqida tegishli bo'lgan pul mablag'larini davlat va munitsipal tuzilmalarni moliyaviy ta'minlash maqsadida begonalashtirish shaklida undiriladigan majburiy, yakka tartibdagi qaytarib berilmaydigan to'lovlarni aks ettiradi, ya'ni soliq - davlat tomonidan xo'jalik yurituvchi sub'ektlar va fuqarolardan majburiy qonuniy tartibda belgilangan stavkalar bo'yicha, soliq to'lovchining bundan biron bir muayyan manfaat ko'rishi bilan bevosita bog'lanmagan tarzda undiriladigan pul yig'imidir.

Hozirgi vaqtda soliqlar vositasida davlat daromadlarining asosiy qismi shakllantiriladi. Bozor munosabatlarining shakllanishi davrida soliqlar korxonalarining iqtisodiy faoliyatini tartibga solishning bilvosita quroli hisoblanadi.

Yuqoridagi ta'riflarni tahlil qilgan holda quyidagilarni ifodalash mumkin:

a) soliqlarni belgilash huquqi faqat davlatning qonun chiqaruvchi oliy organi - parlamentga beriladi;

b) soliqni fuqaro emas, mulkdorlar to'laydi;

v) soliq davlat byudjetiga daromad olish uchun belgilanadi;

g) soliq to'lash majburiy xususiyatga ega.

Demak, soliqlar - byudjetga tushadigan pul va qonunda belgilangan majburiy munosabatlardir. Soliqlarning majburiyligi Oliy majlis bilan tasdiqlangan huquqiy va me'yoriy qonunlar bilan ta'minlanadi. Shunday ekan, soliqlarni to'lamaslikka, soliq ob'ektini yashirishga, soliq summasini kamaytirib ko'rsatishga na huquqiy va na jismoniy shaxslarning haqqi yo'q.

Soliq to'lash xo'jalik yurituvchi sub'ektlar va fuqarolar bilan davlat o'rtasida yangidan yaratilgan qiymatni taqsimlashning asosiy vositasi hisoblanadi. Biror bir jamiyatni soliq tizimisiz tasavvur qilish mumkin emas. Chunki, soliqlar byudjet daromadlari (pul fondi)ni tashkil etishning asosiy vositasi bo'libgina qolmay:

- mahsulot ishlab chiqarish hajmini oshirishga;
- ishlab chiqarishni rag'batlantirishda investitsiyalarni ko'paytirishga;
- raqobatbardosh mahsulot hissasini ko'paytirishga;
- kichik va o'rta biznesni rivojlantirishga;
- xususiy korxonalar ochish bilan bog'liq bo'lgan bozor infratuzilmasini barpo qilishga;
- umumdavlat ehtiyojlarini qondirishga va boshqalarga xizmat qiladi.

Jamiyat rivojlanishi tarixida hali birorta davlat soliqlarsiz mavjud bo'lgan emas. Bozor iqtisodiyotida ham davlat o'zining ichki va tashqi vazifalarini, har xil ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy chora-tadbirlarni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan mablag'larning asosiy qismini soliqlar orqali to'playdi. Jumladan, soliqlar respublika va mahalliy byudjetlar daromadlarini shakllantiradi, davlat ijtimoiy dasturlari uchun moliyaviy negiz yaratadi, soliq to'lovchi shaxslarning tadbirkorlik faoliyatini boshqaradi, ularning tabiiy resurslardan unumli foydalanishga bo'lgan intilishini rag'batlantiradi, narx belgilashga ta'sir ko'rsatadi, aholining turmush darajasini tartibga solib turadi. Imtiyozlar yordamida aholining kam ta'minlangan qatlamlarini ijtimoiy himoya qilishni tashkil etishga yordam beradi va hokazo. Shuning uchun soliqlar orqali shakllangan mablag'larning eng kam miqdori davlat vazifasi bajarilishiga taalluqli eng kam harajat hajmi bilan bog'liq bo'ladi va shu hajm bilan chegaralanadi.

Soliqlar rivojlangan tovar ishlab chiqarishning muhim kategoriyasi bo'lib, albatta yanada kengroq kategoriya - davlat byudjeti bilan chambarchas bog'langan. Chunki soliqlar byudjetning shakllanishida ishtirok etadi.⁷

⁷ Vahobov A., Sirojiddinova Z. O'zbekiston Respublikasining Davlat byudjeti. –T.: TMI, 2002. 36 – bet.

Soliqlar moliyaviy resurslarni davlat ixtiyorida to'planib borishini ta'minlaydi, bu resurslardan iqtisodiy rivojlanishning umumdavlat, mintaqaviy vazifalarni hal qilish, ishning samaradorligi va sifatini rag'batlantirish, ijtimoiy adolat tamoyillaridan kelib chiqib daromadlarni tartibga solish uchun foydalaniladi.

Davlat soliqlarni davlat byudjetini shakllantirish uchun amalga kiritadi, soliqlar birorta aniq xarajatlarni qoplash maqsadiga ega emas, bu ayrim turdagi daromadlardan tushadigan tushumlardan amalga oshiriladigan xarajatlar ularga bog'liq bo'lib qolishining oldini olish zarurati bilan asoslangan. Biroq bir qancha hollarda umumiy soliqlar bilan birga maqsadli soliqlar ham belgilanadi, ularning amalga kiritilishi iqtisodiy faoliyatda ijobiy rol o'ynashi mumkin.

1.2.Soliqlarning asosiy elementlari va tamoyillari. Soliqqa tortish tizimining asosiy bo'g'ini hisoblangan soliq elementlari soliq solishda ifodalanadigan asosiy tushunchalar bo'lib, ular soliq to'lovchilar va davlat byudjeti o'rtasidagi iqtisodiy-huquqiy munosabatlarda namoyon bo'ladi.

Soliq nazariyasida soliqqa oid munosabatlarni to'liq va teranroq ifoda etish uchun iqtisodiy voqeliklarni har bir kichik guruhlari muayyan nomdagi iboralar bilan izohlanadi. Soliq elementlari ham huddi shunday soliqqa oid iqtisodiy xodisalarni izohlashga xizmat qiluvchi yaxlit tushuncha hisoblanadi. Soliq elementlari tushunchasi soliq solish tizimining muhim tarkibiy qismi bo'lib, uning o'zi ham kichik tizimni tashkil etadi, ya'ni soliq elementlari ham bir necha iqtisodiy kategoriyalarni yaxlit holatdagi harakatini bildiradi.

2020 yil 1 yanvardan amalda bo'lgan yangi tahrirdagi Soliq kodeksiga asosan soliqning barcha elementlari aniqlab qo'yilgan taqdirdagina ushbu soliqlar belgilangan deb hisoblanadi.⁸

Bunday soliq elementlariga quyidagilar kiradi:

- 1) soliq solish ob'ekti;
- 2) soliq bazasi;

⁸ O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi (yangi tahriri) 30.12.2019 yil.

- 3) soliq stavkasi;
- 4) soliq davri;
- 5) soliqni hisoblab chiqarish tartibi;
- 6) soliq hisobotini taqdim etish tartibi;
- 7) soliqni to'lash tartibi.

Soliq solish ob'ekti. Soliq solish ob'ekti mol-mulk, harakat, harakat natijasi yoki qiymat, miqdoriy yoki fizik xususiyatga ega bo'lgan boshqa holat bo'lib, u mavjud bo'lganda soliq to'g'risidagi qonun hujjatlari soliq to'lovchida soliq majburiyatini vujudga keltiradi.

Har bir soliq belgilanadigan mustaqil soliq solish ob'ektiga ega bo'ladi.

Soliq bazasi. Soliq bazasi soliq solish ob'ektining qiymat, fizik yoki boshqa xususiyatini ifodalaydi. Har bir soliq uchun soliq bazasi va uni aniqlash tartibi soliq kodeksi bilan belgilanadi.

Soliq stavkasi. Soliq stavkasi soliq bazasining o'lchov birligiga nisbatan hisoblanadigan soliqning foizlardagi yoki mutlaq summadagi miqdorini ifodalaydi.

Soliq davri. Soliq davri deganda tugagandan keyin soliq bazasi aniqlanadigan hamda to'lanishi lozim bo'lgan soliq summasi hisoblab chiqariladigan kalendar yil yoki boshqa davr tushuniladi.

Soliqlar va yig'implarni hisoblab chiqarish va to'lash tartibi. Soliqni hisoblab chiqarish tartibi - soliq bazasidan, soliq stavkasidan, shuningdek mavjud bo'lgan taqdirda, soliq imtiyozlaridan kelib chiqqan holda soliq davri uchun soliq summasini hisob-kitob qilish qoidalarini belgilaydi. Soliqni hisoblab chiqarish soliq to'lovchi tomonidan mustaqil ravishda amalga oshiriladi.

Ayrim hollarda bu majburiyat soliq organiga yoki soliq agentiga yuklatilishi mumkin. Soliq to'lovchilar va soliq agentlari soliqlar hamda yig'implarni mustaqil ravishda to'laydi. Soliqni to'lash soliqning to'liq summasi bo'yicha yoki joriy to'lovlar tartibda amalga oshiriladi.

Agar soliq bo'yicha soliq davri bir necha hisobot davrini tashkil etsa, ulardan har birining natijalari bo'yicha joriy to'lovlar to'lanadi. Joriy to'lovlarni to'lash majburiyati soliqni to'lash bo'yicha majburiyatga tenglashtiriladi.

Yuridik shaxslar va yakka tartibdagi tadbirkorlar soliqlarni banklar orqali naqd pulsiz shaklda to'laydi.

Soliqlar va yig'implarni turlari bo'yicha hisoblab chiqarish tartibi hamda to'lash muddatlari soliq kodeksi bilan belgilanadi.

Soliq imtiyozlari. Soliq to'lovchilarning ayrim toifalariga boshqa soliq to'lovchilarga nisbatan soliq to'g'risidagi qonun hujjatlarida nazarda tutilgan afzalliklar, shu jumladan soliqni to'lamaslik yoki ularni kamroq miqdorda to'lash imkoniyati soliq imtiyozlari deb aytiladi.

Soliq to'lovchiga soliqlarni to'lash bo'yicha muddatni kechiktirish (bo'lib-bo'lib to'lash) imkoniyati berilishi soliq imtiyozlari hisoblanmaydi va soliq imtiyozlari Soliq kodeks bilan taqdim etiladi.

Soliq munosabatlarining sub'ektlari. Soliq to'lovchilar, soliq agentlari va vakolatli organlar soliq munosabatlarining sub'ektlaridir.

Soliq agentlari. Zimmasiga soliqlarni hisoblab chiqarish, soliq to'lovchidan ushlab qolish va byudjet tizimiga o'tkazish majburiyati yuklatilgan shaxslar soliq agentlari deb aytiladi.

Soliq solish tamoyillari. Soliq solish tamoyillari soliq munosabatlarini amaliyotda tashkil etish, soliq solish, uni undirish amaliyotining mazmunini ochib beradi. Soliq solish tamoyillarini A.Smit o'zining "Xalqlar boyligining sabablari va tabiatlari" nomli kitobida (1776 y.) ilk bor asoslab bergan va unga ko'ra:

-Davlat fuqarolari davlat xarajatlarini qoplashda o'zlari hukumat muhofazasida foydalanayotgan daromadlariga muvofiq tarzda qatnashishlari lozim.

-Har bir odam to'laydigan soliq aniq belgilab qo'yilgan bo'lishi kerak bunda o'zboshimchalik ketmaydi. Soliq miqdori, to'lanadigan vaqti va tartibi uni to'lovchiga ham, boshqa har qanday odamga ham birday aniq va ma'lum bo'lishi zarur.

-Har bir soliq to'lovchiga har jihatdan qulay bo'lgan vaqtda va tartibda undirilishi kerak.

-Har bir soliq shunday tarzda o'rnatilishi kerakki, bunda soliq to'lovchining xamyonidan ketadigan pul davlat byudjetiga kelib tushadigan mablag'ga nisbatan ortiq bo'lishiga yo'l qo'yilmasin, deb ta'kidlab o'tilgan.

Bugungi kunda soliq solish tizimining quyidagi tamoyillari mavjud:

-Soliq solishning etarlilik tamoyili. Soliq solishning etarlilik tamoyiliga muvofiq soliq solish darajasi shunday bo'lishi lozimki, u davlat intilayotgan milliy iqtisodiyot samaradorligiga erishishni kafolatlay olsin. Soliqqa tortish tizimi iqtisodiyot, ijtimoiy himoya, mudofaa qobiliyati va boshqa sohalardagi davlat siyosatini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan moliya resurslari to'planishini ta'minlashi lozim. Shuni ham ta'kidlab o'tish lozimki, soliq stavkalari soliq yuki ko'rsatkichi hisoblanmaydi, chunki soliq to'lovchi soliq to'lar ekan, davlat tomonidan bepul xizmatlardan bahramand bo'lgani holda ayni chog'da o'zining ba'zi xarajatlarini qisqartiradi. Umuman olganda, etarlilik tamoyili soliq siyosatini belgilayotganda uni davlatning qabul qilingan ijtimoiy-iqtisodiy siyosati bilan qat'iy ravishda uyg'unlashtirishni taqozo etadi.

-Soliq solishning tadbirkorlik va investitsiyalarni rag'batlantirish tamoyili. Soliq tizimi xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning ishlab chiqarishini rivojlantirish, uskunalari va zamonaviy texnologiyalar sotib olish uchun mablag' yo'naltirish, ya'ni kapital jamg'arish va shu yo'l bilan texnologiyalarni takomillashtirish, raqobatbardosh maxsulotlar ishlab chiqarishni rag'batlantirishi lozim. Soliq tizimi resurslarning samarali taqsimlanishiga to'sqinlik qilmasligi hamda xo'jalikni mustaqil yuritish omillarini cheklab qo'yimasligi lozim. Soliqlar miqdori haddan tashqari katta qilib belgilansa, ishlab chiqarish hajmlari kamayib ketadi, bu jarayon zahiralari, banklardagi pul mablag'larining barakasi uchishiga olib keladi.

Soliq solish bazasi va uning hajmlarini noto'g'ri belgilash xodimlarning malaka oshirishga, ratsionalizatorlik va ixtirochilik faoliyati bilan shug'ullanishga va boshqa sohalarga bo'lgan intilishiga salbiy ta'sir etadi. Soliq solishning iqtisodiy omillarga ta'siri ikki xil ko'rinishda bo'ladi, ya'ni qiyosiy oqibat va daromad oqibati shaklida ifodalanadi. Qiyosiy oqibat mehnat natijalari, jamg'arish, investitsiyalash, yangi g'oyalarni joriy etish va ishlab chiqarish faoliyatining

boshqa xil ko'rinishlari bilan shug'ullanish uchun nisbatan kamroq darajada rag'batlantirishda namoyon bo'ladi. Ayniqsa, progressiv (oshib boruvchi) soliq solishda bunday oqibatning rag'batlantirishga zid ta'siri yaqqol ifodalanadi.

Soliqlarning ta'siri investitsiyalar tarkibida ham yaqqol seziladi. Turli ko'rinishdagi aktivlar uchun joriy etilgan har xil soliq tartiblari investitsiya imkoniyatlari va sarmoyadorlarning portfeli tarkibida sezilib qoladi. Soliq tizimidagi kamchilik va nuqsonlar iqtisodiy o'sish sur'atlarining pasayib ketishiga olib kelishi mumkin, bu hol pirovard natijada davlat byudjeti daromadlarining o'zgarishiga ham ta'sir etmay qolmaydi.

-Soliq solishning adolatlilik tamoyili. Soliq solishning adolatlilik tamoyiliga muvofiq, soliqlar jamiyat tomonidan oqilona va adolatli deb tan olingan umumiy ob'ektiv qoidalarga binoan belgilanishi lozim. Adolatlilik tamoyili bir qancha asosiy guruhdagi soliq solish tamoyillariga bo'linadi. Bularni ikki guruhga bo'lgan holda o'rganish maqsadga muvofiqdir. Bunda gorizantal va vertikal adolatni bir-biridan farqlash lozim. Gorizantal adolat tamoyili daromad olishning turli sharoitlarida soliq to'lovchilarga nisbatan soliq solishning taxminan teng shartlarini qo'llashni nazarda tutadi.

-Soliq solishning oddiylik va holislik tamoyili. Bu tamoyil soliq solish bazasini aniqlashda, soliqlarni hisoblab chiqishda oddiylik bo'lishini, taqdim etiladigan hisobotlarning mazmunini soddalashtirish, shuningdek soliqlarning eng muxim turlari bo'yicha yagona stavkalar belgilash, beriladigan imtiyozlarni iloji boricha kamaytirishni ko'zda tutadi.

-Soliq solishning boshqarishga qulaylik tamoyili. Samarali soliq tizimiga qo'yiladigan muhim talablardan biri boshqaruvga qulay bo'lishidir. Soliqlarni undirib olishda samaradorlikka erishish ko'p hollarda soliqlarning soliq to'lovchilarga yaxshi tushunarli bo'lishiga bog'liq.

-Soliq solishning soliqlarni yig'ish jarayonini imkon qadar arzonlashtirish tamoyili. Ushbu tamoyil davlat va soliq to'lovchilar tomonidan soliqlarni yig'ish uchun ketadigan harajatlarni mumkin qadar kamaytirishni ko'zda tutadi.

-Soliq solishning soliq stavkalarini qiyoslash tamoyili. Soliq stavkalari boshqa davlatlardagi huddi shunday soliqlarning stavkalari bilan qiyoslanishi, ya'ni mintaqaning o'ziga xos xususiyatlari hisobga olingan holda boshqa mamlakatlar bilan teng bo'lgan ho'jalik faoliyati shart sharoitlari vujudga keltirilishi lozim. Agar qattiq shartlar belgilab qo'yilgudek bo'lsa, bu hol Respublika iqtisodiyotiga investitsiyalarni jalb qilishni mushkullashtirib yuboradi, aksincha, engil sharoit yaratilsa, mamlakat byudjetiga salbiy ta'sir qiladi.

1.3.Soliqlarning funksiyalari va vazifalari. Soliqlarning iqtisodiy mohiyati davlat bilan huquqiy va jismoniy shaxslar o'rtasida vujudga keluvchi ob'ektiv majburiy to'lovlarga asoslangan moliyaviy munosabatlar orqali xarakterlanadi. Bu moliyaviy munosabatlar maxsus ijtimoiy xarakterga ega bo'lib, milliy daromadning bir qismi bo'lgan pul mablag'larini davlat ixtiyoriga safarbar qilishga xizmat qiladi. Soliqlarning mohiyati ularning bajaradigan funksiyalaridan kelib chiqadi. Har bir iqtisodiy kategoriya'ning o'z funksiyasi mavjud. Soliq ham mustaqil kategoriya sifatida o'zi bajaradigan funksiyalarga ega bo'lib, bu funksiyalar soliq kategoriyasining amaldagi harakatini ifodalaydi. Funksiya deganda, odatda kategoriya'ning hayotda ko'p qaytariladigan, takrorlanadigan doimiy xarakatlarini tushunish lozim.

Soliqlarning funksiyalari to'g'risida turli xil qarashlar mavjud. Sobiq sotsialistik mamlakatlar iqtisodchilari o'rtasida soliqlar ikki funksiya'ni bajaradi, degan qarash keng tarqalgan edi. Bu ikki funksiya sifatida fiskal va nazorat funksiyalari tan olinardi. Ularning fikriga ko'ra, eng asosiy funksiya bu soliqlarning fiskal funksiyasidir, chunki fiskal funksiyasiz nazorat funksiyasining mavjud bo'lishi mumkin emas.

G'arb iqtisodchilari ko'pchiligining nazariyalari angliyalik iqtisodchi J.M.Keynsning kontseptsiyasiga asoslanadi. Bu kontseptsiyaga ko'ra, soliqlar fiskal funksiyasidan tashqari iqtisodiyotni tartibga solish, rag'batlantirish va daromadlarni boshqarish vositasi funksiyalariga ega, soliqning bu funksiyalari uni

iqtisodiyotni tartibga solish va iqtisodiy barqaror o'sishni ta'minlash vositasi sifatida foydalanish zarurligidan kelib chiqadi.

Neokeynschilik yo'nalishi vakillari bo'lgan L.Xarrot, N.Kaldor, A.Xansen va P.Samuelsonlarning fikriga ko'ra, soliqlar iqtisodiyotni tartibga solish funksiyasiga ega. Ular soliq stavkalarini o'zgartirish va turli imtiyozlar berish yo'li bilan bu funktsiya'ni bajarish mumkin deb hisoblaydilar.

Soliqlarning daromadlarni boshqarish funksiyasi yuzaga kelishiga frantsuz iqtisodchisi E.D.Jirardenning nazariyasi asos bo'lgan. Bu nazariyaga ko'ra, soliqlar yordamida soliqqa tortishning progressiv shkalasini qo'llash yo'li bilan jamiyat a'zolari o'rtasidagi mulkiy tengsizlikka barham berish mumkin. Hozirgi kunda bu nazariya'ning davomchilari bo'lib, amerikalik iqtisodchilar A.Ilersik, G.Koul, frantsuz iqtisodchilari M.Klyudo, J.Furaste hisoblanishadi. Ularning fikriga ko'ra, davlat soliqlardan va transfert to'lovlaridan foydalanish yo'li bilan jamiyat milliy daromadini kambag'allar foydasiga qayta taqsimlaydi. Bu nazariyalar soliqlarning daromadlarni tartibga solish funksiyasi mavjud degan xulosa kelib chiqishiga sabab bo'ldi.

I.Malmiginning fikriga ko'ra, soliqlar uch funktsiya'ni bajaradi, ya'ni fiskal, taqsimlash va rag'batlantirish. Uning fikriga ko'ra birinchi funktsiya davlat daromadlari manbalarining tashkil topishi bilan bog'liq, ikkinchisi huquqiy va jismoniy shaxslarning daromadlarini taqsimlashni nazarda tutadi. Rag'batlantirish funktsiyasi turli imtiyozlar va engilliklar berish yo'li bilan amalga oshiriladi.⁹

O'z-o'zidan ko'rinib turibdiki, g'arb iqtisodiy adabiyotlaridagi daromadlarni boshqarish funktsiyasi I.Malmiginda taqsimlash funktsiyasi sifatida namoyon bo'lmoqda.

Soliqlarning funktsiyalari ularning mohiyatini amaliyotda harakat qilayotganligini ko'rsatadi. Shunday ekan, funktsiya doimo yashab, soliq mohiyatini ko'rsatib turishi zarur. Bugun paydo bo'lib ertaga yo'q bo'lib ketadigan holatlar soliq funktsiyasi bo'la olmaydi. Demak, funktsiya kategoriyasi doimiy,

⁹ Мальмигин И. Налоги как элементы финанса. Пер. с англ. - М.:, 1997. стр. 69

qat'iy takrorlanib turadigan voqelikni ifodalaydi. Shunday uslubiy yondashishdan kelib chiqib soliqlar funksiyasini aniqlash kerak.

Soliqlarning funksiyalari masalasida katta bahslashuvlar mavjud, lekin yagona bir fikrga kelingan emas. Ko'pchilik iqtisodchilar soliqlarga fiskal, boshqaruvchi, rag'batlantiruvchi, nazorat funksiyalari xos deb ta'rif berishadi.

Fikrimizcha, soliqlarning quyidagi asosiy funksiyalarini ajratib ko'rsatish maqsadga muvofiqdir:

1. Soliqning fiskal funksiyasi.
2. Tartibga solish funksiyasi.
3. Rag'batlantirish funksiyasi
4. Soliqning nazorat funksiyasi.
5. Soliqni hisoblash jarayonini axborot bilan ta'minlash funksiyasi.

1. **Soliqlarning asosiy funksiyasi - fiskal funksiya** hisoblanib (lotincha *fiscus* so'zidan olingan bo'lib, xazina degan ma'noni anglatadi), bu funksiya'ning mohiyati shundan iboratki, soliqlar yordamida davlatning moliya resurslari hosil qilinadi hamda davlat faoliyat ko'rsatishi uchun moddiy sharoit yaratiladi. Soliqlar orqali korxonalar va fuqarolar daromadining bir bo'lagini davlat apparati, mamlakat mudofaasi, noishlab chiqarish sohasining umuman o'z daromadlari manbaiga ega bo'lmagan qismini (ko'pgina madaniyat muassasalari, jumladan, kutubxonalar, arxivlar va boshqalar) yoki lozim darajada rivojlanishini ta'minlash uchun o'zining mablag'i etishmaydigan tarmoqlarni (fundamental opgan, teatrlar, muzeylar, ko'plab o'quv yurtlari va hokazo) saqlab turish maqsadida undirib olish yo'li bilan davlat byudjetining daromad qismini shakllantirish soliqlarni fiskal funksiyasining eng muhim elementi hisoblanadi.

Ishlab chiqarishning rivojlanishi bilan fiskal funksiya'ning ahamiyati oshib boradi. Ishlab chiqarish ijtimoiy tushaligining chuqurlashishi fan-texnika taraqqiyotining rivojlanish munosabati bilan asosan soliqlar hisobiga shakllantiriladigan moliyaviy resurslar oqimini ko'paytirishning real zarurati yuzaga keladi. Davlat iqtisodiy va ijtimoiy tadbirlarga ko'proq e'tibor bergan sari ko'p moliyaviy resurslarni sarflamoqda, lekin soliq tizimi o'zining fiskal

funksiyasi va vazifalarini bajarishi jarayonida ishlab chiqarish o'sishiga, jamg'arish jarayoniga halal bermasligi, ijtimoiy adolatni buzmasligi hamda milliy iqtisodiyotning umumiy tuzilmasida buzilishlar va chetga chiqishlar sodir bo'lishiga yo'l qo'ymasligi, bozor jarayoniga putur etkazmasligi kerak.

Soliqlarning ushbu funksiyasi orqali hosil bo'ladigan pul resurslari davlat fondi (davlat byudjeti) orqali qayta taksimlanadi, ular ishlab chiqarish va ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish, ustuvor tarmoqlarni investitsiyalashga yo'naltiriladi.

Jahon amaliyotida ijtimoiy himoyaga muhtoj bo'lgan shaxslar uchun soliq imtiyozlari va yuqori daromad oluvchi shaxslar uchun progressiv stavkalar belgilash ham qo'llanadi, ya'ni aholining kam daromad oladigan qismini ijtimoiy himoya qilish maqsadida daromadlarning bir qismi qayta taqsimlanadi. Bunday yondashuvlar soliqqa tortiladigan daromad aniqlanayotganida soliqqa tortilmaydigan minimum miqdoridagi daromad qo'shilmaydi, ayni paytda ortiqcha daromadlar soliqqa qonun xujjatlarda belgilangan stavkalar bo'yicha soliqqa tortiladi.

Ayrim soliq turlari ishlab chiqaruvchilar va iste'molchilarni yuzaga kelgan vaziyatni hisobga olgan holda joylarda korxonalar faoliyatining iqtisodiy shart-sharoitlarini o'zgartirishga majbur etib, moliyaviy resurslarni makrodarajada qayta taqsimlashga olib keladi.

2. Bozor munosabatlarining shakllanishi va rivojlanishi sharoitida soliqlarning ikkinchi muhim funksiyasi ularning iqtisodiyotdagi **tartibga soluvchanlik** roli hisoblanadi, ya'ni davlat soliqlar orqali tovarlar, xizmatlarni ishlab chiqarish va sotishning iqtisodiy shart-sharoitini tartibga soladi va bu bilan milliy iqtisodiyot tarmoqlarining iqtisodiy faoliyatini amalga oshirish uchun muayyan «soliq muhiti»ni yaratadi. Ushbu funktsiya orqali soliq tizimiga ta'sir ko'rsatadi, ya'ni muayyan tarmoqda ishlab chiqarish sur'atlarini rag'batlantiradi yoki jilovlab turadi, sarmoya'ning bir tarmoqdan soliq muhiti eng ma'qul bo'lgan boshqa tarmoqqa qo'yilishini kuchaytiradi yoki pasaytiradi, shuningdek aholining to'lovga qobil talabini kengaytiradi yoki kamaytiradi.

Soliqlarning tartibga soluvchi sifatidagi funksiyasining ahamiyati bozor sharoitida o'sib boradi, bu davrda tadbirkorlarni ma'muriy qaram qilish usullari yo'q bo'lib ketadi yoki juda oz holda qoladi, korxonalar faoliyatini farmoyishlar, ko'rsatmalar va buyruqlar yordamida idora qilish huquqiga ega bo'lgan «yuqori tashkilot» tushunchasining o'zi asta-sekin yo'qola boradi. Biroq iqtisodiy faollikni izga solib turish, uning rivojlanishini jamiyat uchun maqbul bo'lgan yo'nalishda rag'batlantirish zarurati saqlanib qoladi.

3. Rag'batlantirish funksiyasi soliq tizimining eng muhim funksiyalaridan biri bo'lib, ishlab chiqarishni rivojlantirishga, moddiy xom-ashyo resurslari, shuningdek moliyaviy va mehnat resurslari, jamg'arilgan mol-mulkdan samarali foydalanishga rag'batlantiruvchi ta'sir ko'rsatadi, ya'ni soliq yukini kamaytirish orqali ishlab chiqarishni rivojlantirishga, moliyaviy ahvolni mustahkamlashga, shuningdek xorijiy investitsiyalar faoliyatini jonlantirishni rag'batlantiradi. Soliqlarning rag'batlantirish funksiyasi orqali davlat milliy iqtisodiyot taraqqiyotini rag'batlantiradi, bu bilan fiskal funktsiya'ni bajarish uchun bazani kengaytiradi, ishlab chiqarishni soliqlarning rag'batlantirish funksiyasi orqali rag'batlantirib, davlat oqilona soliq siyosatini olib borish bilan soliq yukini kuchaytirmasdan xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning erkin faoliyat ko'rsatishi ta'minlanadi.

4. Soliqlarning nazorat funksiyasi soliq to'lovchi tomonidan taqdim etilgan soliqqa tortish ob'ekti, soliqqa tortiladigan baza, imtiyozlar singari va tegishli soliq ko'rsatkichlarining hisob-kitoblarini taxliliy ishlarni amalga oshirishdek ancha murakkab jarayondan iborat. Soliq hisobi soliq idoralariga belgilangan soliq hisobi shakllari orqali soliq to'lovchilar o'zlarining soliq majburiyatlarini qanday bajarayotganliklarini yanada samarali nazorat qilish imkonini beradi.

5. Soliqlarni hisoblash jarayonini axborot bilan ta'minlash funksiyasi ham muhim ahamiyat kasb etib, bu funktsiya orqali xarajatlar hajmi va soliqlar davlatning qanday ijtimoiy-iqtisodiy funksiyalarini bajarishga sarflanganligi to'g'risida axborot berib turilishi juda zarur. Shunday qilinsa, soliqlarning byudjetga tushishi to'liq, o'z vaqtida va oson kechadi.

Biz soliq funksiyalarini qisqacha ko'rib chiqishimiz soliqlar moliya resurslarini tiklash, xo'jalik faoliyatini tartibga solish va daromadlarni ijtimoiy jihatdan ahamiyatli maqsadlar uchun qayta taqsimlash bo'yicha muhim vazifalarni bajaradi deb xulosa chiqarishimiz uchun imkon beradi.

Soliqlar bajaradigan vazifalar ko'pchilik mamlakatlarning soliq qonunchiligida umumiy o'xshashliklarga ega. Ana shunday an'anaviy soliq vazifalariga quyidagilarni kiritish mumkin:

1. Umumdavlat vazifalarini hal qilish uchun davlatga zaruriy moliyaviy resurslar ta'minlab berish. Soliqlarning fiskal funksiyasi ushbu vazifani hal qilish maqsadlariga xizmat qiladi. Bu vazifani hal qilish davlatning iqtisodiyotga qay darajada aralashuviga ko'p jihatdan bog'liq. Bu ko'rsatkich qanchalik yuqori bo'lsa, soliqlarning fiskal funksiyasi shunchalik faol bo'ladi. Ammo soliqlarning ushbu vazifasi faqat iqtisodiy jarayonlarni qamrab olmaydi, balki davlatning noishlab chiqarish xarajatlari ko'payishi ham davlatning ortiqcha moliyaviy resurslarga muhtojligini keltirib chiqaradi.

2. Mamlakat iqtisodiyotida qulay investitsiya muhitini yaratishga ko'maklashish. O'zbekiston Respublikasida soliqlarning ushbu vazifasini bajarishi o'ziga xos xususiyatlarga ega. Asosiy xususiyatlaridan biri shundaki, hozirgi kunda sarmoyalarning asosiy qismi savdo va xizmatlar sohasiga yo'naltirilayotganligi tashvishli holdir. Buning asosiy sababi foyda normasining bu sohalarda kattaligidir. Soliqlar sarmoyalarni bevosita mahsulot ishlab chiqarish sohasiga yo'naltirishning qudratli vositasi bo'lishi kerak.

3. Aholining mehnat faolligini rag'batlantirish. Soliqlar deyarli barcha mamlakatlarda ushbu vazifani bajaradi. Chunki ular aholi daromadlarini tartibga solishning muhim vositasi hisoblanadi. Daromadlardan olinadigan soliq stavkalarining eng yuqori chegarasini sezilarli darajada pasaytirish ishchi kuchining taklifi bilan bog'liq salbiy oqibatlarining oldini olishi mumkin. XX asrning 70-80 yillarda Shvetsiyada soliq stavkalarini aholi daromadlariga progressiv ravishda qo'llash malakali ishchilarning boshqa mamlakatlar tomon migratsiyasiga olib kelgan.

4. Iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish maqsadida daromadlarni taqsimlashning samaradorlik va adolat printsiplari o'rtasidagi muvofiqlikka erishish. Amaldagi soliqlarga barqarorlik va moslanuvchan soliq stavkalarining xosligi soliqlarning uzoq muddatli vazifalarini amalga oshirishga zamin yaratadi. Milliy va xorijiy investorlar kapital qo'yilmalarini amalga oshirar ekan, ular o'zlarining soliq majburiyatlarini aniq bilishi kerak. Soliq turlari va stavkalari barqaror va tez-tez o'zgarmaydigan bo'lishi kerak. Soliq tizimiga mustahkam ishonch bo'lgan taqdirda uzoq muddatli investitsiyalarning harakati oshib boradi.

Yuqorida aytib o'tganimizdek, soliqlarning byudjetga ijobiy ta'siridan tashqari, muhim iqtisodiy islohotlarni amalga oshirish sohasida ham ulardan faol foydalanish mumkin. Narx-navoning isloh qilinishi, tashqi savdoning erkinlashtirilishi, mehnat bozorining isloh qilinishi va hokazolar yangi paydo bo'lgan tijorat tuzilmalarini moliyaviy jihatdan qo'llab-quvvatlash zaruratini yuzaga keltiradi. Bu vazifani soliq stavkalarini tabaqalashtirish yo'li orqali hal etish mumkin.

Shunday qilib, soliqlarning vazifalari ularni amalga oshirish muddatiga qarab, qisqa muddatli, o'rta va uzoq muddatli vazifalarga bo'linadi. Bu vazifalar mazmuniga ko'ra bir-biridan farq qiladi. Soliqlar nafaqat davlat byudjetining tushumlariga bo'lgan ehtiyojlarni qondirishga, balki davlat daromadlarini byudjetning o'rta muddatli rejada hayotiyligini yaxshilash maqsadida moslashuvchanligini amalga oshirishga ham xizmat qilishi mumkin.

1.4.Soliqlar va maxsus soliq rejimlari. O'zbekiston Respublikasi hududida 2020 yil 1 yanvardan amalda bo'lgan yangi tahrirdagi Soliq kodeksiga asosan quyidagi soliq turlari mavjud:¹⁰

- 1) qo'shilgan qiymat solig'i;
- 2) aktsiz solig'i;
- 3) foyda solig'i;

¹⁰ O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi (yangi tahrir) 30.12.2019 yil.

- 4) jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i;
- 5) yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq;
- 6) suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq;
- 7) mol-mulk solig'i;
- 8) yer solig'i;
- 9) ijtimoiy soliq.

O'zbekiston Respublikasi hududida soliq va yig'imlar belgilanishi yoki bekor qilinishi mumkin. Shuningdek, yig'imlarni joriy etish, hisoblab chiqarish va to'lash tartibi Soliq kodeksida hamda boshqa qonun hujjatlarida belgilanadi. Yuqorida belgilangan soliq turlari davlat byudjetini to'ldirishda asos bolib xizmat qiladi.

Avtotransport yig'imini hisoblab chiqarish va to'lash tartibi soliq kodeksi bilan tartibga solinsa, davlat bojini hisoblab chiqarish va undirish tartibi davlat boji to'g'risidagi qonun hujjatlarida belgilanadi.

Soliq to'lovchilarning ayrim toifalari uchun O'zbekiston Respublikasi hududida quyidagi **maxsus soliq rejimlari belgilangan:**

- 1) aylanmadan olinadigan soliq;
- 2) mahsulot taqsimotiga oid bitimlar ishtirokchilariga soliq solishning alohida tartibi;
- 3) maxsus iqtisodiy zonalar ishtirokchilariga va ayrim toifadagi soliq to'lovchilarga soliq solishning alohida tartibi.

Maxsus iqtisodiy zonalar ishtirokchilariga va ayrim toifadagi soliq to'lovchilarga soliq solishning alohida tartibi qonun hujjatlarida yoki investitsiya bitimlarida nazarda tutilgan investitsiyalarni amalga oshirish hamda boshqa shartlarni bajarish bilan bog'liq holda muayyan muddat uchun belgilangan bo'lib, maxsus soliq rejimlari ayrim soliqlarni to'lashdan ozod etish, pasaytirilgan soliq stavkalari va boshqa soliq imtiyozlarini qo'llashni nazarda tutadi.

Soliqlar orqali davlatning muayyan maqsad, vazifalarini bajarishda byudjet mablag'larini asosiy qismini shakllantirib boradi va bozor iqtisodiyotini tartibga solishda asosiy kuch sifatida namoyon bo'ladi.

Mavzuga oid nazorat savollari:

1. Soliqlarning iqtisodiy mohiyati deganda nimani tushunasiz?
2. Soliqlarning ob'ektiv zarurligi nimalarda ko'rinadi?
3. Soliqlarning xususiyatlarini tushuntirib bering?
4. Soliq elementlari tarkibiga nimalar kiradi?
5. Soliq solish ob'ekti deganda nimani tushunasiz?
6. Soliq solish tamoyillarini aytib bering?
7. Soliqlarning fiskal funksiyasini tushuntirib bering?
8. Qanday maxsus soliq rejimlari bilasiz?
9. Soliq tizimida qanday soliq turlarini bilasiz?
10. Soliqlar davlat byudjetining qaysi qismini shakllantiradi va nima sabablardan iborat?

2-Mavzu. Qo'shilgan qiymat solig'i va uning mohiyati.

Reja:

- 1.Qo'shilgan qiymat solig'ining iqtisodiy mohiyati va uning joriy qilinishi.
- 2.Qo'shilgan qiymat solig'i to'lovchilari va soliq solish ob'ekti.
- 3.Qo'shilgan qiymat solig'i imtiyozlari.
- 4.Soliq bazasi va stavkasi hamda soliqni hisoblash tartibi.

2.1.Qo'shilgan qiymat solig'ining iqtisodiy mohiyati va uning joriy qilinishi. Hozirgi vaqtda O'zbekiston va xalqaro soliq amaliyotida qo'shilgan qiymat solig'i asosiy va davlat byudjetida tutgan o'zni jixatdan salmoqli o'rin egallovchi hisoblanadi.

Qo'shilgan qiymat solig'i – har bir ishlab chiqarish bosqichida va realizatsiya jarayonida undiriladigan ko'p qirrali soliq hisoblanadi. Korxonada kundalik xo'jalik faoliyatida mahsulot etkazib beruvchilardan tovar va xom-ashyo sotib oladi va ulardan mahsulot yoki ish, xizmatlar ishlab chiqaradi. Demak, ishlab chiqarish, qayta ishlab chiqarish va sotishda qo'shilgan qiymat yaratiladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning 2020 yil 24 yanvarda Oliy Majlisga Murojaatnomasida ta'kidlaganidek, “Yangi soliq siyosati doirasida ish haqiga soliq yuki 1,5 barobar kamaytirildi. Natijada rasmiy sektorda ishlayotganlar soni yil davomida 500 mingtaga ko'paydi.

Qo'shilgan qiymat solig'i stavkasi 20 foizdan 15 foizga tushirildi. Buning hisobidan o'tgan yili soliq to'lovchilar ixtiyorida 2 trillion so'm qoldi. Joriy yilda bu raqam 11 trillion so'mni tashkil etishi kutilmoqda. Bir yilda tadbirkorlar ixtiyorida shuncha mablag` qolishi, albatta, ularga o'z bizneslarini rivojlantirish uchun juda kata qo'shimcha imkoniyatlar yaratadi”¹¹.

Bugungi kunda qo'shilgan qiymat solig'i bozor iqtisodiyotida muhim o'ringa ega bo'lib, soliq stavkalarining pasaytirilishi iqtisodiyotning rivojlanishiga o'zining ijobiy ta'sirini o'tkazmasdan qolmaydi.

¹¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. 24.01.2020 yil. <http://uza.uz/oz/politics>.

Qo'shilgan qiymat o'zining iqtisodiy mohiyatiga ko'ra, sotilgan mahsulotlar, bajarilgan ishlar va ko'rsatilgan xizmatlarning qiymati bilan ishlab chiqarish jarayonida iste'mol qilingan tovarlar, xom-ashyolar va xizmatlarning qiymati o'rtasidagi farqdan iboratdir. Tabiiyki, ishlab-chiqarish jarayonida va keyinchalik mehnat taqsimoti natijasida ma'lum bir tovar bozorga olib chiqilgunga qadar ishlab chiqarish va muomala jarayonidagi bir nechta bosqichlardan o'tadi, bu bosqichlarning har birida qo'shilgan qiymat yaratiladi.

Qo'shilgan qiymat solig'ini davlat byudjetining daromad qismiga jalb qilish g'oyasi dastlab XX asrning boshlarida yuzaga keldi. Bu taklifni birinchi marta Germaniya byudjet amaliyotida joriy etishni 1919 yilda Vilgelm fon Simens ilgari suradi.

Qo'shilgan qiymat solig'ini amaliyotga joriy etish va undirish mexanizmi birinchi marta frantsuz moliyachisi M.Lore tomonidan ishlab chiqildi. Ammo qo'shilgan qiymat solig'i M.Lorening taklifidan so'ng o'tgan 10 yildan ortiq vaqt mobaynida tajriba uchun taklif etilgan shaklda qo'llaniladi. Frantsiyada qo'shilgan qiymat solig'i haqiqatda 1968 yildan boshlab joriy etiladi.

XX asrning 70-yillarida qo'shilgan qiymat solig'i G'arbiy Evropaning qator mamlakatlarning soliq amaliyotida joriy qilindi. Buning asosiy sababi va huquqiy asosi bo'lib, Evropa iqtisodiy hamjamiyati tomonidan hamjamiyatga a'zo mamlakatlarda qo'shilgan qiymat solig'ini undirishni tartibga solishning huquqiy me'yorlarini umumlashtirish to'g'risidagi maxsus direktivaning qabul qilinishi hisoblanadi. Mazkur direktiva 1977 yilda qabul qilinadi va unda egri soliqlarning asosiy turi sifatida qo'shilgan qiymat solig'i e'tirof etildi.

Qo'shilgan qiymat solig'iga xos bo'lgan muhim xususiyatlardan biri shundaki, soliqqa tortishning ob'ekti bo'lib, nafaqat ichki bozordagi tovaroborot, balki mamlakat korxonalarining tashqi bozorlaridagi tovaroboroti ham hisoblanadi.

Iqtisodiy adabiyotlarda, ko'pchilik hollarda, qo'shilgan qiymat solig'ini «Evropacha» soliq deb ham atashadi. Buning asosiy sabablari shundaki, ***birinchidan***, qo'shilgan qiymat solig'i dunyoda birinchi marta Evropa davlati

bo'lgan Frantsiyada joriy etildi; *ikkinchidan*, 1977 yilda qabul qilingan direktivaga asosan qo'shilgan qiymat solig'i bir vaqtning o'zida Evropaning bir nechta davlatlarida joriy etildi; *uchinchidan*, qo'shilgan qiymat solig'i G'arbiy Evropadagi integratsion jarayonlarni shakllantirish va rivojlantirishda muhim rol o'ynadi.

Hozirgi vaqtda qo'shilgan qiymat solig'i Evropa Ittifoqiga a'zo bo'lgan mamlakatlarning davlat byudjetlarining daromadlarini shakllantirishda muhim o'rin egallaydi. Evropa mamlakatlarida egri soliqlarning roli AQSh, Yaponiya, Kanada va Avstraliyaga qaraganda yuqoridir. Evropa mamlakatlarida jami soliq tushumlarining hajmida egri soliqlarning salmog'i 40 foizdan yuqori bo'lib, ayrim mamlakatlarda 50 foizni tashkil etadi. Mazkur ko'rsatkich 50 foizdan yuqori bo'lgan mamlakatlar guruhiga Meksika, Turkiya va Koreya kiradi. AQSh, Yaponiya, Kanada va Avstraliyada esa ushbu ko'rsatkich 25-30 foizni tashkil qiladi.

Evropa Ittifoqiga a'zo bo'lgan mamlakatlarda soliq tushumlarining tarkibida egri soliqlarni yuqori salmoqqa ega ekanligining asosiy sabablaridan biri, bu mamlakatlarda soliq stavkalarini umumlashtirilganligi va soliqqa tortish bazasini o'zaro uyg'unlashtirilganligi hisoblanadi. Bu masalaning O'zbekiston Respublikasi uchun amaliy ahamiyatga ega ekanligi shundaki, mamlakatimiz tovaroborotining sezilarli qismi Rossiya Federatsiyasi, Ukraina va Qozog'iston Respublikalariga to'g'ri keladi. Hozirga qadar mazkur mamlakatlar o'rtasida qo'shilgan qiymat solig'i stavkalarini umumlashtirish va soliqqa tortish bazasini uyg'unlashtirish masalasi hal qilinmagan. Bu esa, ushbu mamlakatlar o'rtasidagi o'zaro tashqi savdo munosabatlarini rivojlantirishga to'sqinlik qiladi.

O'zbekiston soliq tizimida qo'shilgan qiymat solig'i 1992 yildan buyon amal qilmoqda. Bugungi kunda qo'shilgan qiymat solig'i aylanmadan olinadigan soliq va sotuvdan olinadigan soliqlar o'rniga aktsiz solig'i bilan birgalikda kiritilgan. Bu soliq aylanmadan olinadigan soliqdan farqli ravishda faqat qo'shilgan qiymatdan undiriladi. Aylanmadan olinadigan soliq esa bir marotaba umumiy aylanmadan

olinar edi. Qo'shilgan qiymat solig'i esa ishlab chiqarish va muomala jarayonining har bir bosqichidan olinadi.

O'zbekiston Respublikasi davlat byudjetining daromad manbai sifatida qo'shilgan qiymat solig'i hozirga qadar o'zining muhim o'rni va amaliy ahamiyatini saqlab kelmoqda. Masalan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 09 dekabrda O'RQ-589-sonli "2020 yil uchun O'zbekiston Respublikasining davlat byudjeti to'g'risida" gi qaroriga ko'ra, 2020 yilda qo'shilgan qiymat solig'ining davlat byudjeti daromadlari tarkibidagi salmog'i 43,8 foizni, egri soliqlar tarkibida esa 53,1 foizni tashkil etishi prognozlashtirilgan. Ushbu ko'rsatkichlar qo'shilgan qiymat solig'ini byudjet daromadlarining asosiy manbai ekanligini bildiradi.

2.2. Qo'shilgan qiymat solig'i to'lovchilari va soliq solish ob'ekti.

O'zbekiston Respublikasida tadbirkorlik faoliyatini amalga oshiruvchi va (yoki) tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qiluvchi quyidagilar qo'shilgan qiymat solig'ini to'lovchilar deb yuritiladi:

- 1) O'zbekiston Respublikasining yuridik shaxslari;
- 2) tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilishdan olingan daromadi soliq davrida bir milliard so'mdan oshgan yoxud ixtiyoriy ravishda qo'shilgan qiymat solig'ini to'lashga o'tgan yakka tartibdagi tadbirkorlar;
- 3) O'zbekiston Respublikasi hududida tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qiluvchi chet el yuridik shaxslari, agar tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilish joyi deb O'zbekiston Respublikasi e'tirof etilsa;
- 4) faoliyatni O'zbekiston Respublikasida doimiy muassasalar orqali amalga oshiruvchi chet el yuridik shaxslari;
- 5) oddiy shirkat shartnomasi (birgalikdagi faoliyat to'g'risidagi shartnoma) doirasida amalga oshiriladigan faoliyat bo'yicha – oddiy shirkatning ishlarini yuritish vazifasi zimmasiga yuklatilgan ishonchli shaxs – oddiy shirkatning ishtirokchisi;

6) O'zbekiston Respublikasining bojxona chegarasi orqali tovarlarni olib o'tuvchi shaxslar. Mazkur shaxslar bojxona to'g'risidagi qonun hujjatlariga muvofiq qo'shilgan qiymat solig'ini to'lovchilar deb e'tirof etiladi.

Qo'shilgan qiymat solig'i bo'yicha soliq majburiyatlari ushbu bo'limda belgilangan hollarda va tartibda soliq agentlari tomonidan bajariladi.

Quyidagilar soliq to'lovchilar deb hisoblanmaydi:

1) davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari – o'z zimmasiga yuklatilgan vazifalarni bajarish doirasida;

2) aylanmadan olinadigan soliqni to'lovchi shaxslar.

Soliq to'lovchilar O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi tomonidan belgilangan tartibda soliq organlarida qo'shilgan qiymat solig'ini to'lovchi sifatida maxsus ro'yxatdan o'tkazish hisobida turadi.

Quyidagilar **soliq solish ob'ekti**dir:

1) realizatsiya qilish joyi O'zbekiston Respublikasi bo'lgan tovarlar (xizmatlar) ni realizatsiya qilish bo'yicha aylanma;

2) O'zbekiston Respublikasi hududiga tovarlarni olib kirish.

Faoliyatni O'zbekiston Respublikasida doimiy muassasa orqali amalga oshiruvchi chet el yuridik shaxslari tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilish bo'yicha aylanmani bunday doimiy muassasaning faoliyatidan kelib chiqqan holda belgilaydi.

Quyidagilar soliq solish ob'ekti hisoblanmaydi:

1) yakka tartibdagi tadbirkor tomonidan o'z tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish bilan bog'liq bo'lmagan shaxsiy (oilaviy) mol-mulkni realizatsiya qilish;

2) yuridik shaxs qayta tashkil etilayotganda uning mol-mulkini huquqiy voris (huquqiy vorislar) ga o'tkazish;

3) ishonchli boshqaruvning muassisi tomonidan mol-mulkni ishonchli boshqaruvchiga berish va ishonchli boshqaruv shartnomasining amal qilish muddati tugagan taqdirda, ishonchli boshqaruvchining o'zi ishonchli boshqaruvga berilgan mol-mulkni qaytarishi;

4) milliy valyuta yoki chet el valyutasi muomalasi bilan bog'liq operatsiyalarni amalga oshirish.

Tovarlarni realizatsiya qilish bo'yicha aylanmalar quyidagilardan iborat:

- 1) tovarga bo'lgan mulk huquqini pullik asosda, shu jumladan tovarning qarz shartnomasi bo'yicha o'tkazish;
- 2) tovarni bepul berish;
- 3) mol-mulkni moliyaviy ijara (lizing)ga berish;
- 4) tovarni bo'lib-bo'lib to'lash shartlari asosida berish.

Tovarni realizatsiya qilishdan farq qiluvchi har qanday faoliyat, shu jumladan quyidagilar xizmatlarni realizatsiya qilish bo'yicha aylanma deb yuritiladi:

- 1) pullik asosda xizmatlar ko'rsatish;
- 2) bepul xizmatlar ko'rsatish, shu jumladan mol-mulkni soliq to'lovchining bepul foydalanishi uchun berish.

Tovarlarni bepul berish yoki bepul xizmatlar ko'rsatish quyidagi shartlardan hech bo'lmaganda biriga rioya etilganda iqtisodiy jihatdan o'zini oqlaydi deb yuritiladi:

- 1) daromad olishga qaratilgan faoliyatni amalga oshirish maqsadida ishlab chiqarilgan bo'lsa;
- 2) shunday tadbirkorlik faoliyatini saqlash yoki rivojlantirish uchun zarur bo'lsa va xarajatlarning tadbirkorlik faoliyati bilan bog'liqligi asoslantirilgan bo'lsa;
- 3) qonun hujjatlarining qoidalaridan kelib chiqsa.

Qo'shilgan qiymat solig'ini qo'llash maqsadida quyidagilar ham tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilish bo'yicha aylanmadir:

- 1) yuridik shaxsning ustav fondi (ustav kapitali)ga hissa sifatida tovarlarni berish (xizmatlar ko'rsatish);
- 2) oddiy shirkat shartnomasi (birgalikdagi faoliyat to'g'risidagi shartnoma) ishtirokchilari o'rtasida shunday shartnoma doirasida tovarlarni berish (xizmatlar ko'rsatish);

3) quyidagilarga tovarlarni berish (xizmatlar ko'rsatish):

a) yuridik shaxs ishtirokchilari tarkibidan ishtirokchi chiqqanda (chiqarilganda) yoki uning yuridik shaxsda ishtirok etish ulushi kamayganda yoxud ishtirokchidan ushbu yuridik shaxsda ishtirok etish ulushi (ulushning bir qismi) yuridik shaxs tomonidan qaytarib sotib olinganda, ishtirokchiga;

b) emitent bo'lgan yuridik shaxs tomonidan aktsiyadordan ushbu emitent chiqargan aktsiyalarni qaytarib sotib olishda, aktsiyadorga;

v) yuridik shaxs tugatilganda, aktsiyadorga yoki ishtirokchiga;

4) xarajatlari foyda solig'ini hisoblab chiqarishda chegirilmaydigan, soliq to'lovchining o'z ehtiyojlari uchun soliq to'lovchi tomonidan ishlab chiqargan tovarlarni berish, o'z kuchi bilan xizmatlar ko'rsatish;

5) jismoniy shaxslarga mehnatga haq to'lash yoki dividendlar to'lash hisobiga tovarlarni berish (xizmatlar ko'rsatish);

6) soliq to'lovchi tomonidan o'ziga tegishli mol-mulk (xizmatlar)ni, agar bunday mol-mulk (xizmatlar) bo'yicha soliq summasi to'liq yoki qisman hisobga o'tkazilgan bo'lsa, boshqaruv organi a'zolariga, xodimlarga, ularning oila a'zolariga yoxud boshqa shaxslarga soliq to'lovchining tadbirkorlik faoliyati bilan bog'liq bo'lmagan shaxsiy maqsadlarda foydalanish uchun berish (xizmatlar ko'rsatish);

7) tovarlarni va boshqa mol-mulkni qaytarish sharti bilan qayta ishlashga berish, agar tovarlar va (yoki) mol-mulk qayta ishlash mahsuli shaklida shartnomada belgilangan muddatda qaytarilmagan bo'lsa;

8) erkin bojxona hududining bojxona tartib-taomiliga soliq to'lamasdan joylashtirilgan tovarni yo'qotish, boshqa holatlarda soliqni to'lash zarur bo'lgan taqdirda;

9) qaytarilishi lozim bo'lgan, ko'p marta muomalada bo'ladigan idishlarning sotuvchi tomonidan berilishi, agar idish bunday idishdagi mahsulotni etkazib berishga doir shartnomada belgilangan muddatda qaytarilmasa.

Tovarlar (xizmatlar)ni olish huquqini beruvchi vaucherlarni realizatsiya qilish yoki bepul berish mazkur tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilish bo'yicha aylanma deb yuritiladi.

Tovarlarni realizatsiya qilish joyi. Quyidagi shartlardan hech bo'lmaganda bittasi bajarilgan taqdirda, O'zbekiston Respublikasi hududi tovarlarni realizatsiya qilish joyi deb yuritiladi:

1) tovar O'zbekiston Respublikasi hududida turgan bo'lsa va bitim natijasida uning hududidan tashqariga chiqarilmaydigan bo'lsa;

2) tovar jo'natish yoki transportda tashish boshlangan paytda O'zbekiston Respublikasi hududida turgan bo'lsa.

Xizmatlarni realizatsiya qilish joyi. Xizmatlarning xaridori O'zbekiston Respublikasi hududida faoliyatni amalga oshirsa yoki tursa, O'zbekiston Respublikasi hududi xizmatlarni realizatsiya qilish joyi deb yuritiladi.

Agar xizmatlarning xaridori O'zbekiston Respublikasi hududida yuridik shaxs (uning filiallari yoki vakolatxonalarini) yoki jismoniy shaxsni davlat ro'yxatidan o'tkazish asosida haqiqatda hozir bo'lsa, mazkur hudud xaridorning faoliyatni amalga oshirish joyi deb yuritiladi. Davlat ro'yxatidan o'tkazilmagan taqdirda, xaridorning O'zbekiston Respublikasi hududida haqiqatda hozir bo'lishi yuridik shaxsning ta'sis hujjatlarida ko'rsatilgan joy yoki uni boshqarish joyi, uning doimiy muassasasi joylashgan yer (agar xizmatlar ushbu doimiy muassasa orqali olingan bo'lsa), jismoniy shaxsning yashash joyi asosida belgilanadi.

Quyidagi hollarda ham O'zbekiston Respublikasi hududi xizmatlarni realizatsiya qilish joyi deb yuritiladi, agar:

1) xizmatlar O'zbekiston Respublikasi hududida turgan ko'chmas mol-mulk bilan bevosita bog'liq bo'lsa. Bunday xizmatlar jumlasiga, xususan, arxitektura loyahasini ishlab chiqish, qurilish faoliyatini tayyorlash va muvofiqlashtirish, arxitektura va qurilish faoliyati ustidan mualliflik va (yoki) texnik nazorat bilan bog'liq bo'lgan qurilish, montaj qilish, qurilish-montaj xizmatlari, ko'chmas mol-mulkka doir ishga tushirish-sozlash, ta'mirlash,

restavratsiya qilish ishlari, ko'kalamzorlashtirish ishlari, shuningdek, ko'chmas mol-mulkni ijaraga berish kiradi;

2) xizmatlar O'zbekiston Respublikasi hududida haqiqatda bo'lgan ko'char mol-mulk bilan bevosita bog'liq bo'lsa, bundan transport vositalarini ijaraga berish mustasno. Bunday xizmatlar jumlasiga, xususan, ko'char mol-mulkni montaj qilish, sozlash, yig'ish, ishlov berish, qayta ishlash, ta'mirlash, texnik xizmat ko'rsatish, saqlash kiradi;

3) umumiy ovqatlanish, ko'ngilochar, dam olish va boshqa shunga o'xshash xizmatlar, turizm, mehmonxona xizmatlari va joylashtiruvchi, madaniyat, san'at, jismoniy tarbiya va sport, o'qitish (ta'lim) sohasidagi, shu jumladan malaka imtihonlari o'tkazish, seminarlar, malaka oshirish kurslarini, pullik ko'rgazmalar, konferentsiyalar, simpoziumlar va boshqa shunga o'xshash tadbirlarni tashkil etishga doir xizmatlar haqiqatda O'zbekiston Respublikasi hududida ko'rsatilsa.

4) tashish va (yoki) transportda tashish bo'yicha xizmatlar yoxud bevosita tashish va (yoki) transportda tashish bilan bog'liq xizmatlar quyidagilar tomonidan ko'rsatiladigan bo'lsa:

a) O'zbekiston Respublikasining yuridik shaxslari yoki yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan, agar jo'natish punkti va (yoki) belgilangan punkt O'zbekiston Respublikasi hududida joylashgan bo'lsa. Ushbu kichik bandda ko'rsatilgan qoida ushbu transport vositalarida tashish (transportda tashish)ni nazarda tutuvchi, kemada vaqtincha yuk tashishga doir shartnoma bo'yicha (ekipaj bilan bo'lgan vaqtga) transport vositalarini berish chog'ida ham qo'llaniladi. Bunda, agar havo kemalaridan O'zbekiston Respublikasi hududidan tashqarida joylashgan punktlar o'rtasida tashish uchun foydalaniladigan bo'lsa, O'zbekiston Respublikasi hududi kemada vaqtincha yuk tashish shartnomasiga ko'ra havo kemalarini foydalanishga berish bo'yicha xizmatlarni realizatsiya qilish joyi deb yuritilmaydi;

b) chet ellik shaxslar tomonidan, agar jo'natish punkti va belgilangan punkt O'zbekiston Respublikasi hududida joylashgan bo'lsa;

5) tovarlarni O'zbekiston Respublikasi hududiga etib kelish joyidan O'zbekiston Respublikasi hududidan chiqib ketish joyigacha tashish chog'ida bojxona tranzitining bojxona tartib-taomiliga joylashtirilgan tovarlarni tashish va (yoki) transportda tashish bilan bevosita bog'liq bo'lgan xizmatlar O'zbekiston Respublikasining rezidentlari bo'lgan yuridik shaxslar yoki chet el yuridik shaxsining doimiy muassasasi yoxud yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan ko'rsatilsa;

6) havo kemalariga bevosita O'zbekiston Respublikasi aeroportlarida va O'zbekiston Respublikasining havo hududida ko'rsatiladigan xizmatlar, shu jumladan aeronavigatsiya xizmatlari ko'rsatilsa;

7) O'zbekiston Respublikasi hududi orqali tabiiy gazni quvurlar orqali tashishni tashkil etish bo'yicha xizmatlar O'zbekiston Respublikasi rezidentlari bo'lgan yuridik shaxslar tomonidan ko'rsatilsa;

8) ijaraga berish paytida O'zbekiston Respublikasi hududida bo'lgan transport vositalarini qisqa muddatli ijaraga berish bilan bog'liq xizmatlar. Agar xizmatlar transport vositalarini uzoq muddatli ijaraga berish bilan bog'liq bo'lsa, transport vositalarining joylashgan eridan qat'i nazar, xizmatlarni sotib oluvchining faoliyatini amalga oshiradigan joyi (joylashgan eri) bunday xizmatlarning realizatsiya qilish joyi deb e'tirof etiladi. Bunda havo va dengiz kemalariga, vertolyotlarga va temir yo'l transportining harakatdagi tarkibiga nisbatan shartnoma, agarda u 90 kungacha bo'lgan muddatga tuzilgan bo'lsa, qisqa muddatli deb hisoblanadi. Boshqa transport vositalariga nisbatan bunday shartnomalar 30 kungacha bo'lgan muddatga tuzilgan bo'lsa, qisqa muddatli deb hisoblanadi;

9) televideniya va (yoki) radioda, ommaviy axborot vositalari va boshqa shakllarda reklamani joylashtirish bo'yicha O'zbekiston Respublikasining hududida amalga oshiriladigan xizmatlar;

10) Soliq kodeksning 282-moddasida ko'rsatilgan elektron shakldagi xizmatlar O'zbekiston Respublikasi hududida turgan yoki faoliyatni amalga oshirayotgan shaxslar tomonidan olinsa. Bunda, agar quyidagi shartlardan hech

bo'lmaganda bittasi bajarilsa, O'zbekiston Respublikasining hududi jismoniy shaxs tomonidan elektron shakldagi xizmatlarni olish joyi deb yuritiladi;

a) xaridorning yashash joyi O'zbekiston Respublikasi bo'lsa;

b) xaridor tomonidan xizmatlarga haq to'lash uchun foydalaniladigan bank yoki xaridor tomonidan xizmatlarga haq to'lash amalga oshiriladigan to'lov tizimlarining operatori O'zbekiston Respublikasi hududida joylashgan bo'lsa;

v) xaridor xizmatlarni olish chog'ida foydalangan tarmoqning manzili O'zbekiston Respublikasida ro'yxatdan o'tkazilgan bo'lsa;

g) xizmatlarni olish yoki xizmatlarga haq to'lash uchun foydalaniladigan telefon raqami mansub bo'lgan mamlakatning xalqaro kodi O'zbekiston Respublikasi tomonidan berilgan bo'lsa.

Agar xizmatlar ko'rsatish asosiy xizmatlarni realizatsiya qilishga nisbatan yordamchi xususiyatga ega bo'lsa, bunday realizatsiya qilish joyi deb asosiy xizmatlar realizatsiya qilingan joy yuritiladi.

2.3.Qo'shilgan qiymat solig'i imtiyozlari. Qo'shilgan qiymat solig'ida boshqa soliq turlariga nisbatan ko'proq imtiyozlar ko'zda tutilgan bo'lib, ular soliq kodeksida to'rt guruxga bo'lib berilgan. Ular quyidagicha:

1) Soliq solishdan ozod etiladigan tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilish bo'yicha aylanma (243-modda);

2) Soliq solishdan ozod etiladigan moliyaviy xizmatlar (244-modda);

3) Soliq solishdan ozod qilinadigan sug'urta xizmatlari (245-modda);

4) Soliq solishdan ozod etiladigan tovarlarni O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kirish(245-modda);

Soliq solishdan ozod etiladigan tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilish bo'yicha aylanmalar quyidagilar hisoblanadi:

1) maktabgacha ta'lim muassasalari (tashkilotlari)da bolalarga qarash bo'yicha xizmatlar;

2) bemorlar va keksalarni parvarish qilish bo'yicha xizmatlar;

3) dafn etish byurolari va qabristonlarning marosim xizmatlari, diniy ashyolar, diniy tashkilotlar hamda birlashmalar tomonidan udumlar va marosimlar o'tkazishga doir xizmatlar;

4) protez-ortopediya buyumlarini, nogironligi bo'lgan shaxslar uchun inventar, shu jumladan ushbu buyumlar va inventarni ishlab chiqaruvchilar tomonidan realizatsiya qilish, shuningdek nogironlarga ortopedik protezlash, nogironlar uchun mo'ljallangan protez-ortopediya buyumlari va inventarni ta'mirlash hamda ularga xizmat ko'rsatish bo'yicha xizmatlar;

5) davolash muassasalari huzuridagi davolash-ishlab chiqarish ustaxonalarining mahsulotlarini ushbu muassasalar tomonidan realizatsiya qilish;

6) ishlovchilari umumiy sonining kamida 50 foizi nogironligi bo'lgan shaxslardan iborat bo'lgan hamda nogironligi bo'lgan shaxslar mehnatiga haq to'lash fondi umumiy mehnatga haq to'lash fondining kamida 50 foizini tashkil etadigan, yagona ishtirokchisi nogironligi bo'lgan shaxslarning jamoat birlashmalari hisoblangan yuridik shaxslar tomonidan realizatsiya qilinadigan tovarlar va xizmatlar;

7) pochta markalarini (kolleksiya qilinadiganlaridan tashqari), markali otkritkalar, konvertlar;

8) pensiyalar va nafaqalar to'lashga doir xizmatlar;

9) byudjet mablag'lari hisobidan bajariladigan ilmiy-tadqiqot va innovatsiya ishlari. Mazkur soliq solishdan ozod etish tegishli moliya organining byudjetdan mablag'lar ajratish to'g'risidagi xulosasi mavjud bo'lgan taqdirda qo'llaniladi;

10) o'qitish (ta'lim) sohasidagi xizmatlar, shu jumladan test sinovlari va imtihonlar o'tkazishni tashkil etish xizmatlari, xususan:

boshlang'ich, o'rta, o'rta maxsus, texnik va kasb-hunar, oliy ta'lim va oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim sohasidagi ta'lim xizmatlari;

ta'lim muassasalari (tashkilotlari), shuningdek kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni amalga oshiradigan tashkilotlar tomonidan ko'rsatiladigan qo'shimcha ta'lim berish bo'yicha xizmatlar;

maktabgacha ta'lim va tarbiya dasturlari doirasida ta'lim va tarbiyalash faoliyatini amalga oshiruvchi tashkilotlarda bolalarga qarash va ularni parvarishlash bo'yicha xizmatlar, to'garaklarda, sektsiyalar (shu jumladan sport sektsiyalari) va studiyalar voyaga etmagan bolalar bilan mashg'ulotlar o'tkazish bo'yicha xizmatlari;

11) tibbiyot muassasalari tomonidan ko'rsatiladigan tibbiy xizmatlari (bundan kosmetologik xizmatlar mustasno). Ushbu bandga muvofiq tibbiy xizmatlar jumlasiga, xususan, quyidagilar kiradi:

tibbiy yordamga va sanitariya xizmati ko'rsatishga doir xizmatlar;

tashxis qo'yish, profilaktika va davolash bo'yicha xizmatlar;

stomatologik xizmatlar, shu jumladan tishlarni protezlash bo'yicha xizmatlar;

12) veterinariya xizmatlari. Ushbu bandga muvofiq veterinariya xizmatlari jumlasiga, xususan, quyidagilar kiradi:

veterinariyaga oid xizmatlar ko'rsatish, hayvonlarga tashxis qo'yish va ularni davolash bo'yicha xizmatlar;

hayvonlar va inson uchun umumiy bo'lgan kasalliklardan aholini himoya qilish;

O'zbekiston Respublikasi hududini hayvonlarning yuqumli kasalliklari kirib kelishidan himoya qilish;

davlat veterinariya xizmati nazorati ostidagi tovarlarning veterinariya va veterinariya-sanitariya xavfsizligini ta'minlash;

13) dori vositalari, veterinariya dori vositalari, tibbiyot va veterinariya uchun mo'ljallangan buyumlar;

14) sanatoriy-kurort, sog'lomlashtirish xizmatlarini, shuningdek jismoniy tarbiya va sport tashkilotlarining xizmatlarini. Ushbu bandga muvofiq:

a) sanatoriy-kurort va sog'lomlashtirish xizmatlari jumlasiga sanatoriylar, shifoxonalar, profilaktoriyalar, kurortlar, pansionatlar, dam olish uylari va zonalari, bolalar dam olish oromgohlari hamda boshqa dam olish tashkilotlari tomonidan ularning asosiy faoliyati doirasida ko'rsatiladigan, ular yuridik shaxslar yoki

yuridik shaxslarning tarkibiy bo'linmalari tomonidan ko'rsatilishidan qat'i nazar, yo'llanmalar yoki joysiz davolanish uchun beriladigan hujjatlar bilan rasmiylashtirilgan xizmatlar kiradi;

b) jismoniy tarbiya va sport tashkilotlarining xizmatlari jumlasiga, xususan, sport inshootlarida, maktablarda, klublarda sport turlari bo'yicha o'quv guruhlarida hamda jamoalarida sog'lomlashtirish yo'nalishidagi jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlarini o'tkazishga oid xizmatlar, umumjismoniy tayyorgarlik xizmatlari, sport musobaqalarini yoki bayramlarni, sport-tomosha tadbirlarini o'tkazish bo'yicha xizmatlar, shuningdek mazkur tadbirlarga tayyorgarlik ko'rish va ularni o'tkazish uchun sport inshootlarini ijaraga berish kiradi;

15) yo'lovchilarni yagona tariflar bo'yicha tashish xizmatlarini ko'rsatish:

a) umumiy foydalanishdagi yo'lovchi tashish shahar transportida va yo'lovchi tashish avtomobil transportida (bundan taksi, shu jumladan yo'nalishli taksi mustasno);

b) shahar atrofidagi yo'nalishda temir yo'l xizmatida;

16) uy-joy fondini saqlash va ta'mirlash yuzasidan aholiga ko'rsatilayotgan xizmatlar. Uy-joy fondini saqlash va ta'mirlash yuzasidan ko'rsatiladigan xizmatlar jumlasiga lift xo'jaliklari, yer resurslari va davlat kadastrini, uy-joy fondidan foydalanish, uni saqlash va ta'mirlash boshqarmalari hamda bo'limlarining bevosita aholi tomonidan haq to'lanadigan xizmatlari, shu jumladan ushbu xizmatlarga uy-joy mulkdorlari shirkatlari orqali haq to'lash kiradi;

17) tovarlar (xizmatlar)ni, agar tovarlarni berish (xizmatlar ko'rsatish) O'zbekiston Respublikasi Prezidentining yoki O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori asosida bepul amalga oshirilsa;

18) qimmatbaho metallardan ishlangan bank va o'lchovli quymalarini, qimmatbaho metallardan ishlangan quyma (investitsiya) tangalarni (numizmatika maqsadlari uchun foydalaniladigan tangalardan, shuningdek qimmatbaho metallardan ishlangan chet el tangalaridan tashqari), zargarlik buyumlari;

19) bojsiz savdo bojxona tartib-taomiliga joylashtirilgan tovarlar;

20) yuridik va jismoniy shaxslarga muayyan huquqlar berilganda fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari va vakolatli organlar, tashkilotlar tomonidan ko'rsatiladigan xizmatlarni, agar bunday xizmatlar ko'rsatish shart ekanligi qonun hujjatlarida belgilangan bo'lsa, faoliyatning muayyan sohasida ushbu organlar va tashkilotlarning zimmasiga yuklatilgan alohida vakolatlarni bajarish doirasida davlat boji yoki boshqa to'lovlar undiriladi;

21) byudjet mablag'lari hisobidan bajariladigan yer-kadastr, yer tuzish, tuproqqa oid va geobotanika ishlari;

22) byudjet mablag'lari hisobidan har yillik mineral xom ashyo bazasini rivojlantirish va qayta tiklash davlat dasturlari doirasida ko'rsatiladigan geologiya xizmatlari;

23) xalqaro moliyaviy institutlarning qarzlari va hukumat tashkilotlarining xalqaro qarzlari hisobidan olinadigan tovarlar (xizmatlar)ni, agar qarz shartnomasida ularni soliqdan ozod etish nazarda tutilgan bo'lsa;

24) O'zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasining qo'riqlash bo'linmalari xizmatlari;

25) telekommunikatsiya tarmoqlarida operativ-qidiruv tadbirlari tizimining texnik vositalari, shuningdek mazkur vositalardan foydalanishga hamda ularga xizmat ko'rsatishga doir xizmatlar;

26) metsenatlik ko'magi tarzida beriladigan (ko'rsatiladigan) tovarlar (xizmatlar)ni;

Yuqorida ta'kidlab o'tilgan tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilishga doir aylanma soliq to'lovchilarda bunday faoliyatni amalga oshirish uchun tegishli litsenziyalar va boshqa ruxsat etuvchi hujjatlar mavjud bo'lgan taqdirda, agar uning amalga oshirilishini litsenziyalash lozim bo'lsa yoki ruxsat etuvchi hujjatlar talab etsa, qonun hujjatlariga muvofiq soliq solishdan ozod etiladi.

Soliq solinadigan aylanmalarni soliq kodeksiga muvofiq soliq solishdan ozod etiladigan aylanmalarni amalga oshiradigan soliq to'lovchilar, aylanmalarning alohida hisobini yuritishi shart hisoblanadi.

Soliq solishdan ozod etiladigan moliyaviy xizmatlar quyidagilar:

1) bank operatsiyalari, xususan:

yuridik va jismoniy shaxslarning pul mablag'larini omonatlarga jalb etish;

yuridik va jismoniy shaxslarning jalb etilgan pul mablag'larini banklar nomidan hamda ularning hisobidan joylashtirish;

yuridik va jismoniy shaxslarning bank hisobvaraqlarini, shu jumladan bank kartalari bo'yicha hisob-kitoblar uchun xizmat qiluvchi bank hisobvaraqlarini ochish hamda yuritish, shuningdek bank kartalariga xizmat ko'rsatish bilan bog'liq operatsiyalar;

yuridik va jismoniy shaxslarning, shu jumladan vakil banklarning topshirig'iga ko'ra ularning bank hisobvaraqlari bo'yicha hisob-kitoblarni amalga oshirish;

yuridik va jismoniy shaxslarga kassa xizmatlarini bank kassalari yoki maxsus asbob-uskunalar (bankomat, avtomatik depozit mashinalar va hokazo) orqali ko'rsatish;

chet el valyutasining naqd puldagi va naqd pulsiz oldi-sotdisi (shu jumladan chet el valyutasining oldi-sotdi operatsiyalariga doir vositachilik xizmatlari ko'rsatish);

bank kafolatlarini bajarish (bank kafolatini berish va bekor qilish, bunday kafolat shartlarini tasdiqlash va o'zgartirish, bank kafolati bo'yicha to'lov, bunday kafolatga doir hujjatlarni rasmiylashtirish va tekshirish);

majburiyatlarning pul shaklida bajarilishini nazarda tutuvchi uchinchi shaxslar uchun kafillik berish;

akkreditivlarni ochish va ularga xizmat ko'rsatish;

to'lov tizimlari, dasturlaridan va uskunalardan foydalangan holda hisob-kitoblar (to'lovlar)ni amalga oshirish;

2) hisob-kitoblar ishtirokchilari o'rtasida axborot va texnologik hamkorlikni, shu jumladan hisob-kitoblar ishtirokchilariga bank kartalari bilan amalga oshiriladigan operatsiyalar bo'yicha axborotni to'plash, unga ishlov berish va uni

taqdim etish yuzasidan xizmatlar ko'rsatilishini ta'minlovchi tashkilotlar tomonidan amalga oshiriladigan operatsiyalar;

3) yuridik shaxslarning ustav fondi (ustav kapitali)dagi ulushlarini, kooperativlarning pay fondlaridagi va investitsiya pay jamg'armalaridagi paylarni, qimmatli qog'ozlar hamda hosila moliyaviy vositalarni realizatsiya qilish, bundan soliq solinishi lozim bo'lgan hosila moliyaviy vositalarning asos aktivini realizatsiya qilish mustasno. Soliqqa tortish maqsadlarida hosila moliyaviy vositani realizatsiya qilish deganda uning asos aktivini realizatsiya qilish, shuningdek kontrakt bo'yicha mukofotlar summalarini, variatsiyaga oid marja summalarini to'lash, hosila moliyaviy vositalar shartlariga muvofiq asos aktiv to'lovi bo'lmagan hosila moliyaviy vosita taraflarining boshqa davriy yoki bir martalik to'lovlari tushuniladi;

4) realizatsiya qilinishi soliq solishdan ozod etiladigan hosila moliyaviy vositalar asosida yuzaga keladigan majburiyatlar bo'yicha huquqlar (talablar)dan boshqa shaxs foydasiga voz kechish (ularni boshqalarga berish);

5) forfeyting va faktoring operatsiyalari;

6) zayomlarni pul shaklida berishga doir shartnomalardan va (yoki) kredit shartnomalaridan kelib chiqadigan majburiyatlar yuzasidan kreditorning huquqlari (talablari)dan boshqa shaxs foydasiga voz kechish (ularni boshqalarga berish, olish) bo'yicha, shuningdek boshqa shaxs foydasiga voz kechish shartnomasi asosida dastlabki shartnoma yuzasidan qarz oluvchining har bir yangi kreditor oldidagi majburiyatlarining bajarilishga doir operatsiyalar;

7) kreditlar, zayomlarni pul shaklida va qimmatli qog'ozlar bilan berish, shu jumladan ular bo'yicha foizlar bilan birga berish;

8) mol-mulkni moliyaviy ijara (lizing)ga berishga doir xizmatlarning ushbu xizmatlar bo'yicha foizli daromadlar olishga taalluqli qismi bo'yicha;

9) qimmatli qog'ozlar (aktsiyalar, obligatsiyalar va boshqa qimmatli qog'ozlar) bilan bog'liq operatsiyalar. Qimmatli qog'ozlar bilan bog'liq operatsiyalar jumlasiga qimmatli qog'ozlarni saqlash, qimmatli qog'ozlarga bo'lgan huquqni hisobga olish, qimmatli qog'ozlarni o'tkazish hamda ularning

reestrini yuritish, qimmatli qog'ozlar savdosini tashkil etish bo'yicha operatsiyalar kiradi;

10) tranzaksiyalarni bir vaqtning o'zida to'lov ishtirokchilari o'rtasida vositachilik haqlarini taqsimlagan holda amalga oshirish bilan bog'liq to'lov tizimlarining moliya xizmatlari.

Soliq solishdan ozod qilinadigan sug'urta xizmatlari. Sug'urta qilish, birgalikda sug'urta qilish va qayta sug'urta qilish xizmatlari bo'yicha sug'urta bozorining professional ishtirokchilari tomonidan amalga oshiriladigan sug'urta qilish bo'yicha xizmatlar bu xizmatlar natijasida:

1) sug'urta bozorining professional ishtirokchisi quyidagilarni olsa, qo'shilgan qiymat solig'idan ozod qilinadi:

sug'urta qilish, birgalikda sug'urta qilish va qayta sug'urta qilish shartnomalari bo'yicha sug'urta mukofotlari;

qayta sug'urta qilishga topshirilgan shartnomalar bo'yicha vositachilik haqlari;

sug'urta agenti, sug'urta va qayta sug'urta brokeri, syurveyyer hamda sug'urta bozorining boshqa professional ishtirokchilarining xizmatlari uchun vositachilik haqi;

sug'urta bozorining professional ishtirokchilari (aktuariylar, ajasterlar, syurveyerlar, assistans xizmatlari va shu singarilar) ko'rsatgan xizmatlardan olinadigan daromadlar;

qonun hujjatlariga muvofiq sug'urtalovchiga o'tgan, sug'urta qildiruvchi (naf oluvchi)ning etkazilgan zarar uchun javobgar shaxslardan talab qilish huquqini realizatsiya qilishdan olinadigan mablag'lar;

qayta sug'urta qilish shartnomalari muddatidan ilgari tugatilgan taqdirda, ular bo'yicha sug'urta mukofotlarining qaytarib berilgan qismi summalari;

bevosita sug'urta faoliyatini amalga oshirishdan olinadigan boshqa daromadlar;

2) sug'urta qildiruvchi (naf oluvchi) quyidagilarni olsa, qo'shilgan qiymat solig'idan ozod qilinadi:

sug'urta to'lovi (sug'urta tovoni);

preventiv tadbirlar o'tkazish uchun beriladigan mablag'lar;

sug'urta qilish shartnomasi zararsiz amal qilishi uchun sug'urtalovchi to'laydigan mablag'lar;

sug'urta qilish shartnomasiga muvofiq boshqa mablag'lar.

Soliq solishdan ozod etiladigan tovarlarni O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kirish.

Quyidagilarni O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kirish soliq solishdan ozod etiladi:

1) jismoniy shaxslar tomonidan tovarlarni bojsiz olib kirishning bojxona to'g'risidagi qonun hujjatlarida tasdiqlangan normalari doirasida olib kirilayotgan tovarlar;

2) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadigan tartibda insonparvarlik yordami sifatida olib kirilayotgan tovarlar;

3) davlat, hukumat, xalqaro tashkilotlar yo'nalishlari bo'yicha xayriya yordami maqsadlarida, shu jumladan texnik yordam ko'rsatish uchun olib kiriladigan tovarlar;

4) chet el diplomatik vakolatxonalari va ularga tenglashtirilgan vakolatxonalar rasmiy foydalanishi uchun, shuningdek ushbu vakolatxonalarining diplomatik va ma'muriy-texnik xodimlari, shu jumladan ularning o'zlari bilan birga yashayotgan oila a'zolari shaxsiy foydalanishi uchun mo'ljallangan tovarlar;

5) qonun hujjatlariga muvofiq alohida qimmatga ega madaniy meros ob'ektlari jamoasiga kiritilgan, davlat madaniyat muassasalari tomonidan olingan yoki ular tomonidan sovg'aga olingan madaniy qimmatliklar. Ushbu soliq solishdan ozod etish O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligining tegishli tasdiqnomasi mavjud bo'lgan taqdirda qo'llaniladi;

6) o'xshashi O'zbekiston Respublikasida ishlab chiqarilmaydigan, tasdiqlangan ro'yxat bo'yicha O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kiriladigan texnologik asbob-uskunalar;

7) xalqaro kitob almashinuvi bo'yicha davlat kutubxonalari va muzeylari tomonidan olinadigan bosma nashrlarning barcha turlari, shuningdek xalqaro notijorat almashinuvini amalga oshirish maqsadida ixtisoslashtirilgan davlat tashkilotlari tomonidan olib kiriladigan kinematografiya asarlari;

8) milliy valyuta va chet el valyutasi, qonuniy to'lov vositalari bo'lgan banknotlar (bundan kolleksiyalash uchun mo'ljallanganlari mustasno), shuningdek qimmatli qog'ozlar;

9) xalqaro moliya institutlarining qarzlari va hukumat tashkilotlarining xalqaro qarzlari hisobidan olib kiriladigan tovarlar, agar qarzga doir bitimda bu tovarlar olib kirilayotganda soliqdanda ozod etilishi nazarda tutilgan bo'lsa;

10) vakolatli davlat organining yozma shakldagi tasdig'i mavjud bo'lgan taqdirda, telekommunikatsiyalar operatorlari va tezkor-qidiruv tadbirlari tizimining texnik vositalarini sertifikatlashtirish bo'yicha maxsus organ tomonidan olinadigan tezkor-qidiruv tadbirlari tizimining texnik vositalari;

11) dori vositalari, veterinariya dori vositalari, tibbiyot va veterinariya uchun mo'ljallangan buyumlar, shuningdek dori vositalari, veterinariya dori vositalari, tibbiyot va veterinariya uchun mo'ljallangan buyumlarni ishlab chiqarish uchun qonun hujjatlarida belgilanadigan ro'yxat bo'yicha olib kiriladigan xom ashyo. Mazkur norma O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlanadigan ro'yxat bo'yicha O'zbekiston Respublikasida ham ishlab chiqariladigan, olib kiriladigan tayyor dori vositalariga, veterinariya dori vositalari, tibbiyot va veterinariya uchun mo'ljallangan buyumlarga nisbatan tatbiq etilmaydi.

2.4.Soliq bazasi va stavkasi hamda soliqni hisoblash tartibi.

Soliq bazasini aniqlashning umumiy qoidalari.

Tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilishda soliq bazasi soliq to'lovchi tomonidan o'zi ishlab chiqargan yoki olgan tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilishning o'ziga xos xususiyatlariga qarab aniqlanadi.

Tovarlarni O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kirishda soliq bazasi soliq to'lovchi tomonidan soliq kodeksi va bojxona to'g'risidagi qonun hujjatlariga muvofiq aniqlanadi.

Soliq bazasini aniqlash chog'ida tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilishdan olingan tushum soliq to'lovchining ushbu tovarlar (xizmatlar)ga pulda va (yoki) natura shakllaridagi to'lov, shu jumladan qimmatli qog'ozlar bilan haq to'lash sifatida olingan barcha daromadlaridan kelib chiqqan holda hisobga olinadi.

Soliq bazasini aniqlash chog'ida soliq to'lovchining chet el valyutasida ifodalangan tushumi (xarajatlari) soliq kodeksning 242-moddasida belgilangan tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilish bo'yicha aylanma amalga oshirilgan sanada O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan belgilangan kurs bo'yicha milliy valyutada qayta hisoblab chiqiladi.

Agar sotuvchi va xaridor o'rtasidagi shartnomada tovarlar (xizmatlar)ga chet el valyutasida belgilangan summaga teng bo'lgan summadagi milliy valyutada haq to'lash nazarda tutilgan bo'lsa hamda bunda realizatsiya qilingan tovarlar (xizmatlar)ga haq to'langan sana ularni realizatsiya qilish bo'yicha aniqlanadigan aylanma amalga oshirilgan sanaga to'g'ri kelmasa, mazkur sanalarda chet el valyutasi kurslaridagi farq tufayli yuzaga kelgan tushum summasidagi ijobiy yoki salbiy farq soliq bazasini belgilashda hisobga olinmaydi. Bunday ijobiy yoki salbiy farq boshqa daromadlar yoki boshqa xarajatlar tarkibida sotuvchi tomonidan hisobga olinishi lozim.

Soliq bazasini aniqlash tartibi. Soliq bazasi - aktsiz solig'ini (aktsiz to'lanadigan tovarlar, xizmatlar uchun) hisobga olib, unga soliqni kiritmagan holda, bitim taraflari tomonidan qo'llanilgan narxdan (tarifdan) kelib chiqqan holda realizatsiya qilinadigan tovarlar (xizmatlar)ning qiymati sifatida aniqlanadi.

Xaridorlarga realizatsiya qilish bo'yicha aylanmani amalga oshirish sanasida chegirmalar (boshqa tijorat bonuslari) bergan soliq to'lovchi soliq bazasini bunday chegirmalar (tijorat bonuslari) chegirib tashlangan holdagi narxdan (tarifdan) kelib chiqqan holda aniqlaydi.

Soliq bazasi quyidagi hollarda tovarlar (xizmatlar)ning O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi tomonidan belgilangan tartibga muvofiq aniqlanadigan bozor qiymatidan kelib chiqqan holda aniqlanadi:

- 1) tovarlar (xizmatlar)ni boshqa tovarlar (xizmatlar)ga ayirboshlab realizatsiya qilishda;
- 2) tovarlar (xizmatlar)ni bepul berish (ko'rsatish)da;
- 3) yuridik shaxsning mol-mulkidan shaxsiy maqsadlarda foydalanishda.

Agar bitimning narxi tovarlar (xizmatlar)ning bozor qiymatidan past yoki yuqori bo'lsa, soliq organlari soliq bazasiga tuzatish kiritishga haqli. Soliq to'lovchi bunday qaror yuzasidan bitimning narxi bozor narxlariga muvofiqligini va soliq to'lashdan bo'yin tovlashga qaratilmaganligining asoslarini taqdim etish yo'li bilan nizolashishga haqli.

O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kirilgan (import qilingan) tovarlarni realizatsiya qilish chog'ida soliq bazasi ushbu tovarlarni olib kirish (import qilish) chog'ida byudjetga haqiqatda to'langan soliq hisoblab chiqarilgan qiymatdan past bo'lishi mumkin emas.

Qaytarib berish sharti bilan qayta ishlashga berilgan xom ashyo va materiallardan tovarlar ishlab chiqarish bo'yicha xizmatlar realizatsiya qilingan taqdirda, soliq bazasi ularni qayta ishlashga doir xizmatlarning qiymati asosida, unga soliqni kiritmagan holda, aktsiz to'lanadigan tovarlar bo'yicha esa ularni qayta ishlashga doir xizmatlarning qiymati asosida, Soliq kodeksiga muvofiq hisoblab chiqarilgan aktsiz solig'i hisobga olingan holda aniqlanadi.

Ob'ektlarni qurishda, shu jumladan ob'ektlarni foydalanish uchun tayyor qilib qurish, qurilish-montaj, ta'mirlash-qurilish, ishga tushirish-sozlash, loyiha-qidiruv va ilmiy ishlarni, shuningdek uzoq texnologik (bir hisobot davridan ortiq) davriylikdagi boshqa uzoq muddatli shartnomalarni bajarishda soliq bazasi har bir kalendar oyning oxirida haqiqatda bajarilgan ishlar hajmining soliq bazasi kiritilmagan holda aniqlanadigan qiymati asosida aniqlanadi. Agar shartnomaga binoan bu ishlarni materiallar bilan ta'minlash majburiyati buyurtmachining zimmasida bo'lsa, ushbu materiallarga bo'lgan mulk huquqi buyurtmachining

o'zida saqlanib qolgan taqdirda, soliq bazasi bajarilgan hamda tasdiqlangan ishlarning qiymatidan kelib chiqqan va buyurtmachi materiallarining qiymatini soliq bazasiga kiritmagan holda aniqlanadi.

Jismoniy shaxslarga mehnat haqi hisobiga yoki dividendlar to'lovlari hisobiga tovarlar berilganda (xizmatlar ko'rsatilganda), shuningdek soliq bazasi tovarlar (xizmatlar)ning aniqlanadigan qiymatidan kelib chiqqan va soliqni hisobga olgan holda aniqlanadi.

Tovarlar (xizmatlar)ni olishga bo'lgan huquqni beruvchi vaucherni realizatsiya qilish chog'ida vaucherning soliq hisobga olingan holdagi qiymati soliq bazasi bo'ladi.

Olib sotish uchun jismoniy shaxslardan olingan avtomobillar va uy-joy ko'chmas mulk ob'ektlari realizatsiya qilingan taqdirda, soliq bazasi soliq summasini o'z ichiga oladigan, realizatsiya qilish narxi va sotib olish qiymati o'rtasidagi ijobiy farq sifatida aniqlanadi.

Moliyaviy ijara (lizing) shartnomalari bo'yicha operatsiyalar amalga oshirilganda soliq bazasini aniqlashning o'ziga xos xususiyatlari. Mol-mulk moliyaviy ijara (lizing)ga berilgan taqdirda, ijaraga beruvchi (lizingga beruvchi)ning soliq bazasi barcha davriy ijara (lizing) to'lovlari summasi (shu jumladan, qaytarib sotib olish summasi, agar shartnomada shunday summa nazarda tutilgan bo'lsa) sifatida, ijaraga beruvchi (lizingga beruvchi)ning foiz hisobidagi daromadi chegirib tashlangan va soliq hisobga olinmagan holda aniqlanadi.

Ijaraga oluvchi (lizingga oluvchi) tomonidan moliyaviy ijara (lizing) shartnomasining shartlari bajarilmaganligi sababli moliyaviy ijara (lizing) ob'ekti qaytarilgan taqdirda, soliq bazasi ijaraga oluvchi (lizingga oluvchi) tomonidan ob'ekt qaytarilgan sanada bunday ob'ekt uchun o'zi to'lamagan ijara (lizing) to'lovlarining summasi miqdorida foiz hisobidagi xarajat chegirib tashlangan va soliq hisobga olinmagan holda aniqlanadi.

Soliq solishdan ozod etilgan, olib kirilgan texnologik asbob-uskunalar moliyaviy ijara (lizing)ga berilganda soliq bazasi mazkur asbob-uskunalarni sotib

olish narxi va realizatsiya qilish narxi o'rtasidagi ijobiy farqdan kelib chiqib aniqlanadi.

Vositachilik (topshiriq), transport ekspeditsiyasi shartnomalari bo'yicha operatsiyalar amalga oshirilganda soliq bazasini aniqlashning o'ziga xos xususiyatlari. Komitent (ishonch bildiruvchi)ning topshirig'iga ko'ra komitent (ishonch bildiruvchi)ga tegishli bo'lgan tovarlar realizatsiya qilingan taqdirda, vositachilik (topshiriq) shartnomasining shartlariga muvofiq bo'lgan shartlar asosida vositachi (ishonchli vakil) tomonidan uchinchi shaxs bilan tuzilgan bitim bo'yicha komitent (ishonch bildiruvchi) bunday uchinchi shaxsga xizmatlar ko'rsatganda soliq bazasi quyidagicha aniqlanadi:

1) vositachi (ishonchli vakil)ning soliq bazasi – uning soliqni o'z ichiga oladigan vositachilik haqi miqdorida;

2) komitent (ishonch bildiruvchi)ning soliq bazasi – komitentning topshirig'iga ko'ra vositachi tomonidan realizatsiya qilingan tovarlarning qiymati, shuningdek soliqni kiritmagan holda vositachi tomonidan uchinchi shaxs bilan tuzilgan bitim bo'yicha komitent bunday uchinchi shaxsga ko'rsatgan xizmatlarning qiymati miqdorida.

Soliq solishdan ozod etish soliq solishdan ozod etiladigan tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilish bilan bog'liq bo'lgan vositachilik (topshiriq), transport ekspeditsiyasi shartnomalari asosida xizmatlar ko'rsatishga nisbatan tatbiq etilmaydi.

Vositachilik (topshiriq) shartnomasi shartlariga muvofiq bo'lgan shartlar asosida komitent uchun uning topshirig'iga ko'ra, olingan tovarlar vositachi tomonidan komitentga berilgan taqdirda, uchinchi shaxs tomonidan vositachi bilan tuzilgan bitim bo'yicha bunday uchinchi shaxs komitent uchun xizmatlar ko'rsatganda vositachining soliq bazasi uning soliqni o'z ichiga oladigan vositachilik haqi miqdorida aniqlanadi.

Transport ekspeditsiyasi shartnomasida belgilangan, transport ekspeditsiyasi shartnomasi bo'yicha mijoz bo'lgan taraf uchun tashuvchi va (yoki) boshqa etkazib beruvchilar tomonidan xizmatlar ko'rsatilgan taqdirda,

ekspeditorning soliq bazasi transport ekspeditsiyasi shartnomasida nazarda tutilgan, uning soliqni o'z ichiga oladigan haqi miqdorida aniqlanadi.

Korxonalar mol-mulk majmuasi sifatida realizatsiya qilinganda soliq bazasini aniqlashning o'ziga xos xususiyatlari. Korxonalar mol-mulk majmuasi sifatida realizatsiya qilinganda, soliq bazasi ushbu bandeda belgilangan tartibda, uni realizatsiya qilishning soliqni o'z ichiga oladigan narxi miqdorida, ushbu korxonalar mol-mulking har bir soliq ob'ekti bo'yicha alohida aniqlanadi.

Agar korxonani realizatsiya qilish narxi uning tarkibiga kiradigan jami mol-mulkning balans qiymatidan past bo'lsa, korxonani realizatsiya qilish narxining mazkur mol-mulkning balans qiymatiga nisbati sifatida aniqlanadigan tuzatish koeffitsienti qo'llaniladi.

Agar korxonani realizatsiya qilish narxi uning tarkibiga kiradigan jami mol-mulkning balans qiymatidan yuqori bo'lsa, korxonani realizatsiya qilishning debitorlik qarzi summasiga va qimmatli qog'ozlar qiymatiga kamaytirilgan narxining realizatsiya qilingan korxonalar tarkibiga kiradigan mol-mulkning debitorlik qarzi summasiga va qimmatli qog'ozlarning qiymatiga kamaytirilgan balans qiymatiga nisbati sifatida aniqlanadigan tuzatish koeffitsienti qo'llaniladi. Ushbu qismga muvofiq tuzatish koeffitsientini hisob-kitob qilishda qimmatli qog'ozlarning qiymati, agar u faqat bozor qiymati bo'yicha qayta baholangan bo'lsa, chiqarib tashlanadi.

Mol-mulkning har bir turini realizatsiya qilish narxi uning balans qiymatining ushbu bandeda ikkinchi yoki uchinchi qismlarida nazarda tutilgan tartibda belgilanadigan tuzatish koeffitsientiga ko'paytmasi sifatida aniqlanadi.

Ushbu bandeda uchinchi qismida nazarda tutilgan holatda, debitorlik qarzining summasiga doir tuzatish koeffitsienti qo'llanilmaydi. Agar bunday holda qimmatli qog'ozlarning qiymati qayta baholangan bo'lsa, mazkur koeffitsient ularning qiymatiga nisbatan ham qo'llanilmaydi.

Korxonalar sotuvchisi tomonidan korxonalar sotilgan narxni ko'rsatgan holda jamlama hisobvaraqq-faktura tuziladi.

Jamlama hisobvaraq-fakturada asosiy mablag'lar, nomoddiy aktivlar, ishlab chiqarish uchun mo'ljallangan va ishlab chiqarish uchun mo'ljallanmagan mol-mulkning boshqa turlari, debitorlik qarzining summolari, qimmatli qog'ozlarning qiymati hamda balans aktivlarining boshqa pozitsiyalari mustaqil pozitsiyalarga ajratiladi. Jamlama hisobvaraq-fakturaga inventarizatsiya dalolatnomasi ilova qilinadi.

Jamlama hisobvaraq-fakturada har bir mol-mulk turining narxi ushbu bandning beshinchi qismida nazarda tutilgan o'ziga xos xususiyatlar hisobga olingan holda balans qiymatining tuzatish koeffitsientiga ko'paytmasiga teng deb qabul qilinadi.

Realizatsiya qilinishiga soliq solinadigan mol-mulkning har bir turi bo'yicha tegishli ravishda soliq stavkasi va tegishli soliq summasi ko'rsatiladi.

Transportda tashishni amalga oshirishda soliq bazasini aniqlashning o'ziga xos xususiyatlari. Yo'lovchilarni, bagajni, yuklarni yoki pochmani temir yo'l, avtomobil, havo yoki daryo transportida tashishlar amalga oshirilganda soliq bazasi soliqni qo'shmagan holdagi tashish qiymati sifatida aniqlanadi.

Imtiyozli tariflar bo'yicha yo'l hujjatlari realizatsiya qilinganda soliq bazasi ushbu imtiyozli tariflardan kelib chiqqan holda hisoblab chiqariladi.

Safar boshlanguniga qadar xaridorlarga ishlatilmagan yo'l hujjatlari uchun pullar qaytarilgan taqdirda, qaytarilishi lozim bo'lgan summaga soliqning barcha summasi kiritiladi.

Safar tugatilganligi sababli yo'l davomida yo'lovchilarga yo'l hujjatlari qaytarilgan taqdirda, qaytarilishi lozim bo'lgan summaga yo'lovchilar yurishi kerak bo'lgan qolgan masofaga tegishli miqdordagi soliq summasi kiritiladi. Bunday holda soliq bazasini aniqlashda yo'lovchilarga haqiqatda qaytarilgan summalar hisobga olinmaydi.

Muddatli bitimlar bo'yicha tovarlar (xizmatlar) realizatsiya qilinganda soliq bazasini aniqlashning o'ziga xos xususiyatlari. Muddatli bitim deganda shartnomada belgilangan muddat tugagach bevosita ushbu shartnomada

ko'rsatilgan narx bo'yicha tovarlar etkazib berilishi (xizmatlar ko'rsatilishi)ni taqozo etadigan bitim tushuniladi.

Muddatli bitimlar bo'yicha tovarlar (xizmatlar) realizatsiya qilinganda soliq bazasi ushbu tovarlar (xizmatlar)ning bevosita shartnomada ko'rsatilgan, lekin realizatsiya qilingan sanadagi bozor narxlaridan kelib chiqqan holda hisoblangan qiymatdan past bo'lmagan qiymati sifatida aniqlanadi.

Uyushgan bozorda muomalada bo'lmagan hosila moliyaviy vositalar realizatsiya qilinganda soliq bazasi asos aktivning bevosita shartnomada ko'rsatilgan, lekin realizatsiya qilingan sanadagi bozor narxlaridan kelib chiqqan holda hisoblangan qiymatdan past bo'lmagan qiymati sifatida aniqlanadi.

Uyushgan bozorda muomalada bo'lgan va asos aktiv etkazib berilishini nazarda tutuvchi hosila moliyaviy vositalarning asos aktivi realizatsiya qilinganda, soliq bazasi, agar ushbu bandning beshinchi qismida boshqacha qoida nazarda tutilmagan bo'lsa, asos aktivni realizatsiya qilish amalga oshirilishi kerak bo'lgan hamda ushbu hosila moliyaviy vositani birja tasdiqlagan tasniflash shartlariga muvofiq belgilangan qiymat sifatida aniqlanadi.

Uyushgan bozorda muomalada bo'lgan va asos aktiv etkazib berilishini nazarda tutuvchi opsiyon kontraktlarning asos aktivi realizatsiya qilingan taqdirda, soliq bazasi ushbu asos aktivni realizatsiya qilish amalga oshirilishi kerak bo'lgan va hosila moliyaviy vositani birja tasdiqlagan tasniflash shartlariga muvofiq belgilangan qiymat sifatida, lekin realizatsiya qilish sanasidagi bozor narxlaridan kelib chiqqan holda hisoblab chiqarilganidan past bo'lmagan qiymatda aniqlanadi.

Tovarlarni O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kirishda soliq bazasini aniqlash tartibi. Tovarlarni O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kirishda soliq bazasi quyidagilarni qo'shgan holda hisoblab chiqarilgan ushbu tovarlarning qiymati sifatida aniqlanadi:

1) tovarlarning bojxona to'g'risidagi qonun hujjatlariga muvofiq aniqlanadigan bojxona qiymati;

2) tovarlar O'zbekiston Respublikasiga olib kirilayotganda to'lanishi lozim bo'lgan aktsiz solig'i va bojxona boji.

O'zbekiston Respublikasining bojxona hududidan tashqarida qayta ishlash bojxona tartib-taomiliga muvofiq O'zbekiston Respublikasi hududidan ilgari olib chiqilgan tovarlarning qayta ishlash mahsulotlari ushbu hududga olib kirilayotganda soliq bazasi bunday qayta ishlashning qiymati sifatida aniqlanadi.

Soliq bazasi O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kiriladigan bir nomdagi, turdagi va markadagi tovarlarning har bir guruhi bo'yicha alohida aniqlanadi.

Agar O'zbekiston Respublikasining bojxona hududiga olib kiriladigan tovarlarning bir turkumi tarkibida bir vaqtning o'zida ham aktsiz to'lanadigan, ham aktsiz to'lanmaydigan tovarlar mavjud bo'lsa, soliq bazasi mazkur tovarlarning har bir guruhiga nisbatan alohida aniqlanadi.

Agar O'zbekiston Respublikasining bojxona hududiga olib kiriladigan tovarlar turkumi tarkibida bojxona hududidan tashqarida qayta ishlash bojxona tartib-taomiliga muvofiq O'zbekiston Respublikasi hududidan ilgari olib chiqilgan tovarlarning qayta ishlash mahsulotlari mavjud bo'lsa, soliq bazasi xuddi shunday tartibda aniqlanadi.

Tovarlar (xizmatlar) chet ellik shaxslar tomonidan realizatsiya qilinganda soliq agentlari tomonidan soliq bazasini aniqlashning o'ziga xos xususiyatlari. O'zbekiston Respublikasining hududi realizatsiya qilish joyi bo'lgan tovarlar (xizmatlar) soliq to'lovchilar sifatida soliq organlarida hisobda turmagan chet ellik shaxslar tomonidan realizatsiya qilingan taqdirda, soliq bazasi soliq agentlari tomonidan ushbu tovarlar (xizmatlar)ni aktsizlar (aktsiz to'lanadigan tovarlar uchun) va soliq hisobga olingan holda realizatsiya qilishdan olingan daromadning summasi sifatida aniqlanadi.

Soliq agentlari deb ushbu bandning birinchi qismida ko'rsatilgan tovarlar (xizmatlar)ning xaridorlari (ularni oluvchilar) bo'lgan O'zbekiston Respublikasining yuridik shaxslari, yakka tartibdagi tadbirkorlar (ushbu bandning to'rtinchi qismida nazarda tutilgan hollar bundan mustasno), O'zbekiston Respublikasida faoliyatni doimiy muassasa orqali amalga oshiruvchi chet el yuridik shaxslari e'tirof etiladi.

Chet el yuridik shaxslari bilan hisob-kitoblarda O'zbekiston Respublikasining yuridik shaxslari, yakka tartibdagi tadbirkorlar yoki chet el yuridik shaxslarining doimiy muassasalari topshiriq, vositachilik shartnomalari yoki boshqa vositachilik shartnomalari asosida ishtirok etsa, bunday shaxslar soliq agentlari deb e'tirof etiladi. Mazkur hollarda soliq bazasi soliq to'lovchi tomonidan bunday tovarlarning aktsizlar (aktsiz to'lanadigan tovarlar uchun) va soliq hisobga olingan holdagi qiymati sifatida aniqlanadi.

Chet el yuridik shaxslari realizatsiya qilish joyi O'zbekiston Respublikasi deb e'tirof etiladigan elektron shakldagi xizmatlarni ko'rsatgan, shu jumladan O'zbekiston Respublikasining yuridik shaxslariga yoki O'zbekiston Respublikasida faoliyatni doimiy muassasa orqali amalga oshiruvchi chet el yuridik shaxslariga topshiriq, vositachilik shartnomalari yoki shunga o'xshash shartnomalar asosida elektron shakldagi xizmatlar ko'rsatgan taqdirda, bunday xizmatlarning mazkur xaridorlari soliq agentlari deb e'tirof etiladi.

O'zbekiston Respublikasi hududida tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilishga doir har bir operatsiya amalga oshirilganda soliq bazasi ushbu bo'limning qoidalari hisobga olingan holda alohida aniqlanadi.

Agar kontraktlarning shartlariga muvofiq xizmatlar chet ellik shaxslar tomonidan soliqni hisobga olmasdan taqdim etilsa, ushbu xizmatlar bo'yicha soliq bazasi soliq agentlari tomonidan ko'rsatilgan xizmatlarning qiymatidan kelib chiqqan holda, soliqni hisobga olmasdan aniqlanadi. Bunday holda soliq agenti tegishli soliq summasini mustaqil tarzda hisoblab chiqarishi va byudjetga o'tkazishi shart.

Davlat mol-mulki bilan operatsiyalar amalga oshirilganda soliq agentlari tomonidan soliq bazasini aniqlashning o'ziga xos xususiyatlari. O'zbekiston Respublikasi hududida davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari tomonidan davlat mol-mulki ijaraga berilganda, davlat mulkini ijaraga berish bo'yicha vakolatli organ soliq agenti deb e'tirof etiladi. Bunday hollarda soliq bazasi bunday mol-mulkning soliq hisobga olingan holdagi ijara shartnomasida belgilangan ijara to'lovi miqdorida soliq agenti tomonidan aniqlanadi.

O'zbekiston Respublikasi hududida davlat mol-mulki realizatsiya qilingan (berilgan)da soliq bazasi soliq agenti tomonidan aniqlanadi. Bunday hollarda ushbu mol-mulkning xaridorlari (uni oluvchilar) soliq agenti deb e'tirof etiladi, bundan yakka tartibdagi tadbirkor bo'lmagan jismoniy shaxslar mustasno. Bunday hollarda soliq bazasi sotib olinayotgan (olinayotgan) davlat mol-mulkinging soliq hisobga olinmasdan shartnomada belgilangan qiymati miqdorida soliq agenti tomonidan aniqlanadi.

O'zbekiston Respublikasi hududida musodara qilingan mol-mulk, sudning qaroriga binoan realizatsiya qilinadigan mol-mulk, egasiz qimmatliklar, xazinalar va sotib olingan qimmatliklar, shuningdek meros olish huquqi asosida davlatga o'tkazilgan qimmatliklar realizatsiya qilingan taqdirda, soliq bazasi ushbu mol-mulk (qimmatliklar)ni aktsiz solig'ini (aktsiz to'lanadigan tovarlar uchun) va soliqni hisobga olgan holda realizatsiya qilishdan olingan daromad summasi sifatida soliq agenti tomonidan aniqlanadi. Bunday hollarda ushbu mol-mulkni realizatsiya qilishni amalga oshirishga vakolatli bo'lgan organ, tashkilot yoki yakka tartibdagi tadbirkor soliq agenti deb e'tirof etiladi.

Qo'shilgan qiymat solig'ining soliq stavkasi 15 foiz miqdorida O'zbekiston Respublikasi soliq kodeksining 258-moddasida belgilangan. Shuningdek, "Nol" darajali stavka bo'yicha soliq solinadigan aylanmalar ham belgilangan.

Nol darajali stavka bo'yicha soliq solish quyidagilar realizatsiya qilinganda amalga oshiriladi:

1) O'zbekiston Respublikasi hududidan eksport bojxona tartib-taomiliga olib chiqilgan tovarlar;

2) ilgari O'zbekiston Respublikasi bojxona hududida qayta ishlash bojxona tartib-taomiliga joylashtirilgan, O'zbekiston Respublikasi hududidan olib chiqilgan tovarlar va (yoki) O'zbekiston Respublikasi hududidan bojxona hududida qayta ishlash bojxona tartib-taomiliga joylashtirilgan tovarlarni qayta ishlash natijasida olingan (hosil bo'lgan) tovarlar (qayta ishlash mahsulotlari, chiqindilar va (yoki) qoldiqlar);

3) O'zbekiston Respublikasi hududidan olib chiqilgan g'amlab qo'yilgan narsalar. Havo kemalaridan risoladagidek foydalanilishini ta'minlash uchun zarur bo'lgan yoqilg'i va yonilg'i-moylash materiallari g'amlab qo'yilgan narsalar deb yuritiladi;

4) chet eldan keltirilgan tovarlarni tashish chog'ida bojxona tranziti bojxona tartib-taomiliga joylashtirilgan tovarlarni bevosita O'zbekiston Respublikasi hududiga etib kelish joyidagi bojxona organidan O'zbekiston Respublikasi hududidan chiqib ketish joyidagi bojxona organigacha tashish yoxud transportda tashish bilan bevosita bog'liq bo'lgan xizmatlar;

5) xalqaro tashishlar bilan bevosita bog'liq bo'lgan xizmatlar.

Nol darajali stavkani qo'llash huquqini tasdiqlovchi hujjatlar soliq hisoboti bilan birga taqdim etiladi.

Eksport operatsiyalarini tasdiqlash. Tovarlar eksport qilinganligini tasdiqlovchi hujjatlar quyidagilardan iborat:

1) kontrakt (kontraktning belgilangan tartibda tasdiqlangan ko'chirma nusxasi);

2) tovarlarni chiqarishni amalga oshiruvchi bojxona organining tovarlarni O'zbekiston Respublikasi bojxona hududidan olib chiqish uchun belgisi qo'yilgan bojxona yuk deklaratsiyasi;

3) O'zbekiston Respublikasining bojxona hududidan o'tkazish punktida joylashgan bojxona organining tovarlar belgilangan mamlakatga jo'natilganligini tasdiqlovchi belgisi qo'yilgan, tovarga ilova qilinadigan hujjatlar.

Tovarlar eksportga vositachi (ishonchli vakil) orqali vositachilik (topshiriq) shartnomasi bo'yicha realizatsiya qilinganda eksportni tasdiqlash uchun komitent (ishonch bildiruvchi) tomonidan qo'shimcha tarzda soliq to'lovchining vositachi yoki ishonchli vakil bilan tuzilgan vositachilik shartnomasi yoki topshiriq shartnomasi (shartnomaning ko'chirma nusxasi) taqdim etiladi.

Tovarlar eksport qilinganligini tasdiqlash uchun amalga oshirilayotgan faoliyatning turiga qarab boshqa hujjatlar taqdim etilishi mumkin. Soliq to'lovchining amalga oshiriladigan faoliyat turiga qarab nol soliq stavkasini

qo'llash huquqini tasdiqlash uchun zarur bo'lgan hujjatlar ro'yxati hamda ularni taqdim etish tartibi O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi va Davlat soliq qo'mitasi tomonidan belgilanadi.

O'zbekiston Respublikasining bojxona hududida tovarlarni qayta ishlash bo'yicha xizmatlarga soliq solish.

Bojxona to'g'risidagi qonun hujjatlariga muvofiq O'zbekiston Respublikasining bojxona hududida qayta ishlash bojxona rejimiga joylashtirilgan tovarlarni qayta ishlash bo'yicha xizmatlarga qayta ishlash mahsulotlarini O'zbekiston Respublikasining bojxona hududidan tashqariga olib chiqish sharti bilan nol stavka bo'yicha soliq solinadi.

O'zbekiston Respublikasining bojxona hududida qayta ishlash bojxona rejimiga joylashtirilgan tovarlarni qayta ishlash bo'yicha xizmatlarga qayta ishlash mahsulotlarini keyinchalik bojxona to'g'risidagi qonun hujjatlariga muvofiq erkin muomalaga chiqarish rejimiga joylashtirgan holda belgilangan soliq stavkasi bo'yicha soliq solinishi lozim.

Xalqaro tashishlar bilan bog'liq xizmatlarga soliq solish.

Nol stavka bo'yicha soliq solish quyidagilarni realizatsiya qilish chog'ida amalga oshiriladi:

1) tovarlarni xalqaro tashish bo'yicha xizmatlarni. Tovarlarni xalqaro tashish deganda tovarlarning jo'natish punkti yoki belgilangan punkti O'zbekiston Respublikasi hududidan tashqarida joylashgan taqdirda tovarlarni havo kemalari, temir yo'l transporti va (yoki) avtotransport vositalari orqali tashish tushuniladi;

2) chet eldan keltirilgan tovarlarni tashish chog'ida bojxona tranziti bojxona tartib-taomiliga joylashtirilgan tovarlarni O'zbekiston Respublikasi hududiga etib kelish joyidagi bojxona organidan to O'zbekiston Respublikasi hududidan chiqib ketish joyidagi bojxona organigacha tashish yoki transportda tashish bilan bevosita bog'liq bo'lgan xizmatlar;

3) tashishlar yagona xalqaro tashish hujjatlari asosida rasmiylashtirilgan taqdirda, basharti yo'lovchilar, pochta va bagajni jo'natish punkti yoki belgilangan

punkti O'zbekiston Respublikasi hududidan tashqarida joylashgan bo'lsa, yo'lovchilar, pochta va bagajni tashish bo'yicha xizmatlar;

4) O'zbekiston Respublikasi hududidan tashqariga eksport qilinadigan tovarlarni tashish yoki transportda tashish, shuningdek O'zbekiston Respublikasi hududidagi qayta ishlash mahsulotlarini O'zbekiston Respublikasi hududidan olib chiqish bo'yicha O'zbekiston Respublikasining yuridik shaxslari bo'lgan tashuvchilar tomonidan ko'rsatiladigan xizmatlar. Ushbu bandning qoidalari, basharti tashish hujjatlarida bojxona organlarining belgilari qo'yilgan bo'lsa, qo'llaniladi;

5) havo kemalariga bevosita O'zbekiston Respublikasi aeroportlarida va O'zbekiston Respublikasining havo hududida ko'rsatiladigan xizmatlar, shu jumladan aeronavigatsiya xizmati.

Ayrim hollarda nol darajali stavkaning qo'llanilishi. Tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilish aylanmasi to'langan soliqni qoplash (qaytarish) yo'li bilan nol darajali stavkasi bo'yicha tortiladi, agar ushbu tovarlar (xizmatlar) quyidagicha olinsa:

1) chet el diplomatik vakolatxonalarining va ularga tenglashtirilgan vakolatxonalarning rasmiy foydalanishi uchun, shuningdek ushbu vakolatxonalar diplomatik va ma'muriy-texnik xodimlari (shu jumladan ular bilan birga yashaydigan oila a'zolari) shaxsiy foydalanishi uchun;

2) Mahsulot taqsimotiga oid bitim doirasida tovarlar (xizmatlar)ni sotib olayotgan soliq to'lovchilar tomonidan, agar bitimda nol darajali stavka qo'llanilishi nazarda tutilgan bo'lsa.

Agar tegishli chet davlatning qonun hujjatlarida O'zbekiston Respublikasining diplomatik vakolatxonalariga va ularga tenglashtirilgan vakolatxonalarga, ushbu vakolatxonalarning diplomatik hamda ma'muriy-texnik xodimlari (shu jumladan ular bilan birga yashaydigan oila a'zolari)ga nisbatan xuddi shunday tartib belgilangan bo'lsa yoxud bunday norma O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasida nazarda tutilgan bo'lsa, nol darajali stavkani qo'llash orqali amalga oshiriladi.

Suv ta'minoti, kanalizatsiya, sanitariya jihatdan tozalash, issiqlik ta'minoti bo'yicha aholiga ko'rsatiladigan xizmatlarni realizatsiya qilishga doir aylanmaga, shu jumladan bunday xizmatlarni uy-joy mulkdorlari shirkatlari tomonidan aholi nomidan, shuningdek idoraviy uy-joy fondi uylarida yashayotgan aholi uchun O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligining va O'zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasining bo'linmalari tomonidan olishga, nol darajali stavka bo'yicha soliq solinadi.

Nol darajali stavka qiymatbaho metallarni ishlab chiqaruvchilar tomonidan qiymatbaho metallarni olish bo'yicha vakolatli organga realizatsiya qilinadigan bunday metallarga nisbatan qo'llaniladi.

Qo'shilgan qiymat solig'ini byudjetga to'lash va hisob-kitoblarni taqdim etish muddatlari. Hisobvaraqa faktura va uni to'ldirish tartibi

Qo'shilgan qiymat solig'i bo'yicha hisob-kitoblarni (5-ilova) korxonalar ortib boruvchi yakun bilan ro'yxatdan o'tgan joyidagi Davlat soliq idoralariga har oyda, hisobot oyidan keyingi oyning 25-kunidan kechiktirmasdan va yil yakunlari bo'yicha yillik moliyaviy hisobotni topshirish muddatida qo'shilgan qiymat solig'ini to'lovchilari hisoblangan mikrofirmalar va kichik korxonalar yilning har choragida hisobot davridan keyingi oyning 25-kunidan kechiktirmay, yil yakunlari bo'yicha esa yillik moliyaviy hisobot topshirilgan muddatda taqdim etadi.

Soliq to'lovchilar qo'shilgan qiymat solig'ining hisob-kitoblari bilan bir vaqtda hisobot davri mobaynida olingan tovarlar (ishlar, xizmatlar) bo'yicha hisobvaraqa-fakturalar reestrini ham taqdim etadilar. Hisobvaraqa-fakturalar reestrining shakli davlat soliq qo'mitasi tomonidan belgilanadi.

Hisobotlarni o'z vaqtida topshirmaslik korxonalar va korxonaning mansabdor shaxslariga nisbatan Davlat soliq idoralari tomonidan ma'muriy jazo choralarini qo'llanishiga olib keladi.

Hisobvaraqa-faktura mahsulot etkazib beruvchi tomonidan tovarlarni yuklab jo'natilishi, ish va xizmatlar ko'rsatilishi sanasi (kuni)dan kechiktirmasdan yoziladi.

Hisobvaraƒ-fakturada - uning tartib raqami va yozilgan sanasi, jo'natiladigan tovarlar bo'yicha shartnomalar raqami va sanasi hamda soliq to'lovchi va xaridorning nomi, manzili STIRi va shu kabi rekvizitlari ko'rsatiladi.

Jadvalli shaklni to'ldirishda quyidagilarni qayd etish kerak:

- 1-ustunda, tovarlar (ish va xizmatlar) nomi;
- 2-ustunda tovarlarning o'lchov birligi (dona, metr, kg, va xokazo);
- 3-ustunda yuklab jo'natiladigan tovarlarning miqdori yoki soni;
- 4-ustunda tovarlarning shartnoma bo'yicha qo'shilgan qiymat solig'isiz narxi;
- 5-ustunda tovarlarning jami etkazib berish qiymati (qo'shilgan qiymat solig'isiz);
- 6-ustunda qo'shilgan qiymat solig'i stavkasi, agar qo'shilgan qiymat solig'idan ozod bo'lsa chiziqcha tortib qo'yiladi;
- 7-ustunda jo'natilayotgan tovarlar bo'yicha tegishli stavkalarga ko'ra hisoblangan qo'shilgan qiymat solig'i summasi;
- 8-ustunda, jo'natilayotgan tovarlarning qo'shilgan qiymat solig'i bilan hisoblangan summasi.

Soliq kodeksiga ko'ra, qo'shilgan qiymat solig'i to'lovchisi bo'lmagan, shuningdek qo'shilgan qiymat solig'i to'lashdan ozod qilingan oborotni amalga oshirayotgan yuridik shaxslar 6- va 7- ustunga "Qo'shilgan qiymat solig'i summasiz" degan shtampini qo'yishadi, agar shtamp bo'lmasa qo'lda yozib qo'yishadi va 8 ustunni to'ldirishmaydi.

Agarda korxonada aksiz osti tovarlar ishlab chiqarsa unda hisobvaraƒ-fakturaga qo'shimcha ustunlar kiritiladi va ushbu ustunlarda aksiz stavkasi va summasi aks ettiriladi (chunki aksiz summasi ham qo'shilgan qiymat solig'iga tortiladi).

Hisobvaraƒ-faktura korxonada rahbari va bosh hisobchisi tomonidan imzolanadi hamda muhr bilan tasdiqlanadi.

Hisobvaraƒ-faktura etkazib beruvchi korxonada tomonidan 2 nusxada to'ldiriladi, 1-nusxasi xaridorga beriladi va u xaridorga qo'shilgan qiymat solig'i

summasini belgilangan tartibda hisobga kiritish uchun huquq beradi, 2-nusxasi esa korxonaning o'zida qoladi.

Ta'kidlash joizki, bevosita aholiga pullik xizmatlar (ishlar)ni ko'rsatadigan korxonalar uchun tovarlar (ishlar, xizmatlar)ni sotishda kassa cheki yoki xizmatlar ko'rsatilishi (ishlar bajarilishi)ni tasdiqlovchi boshqa hujjatlar hisobvaraqq-faktura hisoblanadi. Bunda bu hujjatlarda qo'shilgan qiymat solig'i ajralib turishi lozim.

O'z mahsulotlari (tovarlar, ishlar xizmatlar)ni uzluksiz etkazib beradigan korxonalar bo'yicha hisobvaraqq-fakturalar iste'molchilarga hisobvaraqqni rasmiylashtirish bilan bir vaqtda, lekin bir oyda bir martadan kam bo'lmagan tarzda yoziladi. Bunda hisobvaraqq-fakturalarning yozilishi mahsulot sotilgan hisobot davrida amalga oshiriladi.

Banklar uchun, qo'shilgan qiymat solig'idan ozod qilingan operatsiyalar bajarilganda, hisobvaraqq-faktura bo'lib mijoz shaxsiy hisobvarag'idan ko'chirma hisoblanadi.

Soliq kodeksning 247–257-moddalariga muvofiq soliq bazasini aniqlashda soliq summasi soliq bazasining soliq stavkasiga muvofiq bo'lgan foizli ulushi sifatida hisoblab chiqariladi.

Soliq summasi tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilishga doir operatsiyalarning soliq bazasidan, tegishli soliq davriga taalluqli bo'lgan aylanmalarni amalga oshirish sanasidan kelib chiqqan holda, tegishli soliq davrida soliq bazasini ko'paytiradigan yoki kamaytiradigan barcha o'zgartishlar hisobga olingan holda har bir soliq davrining yakunlariga ko'ra hisoblab chiqariladi.

Tovarlarni O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kirishda soliqning umumiy summasi soliq kodeksiga muvofiq hisoblab chiqarilgan soliq bazasining soliq stavkasiga mos keladigan foizli ulushi sifatida hisoblab chiqariladi.

Agar soliq kodeksiga muvofiq soliq bazasi O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kiriladigan tovarlarning har bir guruhi bo'yicha alohida aniqlansa, soliq summasi mazkur soliq bazalarining har biri bo'yicha alohida hisoblab chiqariladi. Bunda soliqning umumiy summasi bunday soliq bazalarining har biri

bo'yicha alohida hisoblab chiqarilgan soliq summalarini qo'shish orqali hisoblab chiqariladi.

Mavzuga oid nazorat savollari:

1. Qo'shilgan qiymat qanday tarkib topadi?
2. Qo'shilgan qiymat solig'i ilk bor qaysi davlatda kim tomonidan joriy etilgan?
3. Qo'shilgan qiymat solig'ining soliq to'lovchilari kimlar hisoblanadi?
4. Qo'shilgan qiymat solig'i ob'ekti qanday aniqlanadi?
5. Soliqqa tortiladigan aylanma deganda nimani tushunasiz?
6. Qo'shilgan qiymat solig'i stavkalari va ularni qo'llash tartibi qanday?
7. Soliq solishdan ozod etiladigan qanday xizmatlarni bilasiz?
8. Moliyaviy xizmatlar deganda qanday xizmatlarni tushunasiz?
9. Qo'shilgan qiymat solig'ini mohiyati va ahamiyati nimadan iborat?
10. Tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilish bo'yicha aylanma deganda nimani tushunasiz?

3-Mavzu. Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i.

Reja:

1. Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i to'lovchilari va soliq solish ob'ekti.
2. Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i imtiyozlari.
3. Soliq bazasi va stavkasi hamda soliqni hisoblash tartibi.
4. Ijtimoiy soliqni hisoblab chiqarish va to'lash tartibi.

3.1. Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i to'lovchilari va soliq solish ob'ekti.

Ma'lumki, soliq qonunchiligida soliqqa tortish maqsadida soliq to'lovchilar ikkiga bo'lingan, ya'ni yuridik va jismoniy shaxslardir.

Jismoniy shaxslarga – yuridik shaxs maqomini olmagan O'zbekiston Respublikasi fuqarolari, ajnabiy fuqarolar va fuqaroligi bo'lmagan shaxslar kiradi.

Jismoniy shaxslar to'layotgan soliqlar ichida byudjet tushumlaridan salmoqli o'rinni egallaydigan soliq bu – jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'idir.

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i – davlat byudjeti daromad manbalaridan biri bo'lib, uning o'ziga xos xususiyati shundaki, soliq jismoniy shaxslarning bevosita daromadlaridan olinadi.

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ining soliq to'lovchilari deb (bundan buyon ushbu bo'limda soliq to'lovchilar deb yuritiladi) quyidagilar e'tirof etiladi:

- 1) O'zbekiston Respublikasining rezidentlari bo'lgan jismoniy shaxslar;
- 2) O'zbekiston Respublikasidagi manbalardan daromad oluvchi O'zbekiston Respublikasining norezidenti bo'lgan jismoniy shaxslar.

Soliq solish ob'ekti- soliq to'lovchining jami daromadi jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ining (bundan keyin ushbu bo'limda soliq deb yuritiladi) soliq solish ob'ekti deb hisoblanadi. Soliq solish ob'ekti soliqlarni to'g'ri hisoblab chiqarish va belgilangan soliq imtiyozlarini tadbiiq etilishida muhim oringa egadir.

Quyidagilar jami daromad tarkibiga kiradi:

- 1) mehnatga haq to'lash tarzidagi daromadlar;
- 2) mulkiy daromadlar;
- 3) moddiy naf tarzidagi daromadlar;
- 4) boshqa daromadlar.

Mehnatga haq to'lash tarzidagi daromadlar. Ish beruvchi bilan mehnatga oid munosabatlarda bo'lgan va tuzilgan mehnat shartnomasi (kontrakti)ga muvofiq ishlarni bajarayotgan xodimlarga hisoblanadigan hamda to'lanadigan quyidagi barcha to'lovlar mehnatga haq to'lash tarzidagi daromadlar deb yuritiladi:

-mehnatga haq to'lashning qabul qilingan shakllari va tizimlariga muvofiq ishbay narxlardan, tarif stavkalari va mansab maoshlaridan kelib chiqqan holda hisoblab chiqarilgan, haqiqatda bajarilgan ish uchun hisoblangan ish haqi;

-ilmiy daraja va faxriy unvon uchun ustamalar;

-rag'batlantirish xususiyatiga ega to'lovlar;

-kompensatsiya to'lovlari (kompensatsiya);

-ishlanmagan vaqt uchun haq to'lash;

-haqiqatda bajarilgan ish uchun haq hisoblangan boshqa to'lovlar.

Mehnatga haq to'lash tarzidagi daromadlar jumlasiga quyidagilar ham kiradi:

-predmeti ishlarni bajarish va xizmatlar ko'rsatishdan iborat bo'lgan, tuzilgan fuqarolik-huquqiy tusdagi shartnomalarga muvofiq jismoniy shaxslarga to'lovlar (bundan yakka tartibdagi tadbirkorlik faoliyatidan olingan daromadlar mustasno);

-yuridik shaxsning boshqaruv organi (kuzatuv kengashi yoki boshqa shunga o'xshash organi) a'zolariga yuridik shaxsning o'zi tomonidan amalga oshiriladigan to'lovlar;

O'zbekiston Respublikasining Mudofaa, Ichki ishlar va Favqulodda vaziyatlar vazirliklarining, O'zbekiston Respublikasi Davlat xavfsizlik xizmati, O'zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Davlat xavfsizlik xizmatining, harbiy xizmatchilariga, ichki ishlar organlarining

oddiy askarlar, serjantlar va ofitserlar tarkibiga hamda O'zbekiston Respublikasi Davlat bojxona qo'mitasining va boshqa harbiy xizmat nazarda tutilgan idoralar xodimlariga xizmatni o'tashi (xizmat majburiyatlarini bajarishi) munosabati bilan to'lanadigan pul ta'minoti, pul mukofotlari va boshqa to'lovlar.

Rag'batlantirish xususiyatiga ega to'lovlar. Rag'batlantirish xususiyatiga ega to'lovlar jumlasiga quyidagilar kiradi:

- 1) yillik ish yakunlari bo'yicha pul mukofoti;
- 2) yuridik shaxsning mukofotlash to'g'risidagi nizomida nazarda tutilgan rag'batlantirish xususiyatiga ega to'lovlar;
- 3) kasb mahorati, murabbiylik uchun tarif stavkalari va maoshlarga ustamalar;
- 4) ta'tilga qo'shimcha haqlar hamda moddiy yordam;
- 5) ko'p yil ishlaganlik uchun pul mukofoti va to'lovlar;
- 6) ratsionalizatorlik taklifi uchun to'lov;
- 7) mehnat natijalari bilan bog'liq bo'lmagan bir yo'la beriladigan mukofotlar.

Kompensatsiya to'lovlari (kompensatsiya). Mehnatga haq to'lash tarzidagi daromadga kiritiladigan kompensatsiya to'lovlari (kompensatsiyalar) jumlasiga quyidagilar kiradi:

1) tabiiy-iqlim sharoitlari noqulay bo'lgan joylardagi ishlar bilan bog'liq qo'shimcha to'lovlar (ish staji uchun ustamalar, baland tog'li, cho'l va suvsiz hududlarda ishlaganlik uchun belgilangan koeffitsientlar bo'yicha to'lovlar). Bunda yuridik shaxslar xodimlarining cho'l va suvsiz joylarda, baland tog'li va tabiiy-iqlim sharoiti noqulay hududlarda ishlaganlik uchun ish haqiga koeffitsientlar hisoblashning eng yuqori summasini aniqlash hisoblash sanasida belgilangan mehnatga haq to'lash eng kam miqdorining 1,41 baravari miqdorida belgilanadi;

2) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlangan kasblar va ishlar ro'yxati bo'yicha og'ir, zararli, o'ta zararli mehnat sharoitlarida

ishlaganlik uchun ustamalar, shu jumladan shunday sharoitlardagi uzluksiz ish staji uchun ish haqiga ustamalar;

3) texnologik jarayon jadvalida nazarda tutilgan tungi vaqtda, ish vaqtdan tashqari, dam olish kunlarida va bayram (ishlanmaydigan) kunlarida ishlaganlik uchun tarif stavkalariga hamda maoshlarga ustamalar va qo'shimcha to'lovlar;

4) ko'p smenali rejimda ishlaganlik, shuningdek bir necha kasbda, lavozimda ishlaganlik, xizmat ko'rsatish doirasi kengayganligi, bajariladigan ishlar hajmi ortganligi, o'zining asosiy ishi bilan bir qatorda ishda vaqtincha bo'lmagan xodimlarning vazifalarini bajarganlik uchun ustamalar;

5) doimiy ishi yo'lda kechadigan, harakatlanish va (yoki) qatnov tusiga ega bo'lgan xodimlarning, shuningdek doimiy ishi ishlarining vaxta usulida bajarilishini nazarda tutadigan xodimlarning ish haqiga qonun hujjatlarida belgilangan normalardan ortiqcha to'lanadigan ustamalar;

6) ish beruvchi joylashgan yer (yig'ilish punkti)dan ishlash joyigacha borish va u yerdan qaytish uchun vaxtada ishlash jadvalida nazarda tutilgan ishlar vaxta usulida bajarilgan holda yo'lga ketadigan kunlar, shuningdek xodimlar meteorologik sharoitlar sababli va transport tashkilotlarining aybi bilan yo'lda ushlanib qolgan kunlar uchun tarif stavkasi yoki maosh miqdorida to'lanadigan summalar;

7) yer osti ishlarida doimiy band bo'lgan xodimlarga ularning stvoldan ishlash joyiga borish va u yerdan qaytish uchun shaxta (kon)da harakatlanishining me'yoriy vaqti uchun to'lanadigan qo'shimcha haqlar;

8) qonun hujjatlarida belgilangan normalardan ortiqcha dala ta'minoti;

9) xizmat safarlari vaqtida qonun hujjatlarida belgilangan normalardan ortiqcha kundalik xarajatlar uchun haq (sutkalik pullar);

10) ishlar vaxta usulida tashkil etilganda, ish vaqti umumlashtirilgan holda hisobga olinayotganda va qonun hujjatlarida belgilangan boshqa hollarda xodimlarga ish vaqtining belgilangan davomiyligidan ortiq ishlaganligi munosabati bilan beriladigan dam olish kunlari (otgullar) uchun to'lovlar;

11) xizmat safarlari uchun xodimning shaxsiy avtomobilidan yoki xizmat maqsadlari uchun uning boshqa mol-mulkidan qonun hujjatlarida belgilangan normalardan ortiqcha foydalanganlik uchun to'lovlar;

12) mehnatda mayib bo'lganlik yoki sog'liqqa boshqacha tarzda shikast etganlik bilan bog'liq zararining o'rnini qoplash uchun Soliq kodeksi 369-moddasi ikkinchi qismining 10-bandida ko'rsatilgan miqdorlardan ortiqcha olingan summalar;

13) oziq-ovqat va yo'l chiptalarining qiymati yoki oziq-ovqat va yo'l chiptalarining qiymatini qoplash.

Ishlanmagan vaqt uchun haq to'lash. Ishlanmagan vaqt uchun haq to'lash jumlasiga quyidagilar kiradi:

1) qonun hujjatlariga muvofiq:

a) yillik asosiy (uzaytirilgan asosiy) ta'til uchun to'lov, shuningdek ushbu ta'tildan foydalanilmaganda, shu jumladan xodim bilan mehnat shartnomasi bekor qilinganda pullik kompensatsiya to'lovi;

b) noqulay va o'ziga xos mehnat sharoitlarida, shuningdek og'ir va noqulay tabiiy-iqlim sharoitlarida ishlaganligi uchun ayrim tarmoqlarning xodimlariga beriladigan qo'shimcha ta'til uchun to'lov;

v) o'qish bilan bog'liq ta'til va ijodiy ta'tillar uchun to'lov;

g) o'n ikki yoshga to'lmagan ikki va undan ortiq bolasi yoki o'n olti yoshga to'lmagan nogironligi bo'lgan bolasi bor ayollarga berilgan qo'shimcha ta'til uchun to'lov;

2) asosiy ish haqi qisman saqlab qolingan holda majburiy ta'tilda bo'lgan xodimlarga beriladigan to'lovlar;

3) donor xodimlarga ko'rikdan o'tish, qon topshirish va qon topshirilgan har bir kundan keyin beriladigan dam olish kunlari uchun to'lov;

4) O'zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksiga muvofiq davlat yoki jamoat vazifalarini bajarganlik uchun mehnatga to'lov;

5) qishloq xo'jaligi va boshqa ishlarga jalb qilinadigan xodimlarning asosiy ish joyi bo'yicha saqlab qolinadigan ish haqi;

6) ma'lum muddatga avvalgi ish joyi bo'yicha lavozim maoshi miqdori saqlab qolingan holda boshqa yuridik shaxslardan ishga joylashtirilgan, shuningdek vaqtinchalik vazifani bajarib turgan xodimlarga maoshdagi farq to'lovi;

7) xodimlarga kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimida ishdan ajralgan holda o'qishlari vaqtida asosiy ish joyi bo'yicha ularga to'lanadigan ish haqi;

8) xodimning aybisiz bekor turib qolingan vaqt uchun to'lov;

9) mehnat layoqatini vaqtincha yo'qotgan xodimlarga qo'shimcha to'lov;

10) qonun hujjatlariga muvofiq yoki ish beruvchining qarori bilan majburiy progul vaqti uchun yoki kam haq to'lanadigan ishni bajarganlik uchun to'lov;

11) o'n sakkiz yoshga to'lmagan shaxslarning imtiyozli soatlariga, onalarga bolani ovqatlantirishi uchun ishda beriladigan tanaffuslarga, shuningdek tibbiy ko'rikdan o'tish bilan bog'liq vaqt uchun to'lov;

12) asosiy ishidan ozod qilingan va ozod qilinmagan holda xodimlar tayyorlash, ularni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish uchun hamda o'quvchilar va talabalarning ishlab chiqarish amaliyotiga rahbarlik qilish uchun jalb qilinadigan yuqori malakali xodimlari mehnatiga to'lov;

13) ish beruvchining mablag'lari hisobidan to'lanadigan pensiyalar va nafaqalarga qo'shimchalar, stipendiyalar;

14) oliy o'quv yurtini tamomlaganidan keyin yosh mutaxassislariga ta'til vaqti uchun ish beruvchi hisobidan to'lanadigan nafaqalar.

Mulkiy daromadlar. Mulkiy daromadlar tarkibiga quyidagilar kiradi:

1) foizlar;

2) dividendlar;

3) mol-mulkni ijaraga berishdan olingan daromadlar;

4) soliq to'lovchiga mulk huquqi asosida tegishli bo'lgan mol-mulkni realizatsiya qilishdan olingan daromadlar. Mol-mulkni realizatsiya qilishdan olingan daromadlar mazkur mol-mulkni realizatsiya qilish summasining hujjatlar bilan tasdiqlangan uni olish qiymatidan oshgan qismi sifatida aniqlanadi. Mazkur

qiymatni tasdiqlovchi hujjatlar mavjud bo'lmagan taqdirda, mol-mulkni realizatsiya qilish qiymati, ko'chmas mulk bo'yicha esa – kadastr qiymati hamda realizatsiya qilish narxi o'rtasidagi ijobiy farq daromad deb e'tirof etiladi;

5) sanoat mulki ob'ektlariga, seleksiya yutug'iga oid patent (litsenziya) egasi bo'lgan soliq to'lovchining patentdan boshqa shaxs foydasiga voz kechganda yoki litsenziya shartnomasi tuzganda olgan daromadi;

6) royalti;

7) ishonchli boshqaruvga berilgan mol-mulk bo'yicha ishonchli boshqaruvchidan olingan daromad;

8) REPO operatsiyalari bo'yicha daromad;

9) qimmatli qog'ozlar va (yoki) muddatli bitimlarning hosila moliyaviy vositalari bilan operatsiyalar bo'yicha daromad;

10) chet el kompaniyasining foyda tarzidagi daromadi;

11) oddiy shirkat shartnomasiga (birgalikdagi faoliyat to'g'risidagi shartnomaga) muvofiq ishtirok etishdan olingan daromadlar;

12) mulkiy xususiyatga ega boshqa daromadlar.

Moddiy naf tarzidagi daromadlar. Soliq to'lovchi tomonidan moddiy naf tarzida olingan daromadlar quyidagilardan iborat:

1) soliq agenti tomonidan soliq to'lovchi manfaatlarini ko'zlab, tovarlar (xizmatlar), mulkiy huquqlar haqini to'lash, shu jumladan:

soliq to'lovchining bolalarini maktabgacha ta'lim muassasalari (tashkilotlari)da o'qitish, tarbiyalash haqini to'lash;

soliq to'lovchilarga berilgan uy-joyning kommunal xizmatlar haqini, uy-joydan foydalanish xarajatlari, yotoqxonadagi joylar haqi yoki ularning o'rnini qoplash qiymatini to'lash;

sanatoriyy-kurortlarda davolanish yo'llanmalari qiymati, dam olish, statsionar va ambulator davolanish haqini yoki ularning o'rnini qoplash qiymatini to'lash;

soliq agentining soliq to'lovchi daromadi bo'lgan boshqa xarajatlarini to'lash;

2) soliq to'lovchining manfaatlarini ko'zlab tekin, shu jumladan hadya shartnomasi bo'yicha berilgan mol-mulk va ko'rsatilgan xizmatlarning qiymati;

3) tovarlar (xizmatlar)ni soliq to'lovchilarga realizatsiya qilish narxi hamda shu tovarlar (xizmatlar)ning hisoblab chiqarilgan qiymati o'rtasidagi salbiy farq;

4) qonun hujjatlariga muvofiq xodimlarga temir yo'l, aviatsiya, daryo, avtomobil transporti va shahar elektr transportida yurish bo'yicha beriladigan imtiyozlar summasi;

5) jismoniy shaxsning soliq agenti oldidagi qarzining yuridik shaxs qarori bilan hisobdan chiqarilgan summalari;

6) soliq agenti tomonidan to'lovlar hisobiga to'lanib, soliq to'lovchidan ushlab qolinishi lozim bo'lgan, lekin ushlab qolinmagan summalar.

Soliq to'lovchi tomonidan soliq agentidan tovarlar (xizmatlar) olingan taqdirda, ushbu tovarlar (xizmatlar)ning qiymati ularni sotib olish narxidan yoki tannarxidan kelib chiqqan holda aniqlanadi.

Soliq to'lovchi tomonidan soliq agentidan aktsiz to'lanadigan tovarlar yoki qo'shilgan qiymat solig'i solinadigan tovarlar (xizmatlar) olingan taqdirda, bunday tovarlar (xizmatlar)ning qiymatida aktsiz solig'ining va qo'shilgan qiymat solig'ining tegishli summasi hisobga olinadi.

Boshqa daromadlar. Soliq to'lovchining boshqa daromadlariga quyidagilar kiradi:

1) fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari, xayriya va ekologiya jamg'armalari tomonidan soliq to'lovchilarga beriladigan nafaqalar hamda boshqa turlardagi yordam;

2) hayvonlar (qoramollar, parrandalar, mo'ynali va boshqa hayvonlar, baliqlar va boshqalarni)ni tirik holda hamda ularni so'yib, mahsulotlarini xom yoki qayta ishlangan holda sotishdan, ipak qurtini, chorvachilik, asalarichilik va dehqonchilik mahsulotlarini tabiiy va qayta ishlangan holda sotishdan olingan daromadlar;

3) jismoniy shaxslardan tekin (shu jumladan hadya shartnomalari bo'yicha) olingan mol-mulk, mulkiy huquqlarning qiymati;

4) musobaqalar, ko'riklar va tanlovlarda sovrinli o'rinlar uchun beriladigan sovrinlar, pul mukofotlari;

5) yutuqlar;

6) grant beruvchidan olingan grantlar, shu jumladan chet davlatlar grantlarining summalari;

7) soliq to'lovchilarning yaratilgan ilm-fan, adabiyot va san'at asarlari (predmetlari) uchun olgan daromadlari;

8) xalqaro sport musobaqalaridagi sovrinli o'rinlarni egallaganligi uchun sportchilar olgan bir yo'la beriladigan pul mukofoti;

9) xodim bilan tuzilgan mehnat shartnomasi (kontrakti) bekor qilinganda mehnat to'g'risidagi qonun hujjatlariga muvofiq beriladigan ishdan bo'shatish nafaqasi va boshqa to'lovlar;

10) quyidagicha ko'rsatiladigan moddiy yordam:

vafot etgan xodimning oila a'zolariga yoki oila a'zosi vafot etganligi munosabati bilan xodimga ko'rsatiladigan;

xodimga mehnatda mayib bo'lganligi, kasb kasalligi yoxud sog'lig'iga boshqacha tarzda shikast etganligi bilan bog'liq holda ko'rsatiladigan;

bola tug'ilishi, xodim yoki uning farzandlari nikohdan o'tishi munosabati bilan ko'rsatiladigan;

qishloq xo'jaligi mahsulotlarini berish yoki ularni sotib olish uchun mablag'lar berish tarzida ko'rsatiladigan moddiy yordam;

11) ishlamaydigan pensionerlarga soliq agenti tomonidan to'lanadigan to'lovlar;

12) ma'naviy zararni kompensatsiya qilish bo'yicha pullik to'lovlar;

13) narxlarga tuzatish kiritish tufayli olingan daromad;

14) talab qilish huquqidan o'zganing foydasiga voz kechish shartnomasi bo'yicha olingan daromad;

15) soliq to'lovchining aniqlangan ko'rsatilmagan boshqa daromadlari.

Daromadlarning hammasi jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'iga totilavermaydi, chunki soliq imtiyozlariga ega bo'lishi mumkin.

3.2. Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i imtiyozlari.

Jismoniy shaxslarning soliq solinmaydigan daromadlariga quyidagilar kiradi:

1) moddiy yordam summalari:

vafot etgan xodimning oila a'zolariga yoki oila a'zosi vafot etganligi munosabati bilan xodimga beriladigan moddiy yordam summalari – mehnatga haq to'lashning eng kam miqdorining 4,22 baravarigacha miqdorda;

2) soliq agenti tomonidan quyidagi yo'llanmalar qiymatini to'liq yoki qisman qoplash summalari, bundan turistik yo'llanmalar mustasno:

O'zbekiston Respublikasi hududida joylashgan sanatoriy-kurort va sog'lomlashtirish muassasalariga yo'llanmalar qiymatini nogironligi bo'lgan shaxslarga, shu jumladan ushbu ish beruvchida ishlamaydigan nogironligi bo'lgan shaxslarga to'liq yoki qisman qoplash summalari;

O'zbekiston Respublikasi hududida joylashgan bolalar oromgohlari va boshqa sog'lomlashtirish oromgohlari, shuningdek sanatoriy-kurort hamda sog'lomlashtirish muassasalariga o'z xodimlarining o'n olti yoshgacha bolalari (o'qiydiganlarga – o'n sakkiz yoshgacha) uchun yo'llanmalar qiymatini to'liq yoki qisman qoplash summalari;

3) o'z xodimlariga hamda ularning bolalariga ambulatoriya va (yoki) statsionar tibbiy xizmat ko'rsatilganligi uchun ish beruvchi tomonidan to'langan summalar, shuningdek ish beruvchining davolashga hamda tibbiy xizmat ko'rsatishga, nogironlik profilaktikasi va nogironligi bo'lgan shaxslarning salomatligini tiklashga doir texnik vositalarni olishga oid xarajatlari. Xodimlarni davolaganlik, ularga tibbiy xizmat ko'rsatganlik uchun ish beruvchilar tomonidan sog'liqni saqlash muassasalariga naqd pulsiz haq to'langan taqdirda, shuningdek sog'liqni saqlash tashkilotlari tomonidan yozib berilgan hujjatlar asosida ushbu maqsadlar uchun mo'ljallangan naqd pul mablag'lari bevosita xodimga, xodim yo'qligida esa – uning oila a'zolariga, ota-onasiga berilgan yoki mazkur maqsadlar uchun mo'ljallangan mablag'lar xodimning bankdagi hisobvarag'iga kiritilgan taqdirda, bu daromadlar soliq solishdan ozod qilinadi;

4) O'zbekiston Respublikasi fuqarolarining O'zbekiston Respublikasidan tashqariga ishlash uchun yuborilishi munosabati bilan qonun hujjatlarida belgilangan summalar doirasida byudjet tashkilotlaridan chet el valyutasida olingan ish haqi summalari va boshqa summalar;

5) vaqtinchalik bir martalik ishlarni bajarishdan olingan daromadlar, agar bunday ishlarga yollash vaqtinchalik bir martalik ish bilan ta'minlash markazlari ko'magida amalga oshirilayotgan bo'lsa;

6) xalqaro sport musobaqalarida sovrinli o'rinlarni egallaganligi uchun sportchilar olgan bir yo'la beriladigan pul mukofoti;

7) soliq to'lovchilarga xususiy mulk huquqi asosida tegishli bo'lgan mol-mulkni sotishdan olinadigan daromadlar, bundan quyidagilarni sotishdan olingan daromadlar mustasno:

qimmatli qog'ozlarni (bundan fond birjasida realizatsiya qilinadigan emissiyaviy qimmatli qog'ozlar mustasno), yuridik shaxslarning ustav fondi (ustav kapitali)dagi ulushlari (paylari);

noturar joylarni;

o'ttiz olti kalendar oydan kam muddatda soliq to'lovchining mulkida bo'lgan turar joylar;

8) uy xo'jaligida, shu jumladan dehqon xo'jaligida etishtirilgan hayvonlar (qoramollar, parrandalar, mo'ynali va boshqa hayvonlar, baliqlar va hokazolar)ni tirik holda hamda ularni so'yib mahsulotlarini xom yoki qayta ishlangan holda sotishdan (bundan sanoatda qayta ishlash mustasno) chorvachilik, asalarichilik va dehqonchilik mahsulotlarini tabiiy va qayta ishlangan holda sotishdan olinadigan daromadlar, bundan manzarali bog'dorchilik (gulchilik) mahsulotlari mustasno;

9) xalqaro hamda respublika tanlovlari va musobaqalarida olingan buyum tarzidagi sovrinlarning qiymati;

10) ish beruvchidan soliq davri mobaynida mehnatga haq to'lashning eng kam miqdorining 2,11 baravarigacha bo'lgan qiymatdagi:

xodimlar natura shaklida olgan sovg'alar;

ilgari mazkur ish beruvchining xodimlari bo'lgan ishlamayotgan pensionerlar va mehnat qobiliyatini yo'qotgan shaxslar, vafot etgan xodimning oila a'zolari tomonidan olingan sovg'alar hamda boshqa turlardagi yordam;

11) jismoniy shaxslardan meros yoki hadya tartibida, shuningdek tekinga olingan pul va natura shaklidagi daromadlar, bundan quyidagilar mustasno:

ilm-fan, adabiyot va san'at asarlarining, adabiyot hamda san'at asarlari ijrochilarining, shuningdek kashfiyotlar, ixtirolar va sanoat namunalari mualliflarining merosxo'rlari (huquqiy vorislari)ga to'lanadigan pul mukofotlari;

yaqin qarindosh bo'lmagan shaxslar o'rtasidagi ko'chmas mulk, avtotransport vositalari, qimmatli qog'ozlar, yuridik shaxslarning ustav fondlari (ustav kapitallari)dagi ulushlar;

12) davlat zayomining obligatsiyalari bo'yicha yutuqlar, shuningdek O'zbekiston Respublikasining davlat qimmatli qog'ozlari bo'yicha foizlar;

13) jamg'arma sertifikatlari, davlat qimmatli qog'ozlari bo'yicha daromadlar, shuningdek banklardagi omonatlar bo'yicha foizlar va yutuqlar;

14) nodavlat notijorat tashkilotlaridan, xalqaro hamda chet el tashkilotlari va fondlaridan, shuningdek vakolatli organning xulosasi mavjud bo'lsa, O'zbekiston Respublikasining ilmiy-texnika hamkorligi sohasidagi xalqaro shartnomalari doirasida soliq to'lovchi grant beruvchidan bevosita olgan grantning summasi;

15) soliq to'lovchilarning ish haqi va boshqa daromadlarining hayotni uzoq muddatli sug'urtalash (hayot sug'urtasi sohasining barcha toifalarida) bo'yicha sug'urta mukofotlarini to'lash uchun O'zbekiston Respublikasida sug'urta faoliyatini amalga oshirishga litsenziyasi bo'lgan yuridik shaxslarga yo'naltiriladigan qismi, quyidagi shartlarda:

sug'urta badallari o'sib bormaydigan tartibda to'langanda va bir yo'la to'lanadigan sug'urta summasi shartnoma bo'yicha sug'urta davri boshlanishi sanasidan 12 oydan so'ng olinganda. Sug'urtalangan shaxsning muayyan yoshgacha yashashi yoki hayotni uzoq muddatli sug'urtalash shartnomasida ko'rsatilgan muddatdan boshqacha tarzdagi sug'urta hodisasi sodir bo'lgan

taqdirda, sug'urta summasi ushbu ko'rsatilgan shartlarga amal qilmagan xolda to'lanishi mumkin;

shartnoma bo'yicha sug'urta davri boshlanish sanasidan kamida 12 oydan so'ng renta (annuitet) olinganda va rentani (annuitetni) to'lash sanasida shartnoma bo'yicha haqiqatda jamlangan mablag'lar (zaxira) summasi ko'rsatib o'tilgan renta (annuitet)ning to'rt baravaridan kam bo'lmaganda;

renta (annuitet) to'lash shartnoma bo'yicha sug'urta davri boshlanishi sanasidan 12 oy o'tmasdan boshlanganda, bunda dastlabki renta (annuitet)ni to'lash boshlanadigan vaqtda haqiqatda to'langan sug'urta badallari summasi shartnoma bo'yicha sug'urta mukofotining yillik miqdoridan kam bo'lmasligi kerak va rentalar (annuitetlar)ni to'lash sanasiga haqiqatda jamlangan mablag'lar (zaxira) summasi ko'rsatib o'tilgan rentaning to'rt baravaridan kam bo'lmaganda.

Mazkur bandning shartlari buzilganda yoxud shartnoma muddatidan oldin bekor qilinganda va sug'urtachi sug'urta badalini to'liq yoki qisman qaytarganda, qaytarilgan sug'urta badali sug'urtachi tomonidan soliqqa tortiladi.

16) soliq to'lovchining quyidagilarga yo'naltiriladigan, soliq solinishi lozim bo'lgan ish haqi va boshqa daromadlari:

O'zbekiston Respublikasining oliy o'quv yurtlarida ta'lim olish (o'zining, yigirma olti yoshga to'lmagan farzandlarining yoki eri (xotini)ning ta'lim olishi) uchun to'lov;

soliq bazasining 50 foizidan oshmagan holda, metsenatlik ko'magini ko'rsatish;

olingan ipoteka kreditlari va ular bo'yicha hisoblangan foizlarni soliq davri davomida jami o'n besh million so'mgacha bo'lgan miqdorda qoplashga, basharti yakka tartibdagi uy-joyning yoki ko'p qavatli uydagi xonadonning qiymati uch yuz million so'mdan oshmasa hamda u dastlabki badalning va (yoki) ipoteka krediti bo'yicha foizlarning bir qismini qoplash uchun byudjetdan ajratilgan subsidiyalarni hisobga olgan holda olingan bo'lsa. Mazkur imtiyoz qarz oluvchiga va birga qarz oluvchilarga, imtiyoz olish huquqiga ega bo'lgan barcha soliq to'lovchilarga

berilgan, soliq solinishi lozim bo'lgan daromadlarni kamaytirish summasi soliq davri davomida jami o'n besh million so'mdan oshmagan taqdirda, tatbiq etiladi;

fuqarolarning O'zbekiston Respublikasi Xalq bankidagi ixtiyoriy ravishda shaxsiy jamg'arib boriladigan pensiya hisobvaraqlari;

17) jismoniy shaxslardan tekin (shu jumladan hadya shartnomalari bo'yicha) olingan ulushlar, paylar va aktsiyalar tarzidagi daromadlar, agar bu ulushlar, paylar va aktsiyalarni berish yaqin qarindoshlar o'rtasida amalga oshirilsa.

Yuridik shaxs tashkil etmagan chet el tuzilmasiga nisbatan yoki qaysi chet el yuridik shaxsi uchun ro'yxatdan o'tish mamlakatining qonun hujjatlariga muvofiq kapitalda ishtirok etish nazarda tutilmagan bo'lsa, o'sha chet el yuridik shaxsiga nisbatan nazorat qilish huquqi, agar bunday huquqlar ularni bir oilaning a'zolari va (yoki) yaqin qarindoshlar bo'lgan shaxslar o'rtasida o'tkazish natijasida olingan bo'lsa, daromad olish yoki daromadni tasarruf etish huquqining yuzaga kelishi deb e'tirof etilmaydi;

18) paxta yig'im-terimi bo'yicha qishloq xo'jaligi ishlariga jalb qilinadigan soliq to'lovchilarning bu ishlarni bajarganlik uchun olgan daromadlari;

19) soliq to'lovchi bo'lgan qimmatbaho metallar qidiruvchilarning qonun hujjatlarida belgilangan tartibda qazib olish yo'li bilan ega bo'lgan qimmatbaho metallarni realizatsiya qilishdan olgan daromadlari.

Jismoniy shaxslarni soliq solishdan ozod etish. Quyidagilarning daromadlariga soliq solinmaydi:

1) chet davlatlar diplomatik vakolatxonalarining boshliqlari va xodimlari, konsullik muassasalarining mansabdor shaxslari, ularning o'zlari bilan birga yashaydigan oila a'zolari, agar ular O'zbekiston Respublikasining fuqarosi bo'lmasa – O'zbekiston Respublikasidagi manbalardan olinadigan, diplomatik va konsullik xizmati bilan bog'liq bo'lmagan daromadlaridan tashqari barcha daromadlari bo'yicha;

2) chet davlatlar diplomatik vakolatxonalarini va konsullik muassasalarining ma'muriy-texnik xodimlari hamda ularning o'zlari bilan birga yashaydigan oila a'zolari, agar ular O'zbekiston Respublikasi fuqarosi bo'lmasa yoki O'zbekiston

Respublikasida doimiy yashamasa, – O‘zbekiston Respublikasidagi manbalardan olinadigan, diplomatik va konsullik xizmati bilan bog‘liq bo‘lmagan daromadlaridan tashqari barcha daromadlari bo‘yicha;

3) chet davlatlarning diplomatik vakolatxonalari, konsullik muassasalariga xizmat ko‘rsatadigan xodimlar tarkibiga kirgan shaxslar, agar ular O‘zbekiston Respublikasi fuqarosi bo‘lmasa yoki O‘zbekiston Respublikasida doimiy yashamasa – o‘z xizmati yuzasidan oladigan barcha daromadlari bo‘yicha;

4) chet davlatlar diplomatik vakolatxonalari va konsullik muassasalari xodimlarining uylarida ishlovchilar, agar ular O‘zbekiston Respublikasining fuqarosi bo‘lmasa yoki O‘zbekiston Respublikasida doimiy yashamasa – o‘z xizmati yuzasidan oladigan barcha daromadlari bo‘yicha;

5) xalqaro nohukumat tashkilotlarining mansabdor shaxslari – agar ular O‘zbekiston Respublikasining fuqarosi bo‘lmasa, ularning ushbu tashkilotlarda olgan daromadlari bo‘yicha.

Ayrim toifadagi soliq to‘lovchilarning jami daromadini kamaytirish.

Quyidagi soliq to‘lovchilar qisman (daromadlar qaysi oyda olingan bo‘lsa, o‘sha oyda har bir oy uchun mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdorining 1,41 baravari miqdoridagi daromadlar bo‘yicha) soliq solishdan ozod etiladi:

1) «O‘zbekiston Qahramoni», Sovet Ittifoqi Qahramoni, Mehnat Qahramoni unvonlariga sazovor bo‘lgan shaxslar, uchala darajadagi Shuhrat ordeni bilan taqdirlangan shaxslar. Bu imtiyoz tegishincha «O‘zbekiston Qahramoni» unvoni berilganligi to‘g‘risidagi guvohnoma, Sovet Ittifoqi Qahramoni, Mehnat Qahramoni daftarchalari, orden daftarchasi yoki mudofaa ishlari bo‘yicha bo‘limning ma‘lumotnomasi asosida beriladi;

2) urush nogironlari va ishtirokchilari, shuningdek ularga tenglashtirilgan va doirasi qonun hujjatlarida belgilanadigan shaxslar. Bu imtiyoz urush nogironi (ishtirokchisi)ning tegishli guvohnomasi yoki mudofaa ishlari bo‘yicha bo‘limning yoxud boshqa vakolatli organning ma‘lumotnomasi asosida, boshqa nogironlar (ishtirokchilar)ga nogiron (ishtirokchi)ning imtiyozlarga bo‘lgan huquqi to‘g‘risidagi guvohnoma asosida beriladi;

3) bolalikdan nogironligi bo'lgan shaxslar, shuningdek I va II guruh nogironligi bo'lgan shaxslar. Bu imtiyoz pensiya guvohnomasi yoki tibbiy-mehnat ekspert komissiyasining ma'lumotnomasi asosida beriladi;

4) sobiq SSSRni, O'zbekiston Respublikasining konstitutsiyaviy tuzumini himoya qilish yoki harbiy xizmatning yoxud ichki ishlar organlaridagi xizmatning boshqa majburiyatlarini bajarish chog'ida yaralanganligi, kontuziya bo'lganligi yoki shikastlanganligi oqibatida yoxud frontda bo'lish bilan bog'liq kasallik tufayli halok bo'lgan harbiy xizmatchilarning hamda ichki ishlar organlari xodimlarining ota-onalari va beva xotinlari (beva yerlari). Bu imtiyoz «Halok bo'lgan askarning beva xotini (beva eri, onasi, otasi)» yoki «Ichki ishlar organlari halok bo'lgan xodimining beva xotini (beva eri, onasi, otasi)» shtampi qo'yilgan yoxud pensiya guvohnomasini bergan muassasa rahbarining imzosi va ushbu muassasa muhri bilan tasdiqlangan tegishli yozuvli pensiya guvohnomasi asosida beriladi. Agar mazkur shaxslar pensioner bo'lmasa, imtiyoz ularga sobiq SSSR Mudofaa vazirligi, Davlat xavfsizlik qo'mitasi yoki Ichki ishlar vazirligining, shuningdek O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi, Davlat xavfsizlik xizmati yoki O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi, O'zbekiston Respublikasi Favqulodda vaziyatlar vazirligi, O'zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Davlat xavfsizlik xizmati, O'zbekiston Respublikasi Davlat bojxona qo'mitasi va boshqa harbiy xizmat nazarda tutilgan idoralarning tegishli organlari tomonidan berilgan harbiy xizmatchi yoki ichki ishlar organlari xodimining halok bo'lganligi to'g'risidagi ma'lumotnoma asosida beriladi. Sobiq SSSRni, O'zbekiston Respublikasining konstitutsiyaviy tuzumini himoya qilish yoki harbiy xizmat yoxud ichki ishlar organlaridagi xizmatning boshqa majburiyatlarini bajarish chog'ida yoki frontda bo'lish bilan bog'liq kasallik tufayli halok bo'lgan harbiy xizmatchilar yoxud ichki ishlar organlari xodimlarining beva xotinlariga (beva yerlariga) imtiyoz faqat ular yangi nikohdan o'tmagan taqdirda beriladi;

5) ikki va undan ortiq o'n olti yoshga to'lmagan bolalari bor yolg'iz onalar. Bu imtiyoz har bir bola uchun fuqarolik holati dalolatnomalarini yozish organlari tomonidan taqdim etiladigan ma'lumotnoma asosida beriladi;

6) ikki va undan ortiq o'n olti yoshga to'lmagan bolalari bor hamda boquvchisini yo'qotganlik uchun pensiya olmaydigan beva ayol va beva erkaklar. Bu imtiyoz yer (xotin)ning vafot etganligi to'g'risidagi guvohnoma, bolalar tug'ilganligi to'g'risidagi guvohnomalar, yangi nikohdan o'tmaganlik hamda O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi huzuridagi byudjetdan tashqari Pensiya jamg'armasi tuman (shahar) bo'limining boquvchisini yo'qotganlik uchun pensiya olinmasligi haqidagi ma'lumotnomasi taqdim etilgan taqdirda beriladi;

7) bolaligidan nogironligi bo'lgan shaxs, doimiy parvarishni talab etadigan farzandi bilan birga yashab, uni tarbiyalayotgan ota yoki ona. Bu imtiyoz pensiya guvohnomasi yoki sog'liqni saqlash muassasasining doimiy parvarish zarurligini tasdiqlovchi tibbiy ma'lumotnomasi asosida beriladi.

Soliq imtiyozlari tegishli hujjatlar tuman va shahar davlat soliq xizmati organlariga taqdim etilgan taqdirda qo'llaniladi.

Soliq imtiyoziga bo'lgan huquq kalendar yil davomida vujudga kelgan taqdirda, soliq imtiyozi unga bo'lgan huquqlar vujudga kelgan paytdan e'tiboran qo'llaniladi.

Agar soliq to'lovchi bir nechta asos bo'yicha soliq imtiyoziga doir huquqqa ega bo'lsa, unga xohishiga qarab faqat bitta soliq imtiyozi beriladi.

Soliq imtiyozini qo'llash soliq to'lovchining asosiy ish (xizmat, o'qish) joyi bo'yicha, asosiy ish joyi mavjud bo'lmagan taqdirda esa – yashash joyidagi soliq organlari tomonidan jami yillik daromad to'g'risidagi deklaratsiya asosida soliqni hisoblab chiqarish chog'ida amalga oshiriladi. Soliq imtiyoziga bo'lgan huquq yo'qotilgan taqdirda, soliq to'lovchi imtiyozga bo'lgan huquqni yo'qotgan paytidan e'tiboran o'n besh kun ichida bu haqda undan soliqni ushlab qoladigan yuridik shaxsga ma'lum qilishi kerak.

«O'zbekiston Qahramoni», Sovet Ittifoqi Qahramoni, Mehnat Qahramoni unvonlariga sazovor bo'lgan shaxslar, uchala darajadagi Shuhrat ordeni bilan

taqdirlangan shaxslarga soliq imtiyozlari soliq to'lovchining foizlar va dividendlar tarzida olingan daromadlariga, shuningdek mol-mulkni ijaraga topshirishdan olingan daromadlariga nisbatan ham tatbiq etiladi. Agar foizlar va dividendlar asosiy ish joyi bo'yicha hisoblansa, soliq imtiyozini qo'llash asosiy ish joyi bo'yicha amalga oshiriladi. Agar foizlar va dividendlar asosiy bo'lmagan ish joyi bo'yicha hisoblansa, soliq imtiyozi jami yillik daromad to'g'risidagi deklaratsiya asosida jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ini hisoblab chiqarish chog'ida soliq to'lovchining yashash joyidagi soliq organlari tomonidan qo'llaniladi. Shunga o'xshash tartib mol-mulkni ijaraga berishdan olingan daromadlarga nisbatan ham qo'llaniladi.

3.3.Soliq bazasi va stavkasi hamda soliqni hisoblash tartibi.

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ining soliq bazasi quyidagilar hisoblanadi:

- 1) O'zbekiston Respublikasining rezidentlari bo'lgan jismoniy shaxslar uchun – belgilangan soliq imtiyozlarini hisobga olgan holdagi jami daromadlari;
- 2) O'zbekiston Respublikasining nerezidentlari bo'lgan jismoniy shaxslar uchun – soliq imtiyozlari qo'llanmagan holdagi jami daromadlari.

Soliq bazasini aniqlashda soliq to'lovchining ham pul shaklida, ham natura shaklida olgan daromadlari yoki daromadlarni tasarruf etish uchun yuzaga kelgan huquqlari, shuningdek moddiy naf tarzidagi daromadlari hisobga olinadi. Bunda soliq to'lovchining alohida turdagi daromadlari belgilangan shartlarda va tartibda jami daromad tarkibida hisobga olinishi yoki hisobga olinmasligi mumkin.

Soliq to'lovchining chet el valyutasida ifodalangan daromadlari, haqiqatda daromadlar olingan sanadagi O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining kursi bo'yicha milliy valyutaga qayta hisob-kitob qilinadi.

Turli soliq stavkalari bo'yicha solinadigan soliq bazasi alohida aniqlanadi.

Soliq bazasi, soliq davri boshidan e'tiboran o'sib boruvchi yakun bilan aniqlanadi.

Soliq bazasi nazorat qilinadigan chet el kompaniyalarining O'zbekiston Respublikasi soliq kodeksiga muvofiq aniqlanadigan yig'ma foydasini ham o'z ichiga oladi. Soliq bazasiga qonun xujjatlarda belgilangan hollarda va tartibda tuzatish kiritiladi.

Transfert narxni belgilashda soliq nazorati amalga oshirishda nazarda tutilgan hollarda soliq to'lovchining daromadlariga qonun xujjatlarida belgilangan tartibda tuzatish kiritiladi.

Agar soliq to'lovchining daromadidan uning o'z farmoyishiga, sudning yoki boshqa organlar va tashkilotlarning qaroriga ko'ra ushlab qolishlar amalga oshirilsa, bunday ushlab qolishlar soliq bazasini kamaytirmaydi.

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i soliq to'lovchilarning daromad olgan yoki aniqlangan sanasi soliq solish amaliyotida muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ini soliq agentlari tomonidan daromadning to'lov manbayidan soliqni ushlab qolib, davlat byudjetiga o'tkazib berishlari kerak bo'ladi. Jismoniy shaxslarning daromad olingan sana quyidagicha aniqlanadi:

1) daromadni to'lash kuni, shu jumladan daromadni soliq to'lovchining banklardagi hisobvaraqlariga o'tkazish yoki daromadlar pul shaklida olinganda – daromadni soliq to'lovchining topshirig'iga ko'ra uchinchi shaxslarning hisobvaraqlariga o'tkazish kuni;

2) daromadlar natura shaklida olinganda – daromatlarni natura shaklida berish kuni;

3) daromadlar moddiy naf tarzida olinganda – tovarlar (xizmatlar)ni, qimmatli qog'ozlarni sotib olish kuni. Agar sotib olingan qimmatli qog'ozlarga haq to'lash ushbu qimmatli qog'ozlarga bo'lgan mulk huquqi soliq to'lovchiga o'tganidan keyin amalga oshirilsa, daromadning haqiqatda olingan sanasi sotib olingan qimmatli qog'ozlarning qiymatiga tegishli to'lovni to'lash kuni sifatida aniqlanadi;

4) bir turdagi qarama-qarshi talablarni hisobga olish kuni;

5) belgilangan tartibda soliq agenti tomonidan umidsiz qarz hisobdan chiqarilgan kun;

6) xodim safardan qaytganidan keyin bo'nak hisobot tasdiqlangan oyning oxirgi kuni.

Mehnatga haq to'lash tarzida daromad olinganda bunday daromadning olingan sanasi deb, soliq to'lovchiga mehnat shartnomasi (kontrakti) asosida mehnat majburiyatlarini bajarganligi uchun, unga daromadlar hisoblangan oyning oxirgi kuni hisoblanadi, shuningdek mehnat to'g'risidagi qonun hujjatlarida nazarda tutilgan ish qidirish davriga kompensatsiya to'langan sana hisoblanadi.

Kalendar oy tugaguniga qadar mehnat munosabatlari bekor qilingan taqdirda, soliq to'lovchi tomonidan mehnatga haq to'lash tarzida olingan daromadning haqiqatda olingan sanasi deb unga daromad hisoblangan oxirgi ish kuni hisoblanadi.

Nazorat qilinadigan chet el kompaniyasi foydasining summasi tarzidagi daromadlar uchun daromadning haqiqatda olingan kuni deb chet el kompaniyasi yoki tuzilmasi ro'yxatdan o'tkazilgan mamlakatning qonun hujjatlariga muvofiq moliya yili uchun moliyaviy hisobot tuziladigan davrning tugallanish sanasi to'g'ri keladigan kalendar yildan keyingi soliq bo'yicha soliq davrining oxirgi sanasi hisoblanadi.

Nazorat qilinadigan chet el kompaniyasi ro'yxatdan o'tkazilgan mamlakatning qonun hujjatlariga muvofiq moliyaviy hisobotni tuzish va taqdim etish majburiyatlari mavjud bo'lmagan taqdirda, bunday kompaniya foydasining summasi tarzidagi daromadning haqiqatda olingan sanasi deb foyda aniqlanadigan kalendar yilidan keyingi kalendar yilning oxirgi kuni hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasining rezidentlari bo'lgan jismoniy shaxslar uchun soliq stavkalari.

O'zbekiston Respublikasi rezidenti bo'lgan jismoniy shaxsning daromadlariga 12 foizlik soliq stavkasi bo'yicha soliq solinadi.

Dividendlar va foizlar tarzidagi daromadlarga 5 foizlik soliq stavkasi bo'yicha soliq solinadi.

O'zbekiston Respublikasining norezidentlari bo'lgan jismoniy shaxslar uchun soliq stavkalari.

O'zbekiston Respublikasining norezidenti bo'lgan jismoniy shaxsning O'zbekiston Respublikasidagi manbalardan olingan daromadlariga quyidagi soliq stavkalar bo'yicha soliq solinadi:

№	Soliq ob'ekti	Soliq stavkalari, foizlarda
1	Dividendlar va foizlar	10
2	Soliq kodeksiga muvofiq aniqlanadigan, xalqaro tashishlarda transport xizmatlari taqdim etishdan olinadigan daromadlar (fraxtdan olinadigan daromadlar).	6
3	Mehnat shartnomalari (kontraktlari) va fuqarolik-huquqiy xususiyatdagi shartnomalar bo'yicha olingan daromadlar, 1 va 2-bandlarda ko'rsatilmagan boshqa daromadlar	20

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ini hisoblash -jismoniy shaxslarning hisoblangan ish haqi fondidan soliq solinmaydigan daromadlari chegirilgandan so'ng qolgan ish haqi fondiga belgilangan 12 foiz soliq stavkasi qo'llanilgan holda hisoblanadi. Shuningdek, korxonalar va tashkilotlarda tashkil etilgan kasaba uyushmalariga ish haqi fondidan 1 foiz miqdorida to'lov ham hisoblanadi. Bundan tashqari, ish haqi fondidan mikrofirmalar va kichik korxonalar 12 foiz, byudjet tashkilotlari 25 foiz, «SOS – O'zbekiston Bolalar mahallalari» uyushmalari 7 foiz va ixtisoslashtirilgan sexlar, uchastkalar va korxonalarda ishlovchi nogironligi bo'lgan shaxslar mehnatidan foydalanuvchi soliq to'lovchilar 4,7 foiz miqdorida ijtimoiy soliq hisoblanadi va bu soliqni jismoniy shaxsning daromadidan emas, balki korxonalar va tashkilotlarning hisobidan to'lanadi.

Soliq stavkalarining pasaytirilgan satavkalarini qo'llash uchun yuqoridagi me'yorlarga to'g'ri kelishi va asosli hujjatlar bolishi talab qilinadi.

Soliq quyidagilar tomonidan hisoblab chiqariladi va to'lanadi:

- 1) soliq to'lovchiga daromad to'laydigan soliq agentlari tomonidan;
- 2) soliq to'lovchi tomonidan mustaqil ravishda.

Soliq to'lovchilarning alohida toifalari soliqni - qat'iy belgilangan miqdorda to'lashni yoki jami yillik daromadi to'g'risidagi deklaratsiya asosida to'lashni tanlashga haqli hisoblanadi.

Soliq to'lovchi tomonidan mustaqil ravishda hisoblovchi va to'lovchilarga nisbatan quyidagilar tatbiq etiladi:

1) tovarlar (xizmatlar) realizatsiyasidan daromadi kalendar yilida yuz million so'mdan oshmaydigan yakka tartibdagi tadbirkorlarga. Agar kalendar yilida tovarlar (xizmatlar) realizatsiyasidan daromadi belgilangan miqdordan oshsa, yakka tartibdagi tadbirkor Soliq kodeksda nazarda tutilgan tartibda aylanmadan soliq yoxud qo'shilgan qiymat solig'i va foyda solig'i to'lashga o'tadi.

2) yakka tartibdagi tadbirkor bilan mehnat munosabatlarida bo'lgan jismoniy shaxslarga;

3) yuridik shaxs tashkil etmagan holda oilaviy tadbirkorlik shaklida faoliyatni amalga oshirayotgan oila a'zolariga;

4) «Hunarmand» uyushmasi a'zolari bo'lgan hunarmandchilik faoliyati sub'ektlariga.

Soliq kodeksiga muvofiq soliq to'lovchilar soliq to'lash tartibini quyidagilar orqali tanlashga haqli:

1) tadbirkorlik sub'ektining davlat ro'yxatidan o'tkazilishi chog'ida tanlangan soliq to'lash tartibini ko'rsatish;

2) doimiy yashash joyi bo'yicha soliq organlariga joriy yilning 25 yanvaridan kechiktirmasdan tanlangan soliq to'lash tartibi to'g'risida bildirish xati taqdim etish.

Hisoblab chiqarilgan soliq summasi qonun hujjatlarida belgilangan tartibda hisoblangan jismoniy shaxslarning shaxsiy jamg'arib boriladigan pensiya hisobvaraqlariga o'tkaziladigan majburiy oylik badallar summasiga kamaytiriladi.

Soliq agentlari tomonidan soliqni hisoblab chiqarish va ushlab qolish tartibi.

Soliq agentlari soliq hisobining registrlarida jismoniy shaxslarning ulardan soliq davrida olgan daromadlari, jismoniy shaxslarga to'lov manbaida qo'llanilgan soliq imtiyozlari, hisoblab chiqarilgan va ushlab qolingani soliq hisobini yuritadi.

Soliq hisobi registrlarining shakllari, ularda soliq hisobining tahliliy ma'lumotlarini hamda birlamchi hisobga olish hujjatlari ma'lumotlarini aks ettirish tartibi soliq agenti tomonidan mustaqil ravishda ishlab chiqiladi. Mazkur shakllarda soliq to'lovchini identifikatsiya qilish imkonini beradigan ma'lumotlar, soliq to'lovchilarga to'lanadigan daromad turlari va to'lov manbaida unga qo'llanilgan soliq imtiyozlari, ularni to'lash sanasi, soliq to'lovchining maqomi, soliqni ushlab qolish va to'lash sanasi ko'rsatilishi kerak.

O'zbekiston Respublikasi norezidentlari bo'lgan jismoniy shaxslar uchun O'zbekiston Respublikasidagi manbalardan olingan daromadlarga soliq solish soliq agentlari tomonidan soliq bazasi hamda belgilangan stavkadan kelib chiqqan holda amalga oshiriladi.

Soliq agentlari soliq to'lovchining mehnatga haq to'lash tarzidagi daromadlaridan, moddiy naf tarzidagi daromadlaridan, mulkiy daromadlaridan va boshqa daromadlaridan hisoblangan soliq summasini ushlab qolishi shart hisoblanadi.

Soliqning hisoblangan summasini soliq to'lovchidan ushlab qolish, soliq agenti soliq to'lovchiga to'layotgan har qanday pul mablag'lari hisobidan, bu pul mablag'lari soliq to'lovchiga yoki uning topshirig'iga binoan uchinchi shaxslarga to'lanayotganda amalga oshiriladi.

Soliqni hisoblab chiqarish va ushlab qolish soliq bazasi hamda soliq stavkalaridan kelib chiqqan holda, daromad hisoblanishiga qarab, yil boshidan e'tiboran har oyda ortib boruvchi yakun bilan soliq to'lovchining ish joyi bo'yicha soliq agenti tomonidan amalga oshiriladi.

Asosiy bo'lmagan ish joyidan yoki boshqa soliq agentlaridan sovg'a, moddiy yordam va boshqa turlardagi yordam olgan jismoniy shaxslarning soliq

summasini qayta hisob-kitob qilish jismoniy shaxs yillik jami daromadi to'g'risida deklaratsiya topshirganda soliq organlari tomonidan amalga oshiriladi.

Yil mobaynida asosiy ish (xizmat, o'qish) joyi o'zgargan taqdirda, soliq to'lovchi joriy yilda o'ziga to'langan daromadlar va ushlab qolingan soliq summalari to'g'risidagi ma'lumotnomani yangi asosiy ish (xizmat, o'qish) joyidagi soliq agentiga dastlabki ish haqi hisoblanguniga qadar taqdim etishi shart. Ilgarigi ish (xizmat, o'qish) joyidan ma'lumotnoma taqdim etilmagan yoki soliq to'lovchining identifikatsiya raqami taqdim etilmagan taqdirda, soliq imtiyozlari qo'llanilmagan holda ushlab qolinadi. Ma'lumotnoma va soliq to'lovchining identifikatsiya raqami taqdim etilgan taqdirda, soliq summasi ilgari asosiy ish (xizmat, o'qish) joyida olingan daromadlar inobatga olingan holda qayta hisob-kitob qilinadi.

Yangi asosiy ish (xizmat, o'qish) joyida soliqni hisoblab chiqarish kalendar yil boshidan e'tiboran ilgarigi va yangi asosiy ish (xizmat, o'qish) joylaridan olingan jami daromaddan kelib chiqqan holda amalga oshiriladi.

Mehnat shartnomasi (kontrakt) bekor qilingandan keyin xodimga ilgarigi ish joyidan to'lov amalga oshirilganda, bunday to'lovlarga soliq imtiyozlari qo'llanilmagan holda soliqqa tortiladi.

Jismoniy shaxslarning asosiy bo'lmagan ish joyidan olgan daromadlaridan soliqning yakuniy summasi jami yillik daromad to'g'risida taqdim etilgan deklaratsiya'ning ma'lumotlari bo'yicha soliq organi tomonidan hisoblab chiqariladi.

Soliq hisobotini taqdim etish tartibi va muddatlari.

Soliq agentlari o'zlarining soliq bo'yicha hisobda turgan joydagi soliq organiga quyidagilarni taqdim etishi shart:

1) soliq davri tugaganidan keyin o'ttiz kun ichida – soliq organlariga to'lov manбайдan soliq solinmagan moddiy naf tarzida daromadlar olgan jismoniy shaxslar to'g'risida tasdiqlanadigan shakldagi ma'lumotnomani;

2) har oyda, hisobot davridan keyingi oyning o'n beshinchi kunidan kechiktirmay, yil yakunlari bo'yicha esa – yillik moliyaviy hisobotni taqdim etish

muddatida hisoblangan va haqiqatda to'langan daromadlar summolari hamda ushlab qolingani soliqning summolari to'g'risidagi tasdiqlangan ma'lumotlarni.

O'zbekiston Respublikasida faoliyatni doimiy muassasa orqali amalga oshirayotgan O'zbekiston Respublikasining norezidenti bo'lgan yuridik shaxslar yil yakunlari bo'yicha hisoblangan va amalda to'langan daromadlarning summolari hamda ushlab qolingani, soliq summolari to'g'risidagi ma'lumotlarni hisobot yilidan keyingi yilning 25 martiga qadar taqdim etadi.

O'zbekiston Respublikasining yuridik shaxslari bo'lgan, xodimlari 25 nafardan ortiq bo'lgan alohida bo'linmalarga va filiallarga ega soliq agentlari, bundan yirik soliq to'lovchilar mustasno, ushbu alohida bo'linmalar va filiallar xodimlariga nisbatan soliq hisobotini – alohida bo'linmalar va filiallar hisobda turgan joydagi soliq organiga taqdim etadi.

Yakka tartibdagi tadbirkor bo'lgan soliq agentlari, o'zlarining yollanma xodimlariga oid soliq hisobotini o'zi soliq bo'yicha hisobda turgan joydagi soliq organiga taqdim etadi.

To'lov manbaida hisoblab chiqarilgan soliq summasi soliq to'lovchiga daromadlarni to'lash bilan bir vaqtda, lekin soliq hisobotini taqdim etish muddatlaridan kechiktirmay soliq agenti tomonidan to'lanadi.

Daromadlar natura shaklida amalga oshirilganda soliq natura tarzidagi to'lov amalga oshirilgan oy tugaganidan keyin besh kun ichida to'lanadi.

Ortiqcha ushlangan soliq summasini qaytarish tartibi.

Soliq agenti tomonidan soliq to'lovchining daromadidan ortiqcha ushlangan soliq summasi soliq to'lovchining yozma arizasiga asosan qaytarilishi lozim.

Soliq agenti tomonidan bir soliq davri ichida ortiqcha ushlangan soliq summasi qaytariladi.

Soliq to'lovchiga ortiqcha ushlangan soliq summasini qaytarish daromadlaridan bunday soliq agenti tomonidan ushlab qolinadigan soliq to'lovchi bo'yicha ham, boshqa soliq to'lovchilar bo'yicha ham kelgusi to'lovlar hisobidan byudjet tizimiga o'tkazilishi lozim bo'lgan ushbu soliq summasi hisobidan, soliq

agenti soliq to'lovchining tegishli arizasini olgan kundan e'tiboran uch oy ichida soliq agenti tomonidan amalga oshiriladi.

Soliq to'lovchiga ortiqcha ushlangan soliq summasini qaytarish soliq agenti tomonidan soliq to'lovchining arizasida ko'rsatilgan bankdagi hisobvarag'iga pul mablag'larini o'tkazish yo'li bilan naqd pulsiz shaklda amalga oshiriladi.

Soliq agenti bo'lmaganda yoxud ushbu bandning ikkinchi qismida belgilangan soliq davri tugaganda, soliq to'lovchi soliq davrining yakuniga ko'ra soliq deklaratsiyasini bir vaqtning o'zida taqdim etgan holda, ilgari soliq agenti tomonidan ortiqcha ushlangan va byudjet tizimiga o'tkazilgan soliq summasini qaytarish to'g'risida soliq organiga ariza berishga haqli.

Soliq davrida O'zbekiston Respublikasining rezidenti maqomini olgan soliq to'lovchi ushbu soliq davrida norezident maqomida to'lagan soliq summasini qayta hisob-kitob qilishga va qaytarib olishga haqli. Soliq summasini soliq to'lovchiga qaytarish soliq to'lovchi soliq davri yakuniga ko'ra soliq deklaratsiyasini taqdim etgan taqdirda yashash joyi (turgan joyi) bo'yicha hisobga qo'yilgan soliq organi tomonidan amalga oshiriladi. Ushbu deklaratsiyaga mazkur soliq davrida O'zbekiston Respublikasining rezidenti maqomini tasdiqlaydigan hujjatlar ilova qilinishi kerak bo'ladi.

3.4. Ijtimoiy soliqni hisoblab chiqarish va to'lash tartibi.

Ijtimoiy soliqni soliq to'lovchilari quyidagilar hisoblanadi:

-O'zbekiston Respublikasining yuridik shaxslari;

-O'zbekiston Respublikasida faoliyatni doimiy muassasa orqali amalga oshiruvchi O'zbekiston Respublikasi norezidentlari bo'lgan yuridik shaxslar, chet el yuridik shaxslarining vakolatxonalarini va filiallari;

-ijtimoiy soliq to'laydigan jismoniy shaxslarning ayrim toifalari.

Ish beruvchining xodimlar mehnatiga haq to'lashga doir xarajatlari ijtimoiy soliqning soliq solish ob'ektidir.

O'zbekiston Respublikasi hududida ishlash uchun chet ellik xodimlar bilan ta'minlash yuzasidan xizmatlar ko'rsatishga doir shartnomalar bo'yicha

O'zbekiston Respublikasi norezidenti bo'lgan yuridik shaxsga to'lanadigan chet ellik xodimlarning daromadlari ham soliq solish ob'ektidir.

Jismoniy shaxslarning ayrim toifalari uchun ular tomonidan tadbirkorlik faoliyatini va (yoki) yakka tartibdagi mehnat faoliyatini amalga oshirish soliq solish ob'ektidir.

Quyidagilar soliq solish ob'ekti hisoblanmaydi:

-ish beruvchining xodimga mehnatda mayib bo'lganligi yoki sog'ligiga boshqacha shikast etganligi bilan bog'liq zararining o'rnini qoplash tarzidagi, soliq kodeksi bilan belgilangan miqdorlardan ortiqcha xarajatlari;

-paxta yig'im-terimi bo'yicha mavsumiy qishloq xo'jaligi ishlariga jalb qilingan jismoniy shaxslarning bu ishlarni bajarganligi uchun mehnat haqi to'lashga doir xarajatlar.

Soliqni hisoblab chiqarish uchun soliq bazasi - mehnatga haq to'lash tarzidagi daromadlar muvofiq to'lanadigan xarajatlar summasi sifatida aniqlanadi.

O'zbekiston Respublikasining diplomatik vakolatxonalari va konsullik muassasalari xodimlari, shuningdek O'zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligi tomonidan xalqaro hukumatlararo tashkilotlarga kvota qilingan lavozimlarga xizmat safariga yuborilgan shaxslar uchun soliqni hisoblab chiqarish maqsadida soliq bazasi ularning O'zbekiston Respublikasida byudjet tashkilotlari xodimlari uchun ish haqi miqdorining oshishi inobatga olingan holda qayta hisoblab chiqariladigan, ular O'zbekiston Respublikasi hududidan tashqariga ishga yuborilguniga qadar oxirgi ish joyida mehnatga haq to'lash tarzida olgan daromadlaridan kelib chiqib aniqlanadi.

O'zbekiston Respublikasi hududida ishlash uchun chet ellik xodimlar bilan ta'minlash yuzasidan xizmatlar ko'rsatishga doir shartnomalar bo'yicha O'zbekiston Respublikasi norezidenti bo'lgan yuridik shaxsga to'lanadigan chet ellik xodimlarning daromadlari bo'yicha soliqni hisoblab chiqarish uchun soliq bazasi chet ellik xodimlarga to'lanadigan daromadlar summasi sifatida, biroq O'zbekiston Respublikasi hududida ishlash uchun chet ellik xodimlar bilan

ta'minlash yuzasidan xizmatlar ko'rsatishga doir shartnoma bo'yicha xarajatlar umumiy summasining 90 foizidan kam bo'lmagan summada belgilanadi.

Ijtimoiy soliqning stavkalari quyidagi miqdorlarda belgilagan:

№	Soliq to'lovchilar	Soliq stavkalari, foizlarda
1.	Soliq to'lovchilar, bundan 2–4-bandlarda nazarda tutilganlar mustasno	12
2.	Byudjet tashkilotlari	25
3.	«SOS – O'zbekiston Bolalar mahallalari» uyushmalari	7
4.	Ixtisoslashtirilgan sexlar, uchastkalar va korxonalarda ishlovchi nogironligi bo'lgan shaxslar mehnatidan foydalanuvchi soliq to'lovchilar	4,7

Soliq to'lovchilarning ayrim toifalari uchun O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori bilan pasaytirilgan soliq stavkalari belgilanishi mumkin.

Ijtimoiy soliqni hisoblab chiqarish, soliq hisobotini taqdim etish va soliqni to'lash tartibi.

Soliq soliq bazasidan va belgilangan soliq stavkalaridan kelib chiqqan holda har oyda hisoblab chiqariladi.

Soliq ish beruvchining va ayrim toifadagi jismoniy shaxslarning mablag'lari hisobidan to'lanadi.

O'zbekiston Respublikasining diplomatik vakolatxonalar va konsullik muassasalari xodimlari bo'yicha, shuningdek O'zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligi tomonidan xalqaro hukumatlararo tashkilotlarga kvota qilingan lavozimlarga xizmat safariga yuborilgan shaxslar bo'yicha soliqni to'lash majburiyati O'zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligining zimmasiga yuklatiladi.

Soliq hisoboti soliq hisobida turilgan joydagi soliq organlariga soliq to'lovchi tomonidan ortib boruvchi yakun bilan har oyda hisobot davridan keyingi oyni 15 kundan kechiktirmay, yil yakunlari bo'yicha esa yillik moliyaviy

hisobot topshiriladigan muddatda taqdim etiladi. O'zbekiston Respublikasida faoliyatni doimiy muassasa orqali amalga oshirayotgan O'zbekiston Respublikasining norezidentlari bo'lgan yuridik shaxslar tomonidan yil yakunlari bo'yicha soliqning hisoboti hisobot yilidan keyingi yilning 25 martiga qadar taqdim etiladi.

Soliqni to'lash har oyda, soliq hisobotini taqdim etish muddatlaridan kechiktirmay amalga oshiriladi.

Ayrim toifadagi jismoniy shaxslar tomonidan ijtimoiy soliqni hisoblab chiqarish va to'lashning o'ziga xos xususiyatlari.

Soliq soliq to'lovchining kalendar oyda ishlagan kunlari sonidan qat'i nazar:

1) yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan – oyiga bazaviy hisoblash miqdorining bir baravaridan kam bo'lmagan miqdorda;

2) yakka tartibdagi tadbirkor bilan mehnat munosabatlarida bo'lgan jismoniy shaxslar tomonidan (yollangan ishchilar) – oyiga bazaviy hisoblash miqdorining 50 foizi miqdorida;

3) faoliyatni yuridik shaxs tashkil etmagan holda, oilaviy tadbirkorlik shaklida amalga oshiruvchi oila a'zolari tomonidan:

yakka tartibdagi tadbirkor sifatida ro'yxatdan o'tgan oila a'zosi tomonidan – oyiga bazaviy hisoblash miqdorining bir baravaridan kam bo'lmagan miqdorda;

oilaning boshqa a'zolari tomonidan (bundan o'n sakkiz yoshga to'lmaganlar mustasno) – oyiga bazaviy hisoblash miqdorining 50 foizi miqdorida;

4) «Hunarmand» uyushmasining hunarmandchilik faoliyati sub'ektlari bo'lgan, qishloq tumanlarida ro'yxatdan o'tgan va faoliyatini amalga oshirayotgan a'zolari tomonidan o'z faoliyatining dastlabki ikki yilida – oyiga bazaviy hisoblash miqdorining 50 foizi miqdorida;

5) «Usta-shogird» maktablari o'quvchilari tomonidan ular yigirma besh yoshga to'lguniga qadar ishlagan davrida – yiliga bazaviy hisoblash miqdorining 2,5 baravaridan kam bo'lmagan miqdorda majburiy tartibda to'lanadi. Belgilangan miqdordagi soliqning to'lanishi mehnat stajini hisoblab chiqarishda bir yil deb hisobga olinadi.

Yuridik shaxs tashkil etgan holda va tashkil etmagan holda tuzilgan dehqon xo'jaliklarining a'zolari, shuningdek maydoni to'rt sotixdan kam bo'lmagan dehqon xo'jaligida, tomorqa yer uchastkasida band bo'lgan yoki ushbu maydonda qoramol yoxud ellik boshdan kam bo'lmagan xonaki parranda parvarishlayotgan jismoniy shaxslar yiliga bazaviy hisoblash miqdorining kamida bir baravari miqdorida soliq to'laydi. Bunda dehqon xo'jaligi rahbari soliqni majburiy tartibda to'laydi, boshqa a'zolari va ko'rsatilgan jismoniy shaxslar esa ixtiyoriy asosda to'laydi. Belgilangan miqdordagi soliqning to'lanishi dehqon xo'jaligi a'zosining va jismoniy shaxsning mehnat stajini hisoblab chiqarishda bir yil deb hisobga olinadi.

Yoshga doir pensiya va nafaqa oluvchi hunarmandchilik faoliyati sub'ektlari bo'lgan «Hunarmand» uyushmasining a'zolari soliq to'lashdan ozod etiladi, ushbu bandning birinchi va ikkinchi qismlarida ko'rsatilgan, yoshga doir pensiya olish huquqiga ega bo'lgan qolgan shaxslar, shuningdek I va II guruh nogironligi bo'lgan shaxslar uchun esa soliq miqdori uning belgilangan eng kam miqdorining kamida 50 foizini tashkil etishi kerak. Mazkur imtiyozlar pensiya guvohnomasi yoki tibbiy-mehnat ekspert komissiyasining ma'lumotnomasi asosida beriladi. Imtiyozlarga bo'lgan huquq kalendar yil davomida vujudga kelgan yoki tugatilgan taqdirda, soliqni qayta hisob-kitob qilish ushbu huquq yuzaga kelgan yoki tugatilgan oydan e'tiboran amalga oshiriladi.

Soliqni to'lash quyidagicha amalga oshiriladi:

Yuridik va jismoniy shaxslar tomonidan –har oyda, tadbirkorlik faoliyati amalga oshirilgan oyning o'n beshinchi kunidan kechiktirmay;

yuridik shaxs tashkil etgan holda va tashkil etmagan holda tuzilgan dehqon xo'jaliklarining a'zolari tomonidan – hisobot yilining 1 oktyabrigacha amalga oshiriladi. Bunda soliqning miqdori to'lov kuniga belgilangan bazaviy hisoblash miqdoridan kelib chiqqan holda hisoblab chiqariladi.

Yangi ro'yxatdan o'tgan yakka tartibdagi tadbirkorlar va yuridik shaxs tashkil etmagan holda oilaviy tadbirkorlik shaklidagi faoliyatni amalga oshiruvchi

oila a'zolari tomonidan soliqni to'lash ular yakka tartibdagi tadbirkor sifatida davlat ro'yxatidan o'tkazilgan oydan keyingi oydan e'tiboran amalga oshiriladi.

Soliqni to'lash majburiyati:

-yuridik shaxs tashkil etmagan holda oilaviy tadbirkorlik shaklidagi faoliyatni amalga oshirayotgan oila a'zolari uchun – oilaviy tadbirkorlik sub'ekti nomidan ish yuritadigan, yakka tartibdagi tadbirkor sifatida ro'yxatdan o'tgan oila a'zosi;

-yakka tartibdagi tadbirkorning xodimlari uchun – ushbu xodimlar bilan mehnat shartnomasini tuzgan yakka tartibdagi tadbirkorning zimmasiga yuklatiladi.

To'lov topshiriqnomasi (kirim orderi)da soliq to'lovchining familiyasi, ismi, otasining ismi, identifikatsiya raqami va to'lov kiritilayotgan davr ko'rsatilishi shart. Bunda oila a'zolari – oilaviy tadbirkorlik ishtirokchilari va xodim yollagan yakka tartibdagi tadbirkorlar bo'yicha to'lov topshiriqnomasi (kirim orderi) har bir oila a'zosi uchun va yakka tartibdagi tadbirkorning har bir yollangan xodimi uchun alohida-alohida yoziladi. Agar to'lov topshiriqnomasida davr ko'rsatilmagan bo'lsa, to'lov u amalga oshirilayotgan oy (dehqon xo'jaliklari a'zolari uchun – yil) uchun to'langan deb hisoblanadi.

Yakka tartibdagi tadbirkorning faoliyati vaqtinchalik to'xtatib turilganligi to'g'risida soliq organlari tomonidan olingan axborot yakka tartibdagi tadbirkor o'z faoliyatini amalga oshirmaydigan davr uchun soliqni hisoblashni to'xtatib turish uchun asos bo'ladi.

Soliq organlari tomonidan olingan, har bir yollangan xodim uchun belgilangan tartibda berilgan hisobga olish kartochkalari yakka tartibdagi tadbirkor o'z faoliyatini amalga oshirmaydigan davr uchun yakka tartibdagi tadbirkorning har bir xodimiga soliqni hisoblashni to'xtatib turish uchun asos bo'ladi.

Agar faoliyatini to'xtatib turgan yakka tartibdagi tadbirkor yakka tartibdagi tadbirkorning har bir xodimi uchun hisobga olish kartochkasini soliq organiga belgilangan muddatlarda topshirmasa, yakka tartibdagi tadbirkorning majburiyatlari bo'yicha soliqni hisoblash to'xtatilmaydi.

Mavzuga oid nazorat savollari:

1. Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ining mohiyatini tushuntirib bering?
2. Qanday shaxslarni jismoniy shaxslar deb atashadi?
3. Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ining o'ziga xos xususiyatlari nimada?
4. Jismoniy shaxslarning jami yillik daromadlari tarkibini aytib bering?
5. Jismoniy shaxslarning mulkiy daromadlariga qanday daromadlar kiradi?
6. Jismoniy shaxslarning moddiy naf tarzidagi daromadlariga qanday daromadlar kiradi?
7. Jismoniy shaxslarning mehnatga haq to'lash tarzidagi daromadlariga qanday daromadlar kiradi?
8. Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i stavkalari necha qilib belgilangan?
9. Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ini soliq solish ob'ekti va bazasini tushuntirib bering?
10. Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i imtiyozlarini aytib bering?

4-Mavzu. Aktsiz solig'i va uning mohiyati.

Reja:

1. Aktsiz solig'ining iqtisodiy mohiyati va uning joriy qilinishi.
2. Aktsiz solig'i to'lovchilari va soliq solish ob'ekti.
3. Soliq bazasi va stavkasi hamda soliqni hisoblash tartibi.

4.1. Aktsiz solig'ining iqtisodiy mohiyati va uning joriy qilinishi.

O'zbekistonda aktsiz solig'i 1992 yilda qo'shilgan qiymat solig'i bilan birgalikda oborot solig'i va sotuvdan olinadigan soliqlar o'rniga joriy qilingan. Uning qo'shilgan qiymat solig'idan farqli tomoni shundaki, u ayrim tovarlar va mahsulotlarni chegaralab olgan va u bajarilgan ish, ko'rsatilgan xizmatlarga nisbatan qo'llanilmaydi. Aktsiz solig'i individual xarakterga ega bo'lib, faqat aktsiz osti tovarlarga nisbatan qo'llaniladi. Aktsiz solig'i qo'shilgan qiymat solig'iga tortiladigan bazada va narxda hisobga olinadigan yuklab jo'natilgan tovarlar qiymatining bir qismini egri soliq sifatida byudjetga undirish shakli hisoblanadi.

Aktsiz solig'ini davlat byudjeti daromadlari tarkibidagi ulushining pasayish tendentsiyaga ega ekanligi shu bilan izohlanadiki, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2002 yil 13 noyabrdagi 390-son "Bozorni iste'mol tovarlari bilan to'ldirishni rag'batlantirish hamda ishlab chiqaruvchilar va savdo tashkilotlarini o'zaro munosabatlarini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qaroriga asosan "O'zDEUAvto" aksionerlik jamiyatining ishlab chiqarayotgan avtomobillari (Lasetti, Neksiya, Damas, Matiz), billurdan qilingan mahsulotlar, mebel, video va audioapparatura hamda kumushdan yasalgan pichoq va sanchqilarga hisoblangan aktsiz soliqlari ishlab chiqarishni rivojlantirish, iste'mol tovarlarining assortimentini ko'paytirish va raqobatbardosh tovarlar ishlab chiqarish uchun korxonalarining o'z ixtiyorlarida qoldiriladigan bo'ldi. Shuning hisobiga hozirgi vaqtda aktsiz solig'ining ulushi davlat byudjeti daromadlari tarkibida kam salmoqni egallamoqda. Aktsiz solig'i to'liq respublika byudjetining

daromadlar qismiga kelib tushadi va uning soliq yuki iste'molchilar zimmasida bo'ladi.

4.2. Aktsiz solig'i to'lovchilari va soliq solish ob'ekti. Aktsiz solig'ini to'lovchilar bo'lib quyidagi shaxslar hisoblanadi:

1) O'zbekiston Respublikasi hududida aktsiz solig'i solinadigan tovarlar (aktsiz to'lanadigan tovarlar)ni ishlab chiqaruvchilar;

2) tabiiy gazni iste'molchilarga realizatsiya qilishni amalga oshiruvchilar;

3) benzin, dizel yoqilg'isini yakuniy iste'molchilarga realizatsiya qilishni, shu jumladan avtomobillarga yoqilg'i quyish shoxobchalari orqali, shuningdek gazni avtomobillarga yoqilg'i quyish shoxobchalari orqali realizatsiya qilishni amalga oshiruvchilardir. Shuningdek, aktsiz solig'ini qo'llash maqsadida yakuniy iste'molchilar deganda o'z ehtiyojlari uchun benzin, dizel yoqilg'isi hamda gaz oluvchi yuridik va jismoniy shaxslar tushuniladi;

4) oddiy shirkat ishtirokchisi bo'lgan, oddiy shirkat shartnomasi doirasida amalga oshiriladigan aktsiz to'lanadigan tovarni ishlab chiqarish bilan bog'liq bo'lgan faoliyat bo'yicha oddiy shirkat ishlarini yuritish vazifasi zimmasiga yuklatilgan ishonchli shaxslar;

5) O'zbekiston Respublikasining bojxona hududi orqali aktsiz to'lanadigan tovarlarni olib o'tuvchilar. Bojxona to'g'risidagi qonun hujjatlariga muvofiq mazkur shaxslar soliq to'lovchilar bo'lib hisoblanadi;

6) telekommunikatsiya mobil aloqa xizmatlari (aktsiz to'lanadigan xizmatlar)ni ko'rsatadigan O'zbekiston Respublikasi yuridik shaxslari;

7) O'zbekiston Respublikasida faoliyatni doimiy muassasa orqali amalga oshiradigan, aktsiz solig'i solinadigan tovarlarni ishlab chiqaruvchi yoki shunday tovarlarni olib kirishni amalga oshiruvchi chet el yuridik shaxslari.

Soliq solish ob'ekti. Aktsiz solig'i solinadigan ob'ektlar quyidagilardan iboratdir:

1) aktsiz to'lanadigan tovarlarni realizatsiya qilish, shu jumladan aktsiz to'lanadigan tovarlarni boshqa tovarlar (xizmatlar)ga ayirboshlash uchun berish:

- tovarga bo'lgan mulk huquqini berish;
- garov bilan ta'minlangan majburiyat bajarilmagan taqdirda, garovga qo'yilgan aktsiz to'lanadigan tovarlarni garovga qo'yuvchi tomonidan berish;
- aktsiz to'lanadigan tovarlarni bepul berish;
- aktsiz to'lanadigan tovarlar (xizmatlar)ni jismoniy shaxslarning mehnatiga haq to'lash yoki dividendlar to'lash hisobidan berish;
- 2) aktsiz to'lanadigan tovarlarni yuridik shaxsning ustav fondi (ustav kapitali)ga hissa sifatida yoxud oddiy shirkat shartnomasi (birgalikdagi faoliyat to'g'risidagi shartnoma) bo'yicha sherik (ishtirokchi)ning hissasi sifatida berish;
- 3) aktsiz to'lanadigan tovarlar:
- a) ishtirokchi (muassis)ga u yuridik shaxs tarkibidan chiqqan (chiqib ketgan) taqdirda yoxud yuridik shaxsda ishtirok etish ulushi kamayganda yoki yuridik shaxs tomonidan ishtirokchidan ushbu yuridik shaxsda ishtirok etish ulushi (ulushning bir qismi) qaytarib sotib olinganda ishtirokchiga berish;
- b) yuridik shaxs bo'lgan emitent tomonidan aktsiyadordan ushbu emitent chiqargan aktsiyalar qaytarib sotib olingan taqdirda aktsiyadorga berish;
- v) yuridik shaxsni tugatishda aktsiyadorga yoki ishtirokchiga berish;
- 4) aktsiz to'lanadigan tovarlarni qaytarish sharti bilan qayta ishlash uchun topshirish, shuningdek qaytarish sharti bilan berilgan xom ashyo va materiallarni qayta ishlash mahsuli bo'lgan, shuningdek aktsiz to'lanadigan shunday xom ashyo va materiallarning mahsuli bo'lgan, aktsiz to'lanadigan tovarlarni qaytarish sharti bilan berilgan xom ashyo va materiallarning mulkdoriga ishlab chiqaruvchi tomonidan topshirish;
- 5) aktsiz to'lanadigan tovarlardan o'z ehtiyojlari uchun foydalanish;
- 6) aktsiz to'lanadigan tovarlarni O'zbekiston Respublikasining bojxona hududiga olib kirish;
- 7) benzin, dizel yoqilg'isi va gazni yakuniy iste'molchilarga realizatsiya qilish yoki ulardan o'z ehtiyojlari uchun foydalanish;
- 8) aktsiz to'lanadigan xizmatlar ko'rsatish;

9) O'zbekiston Respublikasi hududida ishlab chiqarilgan va (yoki) O'zbekiston Respublikasining bojxona hududiga import qilinadigan aktsiz to'lanadigan tovarlarning buzilishi, yo'qotilishi, bundan favqulodda vaziyatlar natijasida yuzaga kelgan hollar mustasno. Aybdor tomonidan tovarning qiymati sug'urta orqali to'langan yoki uning o'rnini qoplangan taqdirda, aktsiz solig'i sug'urta orqali to'lash (o'rnini qoplash) ulushida to'lanadi.

Quyidagilar soliq solish ob'ekti hisoblanmaydi:

1) aktsiz to'lanadigan tovarlarni eksportga (eksportning bojxona tartib-taomillarida) realizatsiya qilish, bundan aktsiz to'lanadigan tovarlarning ayrim turlari mustasno;

2) bojxona hududida qayta ishlash bojxona tartib-taomiliga joylashtirilgan tovarlardan ishlab chiqarilgan, qayta ishlash mahsuli bo'lgan aktsiz to'lanadigan tovarlarni keyinchalik O'zbekiston Respublikasining bojxona hududidan olib chiqib ketish sharti bilan berish;

3) ixtisoslashtirilgan gaz ta'minoti korxonalarini orqali aholiga suyultirilgan gazni maishiy ehtiyojlar uchun realizatsiya qilish;

4) O'zbekiston Respublikasining bojxona hududiga quyidagi aktsiz to'lanadigan tovarlarni:

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadigan tartibda insonparvarlik yordami sifatida olib kirish;

davlatlar, hukumatlar, xalqaro tashkilotlar orqali xayriya yordami maqsadida, shu jumladan texnik ko'mak ko'rsatish maqsadida olib kirish;

agar qarz shartnomasida ularni soliqdan ozod etish nazarda tutilgan bo'lsa, xalqaro moliya institutlarining qarzlari va hukumat tashkilotlarining xalqaro qarzlari hisobidan olib kirish;

5) aktsiz to'lanadigan tovarlarni O'zbekiston Respublikasining bojxona hududiga soliq solinmaydigan tovarlarni olib kirish normalari doirasida jismoniy shaxslar tomonidan import qilish. O'zbekiston Respublikasi hududiga soliq solinmaydigan tovarlarni jismoniy shaxslar tomonidan olib kirishning eng yuqori normalari qonun hujjatlarida belgilanadi;

6) vakolatli davlat organining yozma shakldagi tasdig'i bo'lgan taqdirda, telekommunikatsiyalar operatorlari hamda tezkor-qidiruv tadbirlari tizimining texnik vositalarini sertifikatlashtirish bo'yicha maxsus organ tomonidan olinadigan tezkor-qidiruv tadbirlari tizimining texnik vositalari.

4.3. Soliq bazasi va stavkasi hamda soliqni hisoblash tartibi. Soliq bazasi belgilangan soliq stavkalariga qarab aktsiz to'lanadigan tovarlar (xizmatlar)ning har bir turi bo'yicha alohida aniqlanadi.

Aktsiz to'lanadigan tovarlar (xizmatlar)ga nisbatan soliq stavkalari *mutlaq (qat'iy) summada belgilangan bo'lsa*, soliq bazasi aktsiz to'lanadigan tovarlar (xizmatlar)ning naturada ifodalangan *hajmidan* kelib chiqqan holda aniqlanadi.

Ishlab chiqarilayotgan aktsiz to'lanadigan tovarlar (xizmatlar)ga soliq stavkalari *foizlarda (advalor) belgilangan bo'lsa*, soliq bazasi bo'lib *realizatsiya qilingan aktsiz to'lanadigan tovarlar (xizmatlar)ning qiymati*, biroq ularning haqiqiy tannarxidan past bo'lmagan qiymati hisoblanadi.

Jismoniy shaxslar mehnatiga haq to'lash, hisoblab chiqarilgan dividendlar hisobiga bepul yoki boshqa tovarlar (xizmatlar)ga ayirboshlash uchun beriladigan aktsiz to'lanadigan tovarlar bo'yicha soliq bazasi ushbu bandning ikkinchi va uchinchi qismlarida belgilangan tartibda aniqlanadi.

Qaytarib berish sharti bilan qayta ishlangan xom ashyo va materiallardan ishlab chiqarilgan aktsiz to'lanadigan tovarlar bo'yicha soliq bazasi aktsiz to'lanadigan tovarlarni ishlab chiqarishga doir ishlarning qiymatini hamda qaytarish sharti bilan qayta ishlangan xom ashyo va materiallarning qiymatini o'z ichiga oladi.

Aktsiz to'lanadigan tovarlarga nisbatan qat'iy belgilangan va advalor soliq stavkalaridan iborat bo'lgan aralash soliq stavkalari belgilangan bo'lsa, soliq bazasi aktsiz to'lanadigan tovarlarning naturada ifodalangan hajmidan hamda realizatsiya qilingan aktsiz to'lanadigan tovarlarning qiymatidan kelib chiqqan holda aniqlanadi.

Chetdan olib kirilayotgan aktsiz to'lanadigan tovarlarga nisbatan foizlardagi (advalor) soliq stavkalari belgilangan bo'lsa, soliq bazasi bojxona to'g'risidagi qonun hujjatlariga muvofiq belgilanadigan bojxona qiymati asosida aniqlanadi.

Olib kirilayotgan aktsiz to'lanadigan tovarlarga nisbatan qat'iy belgilangan soliq stavkalari belgilangan bo'lsa, soliq bazasi import qilingan aktsiz to'lanadigan tovarlarning natura holdagi hajmidan kelib chiqqan holda aniqlanadi.

Olib kirilayotgan aktsiz to'lanadigan tovarlarga nisbatan qat'iy belgilangan va advalor soliq stavkalaridan iborat bo'lgan aralash soliq stavkalari belgilangan bo'lsa, soliq bazasi bojxona qonun hujjatlariga muvofiq belgilanadigan, aktsiz to'lanadigan tovarlarning naturada ifodalangan hajmidan va (yoki) aktsiz to'lanadigan tovarlarning bojxona to'g'risidagi qonun hujjatlariga muvofiq belgilanadigan bojxona qiymatidan kelib chiqqan holda aniqlanadi.

Benzin, dizel yoqilg'isi va gazni yakuniy iste'molchilarga realizatsiya qilish chog'ida realizatsiya qilingan va (yoki) shaxsiy ehtiyojlar uchun foydalanilgan benzin, dizel yoqilg'isi va gazning naturada ifodalangan hajmi soliq bazasi hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasida ishlab chiqariladigan (xizmat ko'rsatiladigan), aktsiz solig'i solinadigan tovarlar (xizmatlar)ga aktsiz solig'i stavkalari

№	Tovarlar (xizmatlar) nomi	Soliq stavkasi		
		2020 yil 1 yanvardan	2020 yil 1 apreldan	2020 yil 1 oktyabrdan
1.	Oziq-ovqat xom ashyosidan rektifikatsiyalangan etil spirti, rektifikatsiyalangan va efiroaldegidli fraktsiyadan texnik etil spirti va etil spirtining boshlang'ich fraktsiyasi (1 dal uchun)	10 800 so'm	11 700 so'm	12 500 so'm
2.	Vino (1 dal tayyor mahsulot uchun):			
	tabiiy ravishda achitilgan tabiiy vinolar (etil spirti qo'shilmagan holda)	7 700 so'm	8 300 so'm	
	boshqa vinolar	14 500 so'm	15 700 so'm	16 800 so'm
3.	Konyak (1 dal tayyor mahsulot uchun)	102 000 so'm	109 100so'm	116 400 so'm
	hajmiy ulushda spirt 40 foizdan ko'p bo'lgan konyakka	168 100 so'm	179 700so'm	192 300 so'm
4.	Aroq va boshqa alkogolli mahsulotlar (1 dal tayyor mahsulot uchun)	98 000 so'm	107 800so'm	116 400 so'm

	hajmiy ulushda spirt 40 foizdan ko'p bo'lgan aroq va boshqa alkogolli mahsulotlarga	162 700 so'm	179 000so'm	192 300 so'm
5.	Pivo (1 dal tayyor mahsulot uchun)	10 600 so'm	11 700 so'm	
6.	Filtrli, filtrsiz sigaretalar, papiroslar	141 500 so'mG'1000 dona Q 9,0 foiz*	152 800 so'mG'1000 dona Q 9,0 foiz*	163 500 so'mG'1000 dona Q 9,0 foiz*
7.	Zargarlik buyumlari	25%		
8.	Mobil aloqa xizmatlari	20%		
9.	Kumushdan ishlangan oshxona anjomlari	11%		
10.	Neft mahsulotlari:			
	Ai-80 benzini	200 000 so'mG' tonna		
	Ai-91, Ai-92, Ai-93, Ai-95 benzini	250 000 so'mG' tonna		
	dizel yoqilg'isi	200 000 so'mG' tonna		
	EKO dizel yoqilg'isi	180 000 so'mG' tonna		
	aviakerosin	180 000 so'mG' tonna		
	dizel yoki karbyurator (injektor) dvigatellari uchun motor moyi	250 000 so'mG' tonna		
11.	Tabiiy gaz, shu jumladan, eksport	20%		
12.	Ishlab chiqaruvchi korxonalar tomonidan sotiladigan suyultirilgan gaz («Hududgazta'minot» AJ orqali aholiga sotiladigan hajmlar bundan mustasno), shu jumladan, eksport	30%		
13.	Polietilen granulalar	30%		
14.	Yakuniy iste'molchiga sotiluvchi:**			
	benzin	1 litr uchun 285 so'mG' 1 tonna uchun 378 480 so'm	1 litr uchun 350 so'mG' 1 tonna uchun 465 530 so'm	
	dizel yoqilg'isi	1 litr uchun 285 so'mG' 1 tonna uchun 346 275 so'm	1 litr uchun 350 so'mG' 1 tonna uchun 425 918 so'm	
	suyultirilgan gaz	1 litr uchun 285 so'mG' 1 tonna uchun 540 645 so'm	1 litr uchun 350 so'mG' 1 tonna uchun 664 993 so'm	
	siqilgan gaz	1 kub.metr uchun 435 so'm	1 kub.metr uchun 500 so'm	

* Aktsiz solig'ining qat'iy belgilangan stavkasi natura ifodasidagi aktsiz to'lanadigan tovarlar hajmiga nisbatan qo'llaniladi, aktsiz solig'ining advalor stavkasi ishlab chiqaruvchining aktsiz solig'i va qo'shilgan qiymat solig'i qo'shilmagan holda sotilgan tovarlar qiymatiga nisbatan qo'llaniladi.

** Benzin, dizel yoqilg'isi va suyultirilgan gazni avtomobillarga yoqilg'i quyish shoxobchalari orqali sotishda aktsiz solig'i 1 litrdan kelib chiqib, boshqa hollarda esa 1 tonnadan kelib chiqib hisoblab chiqariladi.

Mavzuga oid nazorat savollari:

1. Aktsiz so'zi nimani anglatadi?
2. Aktsiz solig'ini joriy etishdan ko'zlangan maqsad nima?
3. Aktsiz solig'ining soliq to'lovchilari kimlar hisoblanadi?
4. Aktsiz solig'i ob'ekti qanday aniqlanadi?
5. Aktsiz osti tovarlar deganda nimani tushunasiz?
6. Aktsiz solig'i stavkalari va ularni qo'llash tartibi qanday?
7. Aktsiz solig'ining soliq solish ob'ekti hisoblanmaydigan tovarlar va xizmatlar qanday holatlarga to'g'ri keladi?
8. Aktsiz solig'ining soliq solish bazasini tushuntirib bering?
9. Aktsiz solig'ini mohiyati va ahamiyati nimadan iborat?
10. Aktsiz solig'ini soliq stavkasi kim tomonidan belgilanadi?

5-Mavzu. Foyda solig'i va uning mohiyati.

Reja:

1. Foyda solig'ining joriy qilinishi, iqtisodiy mohiyati va ahamiyati.
2. Soliq to'lovchilar tarkibi, soliq ob'ekti va soliq bazasi.
3. Jami daromadlar tarkibi, jami daromaddan chegirmalar.
4. Soliq stavkalari va soliqdan imtiyozlar.
5. Soliq hisobotlarini taqdim etish va soliqni byudjetga to'lash muddatlari.

5.1. Foyda solig'ining joriy qilinishi, iqtisodiy mohiyati va ahamiyati.

O'zbekiston Respublikasi davlat byudjeti daromadlari 1991 yilga qadar asosan davlat korxonalari foydasidan ajratiladigan ajratmalar hisobidan shakllanar edi. Ushbu foydadan ajratma davlat tomonidan belgilangan majburiy to'lov bo'lib, u korxonalar balans foydasining 90 foizgacha bo'lgan qismini byudjetga olib ketar edi. Qolgan mablag'lar esa korxonalar tomonidan emas, balki yuqori tashkilot topshirig'iga ko'ra tegishli fondlarga taqsimlanar edi.

Respublikamiz ma'muriy-buyruqbozlik tizimidan bozor munosabatlariga o'tishi tufayli mamlakatimiz iqtisodiyotida chuqur ijobiy o'zgarishlar ro'y bera boshladi. Natijada mulkchilikning turli shakllari rivojlanishi, korxonalarining imkoniyatini oshishi, bozor infrastrukturasi rivojlanishi bilan majburiy ajratmalarning avvalgi tizimi korxonalarining xo'jalik yuritish samaradorligini ta'minlay olmay qoldi hamda ular bevosita va bilvosita investitsiya dasturlariga to'sqinlik qila boshladi. Chunki, foydadan ajratma o'zining iqtisodiy mohiyatiga ko'ra faqat davlat korxonalari foydasidan ajratilishi lozim edi.

Bozor munosabatlari rivojlanishi bilan iqtisodiyotni soliqlar yordamida tartibga solish xususan, foydadan ajratmalar o'rniga daromad solig'ini joriy etish zarurati paydo bo'ldi va 1992 yildan boshlab barcha turdagi xo'jalik yurituvchi sub'ektlar "daromad" solig'ini to'lashga o'tdilar.

O'zbekiston Respublikasi rubl mintaqasida qolib turgan vaqtda daromad solig'ini olishga o'tish pul qadrsizlanishi tufayli ish xaqi o'sishini cheklash uchun davlat tomonidan majburiy chora bo'ldi. Bunday sharoitda ishlab

chiqaruvchilarning moliyaviy ahvoli yomonlasha boshladi. Natijada mahsulotga talab pasayib, sotishdan olingan tushum xajmi kamaygani holda, ular o'z ishlab chiqarishlari yo'nalishini o'zgartirishga, foyda olmasalar ham juda katta miqdorda ishchilarga ish xaqi to'lashga majbur bo'ldilar. Bunday holatda amaliyotda korxonalar hisobot davrida foyda bilan faoliyatlarini yakunlamasada, daromad solig'ini ish xaqi fondidan belgilangan stavkada to'lashga majbur edilar.

1995 yil yanvar oyidan boshlab soliqlarning rag'batlantiruvchi rolini kuchaytirish maqsadida mamlakatimizda korxonalar foydasidan olinadigan foyda solig'i joriy etildi. Shuningdek, 2008-2019 yillar davomida yuridik shaxslardan olinadigan foyda solig'i deb nomlanib, amalda qo'llanib kelindi.

2020 yil 1 yanvardan kuchga kirgan Soliq kodeksining 17-moddasiga ko'ra foyda solig'i- soliqlarning turlariga kirib, u davlat budjeti daromadlarini shakllantirishda asosiy manbalardan biri hisoblanadi.

Foyda solig'i stavkalarini yildan-yilga pasayib borayotganligi – bu korxonalar va tashkilotlarning daromadlarini ortishiga, ishlab chiqarish faoliyati kengaytirishda zamonaviy asbob-uskunalarini sotib olishga va aylanma mablag'larini kengaytirishga olib keladi. Shuningdek, daromadning ko'p qismi korxonalar ixtiyorida qolishi ularning investitsion faolligini oshiradi, yangi ishchi o'rinlar ochish, raqobatbardosh tovarlar ishlab chiqarish hamda ish va xizmatlar ko'rsatish uchun yanada keng moliyaviy imkoniyat yaratadi.

5.2. Soliq to'lovchilar tarkibi, soliq ob'ekti va soliq bazasi. Foyda solig'ining soliq to'lovchilari bo'lib quyidagilar hisoblanadi:

- 1) O'zbekiston Respublikasining soliq rezidentlari bo'lgan yuridik shaxslar;
- 2) O'zbekiston Respublikasining norezidentlari bo'lgan yuridik shaxslar, shuningdek O'zbekiston Respublikasida faoliyatni doimiy muassasalar orqali amalga oshiradigan, yuridik shaxs tashkil etmagan holdagi chet el tuzilmalari;
- 3) O'zbekiston Respublikasidagi manbalardan daromadlar oluvchi O'zbekiston Respublikasi norezidentlari bo'lgan yuridik shaxslar;

4) soliq to'lovchilar konsolidatsiyalashgan guruhining mas'ul ishtirokchilari bo'lgan yuridik shaxslar;

5) soliq davrida tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilishdan olgan daromadlari bir milliard so'mdan ortiq bo'lgan yoki o'z ixtiyori bilan foyda solig'ini to'lashga o'tgan yakka tartibdagi tadbirkorlar;

6) oddiy shirkat shartnomasi (birgalikdagi faoliyat to'g'risidagi shartnoma) doirasida amalga oshiriladigan faoliyat bo'yicha oddiy shirkatning ishonchli shaxsi.

Soliq to'lovchilarning konsolidatsiyalashgan guruhi ishtirokchilari soliq to'lovchilarning konsolidatsiyalashgan guruhi bo'yicha foyda solig'ining mazkur guruh mas'ul ishtirokchisi tomonidan hisoblab chiqarish uchun zarur bo'lgan qismi bo'yicha soliq to'lovchilarning majburiyatlarini bajaradi.

Soliq solish ob'ekti. Soliq to'lovchi tomonidan olingan foyda - foyda solig'i bo'yicha soliq solish ob'ekti hisoblanadi.

Foyda solig'ini hisoblash maqsadida quyidagilar foyda deb hisoblanadi:

1) yuridik shaxs uchun – jami daromad va xarajatlar o'rtasidagi farq;

2) faoliyatni doimiy muassasa orqali amalga oshiruvchi norezident uchun – doimiy muassasaning faoliyati bilan bog'liq bo'lgan jami daromad (shu jumladan bunday doimiy muassasaning faoliyati bilan bog'liq bo'lgan, O'zbekiston Respublikasidan tashqaridagi manbalardan olingan daromadlar) va xarajatlar o'rtasidagi farq;

3) norezident uchun – O'zbekiston Respublikasidagi manbalardan olingan daromadlar;

4) yakka tartibdagi tadbirkor uchun – jami daromad va xarajatlar o'rtasidagi farq;

5) zimmasiga oddiy shirkat ishlarini yuritish yuklatilgan shaxs uchun – birgalikda ishlab chiqarilgan tovar (ko'rsatilgan xizmat)ni realizatsiya qilishdan olingan daromad va birgalikda ishlab chiqarilib realizatsiya qilingan tovar (xizmat)ga to'g'ri keladigan birgalikdagi faoliyatga kiritilgan mablag'lar summasi o'rtasidagi farq.

Soliq bazasi. Soliq solish ob'ektiga muvofiq aniqlanadigan, soliq solinishi lozim bo'lgan foyda summasi soliq bazasi hisoblanadi.

Soliq bazasini belgilangan tartibda va shartlarda aniqlashda soliq to'lovchi daromadlari va (yoki) xarajatlari (zararlari)ning ayrim turlari maxsus qoidalar bo'yicha inobatga olinishi yoki inobatga olinmasligi mumkin.

Soliq to'lovchi foydani va zararni hisobga olishning umumiy tartibidan farq qiladigan tartibi nazarda tutilgan operatsiyalar bo'yicha daromadlar (xarajatlar)ning alohida-alohida hisobini yuritadi.

Soliq bazasi, soliq davri boshlanganidan e'tiboran ortib boruvchi yakun bilan aniqlanadi.

Soliq to'lovchi tomonidan hisobot (soliq) davrida ko'rilgan zararlar soliq solish maqsadlarida soliq bazasini belgilangan tartibda va shartlarda kamaytiradi.

5.3. Jami daromadlar tarkibi, jami daromaddan chegirmalar.

Jami daromad yuridik shaxs tomonidan O'zbekiston Respublikasidagi va uning hududidan tashqaridagi manbalardan hisobot (soliq) davri mobaynida olingan daromadlardan iboratdir. Jami daromad, qo'shilgan qiymat solig'i va aktsiz solig'ini inobatga olmagan holda aniqlanadi.

Soliqqa tortish maqsadida jami daromadga har qanday shaklda va (yoki) har qanday faoliyatdan olinishi lozim bo'lgan daromadlar (bundan buyon matnda olingan daromadlar deb yuritiladi), xususan, quyidagi daromadlar kiradi:

- 1) tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilishdan olingan daromad;
- 2) kredit (qarz, mikrokredit va boshqa moliyaviy operatsiyalar) bo'yicha mukofot tarzidagi daromad;
- 3) sug'urta, qayta sug'urta tashkilotining sug'urta, qayta sug'urta qilish shartnomalari bo'yicha daromadi;
- 4) REPO operatsiyalari bo'yicha daromad;
- 5) qimmatli qog'ozlar va (yoki) muddatli bitimlarning moliyaviy vositalariga doir operatsiyalar bo'yicha olingan daromad;

6) asosiy vositalar va boshqa mol-mulkning chiqib ketishidan olingan daromad;

7) moliyaviy ijara (lizing) shartnomasiga binoan mol-mulkni berish bo'yicha pul mukofoti tarzidagi daromad;

8) mol-mulkni mulk ijarasiga (ijaraga) berishdan olingan daromad, bundan moliyaviy ijara (lizing) mustasno;

9) royalti;

10) tekinga olingan mol-mulk (olingan xizmatlar);

11) inventarizatsiya natijasida aniqlangan ortiqcha tovar-moddiy zaxiralarning va boshqa mol-mulkning qiymati tarzidagi daromad;

12) qonun hujjatlarida belgilangan tartibda majburiyatlarni hisobdan chiqarishdan olingan daromad, bundan ilgari chegirib tashlanmagan xarajatlarni hisobdan chiqarishdan olingan daromadlar mustasno;

13) talab qilish huquqidan o'zganing foydasiga voz kechish shartnomasi bo'yicha olingan daromad;

14) ilgari chegirib tashlangan xarajatlar yoki zararlarning o'rnini qoplash tarzidagi daromad;

15) xizmat ko'rsatuvchi xo'jaliklardan olinadigan daromad;

16) birgalikdagi faoliyatda ishtirok etishdan olingan daromad;

17) qarzdor tomonidan e'tirof etilgan yoxud qarzdor tomonidan sudning qonuniy kuchga kirgan hujjati asosida shartnoma majburiyatlarini buzganlik uchun to'lanishi lozim bo'lgan jarimalar, penyalar va boshqa sanksiyalar, shuningdek zararlar (ziyon)ning o'rnini qoplash summalari;

18) kursdagi ijobiy farq;

19) dividendlar va foizlar;

20) ishonchli boshqaruv muassisi tomonidan mol-mulkni ishonchli boshqarishdan olingan daromad;

21) shakllantirilish xarajatlari tarkibiga qabul qilingan, qayta tiklangan zaxiralar summalari;

22) aktsiyador, ishtirokchi yuridik shaxs foydasiga o'z ulushi (ulushi bir qismi)ning qiymatini olishdan voz kechgan taqdirda, mazkur yuridik shaxsning ustav fondi (ustav kapitali) kamayishi munosabati bilan olgan daromad;

23) korxonani mol-mulk majmui sifatida sotishdan olingan daromad;

24) narxlarga tuzatishlar kiritish tufayli olingan daromad;

25) nazorat qilinadigan chet el kompaniyasining foyda tarzidagi daromadi;

26) alohida hisobi mavjud bo'lmagan va (yoki) ulardan maqsadli foydalanilmagan maqsadli mablag'lar tarzidagi daromad (bundan byudjet to'g'risidagi qonun hujjatlari normalari qo'llaniladigan byudjet mablag'lari mustasno);

27) boshqa daromadlar.

Daromadlar soliq to'lovchi tomonidan olingan daromadlarni tasdiqlovchi birlamchi hujjatlar va boshqa hujjatlar, shu jumladan elektron hujjatlar, shuningdek soliqni hisobga olishga doir hujjatlar asosida aniqlanadi.

Jami daromad soliqqa tortish maqsadlarida pul, natura shaklida va (yoki) boshqa shakllarda kelib tushgan barcha tushumlardan kelib chiqqan holda aniqlanadi.

Soliq to'lovchi tomonidan olingan, qiymati chet el valyutasida ifodalangan daromadlar qiymati milliy valyutada ifodalangan daromadlar bilan birgalikda hisobga olinadi.

Yuridik shaxs qayta tashkil etilganda, mol-mulkning va pulda ifodalanadigan bahoga ega bo'lgan nomulkiy huquqlarning qiymati va (yoki) yuridik shaxslarni qayta tashkil etish chog'ida huquqiy vorislik tartibida olinadigan (o'tkaziladigan), qayta tashkil etilayotgan yuridik shaxslar o'zining qayta tashkil etilish sanasiga qadar olgan majburiyatlarining qiymati yangi tashkil etilgan, qayta tashkil etilayotgan va qayta tashkil etilgan yuridik shaxslarning daromadlari deb e'tirof etilmaydi.

Agar daromadni buxgalteriya hisobi to'g'risidagi qonun hujjatlari talablariga muvofiq e'tirof etish daromadni aniqlash va e'tirof etish tartibidan farq qilsa, mazkur daromad soliq solish maqsadlarida hisobga olinadi.

Agar buxgalteriya hisobi to'g'risidagi qonun hujjatlarini qo'llash chog'ida aktivlar va (yoki) majburiyatlarning qiymati o'zgarganligi munosabati bilan buxgalteriya hisobida aks ettirilgan daromadlarga soliq solish maqsadidagi daromadlar sifatida qaralmaydi, bundan haqiqatda olingan daromadlar mustasno.

Daromadni e'tirof etish sanasi buxgalteriya hisobi to'g'risidagi qonun hujjatlari talablariga muvofiq aniqlanadi.

Soliq to'lovchining daromadlariga tuzatish kiritish soliq kodeksning 332-moddasiga muvofiq amalga oshiriladi.

Agar muayyan bir daromad daromadlarning bir nechta moddasida nazarda tutilgan bo'lsa, jami daromadni aniqlashda mazkur daromad faqat bir marta kiritiladi.

Asosiy vositalarning va boshqa mol-mulkning chiqib ketishidan olinadigan daromadlar. Asosiy vositalarning va boshqa mol-mulkning chiqib ketishidan olinadigan daromad deb buxgalteriya hisobi to'g'risidagi qonun hujjatlariga muvofiq belgilanadigan asosiy vositalarning va boshqa mol-mulkning chiqib ketishidan olinadigan foydaga aytiladi.

Asosiy vositalarning va boshqa mol-mulkning chiqib ketishidan olinadigan moliyaviy natija (foydani yoki zarar)ni aniqlashda ilgari qayta baholangan asosiy vositalarning hamda boshqa mol-mulkning narxini oshirish summasining ushbu asosiy vositalarni va boshqa mol-mulkni oldingi narxni pasaytirish summasidan ortiq summalari asosiy vositalar hamda boshqa mol-mulkning chiqib ketishidan olingan daromad tarkibiga kiritiladi.

Tekinga olingan mol-mulk (xizmatlar). Soliq to'lovchi tomonidan tekinga olingan mol-mulk va (yoki) xizmatlar soliq to'lovchining daromadi deb e'tirof etiladi.

Mol-mulk (xizmatlar)ni tekin asosda olish chog'ida oluvchi shaxsning daromadlari, ushbu mol-mulk (xizmatlar)ning bozor qiymatidan kelib chiqqan holda aniqlanadi.

Tekin olingan mol-mulk (xizmatlar)ning bozor qiymati hujjat bilan tasdiqlanishi kerak. Xususan, quyidagilar shunday hujjatlar bo'lishi mumkin:

- 1) yuklab jo'natishga, etkazib berishga yoki topshirishga doir hujjatlar;
- 2) mahsulot etkazib beruvchilarning narxga doir ma'lumotlari (prays-varaqlar);
- 3) ommaviy axborot vositalaridan olingan ma'lumotlar;
- 4) birja xabarlar;
- 5) davlat statistika organlarining ma'lumotlari.

Qarz beruvchiga foizli daromad to'lash majburiyatisiz qarz (qaytarish sharti bilan moliyaviy yordam) olish chog'ida qarz oluvchining daromadi qarz (qaytarish sharti bilan moliyaviy yordam) olish sanasida O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan belgilangan qayta moliyalashtirish stavkasidan kelib chiqqan holda aniqlanadi. Qarz beruvchining daromadini aniqlashning xuddi shunday tartibi qarz (qaytarish sharti bilan moliyaviy yordam) olish sanasida stavkasi O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan belgilangan qayta moliyalashtirish stavkasidan kam bo'lgan foizlar to'lash sharti bilan berilgan qarzlarga (qaytarish sharti bilan moliyaviy yordamga) nisbatan qo'llaniladi.

Shu jumladan quyidagi operatsiyalarga:

- 1) banklararo operatsiyalarga va kredit tashkilotlari tomonidan berilgan kreditlar;
- 2) O'zbekiston Respublikasi Prezidentining, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlariga ko'ra, shuningdek O'zbekiston Respublikasining norezidentlari tomonidan beriladigan qarzlilar (ssudalar);
- 3) soliq to'lovchilar konsolidatsiyalashgan guruhining bir ishtirokchisi tomonidan ayni shu konsolidatsiyalashgan guruhning boshqa ishtirokchisiga beriladigan qarzlarga (qaytarib berish sharti bilan moliyaviy yordamga) nisbatan tatbiq etilmaydi.

Talab qilish huquqidan o'zganing foydasiga voz kechish shartnomasi bo'yicha olingan daromadlar.

Talab qilish huquqidan o'zganing foydasiga voz kechish shartnomasi bo'yicha olingan daromadlar quyidagilarning o'rtasidagi ijobiy farq sifatida aniqlanadi:

1) talab qilish huquqini oluvchi soliq to'lovchi uchun – qarzdordan talab bo'yicha asosiy qarzdan olinishi lozim bo'lgan summa, shu jumladan talab qilish huquqidan o'zganing foydasiga voz kechish sanasidagi asosiy qarzdan ortiq summa bilan talab qilish huquqini olish qiymati o'rtasidagi ijobiy farq;

2) talab qilish huquqidan o'zganing foydasiga voz kechgan soliq to'lovchi uchun – talab qilish huquqidan o'zganing foydasiga voz kechish qaysi qiymat bo'yicha amalga oshirilgan bo'lsa, o'sha qiymat bilan soliq to'lovchining dastlabki hisobga olish hujjatlariga binoan talab qilish huquqidan o'zganing foydasiga voz kechish sanasida qarzdordan olinishi lozim bo'lgan talabning qiymati o'rtasidagi ijobiy farq;

3) qarzni talab qilish huquqini bundan buyon amalga oshiruvchi soliq to'lovchi uchun – talab qilish huquqidan o'zganing foydasiga voz kechish qiymati bilan mazkur talabni sotib olish xarajatlarining summasi o'rtasidagi ijobiy farq.

Talab qilish huquqidan o'zganing foydasiga voz kechishdan olingan daromad talab qilish huquqidan voz kechish amalga oshirilgan hisobot (soliq) davrida e'tirof etiladi.

Talab qilish huquqidan o'zganing foydasiga voz kechish shartnomasiga ko'ra olingan salbiy farq soliq to'lovchining zarari deb e'tirof etiladi va soliq bazasi aniqlanayotganda chegirib tashlanadi.

Ilgari chegirib tashlangan xarajatlarning yoki zararlarning o'rnini qoplash tarzidagi daromad.

Ilgari chegirib tashlangan xarajatlar yoki zararlarning o'rnini qoplash tarzidagi daromadlar jumlasiga quyidagilar kiradi:

1) joriy soliq davrida o'rni qoplangan, shu jumladan bunday talablarga bo'lgan huquqlardan o'zganing foydasiga qayta voz kechish yo'li bilan o'rni qoplangan, oldin xarajatlar jumlasiga kiritilgan, umidsiz (tavakkal qilingan) deb e'tirof etilgan talablarning summalari;

2) chiqimlar (xarajatlar)ning o'rnini qoplash uchun O'zbekiston Respublikasi davlat byudjetidan olingan mablag'larning summalari;

3) sug'urta tashkiloti yoki zarar etkazgan shaxs tomonidan to'langan zararni kompensatsiya qilish summalari;

4) ilgari chegirmalar jumlasiga kiritilgan chiqimlarning o'rnini qoplashdan olingan boshqa kompensatsiyalar.

Olingan kompensatsiya u qaysi hisobot (soliq) davrida olingan bo'lsa, o'sha hisobot (soliq) davrining daromadi bo'ladi.

Xizmat ko'rsatuvchi xo'jaliklardan olingan daromadlar. Xizmat ko'rsatuvchi xo'jaliklar deganda faoliyati soliq to'lovchining asosiy faoliyatiga xizmat ko'rsatishga qaratilgan va soliq to'lovchining asosiy faoliyati doirasida tovarlar ishlab chiqarish va xizmatlar ko'rsatish bilan bog'liq bo'lmagan xo'jaliklar tushuniladi.

Xizmat ko'rsatuvchi xo'jaliklar jumlasiga quyidagilar kiradi:

1) yordamchi xo'jaliklar;

2) uy-joy-kommunal xo'jaligi ob'ektlari: uy-joy fondi, mehmonxonalar (turistik mehmonxonalar bundan mustasno), tashrif buyuruvchilar uchun uylar va yotoqxonalar, tashqi obodonlashtirish ob'ektlari, sun'iy inshootlar, cho'milish havzalari, plyajlarning inshootlari hamda asbob-uskunalari, aholini gaz, issiqlik va elektr bilan ta'minlash ob'ektlari, uy-joy-kommunal xo'jaligi ob'ektlariga texnik xizmat ko'rsatish hamda ularni ta'mirlash uchun mo'ljallangan uchastkalar, sexlar, bazalar, ustaxonalar, garajlar, maxsus mashinalar va mexanizmlar, omborxonalar;

3) ijtimoiy-madaniy soha ob'ektlari: sog'liqni saqlash va madaniyat ob'ektlari, bolalar maktabgacha ta'lim ob'ektlari, bolalarning dam olish oromgohlari, sanatoriylar (profilaktoriylar), dam olish bazalari, pansionatlar, jismoniy tarbiya va sport ob'ektlari, aholiga maishiy xizmat ko'rsatish sohasining ishlab chiqarishga oid bo'lmagan ob'ektlari (hammomlar, saunalar, kirxonalar, tikuvchilik ustaxonalari hamda maishiy xizmatlar ko'rsatuvchi boshqa ustaxonalar);

4) o'z xodimlari yoki o'zga shaxslarga xizmatlarni realizatsiya qilishni amalga oshiruvchi umumiy ovqatlanish punktlari, o'quv kombinatlari va shunga o'xshash boshqa xo'jaliklar, ishlab chiqarishlar hamda xizmatlar.

Xizmat ko'rsatuvchi xo'jaliklardan olingan daromadlar xizmat ko'rsatuvchi xo'jaliklar tomonidan tovarlarni va xizmatlarni realizatsiya qilishdan olingan mablag'larning summasi bilan xizmat ko'rsatuvchi xo'jaliklarning umumiy faoliyatiga bog'liq xarajatlarning summasi o'rtasidagi ijobiy farq sifatida aniqlanadi.

Chegirib tashlanishi lozim bo'lgan xarajatlar xizmat ko'rsatuvchi xo'jaliklarning faoliyati bilan bog'liq xarajatlar deb e'tirof etiladi.

Chegirib tashlanadigan xarajatlarning daromadlardan ortib ketishi xizmat ko'rsatuvchi xo'jaliklardan ko'rilgan zarar deb e'tirof etiladi.

Uzoq muddatli kontraktlar bo'yicha daromadlar. Agar tuzilgan kontraktlar shartlarida xizmatlarni bosqichma-bosqich topshirish nazarda tutilmagan bo'lsa, uzoq texnologik tsikli ishlab chiqarish (bir soliq davridan ortiq) bo'yicha mazkur xizmatlarni realizatsiya qilishdan olingan daromad hisobga olish ma'lumotlari asosida daromadni bir me'yorda e'tirof etish printsipli inobatga olingan holda soliq to'lovchi tomonidan taqsimlanadi.

Uzoq muddatli kontraktning hisobot davrining oxiriga kelib haqiqatda ijro etish kontraktning bajarish boshlangandan e'tiboran qilingan xarajatlarning solishtirma miqdorini kontraktning bajarishga doir xarajatlarning umumiy summasida hisob-kitob qilish asosida aniqlanadi.

Hisobot davrining oxiridagi daromad qilingan xarajatlarning hisob-kitob qilingan solishtirma miqdori va kontrakt bo'yicha daromadning (kontrakt narxlari) umumiy summasidan kelib chiqib aniqlanadi. Mazkur kontrakt bo'yicha ilgari hisobga olingan daromadlar joriy hisobot davrida xizmatlarni realizatsiya qilishdan olingan daromadni aniqlash chog'ida chegirib tashlanadi.

Soliq solishda hisobga olinmaydigan daromadlar. Quyidagilar daromad sifatida hisobga olinmaydi:

- 1) ustav fondi (ustav kapitali)ga qo'shilgan hissa tarzida olingan mablag'lar;
- 2) aktsiyalar (ulushlar)ni joylashtirish narxining ularning nominal qiymati (dastlabki miqdori)dan ortiqcha summasi;

3) ishtirokchilar tarkibidan chiqish (chiqib ketish) chog'ida ustav fondi (ustav kapitali)ga qo'shilgan hissa doirasida olingan yoki ishtirokchining ulushi miqdorini kamaytirish, shuningdek tugatilayotgan yuridik shaxsning mol-mulkini ishtirokchilar o'rtasida taqsimlash chog'ida olingan mablag'lar;

4) oddiy shirkat shartnomasi bo'yicha birgalikdagi faoliyatni amalga oshirish uchun birlashtiriladigan mablag'lar;

5) oddiy shirkat shartnomasi bo'yicha sherik (ishtirokchi)ning shartnoma sheriklari (ishtirokchilari) umumiy mulkidagi ulushi qaytarilgan yoki bunday mol-mulk bo'lingan taqdirda, ushbu sherik (ishtirokchi tomonidan) qo'shilgan hissa miqdorida olingan mablag'lar;

6) realizatsiya qilinadigan tovarlar (xizmatlar) uchun oldindan to'lov (bo'nak) tarzida boshqa shaxslardan olingan mablag'lar;

7) qonun hujjatlariga muvofiq ushbu majburiyatlarning ta'minoti sifatida garov yoki zakalat tarzida olingan mablag'lar, ularga bo'lgan mulk huquqi boshqa shaxsga o'tgan paytga qadar;

8) O'zbekiston Respublikasi Prezidentining yoki O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlari asosida, shuningdek O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalariga muvofiq tekinga olingan mol-mulk va xizmatlar;

9) Maqsadli mablag'lar bo'yicha nazarda tutilgan talablar bajarilishi sharti bilan olingan grantlar, insonparvarlik yordami va maqsadli tushumlar;

10) sug'urta shartnomalari bo'yicha sug'urta to'voni (sug'urta summasi) tarzida olingan mablag'lar;

11) vositachiga yoki boshqa ishonchli vakilga vositachilik, topshiriq shartnomasi yoki vositachilik xizmatlari ko'rsatishga doir boshqa shartnoma bo'yicha majburiyatlarni bajarishi munosabati bilan, shuningdek vositachi yoki boshqa ishonchli vakil tomonidan komitent yoxud boshqa ishonch bildiruvchi uchun amalga oshirilgan xarajatlarning o'rnini qoplash hisobidan kelib tushgan mol-mulk (pul mukofoti bundan mustasno). Bunday xarajatlar, agar tuzilgan

shartnomalar shartlarida bu xarajatlarning o'rnini qoplash nazarda tutilgan bo'lsa, vositachidan yoki ishonchli vakildan chegirib tashlanmaydi;

12) moliyaviy ijara (lizing) ob'ektining qiymati o'rnini ijaraga beruvchi (lizing beruvchi) tomonidan olingan ijara (lizing) to'lovining qismi tarzida qoplash;

13) mol-mulk ijarasiga doir shartnoma bo'yicha olingan mol-mulk, bundan moliyaviy ijara (lizing) mustasno;

14) telekommunikatsiya tarmoqlaridagi tezkor-qidiruv tadbirlari tizimining tekin olingan texnik vositalari, shuningdek ulardan foydalanish va ularga xizmat ko'rsatish bo'yicha xizmatlar;

15) investor va davlat mulkini boshqarish bo'yicha vakolatli davlat organi o'rtasida tuzilgan shartnomaga binoan investitsiya majburiyatlari sifatida kiritiladigan mol-mulk;

16) kredit yoki qarz shartnomalari bo'yicha mablag'lar yoki boshqa mol-mulk (mablag' jalb qilishni rasmiylashtirish usulidan qat'i nazar, boshqa shunday mablag'lar yoki boshqa mol-mulk, shu jumladan qarz qimmatli qog'ozlar), shuningdek bunday jalb qilingan mablag'larni to'lash hisobidan mablag'lar yoki boshqa mol-mulk;

17) kontsessiya bitimi bo'yicha qonun hujjatlariga muvofiq olingan mol-mulk;

18) davlat muassasalari tomonidan barcha darajalardagi ijro etuvchi hokimiyat organlarining qaroriga ko'ra olingan mol-mulk;

19) O'zbekiston Respublikasining davlat obligatsiyalari va davlatning boshqa qimmatli qog'ozlari bo'yicha olingan daromadlar, shuningdek O'zbekiston Respublikasi tomonidan va O'zbekiston Respublikasi yuridik shaxslari tomonidan chiqarilgan xalqaro obligatsiyalar bo'yicha daromadlar;

20) soliq to'g'risidagi qonun hujjatlariga muvofiq hisobdan chiqarilgan penyalar va jarimalarning summasi.

Yuridik shaxslarni eng asosiy maqsadi daromad yoki foyda olish bo'lsa, ushbu maqsadga erishish uchun daromadlari bilan bir qatorda xarajatlarni ham

hisobga olish zarurati paydo bo'ladi. Shuningdek, Soliq kodeksining 44-bobida yuridik shaxslarning xarajatlari keltirilgan.

Yuridik shaxslarning soliq bazasini aniqlashda ushbu shaxslarning jami daromadidan daromad olish bilan bog'liq barcha xarajatlar chegirib tashlanadi, shuningdek chegirib tashlanmaydigan xarajatlar ham mavjud.

Soliq to'lovchi tomonidan O'zbekiston Respublikasida ham, uning hududidan tashqarida ham hisobot (soliq) davri davomida amalga oshirilgan (ko'rilgan), asoslangan va hujjatlar bilan tasdiqlangan chiqimlari xarajatlar deb e'tirof etiladi.

Asoslangan xarajatlar deganda bahosi pul shaklida ifodalangan, iqtisodiy jihatdan o'zini oqlagan chiqimlar tushuniladi.

Har qanday chiqimlar, basharti ular hech bo'lmaganda quyidagi shartlardan biriga muvofiq kelgan taqdirda, iqtisodiy jihatdan o'zini oqlagan chiqimlar deb e'tirof etiladi:

1) daromad olishga qaratilgan faoliyatni amalga oshirish maqsadida qilingan bo'lsa;

2) shunday tadbirkorlik faoliyatini saqlab turish yoki rivojlantirish uchun zarur bo'lsa yoxud xizmat qilsa va xarajatlarning tadbirkorlik faoliyati bilan aloqasi aniq asoslangan bo'lsa;

3) qonun hujjatlarining qoidalaridan kelib chiqsa.

Hujjatlar bilan tasdiqlangan xarajatlar deganda quyidagi hujjatlar bilan tasdiqlangan chiqimlar tushuniladi:

1) O'zbekiston Respublikasining qonun hujjatlariga muvofiq rasmiylashtirilgan hujjatlar;

2) tegishli xarajatlar amalga oshirilgan chet davlat hududida qo'llaniladigan tartibga muvofiq rasmiylashtirilgan hujjatlar;

3) boshqa shaklda rasmiylashtirilgan, shu jumladan xizmat safari to'g'risidagi buyruq, yo'l hujjatlari, shartnomaga muvofiq ko'rsatilgan xizmat haqidagi hisobot bilan rasmiylashtirilgan hujjatlar.

Shuningdek, amortizatsiya qilinadigan aktivlarni sotib olish va hisobga olinadigan qo'shilgan qiymat solig'ining summasi, shu xarajat sifatida e'tirof etilmaydi.

Agar ayni bir xarajatlarning bir nechta moddasida nazarda tutilgan bo'lsa, soliq bazasini hisob-kitob qilishda mazkur xarajatlarning faqat bir marta chegirib tashlanadi.

Soliq to'lovchining qiymati chet el valyutasida ifodalangan xarajatlari milliy valyutada qiymati ifodalangan xarajatlarning bilan birgalikda hisobga olinadi.

Agar buxgalteriya hisobi to'g'risidagi qonun hujjatlari talablariga muvofiq xarajatlarni e'tirof etish Soliq kodeksiga muvofiq xarajatlarni aniqlash va e'tirof etish tartibidan farq qilsa, mazkur xarajat soliq solish maqsadlarida Soliq kodeksida belgilangan tartibda hisobga olinadi.

Soliq solish maqsadlarida, buxgalteriya hisobi to'g'risidagi qonun hujjatlarini qo'llash chog'ida aktivlar va (yoki) majburiyatlarning qiymati o'zgarganligi munosabati bilan buxgalteriya hisobida aks ettirilgan chiqimlarga xarajatlarning sifatida qaralmaydi, bundan haqiqatda to'langan xarajatlarning mustasno.

Buxgalteriya hisobi to'g'risidagi qonun hujjatlari talablariga muvofiq, uzoq muddatli aktivlarning dastlabki qiymatiga va zaxiralarning tannarxiga kiritiladigan xarajatlarning amortizatsiya ajratmalari vositasida va bunday zaxiralarning tannarxi orqali chegirmalar jumlasiga kiritilishi lozim.

Amortizatsiya xarajatlari. Buxgalteriya hisobi to'g'risidagi qonun hujjatlariga muvofiq soliq to'lovchi tomonidan hisobga olinadigan asosiy vositalar va nomoddiy aktivlar ushbu band maqsadlarida amortizatsiya qilinadigan aktivlar deb e'tirof etiladi.

Quyidagilar amortizatsiya qilinadigan aktivlar deb e'tirof etilmaydi va amortizatsiya qilinmaydi:

- 1) yer uchastkalari va tabiatdan foydalanishga doir boshqa ob'ektlar (suv, yer osti boyliklari va boshqa tabiiy resurslar);
- 2) mahsuldor chorva mollari;
- 3) axborot-kutubxona fondi;

- 4) muzey ashyolari;
- 5) qonun hujjatlarida belgilangan tartibda konservatsiya qilingan asosiy vositalar;
- 6) moddiy madaniy meros ob'ektlari;
- 7) umumiy foydalanishdagi avtomobil yo'llari, yo'lkalari, sayilgohlar, xiyobonlar, mahalliy davlat hokimiyati organlari tasarrufida bo'lgan obodonlashtirish inshootlari;
- 8) qiymati ilgari to'liq xarajatlar jumlasiga kiritilgan mol-mulk;
- 9) asosiy vositalar va nomoddiy aktivlar tarkibiga o'tkazilmagan kapital qo'yilmalar;
- 10) notijorat tashkilotlarning ta'minoti mablag'lar hisobidan olingan yoki sotib olingan hamda notijorat faoliyatini amalga oshirish uchun foydalaniladigan mol-mulki, bundan tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish munosabati bilan sotib olingan va tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish uchun foydalaniladigan mol-mulk mustasno;
- 11) kelib tushgan mablag'lar hisobidan olingan yoki sotib olingan (barpo etilgan) mol-mulk.

Amortizatsiya qilinadigan aktivning qiymati amortizatsiya ajratmalari va (yoki) investitsiyaviy chegirmalar orqali xarajatlar jumlasiga kiritiladi.

Amortizatsiya ajratmalari buxgalteriya hisobi to'g'risidagi qonun hujjatlarida nazarda tutilgan tartibda, ushbu bandeda nazarda tutilgan xususiyatlar inobatga olingan holda amalga oshiriladi.

Nomoddiy aktivlarning qiymati nomoddiy aktivlarni amortizatsiya qilish xarajatlari jumlasiga kiritiladi.

Amortizatsiya qilinadigan aktivlar, bundan nomoddiy aktivlar mustasno, soliq solish maqsadlarida guruh (kichik guruh)lar bo'yicha taqsimlanadi va ularni sotib olish (yaratish)ga doir chiqimlar amortizatsiya ajratmalari orqali amortizatsiya'ning quyidagi cheklangan normalari bo'yicha xarajatlar jumlasiga kiritiladi:

Guruhlar tartib raqami	Kichik guruhlar tartib raqami	Asosiy vositalarning nomi	Amortizatsiya ning yillik eng yuqori normasi, foizlarda
I		Binolar, imoratlar va inshootlar	
	1	Binolar, imoratlar	3
	2	Neft va gaz quduqlari	5
	3	Neft-gaz omborlari	
	4	Kema qatnaydigan kanallar, suv kanallari	
	5	Ko'priklar	
	6	Dambalar, to'g'onlar	
	7	Daryo va dengiz prichal inshootlari	
	8	Korxonalarining temir yo'llari	
	9	Qirg'oqni mustahkamlovchi, qirg'oqni himoyalovchi inshootlar	
	10	Rezervuarlar, tsisternalar, baklar va boshqa sig'imlar	
	11	Ichki xo'jalik va xo'jaliklararo sug'orish tarmog'i	
	12	Yopiq kollektor-drenaj tarmog'i	
	13	Havo kemalarining uchish-qo'nish yo'llari, yo'lkalari, to'xtash joylari	
	14	Istirohat bog'larining va hayvonot bog'larining inshootlari	
	15	Sport-sog'lomlashtirish inshootlari	
	16	Issiqxonalar va parniklar	
	17	Boshqa inshootlar	
II		Uzatish qurilmalari	
	1	Elektr uzatish hamda aloqa qurilmalari va liniyalari	8
	2	Ichki gaz quvurlari va quvurlar	
	3	Vodoprovod, kanalizatsiya va issiqlik tarmoqlari	
	4	Magistral quvurlari	
	5	Boshqalar	
III		Kuch mashinalari va asbob-uskunalar	
	1	Issiqlik texnik asbob-uskunalar	8
	2	Turbina asbob-uskunalar va gaz turbinalari qurilmalari	
	3	Elektr dvigatellari va dizel-generatorlar	
	4	Kompleks qurilmalar	

	5	Boshqa kuch mashinalari va asbob-uskunalar (harakatlanuvchi transportdan tashqari)	
IV		Faoliyat turlari bo'yicha ish mashinalari va asbob-uskunalar (harakatlanuvchi transportdan tashqari)	
	1	Iqtisodiyotning barcha tarmoqlariga tegishli mashinalar va asbob-uskunalar	
	2	Qishloq xo'jaligi traktorlari, mashinalari va asbob-uskunalar	
	3	Kommutatsiyalar va ma'lumotlarni uzatish raqamli elektron asbob-uskunalar, raqamli tizimlar uzatish asbob-uskunalar, raqamli aloqa o'lchov texnikasi	
	4	Yo'ldosh, uyali aloqa, radiotelefon, peyjing va tranking aloqa asbob-uskunalar	
	5	Uzatishlar tizimlari kommutatsiyalarining o'xshash asbob-uskunalar	
	6	Kinostudiyalarning maxsus asbob-uskunalar, tibbiy va mikrobiologiya sanoati asbob-uskunalar	
	7	Kompressor mashinalari va asbob-uskunalar	
	8	Nasoslar	
	9	Yuk ko'tarish-transport, yuk ortish-tushirish mashinalari va uskunalar, tuproq, karyer hamda yo'l-qurilish ishlari uchun mashinalar va uskunalar	
	10	Ustun-qoziq qoqish mashinalari va uskunalar, maydalash-yanchish, saralash, boyitish uskunalar	
	11	Texnologik jarayonlar uchun barcha turdagi sig'implar	
	12	Neft qazib chiqarish va burg'ulash uskunalar	
	13	Boshqa mashinalar va uskunalar	
V		Harakatlanuvchi transport	
	1	Temir yo'lining harakatdagi tarkibi	
	2	Dengiz, daryo kemalari, baliqchilik sanoati kemalari	4
	3	Havo transporti	
	4	Avtomobil transportining harakatdagi tarkibi, ishlab chiqarish transporti	20
	5	Engil avtomobillar	

15

	6	Sanoat traktorlari	
	7	Kommunal transport	
	8	Maxsus vaxta vagonlari	
	9	Boshqa transport vositalari	
VI		Kompyuter, periferiya qurilmalari, ma'lumotlarni qayta ishlash uskunalari	
	1	Kompyuterlar	20
	2	Periferiya qurilmalari va ma'lumotlarga ishlov berish uskunalari	
	3	Nusxa ko'chirish-ko'paytirish texnikasi	
	4	Boshqa kompyuter, periferiya qurilmalari, ma'lumotlarga ishlov berish uskunalari	
VII		Boshqa guruhlarga kiritilmagan asosiy vositalar	15

Soliq solish maqsadlari uchun har bir kichik guruh bo'yicha amortizatsiya ajratmalari amortizatsiya normasini qo'llash orqali, biroq soliq kodeksda belgilangan cheklangan normadan ko'p bo'lmagan tarzda hisoblanadi.

Soliq solish maqsadlarida amortizatsiya'ni belgilanganidan pastroq normalar bo'yicha hisoblashga, agar bu soliq solish maqsadlarida hisob siyosatida mustahkamlab qo'yilgan bo'lsa, yo'l qo'yiladi.

Soliq bazasiga, nazarda tutilgan normalarga zid ravishda, to'liq hisoblanmagan amortizatsiya summasi miqdorida tuzatishlar kiritish amalga oshirilmaydi.

Foydalanishda bo'lgan asosiy vositalarni sotib oladigan soliq to'lovchi ushbu ob'ektlar bo'yicha amortizatsiya normasini, mazkur ob'ektdan avvalgi mulkdorlar tomonidan foydalanilgan yillar (oylar) soniga kamaytirilgan foydalanish muddatini hisobga olgan holda, belgilashga haqlidir.

Agar asosiy vositadan haqiqatda foydalanish muddati avvalgi mulkdorlarda asosiy vositalarning ushbu bandeda tasniflanishi asosida belgilanadigan foydali tarzda foydalanish muddatiga teng yoki undan ortiq bo'lsa, soliq to'lovchi texnika xavfsizligi talablarini va boshqa omillarni hisobga olgan holda bu asosiy vositadan foydali tarzda foydalanish muddatini mustaqil ravishda, lekin uch yildan kam bo'lmagan muddatga belgilashga haqli.

Ilgari foydalanishda bo'lgan asosiy vositalardan foydalanish muddatini aniqlash imkoniyati bo'lmagan taqdirda, amortizatsiya'ni hisoblash ushbu bandning oltinchi qismida ko'rsatilgan tartibda amalga oshiriladi.

Amortizatsiya qilinadigan mol-mulk tekin olingan taqdirda, uning tekin olingan mol-mulk tarzida jami daromadga kiritilgan qiymati amortizatsiya qilinadigan mol-mulkning dastlabki qiymati bo'ladi va bunda O'zbekiston Respublikasining buxgalteriya hisobi to'g'risidagi qonun hujjatlari talablariga muvofiq dastlabki tarzda e'tirof etish chog'ida shunday aktivlarning qiymatini ko'paytiruvchi haqiqiy chiqimlar inobatga olinadi.

Nomoddiy aktivlarni amortizatsiya qilish xarajatlari. Nomoddiy aktivlarning qiymati nomoddiy aktivlardan foydali tarzda foydalanish muddati mobaynidagi amortizatsiya ajratmalari orqali xarajatlar jumlasiga kiritiladi.

Nomoddiy aktivlardan foydali tarzda foydalanish muddatini aniqlash patent, guvohnomaning amal qilish muddatidan va (yoki) intellektual mulk ob'ektidan O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlariga muvofiq yoki qo'llanilishi mumkin bo'lgan chet davlat qonun hujjatlariga muvofiq foydalanish muddatlariga doir boshqa cheklovlardan kelib chiqqan holda yoxud nomoddiy aktivlardan foydali tarzda foydalanishning tegishli shartnomalarda shartlashilgan muddatidan kelib chiqqan holda amalga oshiriladi.

Soliq to'lovchi tomonidan amortizatsiya ajratmalari ularning dastlabki qiymatidan va foydali tarzda foydalanish muddatidan kelib chiqib hisob-kitob qilingan normalar bo'yicha har oyda hisoblanadi.

Foydali tarzda foydalanish muddatini aniqlash mumkin bo'lmagan nomoddiy aktivlar bo'yicha amortizatsiya normalari besh yillik muddatga belgilanadi.

Agar nomoddiy aktivlarni olish yoki ishlab chiqarish xarajatlari soliq to'lovchining soliq bazasini hisoblab chiqarish chog'ida xarajatlar jumlasiga kiritilgan bo'lsa, bu xarajatlar amortizatsiya qilinishi lozim bo'lgan nomoddiy aktivlarning qiymatiga kiritilmaydi.

Investitsiyaviy chegirma. Soliq to'lovchi amortizatsiya qilinadigan aktivlar bo'yicha investitsiyaviy chegirmalarni belgilangan tartibda va shartlarda qo'llashga haqli. Investitsiyaviy chegirma amortizatsiya xarajati deb e'tirof etiladi.

Investitsiyaviy chegirma quyidagi miqdorda qo'llaniladi:

1) yangi texnologik uskunalar qiymati, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, texnik va (yoki) texnologik jihatdan qayta jihozlash xarajatlari va (yoki) axborot tizimlarini yaratishga doir investitsiya loyihalari doirasida mahalliy ishlab chiqarishning dasturiy ta'minotini sotib olishga yo'naltiriladigan mablag'lar summalarining 10 foizi miqdorida;

2) ishlab chiqarishni yangi qurilish shaklida kengaytirishga, ishlab chiqarish ehtiyojlari uchun foydalaniladigan binolar va inshootlarni rekonstruktsiya qilishga yo'naltiriladigan mablag'lar summasining 5 foizi miqdorida.

Soliq kodeks 317-moddasida keltirib o'tilgan chegirib tashlanmaydigan xarajatlar bo'yicha investitsiyaviy chegirma berilmaydi.

Investitsiyaviy chegirma yangi texnologik uskunani ishga tushirish amalga oshirilgan yoxud o'z ishlab chiqarishini modernizatsiya qilish, texnik va (yoki) texnologik jihatdan qayta jihozlash amalga oshirilgan, ishlab chiqarish yangi qurilish shaklida kengaytirilgan, ishlab chiqarish ehtiyojlari uchun foydalaniladigan binolar va inshootlarni rekonstruktsiya qilish amalga oshirilgan, laboratoriya testlari va sinovlarini o'tkazish uchun komplekslar, axborot tizimlarini yaratish bo'yicha investitsiya loyihalari doirasida mahalliy ishlab chiqarishning dasturiy ta'minoti sotib olingan hisobot (soliq) davrida qo'llaniladi.

Investitsiyaviy chegirma maqsadlarida:

1) tovarlar (xizmatlar)ni ishlab chiqarish jarayonida soliq to'lovchi tomonidan foydalaniladigan, chiqarilgan kundan e'tiboran uch yildan ko'p bo'lmagan muddat o'tgan mashinalar, apparatlar, qurilmalar, mexanizmlar yangi texnologik uskunalar deb e'tirof etiladi;

2) asosiy vositalarning texnologik yoki xizmatga oid mo'ljallanilgan maqsadini o'zgartirishga, ularning unumdorligini oshirishga yoki boshqa sifat

xususiyatlarini yaxshilashga qaratilgan ishlar modernizatsiya qilish deb e'tirof etiladi;

3) ilg'or texnika va (yoki) texnologiya'ni joriy etish asosida asosiy vositalarning yoki ularning ayrim qismlarining texnik-iqtisodiy ko'rsatkichlarini oshirish, ishlab chiqarishni mexanizatsiyalash va avtomatlashtirish, ma'nan eskirgan va jismonan ishdan chiqqan uskunalarni yangi, nisbatan sifatli uskunalarga almashtirishga doir kompleks tadbirlar texnik va (yoki) texnologik jihatdan qayta jihozlash deb e'tirof etiladi. Texnik va (yoki) texnologik jihatdan qayta jihozlash ishlab chiqarishlarning yangilarini barpo etish va amaldagilarini kengaytirishni ham o'z ichiga oladi;

4) ishlab chiqarishni takomillashtirish hamda uning texnik-iqtisodiy ko'rsatkichlarini oshirish bilan bog'liq bo'lgan hamda ishlab chiqarish quvvatlarini ko'paytirish, tovarlar (xizmatlar) sifatini yaxshilash va (yoki) ularning nomenklaturasini o'zgartirish maqsadida rekonstruktsiya qilish loyihasi bo'yicha amalga oshiriladigan, tovarlar ishlab chiqarish yoki xizmatlar ko'rsatish uchun foydalaniladigan, mavjud binolarni va inshootlarni qayta qurish ishlab chiqarish ehtiyojlari uchun foydalaniladigan binolar va inshootlarni rekonstruktsiya qilish deb e'tirof etiladi;

5) tovarlar ishlab chiqarish yoki xizmatlar ko'rsatish jarayonida foydalanish maqsadida yangi binolar va inshootlarni qurish ishlab chiqarishni yangi qurilish shaklida kengaytirish deb e'tirof etiladi.

Amortizatsiya qilinadigan aktivlarni ta'mirlash xarajatlari.

Soliq to'lovchi tomonidan amortizatsiya qilinadigan aktivlarni ta'mirlash uchun amalga oshirilgan xarajatlar qaysi hisobot (soliq) davrida amalga oshirilgan bo'lsa, o'sha hisobot (soliq) davrida soliq solish maqsadlarida haqiqiy chiqimlar miqdorida xarajatlar jumlasiga kiritiladi.

Agar ijaraga oluvchi va ijaraga beruvchi o'rtasidagi shartnomada ijaraga oluvchining amortizatsiya qilinadigan aktivlarga doir xarajatlarning o'rnini ijaraga beruvchi tomonidan qoplash nazarda tutilmagan bo'lsa, ushbu amortizatsiya

qilinadigan aktivlarni ta'mirlash xarajatlari ijaraga oluvchining mazkur xarajatlariga nisbatan ham qo'llaniladi.

Foizlar va ayrim chiqimlar bo'yicha xarajatlar.

Soliq to'lovchining qarz majburiyatlari (kreditlar, tovar va tijorat kreditlari, qarzlar, bank omonatlari, bank hisobvaraqlari yoki rasmiylashtirish usulidan qat'i nazar, boshqa jalb qilingan mablag'lar) bo'yicha foizlar tarzidagi xarajatlari (bundan buxgalteriya hisobi to'g'risidagi qonun hujjatlarida kapitallashtirish uchun ruxsat berilgan xarajatlar mustasno) haqiqiy stavkadan kelib chiqib, chegirib tashlanadi.

Yuridik shaxsning nazorat qilinadigan qarzi bilan bog'liq xarajatlari ushbu bandning birinchi qismi qoidalari hisobga olingan holda, ushbu bandda belgilangan eng ko'p qiymatlardan oshmaydigan miqdorda chegirib tashlanadi. Mazkur qoida quyidagilarga nisbatan qo'llaniladi:

- 1) qarz mablag'laridan foydalanganlik uchun foizlarga;
- 2) neustoykalar (jarimalar, penyalar)ning summalari, javobgarlikning boshqa choralari qo'llanilganligi natijasida, shu jumladan shartnoma majburiyatlarini buzganlik uchun zararlar o'rnini qoplash natijasida to'lanishi lozim bo'lgan summalarga.

Foizlar va ayrim chiqimlar bo'yicha xarajatlar maqsadlarida yuridik shaxsning quyidagi qarzlari nazorat qilinadigan qarzar deb e'tirof etiladi:

- 1) O'zbekiston Respublikasining soliq rezidenti bo'lmagan, mazkur soliq to'lovchi aktsiyalari (ustav fondidagi paylar, ulushlar)ning 20 foizidan ortig'iga bevosita yoki bilvosita egalik qiladigan chet ellik yuridik yoki jismoniy shaxs oldidagi qarzi;
- 2) chet ellik shaxsning o'zaro bog'liq shaxsi deb e'tirof etiladigan boshqa shaxs oldidagi qarzi;
- 3) 1 va (yoki) 2-bandlarida ko'rsatilgan shaxslar oldida kafillik qiluvchi, kafil sifatida ish yurituvchi shaxs yoki ushbu soliq to'lovchining ushbu bandning to'rtinchi qismida ko'rsatilgan qarzini to'lashni ta'minlash yuzasidan majburiyatni boshqacha tarzda o'z zimmasiga oladigan boshqa shaxs oldidagi qarz.

Nazorat qilinadigan qarz soliq davridagi quyidagi qarzlarning jami summalarini o'z ichiga oladi:

qarz mablag'lari bo'yicha;

javobgarlikning boshqa choralari qo'llanilganligi natijasida, shu jumladan shartnoma majburiyatlarini buzganlik uchun zararlarning o'rni qoplanishi natijasida to'lanishi lozim bo'lgan neustoykalar (jarimalar, penyalar) summolari bo'yicha.

Soliq davrida mavjud bo'lgan qarz deganda, qaysi xo'jalik operatsiyasi natijasida joriy hisobot (soliq) davrida qarz yuzaga keladigan yoki ko'payadigan bo'lsa, o'sha har bir xo'jalik operatsiyasining qiymat ko'rsatkichlari summasi, shuningdek joriy hisobot (soliq) davrining boshida to'lanmagan qarzning summasi tushuniladi.

Agar chet ellik shaxs yoki boshqa shaxslar oldidagi nazorat qilinadigan qarz miqdori soliq to'lovchining xususiy kapitalidan uch baravardan ortiq bo'lsa, faqat lizing faoliyati bilan shug'ullanuvchi banklar va soliq to'lovchilar uchun esa o'n uch baravardan ortiq bo'lsa, xarajatlarning chegirib tashlanishi lozim bo'lgan eng ko'p miqdorini aniqlashda belgilangan qoidalar qo'llaniladi.

Soliq to'lovchi nazorat qilinadigan qarzning har bir turi bo'yicha eng ko'p summalarini har bir hisobot (soliq) davrining oxirgi sanasida hisoblab chiqarishi shart. Hisob-kitob nazorat qilinadigan qarz bo'yicha ayrim chiqimlar (xarajatlar)ning soliq davri boshlanganidan e'tiboran o'sib boruvchi yakun bilan aniqlangan summasini tegishli hisobot (soliq) davrining oxirgi sanasida hisob-kitob qilinadigan kapitallashtirish koeffitsientiga bo'lish yo'li bilan amalga oshiriladi.

Kapitallashtirish koeffitsienti tegishli nazorat qilinadigan, to'lanmagan qarz miqdorini ushbu chet el tashkilotining soliq to'lovchi ustav fondidagi (ustav kapitalidagi) bevosita yoki bilvosita ishtirok etishi ulushiga muvofiq bo'lgan xususiy kapital miqdoriga bo'lish hamda olingan natijani uchga, banklar va faqat lizing faoliyati bilan shug'ullanuvchi soliq to'lovchilar uchun esa o'n uchga bo'lish yo'li bilan aniqlanadi.

Xususiy kapital miqdorini aniqlashda soliq to'lovchining aktivlari summasi va majburiyatlari miqdori (soliqlar va yig'imlar bo'yicha qarz summalari, shu jumladan ular bo'yicha kechiktirish va bo'lib-bo'lib to'lash summalari hisobga olinmaydi) tegishli hisobot (soliq) davrining oxirgi kunidagi buxgalteriya hisobi ma'lumotlari asosida aniqlanadi.

Nazorat qilinadigan qarzning har bir turi bo'yicha ushbu bandning oltinchi – to'qqizinchi qismlariga muvofiq hisob-kitob qilingan, biroq haqiqatda hisoblangan xarajatlardan ko'p bo'lmagan summalar xarajatlar jumlasiga kiritiladi.

Geologik jihatdan o'rganish, qidirish va tabiiy resurslarni qazib olishga doir tayyorgarlik ishlari uchun xarajatlar. Yer qa'ridan foydalanuvchi tomonidan qazib olishni boshlashdan oldin geologik jihatdan o'rganish, qidirish, foydali qazilmalarni qazib olishga doir tayyorgarlik ishlari uchun amalga oshirilgan xarajatlar, shu jumladan baholash, jihozlash, imzoli bonus va tijoratbop topilma bonusni to'lashga doir xarajatlar, shuningdek Soliq kodeksiga muvofiq chegirib tashlanishi lozim bo'lgan boshqa xarajatlar amortizatsiya qilinadigan aktivning alohida guruhini tashkil etadi.

Bunda soliq kodeksda nazarda tutilgan hollarda, bunday chiqimlar belgilangan normalar doirasida xarajatlar jumlasiga kiritiladi.

Xarajatlar foydali qazilmalarni qazib olish boshlangan paytdan e'tiboran soliq to'lovchining jami daromaddan amortizatsiya ajratmalari tarzida chegirib tashlanadi.

Amortizatsiya ajratmalarining har yilgi summasi, soliq to'lovchining xohishiga ko'ra belgilanadigan amortizatsiya normasini qo'llash yo'li bilan, amortizatsiya qilinadigan aktivlar guruhi bo'yicha to'plangan xarajatlar summasining 15 foizidan ortiq bo'lmagan miqdorda hisoblab chiqariladi.

Nomahsuldor quduq tugatilgan yoxud soliq to'lovchi yer qa'ri uchastkasidagi ishlarni iqtisodiy jihatdan maqsadga muvofiq emasligi, geologik jihatdan istiqbolsizligi yoki boshqa sabablarga ko'ra tugatish to'g'risida qaror qabul qilgan taqdirda, basharti yer qa'ridan foydalanish huquqi to'liq tugatilsa,

soliq to'lovchi bunday huquq tugatilgan hisobot (soliq) davrida qilingan xarajatlar summasini chegirib tashlashga haqli.

Ilmiy tadqiqotlarga va (yoki) tajriba-konstruktorlik ishlanmalariga doir xarajatlar. Yangi mahsulot (tovarlar, xizmatlar)ni yaratish yoki ishlab chiqarilayotgan mahsulot (tovarlar, ishlar)ni takomillashtirish, ishlab chiqarish va boshqaruvni tashkil etishning yangi texnologiyalari, usullarini yaratish yoki qo'llanilayotgan shunday texnologiyalarni, usullarni takomillashtirish jumlasiga kiradigan xarajatlar ilmiy tadqiqotlarga va (yoki) tajriba-konstruktorlik ishlanmalarga doir xarajatlar deb e'tirof etiladi.

Soliq to'lovchining ilmiy tadqiqotlarga va (yoki) tajriba-konstruktorlik ishlanmalariga doir xarajatlari, amortizatsiya qilinadigan aktivlarni olishga oid xarajatlardan tashqari, tegishli ilmiy tadqiqotlar va (yoki) tajriba konstruktorlik ishlanmalarining natijasidan qat'iy nazar, bunday tadqiqotlar va ishlanmalar (xizmatlarning alohida bosqichlari) tugallangan va (yoki) qabul qilish-topshirish dalolatnomasini taraflar imzolaganidan keyin chegirib tashlanadi.

Agar soliq to'lovchi ilmiy tadqiqotlar va (yoki) tajriba-konstruktorlik ishlanmalari yuzasidan amalga oshirilgan xarajatlar natijasida intellektual faoliyat natijalariga bo'lgan mutlaq huquqlarni olsa, mazkur huquqlar nomoddiy aktivlar deb e'tirof etiladi.

Shartnoma bo'yicha ilmiy tadqiqotlarni va (yoki) tajriba-konstruktorlik ishlanmalarini ijrochi (pudratchi yoki subpudratchi) sifatida bajaruvchi soliq to'lovchilarning xarajatlarini soliq solish maqsadlarida e'tirof etishga nisbatan tatbiq qilinmaydi.

Umidsiz qarzlarni bo'yicha xarajatlar. Umidsiz qarzlarni bo'yicha xarajatlarni aniqlash maqsadlarida, sudning qaroriga ko'ra, bankrotlik, tugatish, qarzdor vafot etganligi tufayli majburiyatlar tugatilganligi oqibatida yoki da'vo muddati o'tganligi oqibatida to'lanishi mumkin bo'lmagan qarz umidsiz qarz deb e'tirof etiladi.

Soliq to'lovchi oldingi hisobot (soliq) davrlarida soliq solinadigan daromadlar olish bilan bog'liq bo'lgan umidsiz qarzlarni chegirib tashlashga haqli.

Umidsiz qarzlarni chegirib tashlashga faqat qarz hisobdan chiqarilgan va soliq to'lovchining buxgalteriya hisobotida aks ettirilgan taqdirda yo'l qo'yiladi.

Zaxira fondlarini shakllantirish xarajatlari. Banklar va bank operatsiyalarini amalga oshirishga doir litsenziya asosida bank operatsiyalarining ayrim turlarini amalga oshiruvchi yuridik shaxslar, shuningdek sug'urta tashkilotlari qonun hujjatlari talablariga muvofiq zaxira fondlarini tashkil etadi.

Zaxira fondlariga ajratmalar qonun hujjatlarida nazarda tutilgan tartibda va normalar doirasida xarajatlar jumlasiga kiritiladi.

Sof foyda hisobidan shakllantiriladigan zaxira fondlarini tashkil etish hollariga nisbatan tatbiq etilmaydi.

Haqiqiy xarajatlar, ularga nisbatan zaxira fondi shakllantirilgan bo'lsa, tashkil etilgan zaxira fondi summasi hisobidan hisobdan chiqariladi.

Kafolatli ta'mirlash va kafolatli xizmat ko'rsatish yuzasidan kelgusi xarajatlar uchun zaxirani shakllantirish xarajatlari. Tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilishni amalga oshiruvchi soliq to'lovchi kafolatli ta'mirlash va kafolatli xizmat ko'rsatish yuzasidan kelgusi xarajatlar uchun zaxira tashkil etishga haqli. Bunday zaxirani shakllantirishga doir ajratmalar ushbu bandeda nazarda tutilgan tartibda chegirmalar jumlasiga kiritiladi. Soliq to'lovchi bunday zaxirani tashkil etish to'g'risidagi qarorni mustaqil ravishda qabul qiladi va soliq solish maqsadlari uchun hisob siyosatida ajratmalarning eng yuqori miqdorini aniqlaydi.

Zaxira xaridor bilan tuzilgan shartnoma shartlariga muvofiq kafolatli muddat davomida xizmat ko'rsatish va ta'mirlash nazarda tutilgan tovarlar (xizmatlar)ga nisbatan tashkil etiladi. Mazkur tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilish sanasidagi zaxiraga ajratmalar summasi xarajatlar jumlasiga kiritiladi.

Tashkil etilgan zaxiraning miqdori kafolatli ta'mirlash va xizmat ko'rsatish bo'yicha soliq to'lovchi tomonidan haqiqatda amalga oshirilgan xarajatlarning mazkur tovarlar (xizmatlar)ni o'tgan uch yil davomida realizatsiya qilishdan olingan tushum hajmidagi ulushi sifatida aniqlanadigan, hisobot (soliq) davrida mazkur tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilishdan olingan tushum summasiga ko'paytirilgan eng ko'p miqdordan oshmasligi kerak. Agar soliq to'lovchi tovarlar

(xizmatlar)ni kafolatli ta'mirlashni va xizmat ko'rsatishni bajarish sharti bilan realizatsiya qilishni uch yildan kam muddatda amalga oshirayotgan bo'lsa, tashkil etilayotgan zaxiraning eng ko'p miqdorini hisob-kitob qilish uchun mazkur tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilishdan olingan tushumning bunday realizatsiya qilishning haqiqiy davridagi hajmi inobatga olinadi.

Ilgari tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilishni kafolatli ta'mirlash va xizmat ko'rsatish sharti bilan amalga oshirmagan soliq to'lovchi mazkur chiqimlar uchun kutilayotgan xarajatlarning miqdoridan oshmaydigan miqdordagi zaxirani tashkil etishga haqli. Kutilayotgan xarajatlar deganda kafolat muddati inobatga olingan holda kafolat majburiyatlarini bajarish rejasida nazarda tutilgan xarajatlar tushuniladi.

Soliq davri tugagach, soliq to'lovchi tashkil etilgan zaxiraning miqdoriga kafolatli ta'mirlash va xizmat ko'rsatish bo'yicha haqiqatda amalga oshirilgan xarajatlarning mazkur tovarlar (xizmatlar)ni o'tgan davrda realizatsiya qilishdan olingan tushum hajmidagi ulushidan kelib chiqqan holda tuzatish kiritishi kerak.

Soliq to'lovchi tomonidan soliq davrida kafolatlar berish sharti bilan realizatsiya qilingan tovarlar (xizmatlar) bo'yicha kafolatli ta'mirlash va xizmat ko'rsatish uchun to'liq foydalanilmagan zaxira summasi soliq to'lovchi tomonidan keyingi soliq davriga o'tkazilishi mumkin. Bunda keyingi soliq davrida yangi tashkil etilayotgan zaxiraning summasiga zaxiraning oldingi soliq davridagi qoldig'i summasi miqdorida tuzatish kiritilishi kerak. Agar yangi tashkil etilayotgan zaxiraning summasi oldingi soliq davrida tashkil etilgan zaxira qoldig'ining summasidan kam bo'lsa, ular o'rtasidagi farq soliq to'lovchining joriy soliq davridagi daromadlari tarkibiga kiritilishi lozim.

Agar soliq to'lovchi zaxira tashkil etish to'g'risida qaror qabul qilsa, kafolatli ta'mirlashga doir haqiqiy xarajatlarni hisobdan chiqarish tashkil etilgan zaxira hisobidan amalga oshiriladi. Agar tashkil etilgan zaxiraning summasi soliq to'lovchi tomonidan amalga oshirilgan ta'mirlash xarajatlarning summasidan kam bo'lib qolsa, ular o'rtasidagi farq chegirmalar jumlasiga kiritilishi lozim.

Soliq to'lovchi tovarlar (xizmatlar)ni kafolatli ta'mirlash va ularga kafolatli xizmat ko'rsatish sharti bilan sotishni tugatish to'g'risida qaror qabul qilganda, ilgari tashkil etilgan va foydalanilmagan zaxiraning summasi kafolatli ta'mirlash va kafolatli xizmat ko'rsatishga doir shartnomalarning amal qilish muddatlari tugaganidan keyin daromadlar tarkibiga kiritilishi lozim.

Chegirib tashlanmaydigan xarajatlar. Soliq bazasini aniqlashda chegirib tashlanmaydigan xarajatlar jumlasiga quyidagilar kiradi:

1) qonun hujjatlariga muvofiq vakolatli organ tomonidan belgilangan moddiy qiymatliklarning tabiiy kamayishi normalaridan, ular mavjud bo'lmaganda esa, soliq to'lovchi tomonidan belgilangan normalardan ortiqcha tovarlar yo'qolishi;

2) umumiy ovqatlanish korxonalariga yoki boshqa tashkilotlarga joylarni tekin berish xarajatlari, ushbu korxonalar va tashkilotlar uchun kommunal xizmatlarning qiymatini to'lash;

3) soliq to'lovchining soliq kodeksning 376-moddasida nazarda tutilgan, jismoniy shaxsning moddiy naf tarzidagi daromadlari hisoblangan xarajatlari;

4) dala (safar) ta'minoti, xodimning shaxsiy avtotransportidan xizmat maqsadlarida foydalanganlik uchun qonun hujjatlarida belgilangan normalardan ortiqcha to'lovlar;

5) pensiyalarga ustamalar va qo'shimcha to'lovlar;

6) moddiy yordamlar;

7) xayriya yordami tarzida berilgan mablag'lar, bundan metsenatlik ko'magini ko'rsatish uchun yo'naltirilgan mablag'lar mustasno;

8) qonun hujjatlarida nazarda tutilgan normalardan ortiqcha tarzda atrof-muhitni ifloslantirganlik va chiqindilar joylashtirganlik uchun kompensatsiya to'lovlari;

9) loyihalar va qurilish-montaj ishlaridagi kamchiliklarni, ob'ekt yonidagi omborga tashib keltirilguniga qadar yuz bergan buzilishlar va deformatsiyalarni bartaraf etishga doir xarajatlar, korroziyaga qarshi muhofazadagi nuqsonlar tufayli taftish o'tkazish (asbob-uskunalarini qismlarga ajratish) xarajatlari hamda ushbu

xarajatlarning o'rnini kamchiliklar, buzilishlar yoki zararlar uchun javobgar bo'lgan mahsulot etkazib beruvchi yoki boshqa xo'jalik yurituvchi sub'ektlar hisobidan qoplash imkoni bo'lmagan miqdordagi boshqa shunga o'xshash xarajatlar;

10) aybdorlari aniqlanmagan talon-taroj qilishlar va kamomadlardan yoki aybdor taraf hisobidan zarur summalarning o'rnini qoplash imkoni bo'lmagan taqdirda ko'rilgan zararlar;

11) boshqa shaxslar uchun to'langan soliqlar;

12) soliq tekshiruvlari natijalari bo'yicha qo'shimcha hisoblangan soliqlar va yig'imlar;

13) soliq to'lovchining tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish bilan bog'liq bo'lmagan tadbirlar (sog'liqni saqlashga oid, sport va madaniy tadbirlar, dam olishni tashkil etish hamda boshqa shunga o'xshash tadbirlar)ga doir xarajatlari, bundan tadbirlarni o'tkazishga doir majburiyatlar qonun hujjatlari bilan soliq to'lovchining zimmasiga yuklatilgan hollar mustasno;

14) kasaba uyushmalari qo'mitalariga yordam ko'rsatish;

15) mahsulot ishlab chiqarish bilan bog'liq bo'lmagan xizmatlar (shaharlarni va shaharchalarni obodonlashtirish bo'yicha xizmatlar, qishloq xo'jaligiga yordamlashish va xizmatlarning boshqa turlari) ko'rsatganlik uchun qilingan xarajatlar;

16) ushbu bo'limda nazarda tutilgan hollardan tashqari soliq solinmaydigan daromad olish bilan bog'liq xarajatlar;

17) haqiqatda xizmatlar ko'rsatmasdan, tovarlarni jo'natmasdan turib amalga oshirilgan operatsiyalar bo'yicha xarajatlar, agar bunday fakt sudning qonuniy kuchga kirgan qarori bilan aniqlangan va unda ushbu xarajatlarni amalga oshirgan soliq to'lovchining nomi ko'rsatilgan bo'lsa;

18) daromad olishga qaratilgan faoliyat bilan bog'liq bo'lmagan xarajatlar, agar qonun hujjatlariga muvofiq bunday xarajatlarni amalga oshirish majburiyati soliq to'lovchining zimmasiga yuklatilmagan bo'lsa;

19) byudjet tizimiga kiritilishi lozim bo'lgan (kiritilgan) penyalar, jarimalar va boshqa sanksiyalar;

20) sotib olishga, ishlab chiqarishga, qurilishga, montaj qilishga, o'rnatishga doir va amortizatsiya qilinadigan aktivlarning qiymatiga qo'shiladigan boshqa xarajatlar, shu jumladan qo'shimcha qurish, qo'shimcha jihozlash, rekonstruktsiya qilish, modernizatsiya qilish, texnik jihatdan qayta jihozlash hollarida amalga oshiriladigan, amortizatsiya chegirmalari vositasidagi xarajatlar jumlasiga kiritiladigan xarajatlar;

21) soliq to'lovchining amortizatsiya qilinmaydigan mol-mulkning boshlang'ich qiymatiga buxgalteriya hisobi to'g'risidagi qonun hujjatlariga muvofiq kiritiladigan xarajatlari;

22) Soliq kodeksda chegirmalar jumlasiga kiritish normalari belgilangan xarajatlarning mazkur normalar qo'llanilgan holda hisoblab chiqarilgan chegirmaning eng yuqori summasidan ortiq bo'lgan summa;

23) shakllantirilishi ushbu bo'limda va (yoki) qonun hujjatlari talablarida nazarda tutilmagan zaxiralarga, zaxira fondlari va boshqa fondlarga ajratmalar;

24) soliq to'lovchi tomonidan hisoblangan dividendlar summalari;

25) soliq to'lovchi tomonidan boshqa shaxslarning foydasiga to'lanadigan ixtiyoriy sug'urta badallari;

26) soliq to'lovchi tomonidan soliq kodeksning 310-moddasiga muvofiq soliq solish maqsadlarida xarajatlar deb e'tirof etiladigan xarajatlarning summasidan ortiqcha hisoblangan foizlar va ayrim chiqimlar;

27) tekin berilgan mol-mulk (xizmatlar) qiymati va bunday berish bilan bog'liq bo'lgan (shu jumladan qo'shilgan qiymat solig'i summasi kiritilgan) xarajatlar, bundan O'zbekiston Respublikasi Prezidentining yoki O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qaroriga ko'ra mol-mulkni o'tkazish, shuningdek telekommunikatsiya tarmoqlaridagi tezkor-qidiruv tizimining texnik vositalarini o'tkazish va ulardan foydalanish bo'yicha xizmatlar ko'rsatish mustasno;

28) ishonchli boshqaruv muassisining ishonchli boshqaruv shartnomasini bajarish bilan bog'liq bo'lgan xarajatlari, agar ishonchli boshqaruv shartnomasiga ko'ra muassis naf oluvchi bo'lmasa;

29) notijorat tashkilotlariga va xalqaro tashkilotlarga to'lanadigan badallar, yig'implar va boshqa to'lovlar, bundan bunday badallarni, yig'implarni va boshqa to'lovlarni to'lash qonun hujjatlarida (shu jumladan chet davlatlarning qonun hujjatlarida) nazarda tutilgan va (yoki) ushbu badallarni, yig'implarni va boshqa to'lovlarni to'lagan soliq to'lovchilar tomonidan faoliyatni amalga oshirishning sharti yoxud mazkur tashkilotlar tomonidan soliq to'lovchilar o'z faoliyatini yuritishi uchun zarur xizmatlar taqdim etishning sharti bo'lgan hollar mustasno;

30) soliq to'lovchi tomonidan tashkil etilgan zaxira mablag'lari hisobiga amalga oshirilgan xarajatlar, agar bunday zaxiralarni tashkil etishga doir xarajatlar Soliq kodeksda yoki boshqa qonun hujjatlarida belgilangan tartibda chegirmalar jumlasiga kiritilgan bo'lsa;

31) mol-mulk narxining pasayish (qadrsizlanish) summalari;

32) oddiy shirkat shartnomasi doirasida sheriklar (ishtirokchilar) tomonidan shartnoma sheriklarining (ishtirokchilarining) umumiy mulkdagi ulushni qaytarish yoki bunday mol-mulkn bo'lish chog'ida ko'rilgan zararlar;

33) soliq to'lovchilarning konsolidatsiyalashgan guruhi ishtirokchisi tomonidan ushbu guruhning mas'ul ishtirokchisiga soliqni (bo'nak to'lovlarini, joriy to'lovlarni, penyalarni, jarimalarni) soliq kodeksida soliq to'lovchilarning konsolidatsiyalashgan guruhi uchun belgilangan tartibda to'lash uchun berilgan pul mablag'lari, shuningdek soliq to'lovchilar konsolidatsiyalashgan guruhining mas'ul ishtirokchisi tomonidan shu guruhning ishtirokchisiga ushbu soliq to'lovchilar konsolidatsiyalashgan guruhi bo'yicha to'lanishi lozim bo'lgan soliq (bo'nak to'lovlari, joriy to'lovlar, penyalar, jarimalar) summasi aniqlashtirilishi munosabati bilan berilgan pul mablag'lari;

34) tovar-moddiy qimmatliklarni yaroqsizligi sababli (saqlash muddati o'tganligi, jismoniy va (yoki) ma'naviy eskirganligi, shunga o'xshash boshqa sabablarga ko'ra) hisobdan chiqarishdan ko'rilgan zararlar, bundan favqulodda

holatlar (tabiiy ofat, yong'in, avariya, yo'l-transport hodisasi va hokazolar) oqibatida ko'rilgan zararlar mustasno);

35) muddati o'tgan va kechiktirilgan kreditlar (qarzar) bo'yicha muddatli qarz uchun kredit shartnomasida nazarda tutilgan stavkalardan ortiqcha foizlar;

36) xo'jalik shartnomalari shartlarini buzganlik uchun to'langan yoki tan olingan jarimalar, penyalar va sanksiyalarning boshqa turlari.

5.4. Soliq stavkalari va soliqdan imtiyozlar.

Soliq stavkalari quyidagi miqdorlarda belgilangan:

№	Soliq to'lovchilar	Soliq stavkalari, foizlarda
1	Banklar	20
2	Quyidagi soliq to'lovchilar: sement (klinker) ishlab chiqarishni amalga oshiruvchi; polietilen granulalar ishlab chiqarishni amalga oshiruvchi; faoliyatining asosiy turi mobil aloqa xizmatlarini ko'rsatishdan iborat bo'lgan	20
3	O'zi ishlab chiqargan o'z qishloq xo'jaligi mahsulotini realizatsiya qilishdan olingan foyda bo'yicha soliq kodeksning 57-moddasida nazarda tutilgan mezonlarga javob beruvchi qishloq xo'jaligi tovar ishlab chiqaruvchilari va baliq xo'jaligi korxonalarini	0
4	Ijtimoiy sohada faoliyatni amalga oshiruvchi soliq to'lovchilar	0
5	Qo'shimcha manbalardan daromadlar oluvchi byudjet tashkilotlari	0
6	Tovarlarni (ishlarni) eksportga realizatsiya qilishdan olingan foyda	0
7	Bozor va savdo komplekslarida xizmat ko'rsatishdan olingan foyda	20
8	Tovarlarni (xizmatlar)ning elektron savdosini amalga oshiruvchi elektron tijorat sub'ektlarining milliy reestriga kiritilgan soliq to'lovchilar	7,5
9	Yagona ishtirokchilari nogironligi bo'lgan shaxslarning jamoat birlashmalari bo'lgan va umumiy xodimlar sonida nogironligi bo'lgan shaxslar kamida 50 foizni tashkil etadigan va nogironligi bo'lgan shaxslarning mehnatiga haq to'lash jamg'armasi mehnatga haq to'lash umumiy fondining kamida 50 foizini tashkil etadigan soliq to'lovchilar	0
10	O'zbekiston Respublikasi Xalq banki tomonidan fuqarolarning shaxsiy jamg'arib boriladigan pensiya hisobvaraqlaridagi mablag'lardan foydalanishdan olinadigan daromadlar	0
11	Dividendlar tarzidagi daromadlar	5
12	Qolgan soliq to'lovchilar, bundan 1-11-bandlarda ko'rsatilganlar mustasno	15

Faoliyati davomida sement (klinker) ishlab chiqarishni amalga oshiruvchi, polietilen granulalar ishlab chiqarishni amalga oshiruvchi, faoliyatining asosiy turi mobil aloqa xizmatlarini ko'rsatishdan iborat bo'lgan soliq to'lovchilar faoliyatning barcha turlari bo'yicha belgilangan soliq stavkasini qo'llaydi.

O'zi ishlab chiqargan o'z qishloq xo'jaligi mahsulotini realizatsiya qilishdan olingan foyda bo'yicha soliq kodeksning 57-moddasida nazarda tutilgan mezonlarga javob beruvchi qishloq xo'jaligi tovar ishlab chiqaruvchilari va baliq xo'jaligi korxonalari, agar o'zi ishlab chiqargan qishloq xo'jaligi mahsulotini realizatsiya qilishdan olingan daromadlari jami daromadning 90 foizdan ko'prog'ini tashkil etsa, faoliyatning barcha turlari bo'yicha 0 foiz miqdorida soliq stavkasini qo'llashga haqlidir.

Ijtimoiy sohada faoliyatni amalga oshiruvchi soliq to'lovchi kodeksning 59-moddasida belgilangan mezonlarga rioya etmagan taqdirda, mazkur shartlarga rioya etmaganlik ro'y bergan soliq davrining boshlanishidan e'tiboran ushbu band birinchi qismining 12-bandida belgilangan soliq stavkasini ilgari o'tgan soliq davrlari uchun aniqlashtirilgan soliq hisobotini taqdim etgan holda qo'llaydi.

Tovarlar (xizmatlar)ning elektron savdosini amalga oshiruvchi elektron tijorat sub'ektlarining milliy reestriga kiritilgan soliq to'lovchilar, agar ko'rsatilgan faoliyat turlarini amalga oshirishdan olingan daromadlar joriy hisobot (soliq) davri yakunlari bo'yicha jami daromadning kamida 90 foizini tashkil etsa, 7,5 foiz miqdoridagi soliq stavkasini qo'llashga haqli.

Qo'shimcha manbalardan daromad oluvchi byudjet tashkilotlari, bosharti bo'shatilayotgan mablag'lardan qonun hujjatlarida belgilangan tartibda byudjet tashkilotlarining moddiy-texnika va ijtimoiy bazasini mustahkamlash, o'z xodimlarini moddiy rag'batlantirish uchun maqsadli tarzda foydalansa, 2023 yilning 1 yanvariga qadar 0 foiz miqdoridagi soliq stavkasini qo'llaydi.

O'zida ishlovchilarning umumiy o'rtacha yillik sonining 3 foizidan ko'prog'i nogironligi bo'lgan shaxslarni tashkil etadigan yuridik shaxslar uchun soliq stavkasi ushbu bandeda belgilangan normadan ortiqcha ishga joylashtirilgan nogironlarning har bir foiziga soliq stavkasining bir foizi hisobidan kamaytiriladi.

Tovarlar (ishlar)ni eksportga realizatsiya qilishdan olingan foydaga 0 darajali foiz miqdoridagi soliq stavkasi soliq to'lovchilar tomonidan, agar tovarlar (xizmatlar)ni eksport qilishdan olinadigan daromadlar jami daromadning kamida 15 foizini tashkil etsa, qo'llaniladi.

Tovarlar eksport qilinganda, shu jumladan tovar vositachi (ishonchli vakil) orqali realizatsiya qilinganda, 0 darajali foiz miqdoridagi soliq stavkasi soliq to'lovchilar tomonidan, soliq kodeksning 261-moddasida nazarda tutilgan tovarlarning eksportini tasdiqlovchi hujjatlar mavjud bo'lganda, qo'llaniladi.

Tovarlar eksport qilinganda, 0 darajali foiz miqdoridagi soliq stavkasi soliq to'lovchilar tomonidan, tovarlarni chet el valyutasida eksport qilish yuzasidan daromadlar tovarlar (xizmatlar) eksportga chiqarilgan kundan e'tiboran bir yuz sakson kalendar kuni ichida kelib tushmagan taqdirda, qo'llanilmaydi.

Tovarlar (xizmatlar)ning elektron savdosini amalga oshiruvchi elektron tijorat sub'ektlarining milliy reestriga kiritilgan soliq to'lovchilar qoidalari quyidagilarga nisbatan tatbiq etilmaydi:

1) ro'yxati O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori bilan tasdiqlanadigan xom ashyo tovarlar eksporti;

2) xalqaro tashishlar xizmatlariga, bundan avtotransportda tashishlar mustasno;

3) tovarlarni quvurlar orqali va gaz quvurlari orqali tashish bo'yicha xizmatlar.

Foydali qazilmalarni qazib olish sohasida faoliyatni amalga oshirayotgan ayrim soliq to'lovchilar uchun O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori bilan oshirilgan soliq stavkalari belgilanishi mumkin.

5.5.Soliq hisobotlarini taqdim etish va soliqni byudjetga to'lash muddatlari.

Yuridik shaxslarning jami daromadlari tarkibi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1999 yil 5 fevraldagi 54-son qarori bilan tasdiqlangan "Mahsulot (ishlar, xizmatlar)ni ishlab chiqarish va sotish xarajatlari tarkibi hamda

moliyaviy natijalarini shakllantirish tartibi to'g'risida"gi Nizom bilan aniqlanadi va qo'yidagi ketma-ketlikdagi ko'rsatkichlar bilan ifodalanadi:

1) mahsulotni sotishdan olingan yalpi foyda.

YaF=SST-IT, bu erda:

YaF-yalpi foyda, SST-sotishdan olingan sof tushum, IT-sotilgan mahsulotning ishlab chiqarish tannarxi;

2) asosiy faoliyatdan olingan foyda.

AFF=YaF-DX+BD-BZ, bu erda:

AFF-asosiy faoliyatdan olingan foyda, DX-davr xarajatlari, BD-asosiy faoliyatdan olingan boshqa daromadlar, BZ-asosiy faoliyatdan ko'rilgan boshqa zararlar.

3) umumxo'jalik faoliyatidan olingan foyda (yoki zarar).

UF=AFF+MD-MX,

bunda: UF-umumxo'jalik faoliyatidan olingan foyda; MD-moliyaviy faoliyatdan daromadlar; MX-moliyaviy faoliyat xarajatlari;

4) soliq to'languncha olingan foyda.

STF=UF+FF-FZ,

bunda: STF-soliq to'languncha olingan foyda; FF-favqulodda vaziyatdan olingan foyda; FZ-favqulodda vaziyatdan ko'rilgan zarar.

Yilning sof foydasi, korxonada foyda solig'ini va undan keyin obodonlashtirish va ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish solig'ini to'lagandan so'ng korxonaning o'zida qoladi.

Hisobot (soliq) davrining yakunlari bo'yicha soliq summasi soliq to'lovchi tomonidan mustaqil ravishda aniqlanadi.

Hisobot davri yakunlari bo'yicha soliq summasi soliq davrining boshidan oshib boruvchi yakun bilan, agar ushbu bandeda boshqacha qoida belgilanmagan bo'lsa, soliq bazasining soliq stavkasiga muvofiq bo'lgan foizlardagi ulushi sifatida hisoblab chiqariladi.

Soliq to'lovchi soliq kodeksning 342-moddasida belgilangan hollarda va tartibda foyda solig'ini yoki chet davlatda to'langan daromadlardan olinadigan

xuddi shunday turdagi to'langan soliqni hisobga o'tkazish yo'li bilan soliq summasini kamaytirishga haqli.

Agarda me'yoriy xujjatlarda boshqacha qoida belgilanmagan bo'lsa, soliq hisoboti barcha soliq to'lovchilar tomonidan har bir hisobot va soliq davri o'tganidan keyin soliq bo'yicha hisobda turgan joyidagi soliq organiga taqdim etiladi.

Foyda solig'i hisoboti quyidagi muddatlarda taqdim etiladi:

1) hisobot davri yakunlari bo'yicha – hisobot davridan keyingi oyning yigirmanchi kunidan kechiktirmay;

2) soliq davri yakunlari bo'yicha – soliq davri o'tgandan keyingi yilning 1 martidan kechiktirmay.

Byudjet tashkilotlari va nodavlat notijorat tashkilotlari tomonidan soliq bo'yicha soliq hisoboti soliq davri yakunlariga ko'ra taqdim etiladi, bundan matlubot kooperativlari mustasno. Bunda o'tgan soliq davri yakunlari bo'yicha jami daromad mavjud bo'lmagan taqdirda soliq hisobotini taqdim etish talab qilinmaydi.

Foyda solig'ini to'lash tartibi. Soliqni to'lash hisobot (soliq) davri yakunlari bo'yicha, tegishli hisobot (soliq) davri uchun soliq hisobotini taqdim etish muddatlaridan kechiktirmay amalga oshiriladi.

Jami daromadi joriy soliq davridan oldingi soliq davri uchun kiritilgan tuzatishlar hisobga olingan holda besh milliard so'mdan oshadigan soliq to'lovchilar ushbu bandning uchinchi – oltinchi qismlariga muvofiq hisoblab chiqarilgan har oylik bo'nak to'lovlarini hisobot davri har bir oyining yigirma uchinchi kunidan kechiktirmay to'laydi.

Joriy soliq davrining birinchi choragida to'lanishi lozim bo'lgan har oylik bo'nak to'lovining summasi o'tgan soliq davrining oxirgi choragida to'lanishi lozim bo'lgan har oylik bo'nak to'lovi summasiga teng etib qabul qilinadi.

Joriy soliq davrining ikkinchi choragida to'lanishi lozim bo'lgan har oylik bo'nak to'lovining summasi joriy yilning birinchi hisobot davri uchun soliq

hisoboti bo'yicha hisoblab chiqarilgan foyda solig'i summasining uchdan biriga teng etib qabul qilinadi.

Joriy soliq davrining uchinchi choragida to'lanishi lozim bo'lgan har oylik bo'nak to'lovining summasi yarim yillik yakunlariga ko'ra soliq hisoboti bo'yicha hisoblab chiqarilgan foyda solig'ining summasi va birinchi chorak yakunlari bo'yicha hisoblab chiqarilgan foyda solig'ining summasi o'rtasidagi farqning uchdan biriga teng etib qabul qilinadi.

Joriy soliq davrining to'rtinchi choragida to'lanishi lozim bo'lgan har oylik bo'nak to'lovining summasi to'qqiz oylik yakunlariga ko'ra soliq hisoboti bo'yicha hisoblab chiqarilgan foyda solig'ining summasi va yarim yillik yakunlari bo'yicha hisoblab chiqarilgan foyda solig'ining summasi o'rtasidagi farqning uchdan biriga teng etib qabul qilinadi.

Agar hisoblab chiqarilgan har oylik bo'nak to'lovining summasi manfiy yoki nolga teng bo'lsa, ko'rsatilgan to'lovlar tegishli chorakda amalga oshirilmaydi.

Soliq to'lovchilar, shu jumladan yangidan tashkil etilgan, jami daromadi joriy hisobot davri mobaynida besh milliard so'mdan oshgan soliq to'lovchilar har oylik bo'nak to'lovlarini bunday oshib ketish sodir bo'lgan to'liq chorak o'tganidan keyin to'laydi.

Bo'lish yoki ajratib chiqarish yo'li bilan qayta tashkil etish natijasida yangidan tashkil etilgan yuridik shaxs, jami daromadining miqdoridan qat'i nazar, har oylik bo'nak to'lovlarini, agar bo'lish yoki ajratib chiqarish yo'li bilan qayta tashkil etilgan yuridik shaxs soliq bo'yicha har oylik bo'nak to'lovlarini bunday qayta tashkil etish amalga oshirilgan soliq davrida hisoblab chiqargan bo'lsa, ikkita kelgusi soliq davri mobaynida to'laydi.

Hisobot (soliq) davri yakunlari bo'yicha hisobot (soliq) davri mobaynida to'langan har oylik bo'nak to'lovlari summasi hisobot (soliq) davri uchun soliq hisoboti bo'yicha hisoblab chiqarilgan soliqni to'lash chog'ida hisobga olinadi.

Har oylik bo'nak to'lovini hisoblab chiqarish soliq organlari tomonidan amalga oshiriladi.

Jami yillik daromadning miqdoridan qat'i nazar, soliq hisobotini soliq bo'yicha faqat soliq davri yakunlari yuzasidan taqdim etuvchi soliq to'lovchilar har oylik bo'nak to'lovlarini to'lamaydi.

Soliq to'lovchi tugatilganda soliq tugatish yakunlanguniga qadar to'lanishi lozim.

Yuridik shaxsni tugatish to'g'risida qaror qabul qilingan taqdirda, davlat soliq xizmati organi har oylik bo'nak to'lovlarini hisoblashni ro'yxatdan o'tkazuvchi organdan bunday axborot olingan oydan e'tiboran to'xtatib turadi.

Faoliyat tiklangan va tugatish jarayoni to'xtatilgan taqdirda, har oylik bo'nak to'lovlarini hisoblash ularni hisoblash to'xtatilgan oydan e'tiboran tiklanadi.

Soliq to'lovchilarning konsolidatsiyalashgan guruhi bo'yicha soliqni hisoblab chiqarish, soliq hisobotini taqdim etish va soliqni to'lash tartibi.

Soliq to'lovchilar konsolidatsiyalashgan guruhining mas'ul ishtirokchisi hisobot (soliq) davri yakunlari bo'yicha hisoblab chiqarilgan bo'nak to'lovlari summalarini, shuningdek soliq summalarini to'lashni, shunday guruhni tuzish to'g'risidagi shartnoma ro'yxatdan o'tkazilgan joyda, mazkur summalarni ushbu guruhning va ular alohida bo'linmalarining ishtirokchilari bo'yicha taqsimlamasdan amalga oshiradi.

Soliq to'lovchilarning konsolidatsiyalashgan guruhi bo'yicha soliq hisoboti soliq organiga soliq kodeksini 339-moddasining beshinchi qismida belgilangan tartibda va muddatlarda taqdim etiladi.

Soliq to'lovchilar konsolidatsiyalashgan guruhining qolgan ishtirokchilari o'zi hisobda turgan joydagi soliq organiga soliq hisobotini taqdim etmaydi.

Agar soliq to'lovchilar konsolidatsiyalashgan guruhining ishtirokchilari ushbu guruhning konsolidatsiyalashgan soliq bazasiga kiritilmaydigan daromadlarni olsa, ular o'zi hisobda turgan joydagi soliq organlariga soliqning faqat ushbu daromadlarga nisbatan hisoblab chiqarilgan qismi bo'yicha soliq hisobotini taqdim etadi.

Soliq to'lovchilarning konsolidatsiyalashgan guruhi bo'yicha hisobot (soliq) davri yakunlari bo'yicha soliq hisoboti shu guruhning mas'ul ishtirokchisi tomonidan soliq hisobi ma'lumotlari hamda umuman soliq to'lovchilarning konsolidatsiyalashgan guruhi bo'yicha konsolidatsiyalashgan soliq bazasi asosida faqat konsolidatsiyalashgan soliq bazasiga nisbatan soliqni hisoblab chiqarish qismi bo'yicha tuziladi.

Soliq to'lovchilar konsolidatsiyalashgan guruhining mas'ul ishtirokchisi tomonidan ushbu guruh faoliyat ko'rsata boshlagan soliq davrining birinchi choragida to'lanishi lozim bo'lgan soliq bo'yicha har oylik bo'nak to'lovlarining summasi shu guruh barcha ishtirokchilarining ushbu guruh tuzilishidan oldingi soliq davrining uchinchi choragida to'lanishi lozim bo'lgan har oylik bo'nak to'lovlari summasi sifatida aniqlanadi.

Agar soliq to'lovchilarning konsolidatsiyalashgan guruhini tuzish to'g'risidagi shartnoma soliq organi tomonidan soliq davri boshlanganidan keyin ro'yxatdan o'tkazilgan bo'lsa, soliq to'lovchilar konsolidatsiyalashgan guruhining ishtirokchilari tomonidan soliq davri boshidan buyon o'tgan hisobot davrlarining yakunlari bo'yicha to'langan bo'nak (joriy) to'lovlari soliq to'lovchilar konsolidatsiyalashgan guruhining bo'nak joriy to'lovlari soliq to'lovchilar konsolidatsiyalashgan guruhining tegishli ishtirokchisi hisobiga o'tkazilishi (qaytarilishi) lozim.

Foyda soliqni hisobga olish. Chet davlatning qonun hujjatlariga va (yoki) O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasiga muvofiq haqiqatda to'langan (ushlab qolingan) foyda solig'ining summasi yoki ushbu chet davlatda olingan daromadlardan olinadigan aynan o'xshash turdagi soliq O'zbekiston Respublikasida foyda solig'ini to'lash hisobidan soliq to'lovchida ushbu bandeda belgilangan tartibda va miqdorlarda hisobga olinishi lozim.

Foyda solig'i summasi yoki O'zbekiston Respublikasi hududidan tashqaridagi manbalardan olingan daromadlardan olinadigan aynan o'xshash turdagi soliqni hisobga olish bir vaqtning o'zida quyidagi shartlarga rioya etilgan holda amalga oshiriladi:

1) O'zbekiston Respublikasida soliq solinishi lozim bo'lgan daromad bo'yicha;

2) O'zbekiston Respublikasi bilan xalqaro shartnoma mavjud bo'lganda;

3) bunday soliq to'langanligi (ushlab qolingani)ni tasdiqlovchi hujjat mavjud bo'lganda.

Foyda solig'ining yoki O'zbekiston Respublikasidan tashqarida to'langan (ushlab qolingani), aynan o'xshash turdagi soliq hisobga olinadigan summasining miqdori soliq to'lovchi ko'rsatilgan daromad olinishi lozim bo'lgan (olingani) soliq davri uchun to'lashi lozim bo'lgan foyda solig'i summasidan oshib ketishi mumkin emas.

Chet davlat vakolatli organining ma'lumotnomasi yoki soliq O'zbekiston Respublikasi hududidan tashqarida to'langanligi faktini tasdiqlovchi boshqa hujjat O'zbekiston Respublikasi hududidan tashqarida foyda solig'i yoki aynan o'xshash turdagi soliq to'langanligi (ushlab qolingani) tasdiqlovchi hujjat hisoblanadi.

Agar ushbu bandning to'rtinchi qismida ko'rsatilgan hujjatlar chet tilida tuzilgan bo'lsa, O'zbekiston Respublikasining davlat tilidagi tarjimasi mavjud bo'lishi shart.

Chegirib tashlanadigan xarajatlarni aniqlash. Soliq bazasini aniqlash chog'ida O'zbekiston Respublikasidagi faoliyatdan doimiy muassasa orqali soliq solinadigan daromadlar olish bilan bevosita bog'liq bo'lgan xarajatlarni, ular O'zbekiston Respublikasida yoki uning hududidan tashqarida qilinganidan qat'i nazar, doimiy muassasaning chegirmalari jumlasiga kiritiladi, bundan Soliq kodeksiga muvofiq chegirib tashlanmaydigan xarajatlarni mustasno.

O'zbekiston Respublikasining norezidentiga o'zining doimiy muassasasi tomonidan to'lanadigan quyidagi ko'rinishdagi summalar ham chegirilmaydi:

1) ushbu norezidentning mulkidan yoki intellektual mulkidan foydalanganlik yoki foydalanish huquqini berganlik uchun royalti, gonorarlar, yig'imlar va boshqa to'lovlar;

2) ushbu norezident tomonidan doimiy muassasaga ko'rsatilgan xizmatlar uchun xarajatlarni;

3) ushbu norezident tomonidan doimiy muassasaga berilgan zayomlar bo'yicha pul mukofotlari;

4) ushbu norezidentning O'zbekiston Respublikasidagi doimiy muassasasi orqali faoliyatidan daromadlar olish bilan bog'liq bo'lmagan xarajatlar;

5) ushbu norezidentning mazkur moddaning to'rtinchi qismida belgilangan, O'zbekiston Respublikasida doimiy muassasa orqali faoliyatni amalga oshirish bilan bog'liq bo'lmagan boshqaruvga oid va umumma'muriy xarajatlari.

Agar qo'llaniladigan O'zbekiston Respublikasi xalqaro shartnomasi qoidalariga ko'ra, O'zbekiston Respublikasi norezidenti doimiy muassasasining soliq solinadigan daromadini aniqlashda shu norezidentning boshqaruvga oid va umumma'muriy xarajatlarini chegirib tashlashga yo'l qo'yilsa, bunday xarajatlar summasi shunday norezident tomonidan o'z tanloviga binoan quyidagi usullardan biri bo'yicha aniqlanadi:

1) xarajatlarni mutanosib ravishda taqsimlash usuli;

2) xarajatlarni chegirmalarga bevosita (to'g'ridan-to'g'ri) kiritish usuli.

Ushbu band uchinchi qismining maqsadida ishlab chiqarish jarayoni bilan bog'liq bo'lmagan boshqaruv va boshqaruv xodimlarining mehnatiga haq to'lash bilan bog'liq xarajatlar boshqaruvga oid va umumma'muriy xarajatlar deb e'tirof etiladi. Bunda ushbu norezidentning boshqaruvga oid va umumma'muriy xarajatlari jumlasiga quyidagilar kiritilmaydi:

1) norezidentning bevosita doimiy muassasasi tomonidan O'zbekiston Respublikasida yoki norezidentning vakolatxonasi tomonidan O'zbekiston Respublikasida Soliq kodeksiga muvofiq chegirmalar jumlasiga kiritiladigan boshqaruvga oid va umumma'muriy xarajatlari;

2) norezidentning bevosita vakolatxonasi yoki doimiy muassasalari tomonidan boshqa davlatlarda qilingan, O'zbekiston Respublikasida soliq to'lovchi sifatida ro'yxatdan o'tkazilgan doimiy muassasasining faoliyati bilan bog'liq bo'lmagan boshqaruvga oid va umumma'muriy xarajatlari;

3) O'zbekiston Respublikasida ro'yxatdan o'tkazilgan doimiy muassasaning faoliyati bilan bog'liq bo'lmagan boshqaruvga oid va umumma'muriy xarajatlar.

Norezident hisobot (solig) davri mobaynida o'z tanloviga ko'ra boshqaruvga oid va umumma'muriy xarajatlarni solig hisobotiga ilovada ko'rsatiladigan doimiy muassasaning chegirmalariga kiritish usullaridan faqat bittasini qo'llaydi.

Norezidentning boshqaruvga oid va umumma'muriy xarajatlari O'zbekiston Respublikasidagi doimiy muassasaning chegirmalariga O'zbekiston Respublikasi Davlat solig qo'mitasi tomonidan belgilangan tartibda kiritiladi.

Har bir korxon va tashkilotlar ishlab chiqarish yoki noishlab chiqarish sohasida faoliyat yuritmasin asosiy maqsadi foyda olish va barqaror ustunlikka erishish hisoblanadi. Ushbu jarayonlarning pirovard natijasida korxon va tashkilotlar ma'lum bir foyda (zarar)ga ega bo'ladi. Faoliyati natijasida foydaga ega bo'lganda, davlat byudjeti bilan korxon o'rtasida foyda solig'i munosabatlari yuzaga keladi. Shu asosda to'lov majburiyatlari yuzaga keladi hamda solig to'lovlari to'g'ridan-to'g'ri davlat byudjetiga to'lab beriladi.

Mavzuga oid nazorat savollari:

- 1.Korxon va tashkilotlarni foydasi qanday aniqlanadi?
- 2.Foyda solig'ini joriy etishdan ko'zlangan maqsad nima?
- 3.Foyda solig'ining solig to'lovchilari kimlar hisoblanadi?
- 4.Foyda solig'i ob'ekti qanday aniqlanadi?
- 5.Rezident va norezident deganda nimani tushunasiz?
- 6.Foyda solig'i stavkalari va ularni qo'llash tartibi qanday?
- 7.Foyda solig'ining solig solish bazasini tushuntirib bering?
- 8.Foyda solig'ini mohiyati va ahamiyati nimadan iborat?
- 9.Foyda solig'ini solig stavkasi kim tomonidan belgilanadi?
- 10.Foyda solig'ini hisoblash formulasini aytib bering?

6-Mavzu: Mol-mulk solig'i .

Reja:

1. Jismoniy shaxslardan undiriladigan mol-mulk solig'i to'lovchilari va soliq solish ob'ekti.
2. Jismoniy shaxslardan undiriladigan mol-mulk solig'ining soliq bazasi va stavkasi hamda soliqni hisoblash tartibi.
3. Yuridik shaxslardan undiriladigan mol-mulk solig'i to'lovchilari va soliq solish ob'ekti.
4. Yuridik shaxslardan undiriladigan mol-mulk solig'ining soliq bazasi va stavkasi hamda soliqni hisoblash tartibi.

6.1. Jismoniy shaxslardan undiriladigan mol-mulk solig'i to'lovchilari va soliq solish ob'ekti.

O'zbekistonda korxonalar faoliyatini soliqqa tortish yo'lidagi muhim qadamlardan biri korxonalarining mol-mulkiga solinadigan soliqning joriy qilinishi bo'ldi. Mol-mulk solig'i dastlab, O'zbekiston Respublikasining 1991 yil 15 fevralda qabul qilingan "Korxonalar, birlashmalar va tashkilotlardan olinadigan soliqlar to'g'risida" gi Qonuniga asosan joriy etildi va shu bilan birga korxonalarining ishlab chiqarish fondlariga to'lov hamda transport vositalariga solinadigan soliq bekor qilindi. Hozirgi vaqtda ushbu soliqning huquqiy asosi bo'lib, O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi, "Davlat soliq xizmati to'g'risida" gi qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarorlari hamda boshqa soliq qonunchiligi bilan bog'liq bo'lgan me'yoriy xujjatlar hisoblanadi. O'zbekiston soliq tizimida yuridik shaxslardan olinadigan mol-mulk solig'i to'g'ri soliqlar tarkibiga kiradi va mohiyatiga ko'ra bu soliq asosiy fondlar shaklidagi resurslarga nisbatan belgilangan soliq hisoblanadi. Mazkur soliq bo'yicha tushumlar summasi to'liq mahalliy byudjetlarga tushadi va u byudjetning barqaror daromad manbalaridan biri hisoblanadi.

Mamlakat soliq tizimida mol-mulk solig'ini joriy qilishdan ko'zlangan maqsad *birinchidan*, korxonalar o'zlarining xo'jalik faoliyatini yuritishda ortiqcha

va foydalanilmayotgan mol-mulkini sotishga qiziqishini uyg'otish bo'lsa, **ikkinchidan**, korxonalar balansidagi mol-mulkdan samarali foydalanishni rag'batlantirishdan iborat. Chunki, korxonalarning ma'naviy va jismoniy tomondan eskirgan asosiy vositalarini yangi, ilg'or texnologiya-uskunalar bilan yangilashi ishlab chiqarilayotgan tovarlarning bahosini arzonlashtiradi va raqobatbardosh tovarlar ishlab chiqarishga imkon beradi. Xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning balansidagi barcha mulklardan soliq to'lashga majbur qilish uni ortiqcha bino, inshootlar, mashina va uskunalar qutilishiga undaydi. Bu esa, o'z navbatida, ishlab chiqarish vositalari bozorini shakllantirishga, mahsulot tannarxini pasaytirishga hamda raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqarish imkoniyatini yaratadi. Shuningdek, mol-mulk solig'i daromad va mulk taqsimotidagi nomutanosiblikni bartaraf etishning muhim vositasi hisoblanadi.

Mulkida uy-joylar, kvartiralar, dala hovli imoratlari, tadbirkorlik faoliyati va (yoki) daromad olish uchun mo'ljallangan yashash uchun mo'ljallanmagan ko'chmas mulk ob'ektlari va qurilishi tugallanmagan yashash uchun mo'ljallanmagan ob'ektlar soliq solish ob'ekti deb tan olinadigan mol-mulki bo'lgan jismoniy shaxslar, shu jumladan chet el fuqarolari, agar O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalarida boshqacha qoida nazarda tutilmagan bo'lsa, shuningdek yuridik shaxs tashkil etgan holdagi yoki etmagan holdagi dehqon xo'jaliklari jismoniy shaxslardan olinadigan mol-mulk solig'ining soliq to'lovchilari (bundan buyon ushbu bobda soliq to'lovchilar deb yuritiladi) deb e'tirof etiladi.

Agar mol-mulk mulkdorining joylashgan yerini aniqlash imkoni bo'lmasa, shuningdek ko'chmas mulk mulkdori vafot etgan taqdirda, bu mulk qaysi shaxsning egaligida va (yoki) foydalanishida bo'lsa, o'sha shaxs soliq to'lovchi deb e'tirof etiladi.

O'zbekiston Respublikasi hududida joylashgan quyidagi mol-mulk jismoniy shaxslardan olinadigan mol-mulk solig'ining (bundan buyon ushbu bobda soliq deb yuritiladi) soliq solish ob'ekti hisoblanadi.

1) uy-joylar, kvartiralar, dala hovli imoratlari;

2) tadbirkorlik faoliyati va (yoki) daromad olish uchun mo'ljallangan yashash uchun mo'ljallanmagan ko'chmas mulk ob'ektlari;

3) qurilishi tugallanmagan yashash uchun mo'ljallanmagan ob'ektlar.

Qurilishi tugallanmagan yashash uchun mo'ljallanmagan ob'ektlarga ushbu ob'ektni qurishga doir loyiha-smeta hujjatlarida belgilangan normativ muddatda qurilishi tugallanmagan ob'ektlar, agar qurilishning normativ muddati belgilanmagan bo'lsa, ushbu ob'ektning qurilishiga vakolatli bo'lgan organning ruxsatnomasi olingan oydan e'tiboran yigirma to'rt oy ichida qurilishi tugallanmagan ob'ektlar kiradi;

4) boshqa imoratlar, binolar va inshootlar.

6.2. Jismoniy shaxslardan undiriladigan mol-mulk solig'ining soliq bazasi va stavkasi hamda soliqni hisoblash tartibi. Ko'chmas mulkka bo'lgan huquqlarni davlat ro'yxatidan o'tkazuvchi organ tomonidan belgilanadigan soliq solish ob'ektlarining kadastr qiymati soliq bazasi hisoblanadi.

Soliqni hisoblab chiqarish maqsadida soliq bazasi qirq ikki million so'mdan kam bo'lishi mumkin emas.

Jismoniy shaxslarning mol-mulkini baholash bo'yicha vakolatli organ tomonidan aniqlangan soliq solish ob'ektining bahosi mavjud bo'lmagan taqdirda, mol-mulkning shartli qiymati Toshkent va Nukus shaharlarida, shuningdek viloyat markazlarida – ushbu bandning ikkinchi qismida ko'rsatilgan summaning besh baravari miqdorida, boshqa shaharlarda va qishloq joylarda esa – ikki baravari miqdorida soliq bazasi hisoblanadi.

Bitta jismoniy shaxs bir nechta soliq solish ob'ekti bo'yicha soliq to'lovchi bo'lgan taqdirda, soliq bazasi har bir ob'ekt bo'yicha alohida hisoblab chiqiladi.

Quyidagilarning mulkida bo'lgan mol-mulk soliq solishdan ozod etiladi:

1) «O'zbekiston Qahramoni», Sovet Ittifoqi Qahramoni, Mehnat Qahramoni unvonlariga sazovor bo'lgan, uchala darajadagi Shuhrat ordeni bilan taqdirlangan fuqarolarning.

Mazkur imtiyoz tegishincha «O'zbekiston Qahramoni» unvoni berilganligi to'g'risidagi guvohnoma, Sovet Ittifoqi Qahramoni, Mehnat Qahramoni daftarchalari, orden daftarchasi yoki mudofaa ishlari bo'yicha bo'limning ma'lumotnomasi asosida beriladi;

2) urush nogironlari va qatnashchilari, shuningdek doirasi qonun hujjatlari bilan belgilanadigan ularga tenglashtirilgan shaxslar.

Mazkur imtiyoz urush nogironi (qatnashchisi)ning tegishli guvohnomasi yoki mudofaa ishlari bo'yicha bo'limning yoxud boshqa vakolatli organning ma'lumotnomasi asosida, boshqa nogironlar (qatnashchilar)ga esa nogiron (qatnashchi)ning imtiyozlarga bo'lgan huquqi to'g'risidagi guvohnoma asosida beriladi;

3) sobiq SSSRni, O'zbekiston Respublikasining konstitutsiyaviy tuzumini himoya qilish yoki harbiy xizmatning yoxud ichki ishlar organlaridagi xizmatning boshqa majburiyatlarini bajarish chog'ida yaralanganligi, kontuziya bo'lganligi yoki mayib bo'lganligi oqibatida yoxud frontda bo'lish bilan bog'liq kasallik tufayli halok bo'lgan harbiy xizmatchilarning hamda ichki ishlar organlari xodimlarining ota-onalari va beva xotinlari (beva yerlari).

Ushbu imtiyoz «Halok bo'lgan askarning beva xotini (beva eri, onasi, otasi)» yoki «Ichki ishlar organlari halok bo'lgan xodimining beva xotini (beva eri, onasi, otasi)» shtampi qo'yilgan yoxud pensiya guvohnomasini bergan muassasa rahbarining imzosi va ushbu muassasa muhri bilan tasdiqlangan tegishli yozuvli pensiya guvohnomasi asosida beriladi.

Agar mazkur shaxslar pensioner bo'lmasa, soliq imtiyozi ularga sobiq SSSR Mudofaa vazirligi, Davlat xavfsizlik qo'mitasi yoki Ichki ishlar vazirligining, shuningdek O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi, Davlat xavfsizlik xizmati, Ichki ishlar vazirligi, Favqulodda vaziyatlar vazirligi, O'zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Davlat xavfsizlik xizmati, O'zbekiston Respublikasi Davlat bojxona qo'mitasi va harbiy xizmat nazarda tutilgan boshqa idoralarning tegishli organlari tomonidan

berilgan harbiy xizmatchining yoki ichki ishlar organlari xodimining halok bo'lganligi to'g'risidagi ma'lumotnoma asosida beriladi.

Sobiq SSSR, O'zbekiston Respublikasining konstitutsiyaviy tuzumini himoya qilish yoki harbiy xizmatning yoxud ichki ishlar organlaridagi xizmatning boshqa majburiyatlarini bajarish chog'ida yoki frontda bo'lish bilan bog'liq kasallik tufayli halok bo'lgan harbiy xizmatchilarning yoxud ichki ishlar organlari xodimlarining beva xotinlari (beva yerlari)ga soliq imtiyozi faqat ular yangi nikohdan o'tmagan taqdirda beriladi;

4) energiya resurslarining amaldagi tarmoqlaridan to'liq uzib qo'yilgan turar joylarda qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanuvchi shaxslar qayta tiklanadigan energiya manbalari o'rnatilgan oydan e'tiboran uch yil muddat.

Mazkur imtiyoz energiya resurslarining amaldagi tarmoqlaridan to'liq uzib qo'yilgan holda qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish to'g'risida energiya ta'minoti tashkilotlari tomonidan berilgan ma'lumotnoma asosida taqdim etiladi.

Quyidagi jismoniy shaxslarning mulkida bo'lgan mol-mulk oltmish kvadrat metr doirasida soliq solishdan ozod qilinadi:

1) o'n nafar va undan ortiq bolalari bor ota-onalaridan birining. Mazkur imtiyoz fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organining bolalar borligini tasdiqlovchi ma'lumotnomasi asosida beriladi;

2) pensionerlar. Mazkur imtiyoz pensiya guvohnomasi asosida beriladi;

3) I va II guruh nogironligi bo'lgan shaxslarning. Mazkur imtiyoz pensiya guvohnomasi yoki tibbiy-mehnat ekspert komissiyasining ma'lumotnomasi asosida beriladi;

Ko'rsatib o'tilgan soliq imtiyozlariga ega bo'lgan shaxslar soliq imtiyozini olishga bo'lgan huquqini tasdiqlovchi hujjatlarni soliq solish ob'ekti joylashgan erdagi soliq organlariga mustaqil ravishda taqdim etadi.

Belgilangan soliq imtiyozlari mulkdorning tanloviga ko'ra faqat bitta yashash uchun mo'ljallangan ko'chmas mulk ob'ektiga tatbiq etiladi, bundan ushbu band birinchi qismining 4-bandida ko'rsatilgan shaxslar mustasno.

Jismoniy shaxslarning mol-mulk soliq stavkalari 2020 yil uchun quyidagi miqdorlarda belgilangan:¹²

№	Soliq solish ob'ektlari	Soliq stavkalari, foizlarda
1.	Uy-joylar va kvartiralar, dala hovli imoratlari (umumiy maydoni 200 kv.m dan ortiq bo'lganlari bundan mustasno), boshqa imoratlar, binolar va inshootlar	0,2
2.	Shaharlarda joylashgan uy-joylar va kvartiralar, umumiy maydoni:	
	200 kv.m dan va 500 kv.m ga qadar bo'lgan	0,25
	500 kv.m dan ortiq bo'lgan	0,35
3.	Boshqa aholi punktlarida joylashgan, umumiy maydoni 200 kv.m dan ortiq bo'lgan uy-joylar va kvartiralar, dala hovli imoratlari	0,25
4.	Tadbirkorlik faoliyati uchun yoxud yuridik shaxsga yoki yakka tartibdagi tadbirkorga ijaraga berishda foydalaniladigan soliq solish ob'ektlari, shuningdek tadbirkorlik faoliyati va (yoki) daromad olish uchun mo'ljallangan yashash uchun mo'ljallanmagan ko'chmas mulk ob'ektlari	2

Ko'chmas mulkka bo'lgan huquqlarni davlat ro'yxatidan o'tkazishni amalga oshiruvchi organlar tomonidan ro'yxatga olinmagan yangi qurilgan uy-joylarga nisbatan soliq stavkasi ko'chmas mulkka bo'lgan huquqlarni davlat ro'yxatidan o'tkazishni amalga oshiruvchi organlar tomonidan taqdim etilgan axborot asosida mulkning shartli qiymatiga nisbatan ikki baravar miqdorida qo'llaniladi.

Hududlarning va faoliyat amalga oshiriladigan joylarning xususiyatlarini hisobga olgan holda Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesi, xalq deputatlari, viloyatlar va Toshkent shahar Kengashlari o'rnatilgan soliq stavkalariga 0,7 dan 1,3 gacha bo'lgan oraliqdagi kamaytiruvchi va oshiruvchi koeffitsientlar belgilashga haqli.

Jismoniy shaxs yoki oilaviy korxonada turar joydan unda istiqomat qilish bilan bir vaqtda tovarlar ishlab chiqarish (xizmatlar ko'rsatish) uchun foydalangan taqdirda, soliq belgilangan soliq stavkalari bo'yicha to'lanadi.

¹² O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi (yangi tahriri) 30.12.2019 yil.

Normativ muddatda qurilishi tugallanmagan yashash uchun mo'ljallanmagan ob'ektlarga nisbatan soliq stavkasi 4 foiz miqdorida belgilanadi.

Bo'sh turgan binolar, foydalanilmayotgan ishlab chiqarish maydonlari, yashash uchun mo'ljallanmagan inshootlar, shuningdek qurilishi tugallanmagan ob'ektlarga nisbatan qonun hujjatlarida oshirilgan soliq stavkalarini belgilash yo'li bilan yuridik shaxslar uchun nazarda tutilgan ta'sir choralari qo'llanilishi mumkin.

Soliqni hisoblab chiqarish va to'lash tartibi. Soliqni hisoblab chiqarish soliq to'lovchining yashash joyidan qat'iy nazar, soliq solish ob'ekti joylashgan erdagi soliq organlari tomonidan ko'chmas mulkka bo'lgan huquqlarni davlat ro'yxatidan o'tkazishni amalga oshiruvchi organning ma'lumotlari asosida amalga oshiriladi.

Soliq summasi mol-mulkning 1 yanvardagi holatiga ko'ra, bo'lgan kadastr qiymatidan va belgilangan soliq stavkasidan kelib chiqqan holda hisoblab chiqariladi.

Bir necha mulkdorlarning umumiy ulushli mulki bo'lgan imoratlar, binolar va inshootlar uchun soliq har bir mulkdor tomonidan ularning ushbu imoratlar, binolar va inshootlardagi ulushiga mutanosib ravishda to'lanadi.

Mol-mulkka bo'lgan mulk huquqi kalendar yil mobaynida bir mulkdordan boshqasiga o'tgan taqdirda, soliq avvalgi mulkdor tomonidan shu yilning 1 yanvaridan e'tiboran u mol-mulkka bo'lgan mulk huquqini yo'qotgan oyning boshlanishiga qadar, yangi mulkdor tomonidan esa, unda mulk huquqi vujudga kelgan oydan e'tiboran to'lanadi.

Yangi imoratlar, binolar va inshootlar bo'yicha soliq mulk huquqi yuzaga kelgan oydan e'tiboran to'lanadi.

Meros bo'yicha o'tgan mol-mulk uchun soliq merosxo'rda mulk huquqi vujudga kelgan oydan e'tiboran to'lanadi.

Soliq solish ob'ekti yo'q qilingan, vayron bo'lgan yoki buzib tashlangan taqdirda, soliqni undirish mol-mulk yo'q qilingan, vayron bo'lgan yoki buzib tashlangan oydan e'tiboran tugatiladi. Soliq summasini qayta hisob-kitob qilish mahalliy davlat hokimiyati organi yoki fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organi

tomonidan berilgan yo'q qilinganlik, vayron bo'lganlik yoki buzib tashlanganlik faktini tasdiqlovchi hujjatlar mavjud bo'lgan taqdirda, amalga oshiriladi.

Kalendar yil mobaynida imtiyozlarga bo'lgan huquq vujudga kelgan (tugagan) taqdirda, soliqni qayta hisob-kitob qilish ushbu huquq vujudga kelgan (tugagan) oydan e'tiboran amalga oshiriladi.

Soliqni to'lash to'g'risidagi to'lov xabarnomasi soliq organlari tomonidan soliq to'lovchilarga imzo qo'ydirilgan holda yoki to'lov xabarnomasi olinganligini va olingan sanani tasdiqlovchi boshqa usulda har yili 1 martdan kechiktirmay topshiriladi.

Soliq davri uchun soliqni to'lash teng ulushlarda 15 aprelga va 15 oktyabrga qadar amalga oshiriladi.

6.3.Yuridik shaxslardan undiriladigan mol-mulk solig'i to'lovchilari va soliq solish ob'ekti. Yuridik shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliqning soliq to'lovchilari deb quyidagilar aytiladi:

1) O'zbekiston Respublikasi hududida ko'chmas mulkga ega bo'lgan O'zbekiston Respublikasi yuridik shaxslari;

2) O'zbekiston Respublikasi hududida ko'chmas mulkka ega bo'lgan O'zbekiston Respublikasining norezidentlari bo'lgan yuridik shaxslar.

Agar ko'chmas mulk mulkdorining joylashgan erini aniqlashning imkoni bo'lmasa, ushbu mulkka egalik qiluvchi va (yoki) undan foydalanuvchi shaxs soliq to'lovchi hisoblanadi.

Agar yuridik shaxs ko'chmas mulkni moliyaviy ijara (lizing)ga olgan bo'lsa, u ham soliq to'lovchi deb e'tirof etiladi.

Ko'chmas mulk yuridik shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliqni soliq solish ob'ekti hisoblanadi.

Ko'chmas mulk jumlasiga quyidagilar kiradi:

1) ko'chmas mulkka bo'lgan huquqlarni davlat ro'yxatidan o'tkazuvchi organlarda ro'yxatdan o'tkazilishi lozim bo'lgan binolar va inshootlar;

2) qurilishi tugallanmagan ob'ektlar. Qurilishi tugallanmagan ob'ektlarga qurilish ob'ektiga doir loyiha-smeta hujjatlarida belgilangan normativ muddatda qurilishi tugallanmagan ob'ektlar, agar qurilishning normativ muddati belgilanmagan bo'lsa, ushbu ob'ektning qurilishiga vakolatli bo'lgan organning ruxsatnomasi olingan oydan e'tiboran yigirma to'rt oy ichida qurilishi tugallanmagan ob'ektlar kiradi;

3) temir yo'llar, magistral quvurlar, aloqa va elektr uzatish liniyalari, shuningdek mazkur ob'ektlarning ajralmas texnologik qismi bo'lgan inshootlar;

4) qurilish tashkilotlari yoki imoratlarni quruvchilar balansida keyinchalik sotish uchun ko'rsatilgan turar joy ko'chmas mulk ob'ektlari, ko'chmas mulk ob'ekti foydalanishga topshirilgandan keyin olti oy o'tgach.

Quyidagi ko'chmas mulk ob'ektlari soliq solish ob'ekti hisoblanmaydi:

1) notijorat tashkilotlari tomonidan notijorat faoliyatini amalga oshirish doirasida foydalaniladigan ob'ektlar;

2) turar joy-kommunal xo'jaligining va belgilangan maqsadi bo'yicha foydalaniladigan boshqa umumfuqaroviy ahamiyatga molik shahar xo'jaligi ob'ektlari. Turar joy-kommunal va boshqa umumfuqaroviy ahamiyatga molik shahar xo'jaliklari ob'ektlari jumlasiga shaharlar va shaharchalarni sanitariya tozalash, obodonlashtirish va ko'kalamzorlashtirish ob'ektlari, tashqi yoritish, kommunal-maishiy ehtiyojlar uchun va aholiga vodoprovod (suv olish va tozalash inshootlari bilan), kanalizatsiya (tozalash inshootlari bilan), gaz, qozonxonalar va issiqlik taqsimlanadigan tarmoqlar (ularning inshootlari bilan), shuningdek turar joy-kommunal xo'jaligi ob'ektlariga texnik jihatdan xizmat ko'rsatish va ularni ta'mirlash uchun mo'ljallangan binolar kiradi;

3) umumiy foydalanishdagi avtomobil yo'llari;

4) sug'orish va kollektor-drenaj tarmoqlari;

5) soliq to'lovchining balansida bo'lgan hamda tadbirkorlik faoliyatida foydalanilmayotgan, fuqaro muhofazasi va safarbarlik ahamiyatiga molik ob'ektlar;

6) tabiatni muhofaza qilish va sanitariya-tozalash maqsadlari, yong'in xavfsizligi uchun foydalaniladigan ob'ektlar. Ob'ektlarni tabiatni muhofaza qilish, sanitariya-tozalash maqsadlari va yong'in xavfsizligi uchun foydalaniladigan ob'ektlar jumlasiga kiritish tegishli ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish yoki yong'in xavfsizligi organining ma'lumotnomasi asosida amalga oshiriladi;

7) yer uchastkalari.

6.4.Yuridik shaxslardan undiriladigan mol-mulk solig'ining soliq bazasi va stavkasi hamda soliqni hisoblash tartibi.

Yuridik shaxslarning mol-mulk solig'i bo'yicha soliq solish bazasi bo'lib quyidagilar hisoblanadi:

1) bino va inshootlar bo'yicha – o'rtacha yillik qoldiq qiymati.

Ko'chmas mulkning qoldiq qiymati ushbu mol-mulkning boshlang'ich (tiklanish) qiymati bilan soliq to'lovchining hisob siyosatida belgilangan usullardan foydalanilgan holda hisoblab chiqilgan amortizatsiya miqdori o'rtasidagi farq sifatida aniqlanadi.

Bunda to'liq amortizatsiya qilingan bino bo'yicha uning uch yilda kamida bir marta aniqlanadigan qayta baholangan (bozor) qiymati soliq bazasidir;

2) qurilishi tugallanmagan ob'ektlar bo'yicha – tugallanmagan qurilishning o'rtacha yillik qiymati;

3) qurilish tashkilotlari yoki imoratlarni quruvchilar balansida keyinchalik sotish uchun ko'rsatilgan turar joy ko'chmas mulk ob'ektlar bo'yicha – mazkur ob'ektlarning o'rtacha yillik qiymati (realizatsiya qilinmagan qismi bo'yicha).

O'zbekiston Respublikasi norezidentlarining ko'chmas mulk ob'ektlariga nisbatan soliq bazasi ushbu mol-mulkning o'rtacha yillik qiymatidir.

Soliq solish ob'ektlarining o'rtacha yillik qoldiq qiymati (o'rtacha yillik qiymat) soliq davridagi har bir oyning oxirgi kunidagi holatga ko'ra soliq solish ob'ektlarining qoldiq qiymatlarini (o'rtacha yillik qiymatlarini) qo'shishdan olingan summaning o'n ikkidan bir qismi sifatida ortib boruvchi yakun bilan aniqlanadi.

O'rtacha yillik 31 yanvar + 28(29) fevral + ... + 30 noyabr + 31 dekabr
qoldiq qiymati = -----

12

O'zbekiston Respublikasi norezidentlarining ko'chmas mulk ob'ektlari bo'yicha soliq bazasi mazkur ob'ektlarga bo'lgan mulk huquqini tasdiqlovchi hujjatlarda ko'rsatilgan qiymat asosida aniqlanadi.

Soliq bazasi har bir soliq solish ob'ekti bo'yicha alohida aniqlanadi.

Soliq to'lovchi tomonidan soliqni to'lash nazarda tutilmagan faoliyat turlari amalga oshirilgan taqdirda, soliq bazasi soliq solinadigan va soliq solinmaydigan mol-mulk hisobini alohida-alohida yuritish asosida aniqlanadi. Alohida-alohida hisob yuritishning imkoni bo'lmasa, soliq bazasi soliq to'lanishi nazarda tutilgan faoliyatdan olinadigan sof tushumning jami sof tushum hajmidagi ulushiga qarab aniqlanadi.

Soliq hisoblab chiqarilayotganda soliq bazasi quyidagilarning o'rtacha yillik qoldiq qiymatiga (o'rtacha yillik qiymatiga) kamaytiriladi:

1) madaniyat va san'at, ta'lim, sog'liqni saqlash, jismoniy tarbiya va sport, ijtimoiy ta'minot ob'ektlari;

2) qishloq xo'jaligi mahsulotlarini etishtirish va saqlash uchun, shuningdek ipak qurti etishtirish uchun foydalaniladigan qishloq xo'jaligi korxonalarini balansida bo'lgan mol-mulk.

Quyidagilar yuridik shaxslarning mol-mulk solig'idan ozod qilinadi:

1) yagona ishtirokchilari nogironligi bo'lgan shaxslarning jamoat birlashmalari bo'lgan va xodimlarining umumiy sonida nogironligi bo'lgan shaxslar kamida 50 foizni tashkil etadigan hamda nogironligi bo'lgan shaxslarning mehnatiga haq to'lash fondi mehnatga haq to'lash umumiy fondining kamida 50 foizini tashkil etadigan yuridik shaxslar;

2) qayta tiklanuvchi energiya manbalari qurilmalarini (nominal quvvati 0,1 MVt va undan ortiq bo'lgan) o'rnatganlik uchun qayta

tiklanuvchi energiya manbalaridan energiya ishlab chiqaruvchilar, ular foydalanishga joriy etilgan paytdan e'tiboran o'n yil muddatga.

Yuridik shaxslarning mol-mulk solig'i stavkasi 2020 yil uchun 2 foiz miqdorida belgilangan bo'lib, ushbu soliq stavkasi yil yakunida qayta ko'rib chiqilishi mumkin.

Shuningdek, qurilishi normativ muddatda tugallanmagan ob'ektlarga nisbatan soliq stavkasi 4 foiz miqdorida belgilanadi.

Bo'sh turgan binolar, foydalanilmayotgan ishlab chiqarish maydonlari, yashash uchun mo'ljallanmagan inshootlar, shuningdek tugallanmagan qurilish ob'ektlariga nisbatan qonun hujjatlarida oshirilgan soliq stavkalarini belgilash yo'li bilan ta'sir choralari qo'llanilishi mumkin hamda soliq kodeksida ko'rsatilgan soliq imtiyozlari ularga tatbiq etilmaydi.

Soliq stavkasi quyidagilarga nisbatan 0,2 foiz miqdorida belgilanadi:

1) umumiy foydalanishdagi temir yo'llar, magistral quvurlar, aloqa va elektr uzatish liniyalari, shuningdek mazkur ob'ektlarning ajralmas texnologik qismi bo'lgan inshootlar;

2) konservatsiya qilinishi to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori qabul qilingan ko'chmas mulk va tugallanmagan qurilish ob'ektlari.

Soliqni hisoblab chiqarish, soliq hisobotini taqdim etish va soliqni to'lash tartibi. Soliq to'lovchilar soliqni aniqlangan soliq bazasidan va tegishli soliq stavkasidan kelib chiqqan holda mustaqil ravishda hisoblab chiqaradi.

Soliq hisoboti soliq bo'yicha hisobga olish joyidagi soliq organiga yilda bir marta, yillik moliyaviy hisobot topshiriladigan muddatda taqdim etiladi, O'zbekiston Respublikasi norezidentlari bo'lgan yuridik shaxslar tomonidan esa soliq hisoboti davridan keyingi yilning **15 fevraliga** qadar bo'lgan muddatda taqdim etiladi.

Agar ko'chmas mulk, temir yo'llar, magistral quvurlar, aloqa va elektr uzatish liniyalari, shuningdek mazkur ob'ektlarning ajralmas texnologik qismi bo'lgan inshootlardan tashqari, soliq to'lovchining soliq bo'yicha hisobga olish

joyida joylashmagan bo'lsa, soliq hisoboti ko'chmas mulk joylashgan erdagi soliq organlariga taqdim etiladi.

Soliq davri mobaynida soliq to'lovchilar (bundan O'zbekiston Respublikasida faoliyatni doimiy muassasalar orqali amalga oshirmaydigan O'zbekiston Respublikasi norezidentlari bo'lgan yuridik shaxslar mustasno) soliq bo'yicha bo'nak to'lovlarni to'laydi.

Bo'nak to'lovlar miqdorini hisoblab chiqarish uchun soliq to'lovchilar joriy soliq davrining 10 yanvarigacha, yangi tashkil qilinganlari esa, davlat ro'yxatidan o'tkazilgan sanadan e'tiboran o'ttiz kundan kechiktirmay soliq organlariga mo'ljallanayotgan soliq bazasidan (tegishli yil uchun mol-mulkning o'rtacha yillik qoldiq qiymati (o'rtacha yillik qiymati)dan va tegishli soliq stavkasidan kelib chiqqan holda hisoblangan joriy soliq davri uchun soliq summasi to'g'risidagi ma'lumotnomani taqdim etadi. Soliq bo'yicha majburiyatlari soliq davri mobaynida yuzaga kelgan soliq to'lovchilar soliq summasi to'g'risidagi ma'lumotnomani soliq majburiyati yuzaga kelgan sanadan e'tiboran o'ttiz kundan kechiktirmay taqdim etadi.

Bo'nak to'lovini to'lovchilar uchun hisoblab chiqarilgan bo'nak to'lovlar quyidagicha to'lanadi:

aylanmadan soliq to'lovchilar tomonidan – yillik soliq summasining to'rt dan bir qismi miqdorida yilning har choragi uchinchi oyining 10-kunidan kechiktirmay;

aylanmadan soliq to'lovchilar hisoblanmaydigan soliq to'lovchilar tomonidan – yillik soliq summasining o'n ikkidan bir qismi miqdorida har oyning 10-kunidan kechiktirmay.

Soliq davri mobaynida mo'ljallanayotgan soliq bazasi o'zgargan taqdirda soliq to'lovchi soliq summasi to'g'risida aniqlashtirilgan ma'lumotnoma taqdim etishga haqli. Bunda soliq davrining qolgan qismi uchun bo'nak to'lovlarga soliqning o'zgarish summasiga teng ulushlarda tuzatish kiritiladi.

Soliq davri uchun to'lanishi lozim bo'lgan soliq summasi, bo'nak to'lovlar hisobga olingan holda, soliq hisobotini taqdim etish muddatidan kechiktirmay byudjetga o'tkaziladi.

Soliq davrida soliq bo'yicha bo'nak to'lovlar summasi soliq hisobotida ko'rsatilgan byudjetga to'lanishi lozim bo'lgan soliq summasiga nisbatan 10 foizdan ortiq kamaytirilgan taqdirda, soliq organi bo'nak to'lovlarni soliqning haqiqiy summasidan kelib chiqib, penya hisoblagan holda qaytadan hisoblab chiqadi.

O'zbekiston Respublikasida faoliyatni doimiy muassasalar orqali amalga oshirmaydigan O'zbekiston Respublikasining norezidentlari tomonidan soliq har yili bir marta soliq hisoboti davridan keyingi yilning 15 fevralidan kechiktirmay to'lanadi.

Mavzuga oid nazorat savollari:

1. Jismoniy shaxslar mol-mulki qanday aniqlanadi?
2. Mol-mulk solig'ini joriy etishdan ko'zlangan maqsad nima?
3. Mol-mulk solig'ining soliq to'lovchilari kimlar hisoblanadi?
4. Jismoniy shaxslardan undiriladigan mol-mulk solig'i soliq solish ob'ekti qanday aniqlanadi?
5. Ko'chmas mulk deganda nimani tushunasiz?
6. Yuridik shaxslarning mol-mulk solig'i stavkalari va ularni qo'llash tartibi qanday?
7. Yuridik shaxslarning mol-mulk solig'ini soliq solish bazasini tushuntirib bering?
8. Mol-mulk solig'ini mohiyati va ahamiyati nimadan iborat?
9. Mol-mulk solig'ini soliq stavkasi kim tomonidan belgilanadi?
10. Mulkning solig'ini o'rtacha yillik qoldiq qiymati qanday aniqlanadi?

7-Mavzu: Yer solig'i solig'i.

Reja:

1. Jismoniy shaxslardan olinadigan yer solig'i to'lovchilari va soliq solish ob'ekti.
2. Jismoniy shaxslardan olinadigan yer solig'ining soliq bazasi va stavkasi hamda soliqni hisoblash tartibi.
3. Yuridik shaxslardan olinadigan yer solig'i to'lovchilari va soliq solish ob'ekti.
4. Yuridik shaxslardan olinadigan yer solig'ining soliq bazasi va stavkasi hamda soliqni hisoblash tartibi.

7.1. Jismoniy shaxslardan olinadigan yer solig'i to'lovchilari va soliq solish ob'ekti.

O'zbekistonda 1990 yilda "Yer to'g'risida" qonun qabul qilindi va ushbu qonunga ko'ra yerga egalik qilish va yerdan foydalanishning pullik bo'lishi belgilandi hamda yer uchun haq yillik yer solig'i sifatida undiriladigan bo'ldi.

1991 yilda "Korxonalar, birlashmalar va tashkilotlardan olinadigan soliqlar to'g'risida", 1993 yilda "Yer solig'i to'g'risida" O'zbekiston Respublikasi Qonuni qabul qilinib, unda yer solig'ini undirishda soliqqa tortish ob'ekti, sub'ektlari, soliq bo'yicha imtiyozlar, soliqni hisoblash va byudjetga to'lash tartiblari ko'rsatib berildi. 2020 yilda "Soliq kodeksi"ning yangilanishi hamda 2020 yil 01 yanvardan yangi tahrirdagi soliq kodeksining kuchga kiritilishi bilan yer solig'ining to'laqonli huquqiy asoslari yaratildi. Yer solig'i O'zbekiston soliq tizimida mahalliy soliqlar va yig'imlar tarkibiga kiradi hamda mahalliy byudjetlarning barqaror daromad manbai hisoblanadi.

Yer solig'i boshqa soliq turlaridan farqli o'laroq, o'ziga hos xususiyatlarga ega. Jumladan, o'zining iqtisodiy mohiyatiga ko'ra u renta to'lovidir yoki boshqacha qilib aytganda ushbu soliq yer egalari va yerdan foydalanuvchi xo'jalik yurituvchi sub'ektlar moliyaviy faoliyatining natijalari bilan bog'liq emas. Demak, ushbu soliqni joriy etilishidan maqsad – yerdan oqilona foydalanishni rag'batlantirish, tuproq unumdorligini oshirish, sifati turlicha bo'lgan yerlarda xo'jalik yuritishning ijtimoiy-iqtisodiy shart-sharoitlarini tenglashtirish, aholi

yashaydigan joylarda infrastruktura rivojlanishini ta'minlash hamda erni talon-taroj qilinishiga yo'l qo'ymaslik eng asosiy maqsad hisoblanadi.

Mulk huquqi, egalik qilish, foydalanish yoki ijara huquqlari asosida yer uchastkalariga ega bo'lgan jismoniy shaxslar, shuningdek yuridik shaxs tashkil etgan yoki etmagan holdagi dehqon xo'jaliklari jismoniy shaxslardan olinadigan yer solig'ini soliq to'lovchilari deb e'tirof etiladi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi, Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, mahalliy davlat hokimiyati organlari tomonidan ijaraga berilgan yer uchastkalari uchun to'lanadigan ijara to'lovi yer solig'iga tenglashtiriladi. Yer uchastkalarini ijaraga olgan jismoniy shaxslarga nisbatan jismoniy shaxslardan olinadigan yer solig'ini to'lovchilar uchun belgilangan soliq stavkalari, soliq imtiyozlari, soliqni hisoblab chiqarish va to'lash tartibi tatbiq etiladi.

Uy-joy, yashash uchun mo'ljallanmagan imoratlar va inshootlar meros bo'yicha o'tishi bilan birgalikda mulk huquqi, egalik qilish va foydalanish huquqi o'tgan yer uchastkalari uchun yer solig'i meros qoldiruvchining soliq majburiyatlarini inobatga olgan holda merosxo'rlardan undiriladi.

Quyidagi yer uchastkalari jismoniy shaxslardan olinadigan yer solig'ining soliq solish ob'ektidir:

- 1) dehqon xo'jaligini yuritish uchun meros qilib qoldiriladigan umrbod egalik qilishga berilgan yer uchastkalari;
- 2) yakka tartibda uy-joy qurilishi uchun meros qilib qoldiriladigan umrbod egalik qilishga berilgan yer uchastkalari;
- 3) jamoa bog'dorchiligi, uzumchiligi va polizchiligini yuritish uchun berilgan, shuningdek yakka tartibdagi garajlar egallagan yer uchastkalari;
- 4) xizmat yuzasidan berilgan chek yerlar;
- 5) meros bo'yicha, hadya qilinishi yoki sotib olinishi natijasida uy-joy va imoratlar bilan birgalikda mulk huquqi, egalik qilish va foydalanish huquqi ham o'tgan yer uchastkalari;

6) qonun hujjatlarida belgilangan tartibda mulk qilib sotib olingan yer uchastkalari;

7) tadbirkorlik faoliyatini yuritish uchun foydalanishga yoki ijaraga berilgan yer uchastkalari.

Ko'p kvartirali uylar egallagan yer uchastkalari soliq solish ob'ekti bo'lmaydi, bundan ushbu band birinchi qismining 7-bandida ko'rsatilganlar va ko'p kvartirali uylarda joylashgan yashash uchun mo'ljallanmagan ko'chmas mulk ob'ektlari mustasno.

7.2. Jismoniy shaxslardan olinadigan yer solig'ining soliq bazasi va stavkasi hamda soliqni hisoblash tartibi.

Ko'chmas mulkka bo'lgan huquqlarni davlat ro'yxatidan o'tkazishni amalga oshiruvchi organning ma'lumotlari bo'yicha yer uchastkalarining maydoni **soliq bazasidir.**

Jamoa bog'dorchiligi, uzumchiligi va polizchiligini yuritish uchun fuqarolarga berilgan, shuningdek yakka tartibdagi garajlar egallagan yer uchastkalari bo'yicha soliq bazasi ushbu yer uchastkalarini bergan tashkilotlar boshqaruv organlarining ma'lumotlari bo'yicha aniqlanadi.

Xizmat yuzasidan berilgan chek yer maydonlari bo'yicha soliq bazasi o'z xodimlariga yer uchastkalarini bergan korxonalar, muassasalar va tashkilotlarning ma'lumotlari bo'yicha aniqlanadi.

Jismoniy shaxslardan olinadigan yer solig'idan quyidagilar ozod qilinadi:

1) «O'zbekiston Qahramoni», Sovet Ittifoqi Qahramoni, Mehnat Qahramoni unvonlariga sazovor bo'lgan, uchala darajadagi Shuhrat ordeni bilan taqdirlangan fuqarolar. Mazkur imtiyoz «O'zbekiston Qahramoni» unvoni berilganligi to'g'risidagi guvohnoma, Sovet Ittifoqi Qahramoni va Mehnat Qahramoni daftarchalari, orden daftarchasi yoki mudofaa ishlari bo'limining ma'lumotnomasi asosida beriladi;

2) urush nogironlari va qatnashchilari, shuningdek doirasi qonun hujjatlari bilan belgilanadigan ularga tenglashtirilgan shaxslar. Mazkur imtiyoz urush nogironi (qatnashchisi)ning tegishli guvohnomasi yoki mudofaa ishlari bo'limining yoxud boshqa vakolatli organning ma'lumotnomasi asosida, boshqa nogironlar (qatnashchilar)ga esa nogiron (qatnashchi)ning imtiyozlarga bo'lgan huquqi to'g'risidagi guvohnoma asosida beriladi;

3) I va II guruh nogironligi bo'lgan shaxslar. Mazkur imtiyoz pensiya guvohnomasi yoki tibbiy-mehnat ekspert komissiyasining ma'lumotnomasi asosida beriladi;

4) yolg'iz pensionerlar. Yolg'iz yoki voyaga etmagan bolalari bilan yoxud nogiron bolasi bilan birga alohida uyda yashovchi pensionerlar yolg'iz pensionerlar deb tushuniladi. Mazkur imtiyoz pensiya guvohnomasi yoki O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi huzuridagi byudjetdan tashqari Pensiya jamg'armasi tuman (shahar) bo'limining ma'lumotnomasi, shuningdek fuqarolar o'zini o'zi boshqarish organlarining ma'lumotnomasi asosida beriladi;

5) boquvchisini yo'qotgan ko'p bolali oilalar. Ota-onasidan biri yoki ota-onasi vafot etgan hamda oilada o'n olti yoshga to'lmagan beshta va undan ortiq bolalari bo'lgan oilalar soliq solish maqsadida boquvchisini yo'qotgan ko'p bolali oilalardir. Mazkur imtiyoz O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi huzuridagi Byudjetdan tashqari pensiya jamg'armasi tuman (shahar) bo'limining ma'lumotnomasi asosida beriladi;

6) Chernobil AESdagi avariya oqibatlarini tugatishda ishtirok etganlik uchun imtiyozlar oladigan fuqarolar (shu jumladan vaqtincha yuborilgan yoki xizmat safariga yuborilgan) fuqarolar. Mazkur imtiyoz tibbiy-mehnat ekspert komissiyasining ma'lumotnomasi, nogironligi bo'lgan shaxsning maxsus guvohnomasi, Chernobil AESdagi avariya oqibatlarini tugatish ishtirokchisining guvohnomasi, shuningdek vakolatli organlar tomonidan berilgan va imtiyozlar berish uchun asos bo'ladigan boshqa hujjatlar asosida beriladi;

7) energiya resurslarining amaldagi tarmoqlaridan to'liq uzib qo'yilgan turar joylarda qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanuvchi shaxslar – qayta tiklanadigan energiya manbalari o'rnatilgan oydan e'tiboran uch yil muddat.

Mazkur imtiyoz energiya resurslarining amaldagi tarmoqlaridan to'liq uzib qo'yilgan holda qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish to'g'risida energiya ta'minoti tashkilotlari tomonidan berilgan ma'lumotnoma asosida beriladi.

Yakka tartibdagi uy-joy qurilishi, dehqon xo'jaligini yuritish uchun berilgan yer uchastkalariga bo'lgan huquqlarni davlat ro'yxatidan o'tkazishni amalga oshiruvchi organda ro'yxatdan o'tkazgan jismoniy shaxslarga beriladi. Bunda mazkur soliq imtiyozlari soliq to'lovchining tanlovi bo'yicha faqat bitta yer uchastkasiga berilishi mumkin.

Yuqorida ko'rsatilgan soliq imtiyozlariga ega bo'lgan shaxslar soliq imtiyozlarini olish huquqini tasdiqlovchi hujjatlarini yer uchastkasi joylashgan erdagi soliq organlariga mustaqil ravishda taqdim etadi.

Soliq stavkalari 1 kv.m uchun mutlaq miqdorlarda belgilanadi. Soliq stavkalarining aniq miqdori O'zbekiston Respublikasining Davlat byudjeti to'g'risidagi Qonuni bilan belgilanadi.

Jismoniy shaxslardan olinadigan yer solig'ining ahamiyatli tomoni shundan iboratki, ushbu soliq jismoniy shaxslarning daromad ko'rish yoki zarar ko'rishidan qat'iy nazar hisob-kitob qilib byudjetga to'lanishidadir.

**Jismoniy shaxslardan olinadigan yer solig'i stavkalari 2020 yil uchun
quyidagicha belgilangan**

**Shaharlar va posyolkalarda yer uchastkalaridan foydalanganlik uchun yer solig'i
stavkalari**

№	Shahar, viloyat	Yuridik shaxslardan undiriladigan yer solig'i stavkalari, 1 ga uchun, so'mda	Yakka tartibda uy-joy qurishga beriladigan yerlar uchun fuqarolardan undiriladigan yer solig'ining bazaviy stavkalari, 1 kv.m uchun, so'mda
1.	Angren	23 977 101	219,3
2.	Andijon	28 741 121	258,8
3.	Asaka	17 223 806	153,6
4.	Bekobod	17 192 365	153,6
5.	Beruniy	18 291 499	166,8
6.	Buxoro	23 244 127	213,0
7.	Guliston	18 113 745	166,8
8.	Denov	18 176 438	166,8
9.	Jizzax	23 244 127	213,0
10.	Zarafshon	16 459 361	146,4
11.	Kattaqo'rg'on	17 223 806	153,6
12.	Kogon	16 459 361	146,4
13.	Kosonsoy	17 223 806	153,6
14.	Marg'ilon	16 459 361	146,4
15.	Navoiy	23 244 127	213,0
16.	Namangan	28 741 121	258,8
17.	Nukus	22 783 377	213,0
18.	Nurafshon	14 326 971	128,0
19.	Oqtosh	17 223 806	153,6
20.	Olmaliq	23 977 101	219,3
21.	Ohangaron	17 192 365	153,6
22.	Pitnak	16 459 361	146,4
23.	Samarqand	28 741 121	258,8
24.	Sirdaryo	15 820 533	146,4
25.	Taxiatosh	18 291 499	172,6
26.	Termiz	20 459 076	192,7
27.	Toshkent:		
	1 hudud	181 022 147	1 037,9
	2 hudud	144 817 718	881,0
	3 hudud	108 613 288	724,0
	4 hudud	72 408 859	567,2
	5 hudud	36 204 430	410,3
28.	To'rtko'l	15 820 533	144,7
29.	Urganch	23 244 127	213,0
30.	Urgut	17 223 806	153,6

31.	Uchquduq	16 459 361	146,4
32.	Uchqo'rg'on	17 223 806	153,6
33.	Farg'ona	23 244 127	213,0
34.	Xiva	16 459 361	146,4
35.	Xonobod	17 223 806	153,6
36.	Xo'jayli	19 212 855	166,8
37.	Chimboy	16 459 361	153,6
38.	Chirchiq	23 977 101	219,3
39.	Chortoq	17 223 806	153,6
40.	Chust	17 223 806	153,6
41.	Shahrisabz	16 459 361	153,3
42.	Shahrixon	17 223 806	153,6
43.	Shirin	15 820 533	146,4
44.	Yangier	15 820 533	146,4
45.	Yangiyo'l	17 192 365	153,6
46.	Yangiobod	17 192 365	153,6
47.	G'ijduvon	16 459 361	146,4
48.	Qarshi	23 244 127	213,0
49.	Qorasuv	17 223 806	153,6
50.	Quva	16 459 361	146,4
51.	Quvasoy	16 459 361	146,4
52.	Qo'qon	23 244 127	213,0
53.	Qo'ng'iro't	16 459 361	153,6
54.	Haqqulobod	17 223 806	153,6
Boshqa kichik shaharlar			
1.	Qoraqalpog'iston Respublikasi:		
	shimoliy hudud	12 962 337	119,9
	markaziy hudud	14 396 369	138,5
	janubiy hudud	15 998 633	140,1
2.	Andijon viloyati	17 223 806	153,6
3.	Buxoro viloyati	16 459 361	146,4
4.	Jizzax viloyati	16 459 361	146,4
5.	Qashqadaryo viloyati	16 459 361	153,3
6.	Navoiy viloyati	16 459 361	146,4
7.	Namangan viloyati	17 223 806	153,6
8.	Samarqand viloyati	17 223 806	153,6
9.	Surxondaryo viloyati	18 176 438	166,8
10.	Sirdaryo viloyati	15 820 533	146,4
11.	Toshkent viloyati	17 192 365	153,6
12.	Farg'ona viloyati	16 459 361	146,4
13.	Xorazm viloyati	16 459 361	146,4
Tuman markazlari hisoblangan posyolkalar va qishloq aholi punktlari			
1.	Qoraqalpog'iston Respublikasi:		
	shimoliy hudud	10 915 296	99,2
	markaziy hudud	12 124 537	116,4
	janubiy hudud	13 475 331	119,1
2.	Andijon viloyati	14 700 314	133,4

3.	Buxoro viloyati	13 936 047	125,7
4.	Jizzax viloyati	13 936 047	125,7
5.	Qashqadaryo viloyati	13 936 047	125,7
6.	Navoiy viloyati	13 936 047	125,7
7.	Namangan viloyati	14 700 314	133,4
8.	Samarqand viloyati	14 700 314	133,4
9.	Surxondaryo viloyati	15 653 149	143,6
10.	Sirdaryo viloyati	13 297 308	122,2
11.	Toshkent viloyati	14 668 965	133,4
12.	Farg'ona viloyati	13 936 047	125,7
13.	Xorazm viloyati	13 936 047	125,7

Hududlar va faoliyat amalga oshiriladigan joyning xususiyatlarini hisobga olgan holda Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesi, xalq deputatlari viloyatlar va Toshkent shahar Kengashlari belgilangan soliq stavkalariga 0,7 dan 1,3 gacha bo'lgan kamaytiruvchi va oshiruvchi koeffitsientlar belgilash huquqiga ega.

Tadbirkorlik faoliyatida foydalaniladigan yer uchastkalari uchun yoxud uylar, dala hovli imoratlari, yakka tartibdagi garajlar va boshqa imoratlar, inshootlar yuridik shaxsga yoki yakka tartibdagi tadbirkorga ijaraga berilganda, shuningdek jismoniy shaxslarning mulkida bo'lgan, yashash uchun mo'ljallanmagan ko'chmas mulk ob'ektlari egallagan yer uchastkalari uchun soliq jismoniy shaxslardan yuridik shaxslardan olinadigan yer solig'ini to'lash uchun belgilangan soliq stavkalari bo'yicha undiriladi hamda soliq kodeksning 436-moddasida ko'rsatilgan imtiyozlar ularga nisbatan tatbiq etilmaydi.

Bo'sh turgan binolar, foydalanilmayotgan ishlab chiqarish maydonlari, yashash uchun mo'ljallanmagan inshootlar, shuningdek normativ muddatida qurilishi tugallanmagan ob'ektlar joylashgan yer uchastkalariga nisbatan qonun hujjatlarida oshirilgan soliq stavkalarini belgilash yo'li bilan yuridik shaxslar uchun nazarda tutilgan ta'sir choralari qo'llanilishi mumkin.

Jismoniy shaxs yoki oilaviy korxonada joylashgan uyda istiqomat qilish bilan bir vaqtda tovarlar ishlab chiqarish (xizmatlar ko'rsatish) uchun foydalangan taqdirda, soliq jismoniy shaxslar uchun belgilangan soliq stavkasi bo'yicha to'lanadi.

Yakka tartibda uy-joy qurish va turar joyni obodonlashtirish uchun berilgan yer uchastkalarining tomorqa qismiga qishloq xo'jaligi ekinlarini ekish yoki uni obodonlashtirish amalga oshirilmagan taqdirda soliq uch baravar miqdorda to'lanadi.

Yer uchastkalaridan hujjatlarsiz yoxud yer uchastkasiga bo'lgan huquqni tasdiqlovchi hujjatlarda ko'rsatilganidan kattaroq hajmda foydalanilganda, soliq stavkasi belgilangan soliq stavkalarining uch baravari miqdorida belgilanadi.

Soliqni hisoblab chiqarish tartibi. Soliqni hisoblab chiqarish, soliq to'lovchining yashash joyidan qat'i nazar, yer uchastkasi joylashgan yerdagi soliq organlari tomonidan ko'chmas mulkka bo'lgan huquqlarni davlat ro'yxatidan o'tkazuvchi organning ma'lumotlari asosida amalga oshiriladi.

Soliq organlari har yili 1 martdan kechiktirmay soliq summasi va uni to'lash muddatlari ko'rsatilgan to'lov xabarnomasini jismoniy shaxslarga imzo qo'ydirib yoki to'lov xabarnomasi olinganligi faktini va olingan sanani tasdiqlovchi boshqa usulda topshiradi.

Yil mobaynida yer uchastkasi maydoni o'zgarganda va imtiyozlarga bo'lgan huquq yuzaga kelganda (tugatilganda) soliq organlari mazkur o'zgarishlardan keyin bir oy ichida soliqni qayta hisob-kitob qilishi hamda soliq to'lovchiga soliq summasi va uni to'lash muddatlari ko'rsatilgan yangi yoki qo'shimcha to'lov xabarnomasini taqdim etishi kerak.

Soliq to'lash tartibi. Yil davomida ajratilgan yer uchastkalari uchun soliq yer uchastkasi ajratilgan oydan keyingi oydan e'tiboran jismoniy shaxslar tomonidan to'lanadi.

Yer uchastkasi maydoni kamaytirilgan taqdirda, soliqni to'lash yer uchastkasi kamaytirilgan oydan e'tiboran tugatiladi (kamaytiriladi).

Soliq bo'yicha imtiyozlar belgilangan taqdirda, bu soliq imtiyozga bo'lgan huquq yuzaga kelgan oydan e'tiboran to'lanmaydi. Soliq bo'yicha imtiyozlarga bo'lgan huquq tugatilgan taqdirda, bu soliq mazkur huquq tugatilgan oydan keyingi oydan e'tiboran to'lana boshlaydi.

Soliq davri uchun soliqni to'lash jismoniy shaxslar tomonidan 15 aprel va 15 oktyabrga qadar teng ulushlarda amalga oshiriladi.

7.3.Yuridik shaxslardan olinadigan yer solig'i to'lovchilari va soliq solish ob'ekti. Yer uchastkalaridan foydalanganlik uchun byudjetga to'lovlar yer solig'i yoki yer uchun ijara to'lovi tarzda amalga oshiriladi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi, Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, mahalliy davlat hokimiyati organlari tomonidan ijaraga berilgan yer uchastkalari uchun to'lanadigan ijara to'lovi yer solig'iga tenglashtiriladi. Yer uchastkalarini ijaraga olgan yuridik shaxslarga yuridik shaxslardan olinadigan yer solig'ini to'lovchilar uchun belgilangan soliq stavkalari, soliq imtiyozlari, soliqni hisoblab chiqarish, soliq hisobotini taqdim etish va soliqni to'lash tartibi tatbiq etiladi.

Yuridik shaxslar mulk huquqi, egalik qilish, foydalanish yoki ijara huquqlari asosida foydalaniladigan yer uchastkalari uchun yer solig'i to'laydi.

Soliq to'lovchilar-mulk huquqi, egalik qilish, foydalanish yoki ijara huquqlari asosida yer uchastkalariga ega bo'lgan yuridik shaxslar, shu jumladan O'zbekiston Respublikasining norezidentlari yuridik shaxslardan olinadigan yer solig'ini to'lovchilar deb e'tirof etiladi.

Ko'chmas mulk ijaraga berilgan taqdirda, ijaraga beruvchi soliq to'lovchi deb e'tirof etiladi. Bunda moliyaviy ijara (lizing) shartnomasiga muvofiq moliyaviy ijaraga (lizing) berilgan (olingan) ko'chmas mulk ob'ektlari bo'yicha ijaraga oluvchi (lizing oluvchi) soliq to'lovchi deb e'tirof etiladi.

Yer uchastkasidan bir nechta yuridik shaxs birgalikda foydalangan taqdirda, har bir yuridik shaxs yer uchastkasining foydalanilayotgan maydonidagi o'z ulushi uchun soliq to'lovchi deb e'tirof etiladi.

Soliq solish ob'ekti-mulk huquqi, egalik qilish, foydalanish yoki ijara huquqlari asosida yuridik shaxslarda bo'lgan yer uchastkalari yuridik shaxslardan olinadigan yer solig'ining soliq solish ob'ektidir.

Quyidagi yer uchastkalari soliq solish ob'ekti sifatida hisoblanmaydi:

1) notijorat tashkilotlari tomonidan notijorat faoliyati doirasida foydalaniladigan yerlar;

2) aholi punktlarining, bog'dorchilik, uzumchilik yoki polizchilik shirkatlarining umumiy foydalanishdagi yerlari (maydonlar, ko'chalar, tor ko'chalar, yo'llar, shaxobcha yo'llar, sug'orish tarmoqlari, kollektorlar, sohil bo'yi yerlari va boshqa shu kabi umumiy foydalanishdagi yerlar);

3) umumiy foydalanishdagi avtomobil yo'llari egallagan yerlar;

4) aholining madaniy-maishiy ehtiyojlarini qondirish va dam olishi uchun foydalaniladigan yerlar (daraxtzorlar, istirohat bog'lari, sayilgohlar, xiyobonlar, dam olish uylari, bolalar sog'lomlashtirish oromgohlari, aholining ommaviy dam olishi va turizmini tashkil etish uchun belgilangan joylar, shuningdek ariq tarmoqlari egallagan yerlar);

5) davlat qo'riqxonalari, kompleks (landshaft) buyurtma qo'riqxonalari, tabiat bog'lari, davlat tabiat yodgorliklari, buyurtma qo'riqxonalar (bundan ovchilik xo'jaliklarida tashkil etiladigan buyurtma qo'riqxonalar mustasno), tabiiy pitomniklar, davlat biosfera rezervatlari va milliy bog'larning yerlari;

6) sog'lomlashtirish ahamiyatiga molik yerlar – tegishli muassasalar va tashkilotlarga doimiy foydalanishga berilgan, profilaktika hamda davolash ishlarini tashkil etish uchun qulay tabiiy shifobaxsh omillarga ega bo'lgan yer uchastkalari;

7) rekreatsiya ahamiyatiga molik yerlar – aholining ommaviy dam olishi va turizmini tashkil etish uchun tegishli muassasalar hamda tashkilotlarga berilgan yer uchastkalari;

8) tarixiy-madaniy ahamiyatga molik yerlar – tegishli muassasalar va tashkilotlarga doimiy foydalanishga berilgan moddiy madaniy meros ob'ektlari, xotira bog'lari egallagan yer uchastkalari;

9) gidrometeorologiya va gidrogeologiya stantsiyalari hamda postlari egallagan yerlar;

10) yuridik shaxs balansida bo'lgan va fuqaro muhofazasi hamda safarbarlik ahamiyatiga molik alohida joylashgan ob'ektlar egallagan yerlar;

11) kommunal-maishiy ahamiyatga molik yerlar (dafn etish joylari, maishiy chiqindilarni yig'ish, qaytadan ortish va saralash joylari, shuningdek chiqindilarni zararsizlantirish hamda utilizatsiya qilish joylari);

12) ko'p kvartirali uylar egallagan yerlar, bundan yashash uchun mo'ljallanmagan ko'chmas mulk ob'ektlari egallagan yer uchastkalari mustasno;

13) suv fondi;

14) zaxiralar.

Agar aholi punktlarining, bog'dorchilik, uzumchilik yoki polizchilik shirkatlarining umumiy foydalanishdagi yer uchastkalaridan xo'jalik faoliyatini yuritish uchun foydalanilsa, ular belgilangan tartibda soliq solish ob'ekti hisoblanadi.

7.4.Yuridik shaxslardan olinadigan yer solig'ining soliq bazasi va stavkasi hamda soliqni hisoblash tartibi. Quyidagilar yuridik shaxslardan olinadigan yer solig'ining soliq bazasidir:

qishloq xo'jaligiga mo'ljallanmagan yerlar bo'yicha – soliq kodeksning 428-moddasi ikkinchi qismiga muvofiq soliq solinmaydigan yer uchastkalari maydonlari chegirib tashlangan holda, qishloq xo'jaligiga mo'ljallanmagan yer uchastkasining umumiy maydoni;

qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlar bo'yicha – soliq kodeksning 428-moddasi ikkinchi qismiga muvofiq soliq solinmaydigan yer uchastkalari chegirib tashlangan holda, yer uchastkalarining qonun hujjatlariga muvofiq aniqlangan normativ qiymati, meva-sabzavotchilik qishloq xo'jaligi korxonalarini uchun meva-sabzavotchilik mahsulotlari egallagan yerlar uchun esa – yer uchastkasining umumiy maydoni.

Yer uchastkalariga bo'lgan mulk huquqi, egalik qilish, foydalanish yoki ijara huquqi yil mobaynida soliq to'lovchiga o'tgan bo'lsa, soliq bazasi yer uchastkalariga tegishli huquq vujudga kelganidan keyingi oydan e'tiboran hisoblab chiqariladi. Yer uchastkasining maydoni kamaytirilgan taqdirda, soliq bazasi yer uchastkasi maydoni kamaytirilgan oydan e'tiboran kamaytiriladi.

Yuridik shaxslarda soliq imtiyoziga bo'lgan huquq vujudga kelgan taqdirda, soliq bazasi ushbu huquq vujudga kelgan oydan e'tiboran kamaytiriladi. Soliq imtiyoziga bo'lgan huquq bekor qilingan taqdirda, soliq bazasi ushbu huquq tugatilganidan keyingi oydan e'tiboran hisoblab chiqariladi (ko'paytiriladi).

Soliq to'lovchi soliq to'lash nazarda tutilmagan faoliyat turlarini amalga oshirganda, soliq bazasi soliq solinadigan va soliq solinmaydigan yer uchastkasi bo'yicha alohida-alohida hisob yuritish asosida aniqlanadi. Alohida-alohida hisob yuritish imkoniyati bo'lmaganda, soliq bazasi soliqni to'lash nazarda tutilgan faoliyatdan olinadigan sof tushumning umumiy sof tushum hajmidagi ulushidan kelib chiqqan holda aniqlanadi.

Soliq imtiyozlari. Qayta tiklanadigan manbalardan energiya ishlab chiqaruvchilar qayta tiklanadigan energiya manbalari (nominal quvvati 0,1 MVt va ko'proq) uskunalari egallagan yer uchastkalari bo'yicha ular ishga tushirilgan paytdan e'tiboran o'n yil muddatga soliqdan ozod etiladi.

Yuridik shaxslarning soliq solinmaydigan yer uchastkalari jumlasiga quyidagi yerlar kiradi:

madaniyat, ta'lim, sog'liqni saqlash va aholini ijtimoiy muhofaza qilish ob'ektlari egallagan yerlar;

sport va jismoniy tarbiya-sog'lomlashtirish majmualari, onalar va bolalarning dam olish hamda sog'lomlashtirish joylari, dam olish uylari hamda o'quv-mashq bazalari egallagan yerlar;

shahar elektr transporti yo'llari va metropoliten liniyalari, shu jumladan jamoat transporti bekatlari va metropoliten stantsiyalari hamda ularning inshootlari egallagan yerlar;

aholi punktlarining suv ta'minoti va kanalizatsiya inshootlari (magistral suv quvurlari, vodoprovod tarmoqlari, kanalizatsiya kollektorlari va ularning inshootlari, nasos stantsiyalari, suv olish va tozalash inshootlari, vodoprovod va kanalizatsiya tarmoqlaridagi kuzatish quduqlari va dyukerlari, suv bosimi hosil qiladigan minoralar hamda shunga o'xshash inshootlar egallagan yerlar);

magistral issiqlik trassalari, shu jumladan nasos (ko'paytiruvchi, kamaytiruvchi, aralashiruvchi, drenaj) stantsiyalari, issiq suv ta'minotining issiqlikni hisobga olish va nazorat qilish asboblari, isitkichlari, tsirkulyatsiya nasoslari hamda shunga o'xshash inshootlar egallagan yerlar;

ihota o'rmon daraxtzorlari egallagan yerlar. Ihota o'rmon daraxtzorlari jumlasiga quyidagilar kiradi: o'rmonlarning daryolar, ko'llar, suv omborlari va boshqa suv ob'ektlari sohillari bo'ylab o'tgan taqiqlangan mintaqalari; o'rmonlarning ovlanadigan qimmatli baliqlar uvildiriq sohadigan joylarni muhofaza qiluvchi taqiqlangan mintaqalari; eroziyadan saqlaydigan o'rmonlar; o'rmonlarning temir yo'llar va avtomobil yo'llari yoqalab o'tgan ihota mintaqalari; cho'l va chala cho'l zonalaridagi o'rmonlar; shahar o'rmonlari va o'rmon-bog'lari; shaharlar, boshqa aholi punktlari va sanoat markazlarining ko'kalamzorlashtirilgan zonalarida atrofida o'rmonlar; suv ta'minoti manbalarini sanitariya jihatidan muhofaza qilish zonalaridagi o'rmonlar; kurort tabiiy hududlarni sanitariya jihatidan muhofaza qilish tegrasidagi o'rmonlar; alohida qimmatga ega bo'lgan o'rmonlar; ilmiy yoki tarixiy ahamiyatga ega bo'lgan o'rmonlar;

tomchilatib sug'orish qo'llaniladigan yerlar – tomchilatib sug'orish tizimi joriy etilgan oyning boshidan e'tiboran besh yil muddatga;

qishloq xo'jaligi maqsadlari uchun yangi o'zlashtirilayotgan yerlar – vakolatli organ tomonidan tasdiqlangan loyihaga muvofiq, ularni o'zlashtirish ishlari bajariladigan davrda va ular o'zlashtirilgan vaqtdan e'tiboran besh yil mobaynida;

melioratsiya ishlari amalga oshirilayotgan mavjud sug'oriladigan yerlar – vakolatli organ tomonidan tasdiqlangan loyihaga muvofiq, ishlar boshlanganidan e'tiboran besh yil muddatga;

yangi barpo etilayotgan bog'lar, tokzorlar va tutzorlar egallagan yerlar, daraxtlarning qator oralaridan qishloq xo'jaligi ekinlarini ekish uchun foydalanilishidan qat'iy nazar, uch yil muddatga. Kuzda o'tqazilgan yangi ko'chatlar uchun beriladigan soliq imtiyozini muddatini hisoblab chiqarish keyingi

yilning 1 yanvaridan e'tiboran boshlanadi, bahorda o'tqazilgan ko'chatlar uchun esa joriy soliq davrining 1 yanvaridan e'tiboran boshlanadi;

ilmiy tashkilotlarning, qishloq xo'jaligi va o'rmon xo'jaligi sohasidagi ilmiy-tadqiqot tashkilotlari hamda o'quv yurtlariga qarashli tajriba, eksperimental va o'quv-tajriba xo'jaliklarining bevosita ilmiy hamda o'quv maqsadlari uchun foydalaniladigan qishloq xo'jaligi ahamiyatiga molik bo'lgan yerlar va o'rmon fondining yerlari. Ushbu bandga muvofiq ilmiy tajribalar, eksperimental ishlar, yangi navlarning seleksiyasi o'tkazilishi uchun hamda mavzulari tasdiqlangan boshqa ilmiy va o'quv maqsadlari uchun foydalaniladigan ekinlar hamda daraxtzorlar egallagan yer uchastkalari soliq to'lashdan ozod qilinadi.

Ushbu belgilangan soliq imtiyozlari belgilangan maqsadda bevosita foydalanilmayotgan yer uchastkalariga nisbatan tatbiq etilmaydi.

Soliq stavkalari. Qishloq xo'jaligi uchun mo'ljallanmagan yerlar bo'yicha soliq stavkalari 1 gektar uchun mutlaq miqdorda belgilanadi. Soliq stavkalarining aniq miqdori O'zbekiston Respublikasining Davlat byudjeti to'g'risidagi Qonuni bilan belgilanadi.

Qishloq joylarida joylashgan yer uchastkalaridan foydalanganlik uchun yuridik shaxslardan undiriladigan yer solig'i stavkalari

№	Respublika, viloyat	1 ga uchun yer solig'i stavkalari, so'mda:				
		yuridik shaxslarga ajratilgan yerlar uchun, zonalar bo'yicha			konlar va karerlar band qilgan yerlar uchun, zonalar bo'yicha	
		sug'oriladigan		Lalmikor yaylov	Sug'oriladigan	Lalmikor yaylov
		aholi punktlari da	aholi punktlari dan tashqarida			
1.	Qoraqalpog'iston Respublikasi:					
	shimoliy hudud	8 176 434	7 591 397	370 655	2 144 278	72 759
	markaziy hudud	9 082 271	8 440 061	458 695	2 385 234	114 553
	janubiy hudud	10 091 373	9 380 246	504 663	2 637 127	137 599
2.	Andijon viloyati	10 320 788	9 598 416	516 207	2 947 294	149 254
3.	Buxoro viloyati	9 976 618	9 369 072	504 642	2 637 418	137 649
4.	Jizzax viloyati	9 288 551	8 783 966	470 306	1 926 539	91 748

5.	Qashqadaryo viloyati	9 288 551	8 783 966	470 306	1 857 649	91 748
6.	Navoiy viloyati	9 632 677	9 116 490	481 548	2 293 504	114 566
7.	Namangan viloyati	9 472 022	9 059 204	458 695	2 798 141	137 649
8.	Samarqand viloyati	10 894 006	9 999 657	550 456	3 486 134	171 906
9.	Surxondaryo viloyati	11 926 180	10 779 485	596 372	4 518 106	229 388
10.	Sirdaryo viloyati	9 288 551	8 852 932	470 306	1 949 369	103 326
11.	Toshkent viloyati	10 894 006	9 976 618	550 456	3 451 876	171 906
12.	Farg'ona viloyati	9 976 618	9 334 447	504 642	2 591 547	125 979
13.	Xorazm viloyati	10 091 373	9 380 309	504 642	2 648 887	137 649

Qishloq joylarida joylashgan yer uchastkalaridan foydalanganlik uchun aholidan undiriladigan yer solig'i stavkalari

№	Respublika, viloyat	0,01 ga yer uchun yer solig'i stavkasi, so'mda:			
		dehqon xo'jaligini yuritish uchun ajratilgan yerlar			jamoabog'dorchiligi va polizchiligi bilan shug'ullanish uchun ajratilgan yerlar
		sug'oriladigan		lalmi yerlar	
		aholi punktlarida	aholi punktlaridan tashqarida		
1.	Qoraqalpog'iston Respublikasi				
	shimoliy hudud	4 792,1	2 402,4	479,3	2 534,3
	markaziy hudud	7 674,1	3 839,2	777,2	-
	janubiy hudud	8 525,2	4 261,6	855,6	3 135,2
2.	Andijon viloyati	9 009,9	4 501,4	893,6	3 492,1
3.	Buxoro viloyati	8 513,5	4 254,4	789,5	3 119,7
4.	Jizzax viloyati	7 979,2	3 990,8	573,4	2 242,0
5.	Qashqadaryo viloyati	7 979,2	3 990,8	565,9	2 196,5
6.	Navoiy viloyati	8 282,3	4 139,3	683,8	2 717,2
7.	Namangan viloyati	8 625,9	4 314,1	855,6	3 309,8
8.	Samarqand viloyati	9 098,3	4 550,0	1 054,6	4 114,9
9.	Surxondaryo viloyati	9 809,5	4 906,6	1 378,5	5 358,0
10.	Sirdaryo viloyati	8 045,2	4 023,6	595,2	2 300,7
11.	Toshkent viloyati	9 076,5	4 538,9	1 047,4	4 088,3
12.	Farg'ona viloyati	8 487,7	4 244,3	782,0	3 064,3
13.	Xorazm viloyati	8 525,2	4 261,6	806,6	3 135,2

1. 2 va 3-jadvallarda keltirilgan stavkalarga yer uchastkasining joylashgan joyidan kelib chiqib koeffitsientlar qo'llanadi: Toshkent shahridan 20 km radius masofada — 1,30, Qoraqalpog'iston Respublikasi poytaxti va viloyat markazlaridan 15 km radius masofada — 1,20, tumanlar markazidan 10 km radius masofada — 1,15 va boshqa shaharlardan 5 km radius masofada — 1,10.

Yer uchastkalarigacha bo'lgan masofa shahar va tuman markazlarining ma'muriy chegarasidan boshlab avtomobil yo'llari bo'ylab aniqlanadi. Yer uchastkasi ikki shaharga yaqin joylashgan hollarda, shaharning yuqoriroq funktsional maqsadiga mos keluvchi koeffitsient qabul qilinadi.

2. Dehqon xo'jaliklaridan undiriladigan yer solig'i hisoblanganda 3-jadvalda keltirilgan stavkalarga erning hosildorligi bilan bog'liq ravishda koeffitsientlar qo'llaniladi: tuproq boniteti 40 ballgacha bo'lganda — 0,75, 41 dan 70 ballgacha — 1,0 va 70 balldan yuqori bo'lganda — 1,25.

1 va 2-bandlarda ko'rsatilgan koeffitsientlar tegishli soliq organlari tomonidan taqdim etiladigan yer uchastkalaridan foydalanish huquqini ro'yxatga oluvchi davlat organlarining ma'lumotlariga asosan qo'llaniladi.

3. Shaharlar va posyolkalarning ma'muriy chegaralarida joylashgan konlar va karyerlar bilan band yerlar uchun soliq 1-jadvalda keltirilgan mos hududlar uchun stavkalarga 0,1 koeffitsient qo'llagan holda to'lanadi.

4. Jismoniy shaxslarga tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanish uchun taqdim etilgan yer uchastkalari uchun soliq yuridik shaxslar uchun tasdiqlangan stavkalar bo'yicha to'lanadi.

5. Jamoa va yakka garajlar bilan band yer uchastkalari uchun jismoniy shaxslardan yer solig'i yakka uy-joylar qurilishi uchun ajratilgan yer uchun tasdiqlangan stavkalar bo'yicha undiriladi.

6. Jismoniy shaxslardan olinadigan yer solig'ini hisoblashda 1-jadvalda ko'rsatilgan bazaviy stavkalar belgilangan normalar doirasidagi yerlarga, belgilangan normalardan ortiq bo'lgan yer uchastkalari uchun esa bazaviy stavkalarga — 1,5 oshirish koeffitsienti qo'llaniladi.

Jismoniy shaxslardan olinadigan yer solig'ini hisoblash uchun yer uchastkalarining quyidagi normativlar qo'llaniladi:

Toshkent shahri, Nukus shahri, va viloyatga bo'ysunadigan shaharlar — 0,06 gektar;
boshqa aholi punktlari (dehqon xo'jaliklari bundan mustasno) — 0,1 gektar.

7. Ko'p qavatli turar-joy binolaridagi turar-joy bo'lmagan xonalar uchun yuridik va jismoniy shaxslardan olinadigan yer solig'i turar-joy bo'lmagan binolarning maydoni qavatlar soniga qarab hisoblanadi.

8. Qurilishi tugallanmagan ob'ektlar joylashgan yer uchastkalari uchun, agar qonunda boshqacha tartib nazarda tutilmagan bo'lsa yuridik shaxslardan olinadigan yer solig'i ikki barobari miqdorida to'lanadi.

Meva-sabzavotchilik mahsulotlari (sabzavotlar, poliz ekinlari, mevalar, tokzorlar) bilan band qilingan yerlar uchun meva-sabzavotchilik qishloq xo'jaligi korxonalaridan undiriladigan yer solig'ining bazaviy stavkalari

№	Respublika, viloyat	1-toifali 1 ga yer uchun soliqning bazaviy stavkalari, so'mda	
		sug'oriladigan yerlarda	sug'orilmaydigan yerlarda
1.	Qoraqalpog'iston Respublikasi	40 251,8	8 625,0
2.	Andijon viloyati	61 089,8	8 953,4
3.	Buxoro viloyati	52 953,4	8 688,5
4.	Jizzax viloyati	44 612,6	8 688,5

5.	Qashqadaryo viloyati	45 600,7	9 124,6
6.	Navoiy viloyati	42 918,0	8 688,5
7.	Namangan viloyati	62 947,3	9 124,6
8.	Samarqand viloyati	64 360,4	9 745,6
9.	Surxondaryo viloyati	68 652,2	8 625,0
10.	Sirdaryo viloyati	38 355,7	9 292,9
11.	Toshkent viloyati	64 484,6	11 371,2
12.	Farg'ona viloyati	56 767,7	8 953,4
13.	Xorazm viloyati	48 915,5	8 625,0

Meva-sabzavotchilik mahsulotlari (sabzavotlar, poliz ekinlari, mevalar, tokzorlar) bilan band qilingan yerlar uchun meva-sabzavotchilik qishloq xo'jaligi korxonalaridan undiriladigan yer solig'ining bazaviy stavkalariga tuzatish koeffitsientlari

Yerning toifalari	Ball-bonitet	Koeffitsientlar
I	0 — 10	(bazaviy stavka)
II	11 — 20	1,50
III	21 — 30	2,25
IV	31 — 40	3,29
V	41 — 50	4,67
VI	51 — 60	6,78
VII	61 — 70	9,00
VIII	71 — 80	11,68
IX	81 — 90	14,36
X	91 — 100	17,50
	Baholanmagan yerlar	4,67

Izoh:

Sug'oriladigan qishloq xo'jaligi yerlari uchun undiriladigan yer solig'i stavkasi sug'oriladigan va sug'orilmaydigan qishloq xo'jaligi yerlari uchun yer solig'ining bazaviy stavkasi va yer uchastkasining sifat xarakteristikasi (ball-boniteti)ni hisobga oladigan tuzatish koeffitsientlaridan kelib chiqib aniqlanadi.

Qishloq xo'jaligi uchun mo'ljallangan yerlar bo'yicha soliq stavkalari qishloq xo'jaligi ekinzorlarining normativ qiymatiga nisbatan 0,95 foiz miqdorda, meva-sabzavotchilik qishloq xo'jaligi korxonalarini uchun meva-sabzavotchilik mahsulotlari egallagan yerlar uchun esa – 1 gektar uchun mutlaq miqdorda belgilanadi.

Quyidagilar egallagan yer uchastkalari uchun soliq stavkasiga 0,1 koeffitsient qo'llaniladi:

yagona ishtirokchilari nogironlarning jamoat birlashmalari bo'lgan va xodimlar umumiy sonining kamida 50 foizini nogironlar tashkil etadigan hamda nogironlarning mehnatiga haq to'lash fondi mehnatga haq to'lash umumiy fondining kamida 50 foizini tashkil etadigan yuridik shaxslar egallagan yerlar;

elektr uzatish liniyalari, ularning podstantsiyalari va inshootlari egallagan yerlar;

umumdavlat aloqa liniyalari (havo va kabelli aloqa liniyalari, tirgakli liniyalar va radiofikatsiyalar, yer osti kabelli liniyalari, ularni bildiruvchi signalli va harakatsiz belgilar, radiorele aloqa liniyalari, kabelli telefon kanalizatsiyalari, yer ustidagi va yer ostidagi xizmat ko'rsatilmaydigan kuchaytirgich punktlari, taqsimlagich shkaflar, erga ulash konturi qutilari hamda boshqa aloqa inshootlari) egallagan yerlar;

umumiy foydalanishdagi temir yo'llar, shu jumladan tuproq ko'tarmasi, sun'iy inshootlar, liniya-yo'l binolari, temir yo'l aloqasi hamda elektr ta'minoti qurilmalari, inshootlar va yo'l qurilmalaridan iborat temir yo'l stantsiyalari hamda saralash joylari, shuningdek belgilangan tartibda temir yo'l transporti korxonalari, muassasalari va tashkilotlariga doimiy yoki vaqtinchalik foydalanishga berilgan ihota daraxtzorlari egallagan yerlar;

magistral neft va gaz quvurlari, shu jumladan kompressor, nasos stantsiyalari, yong'inga qarshi va avariya qarshi stantsiyalar, quvurlarni katodli himoyalash stantsiyalari ularni tarmoqqa ulash uzellari bilan, quvurlarni tozalash qurilmalari hamda shunga o'xshash inshootlar band etgan yerlar;

samolyotlarning uchish-qo'nish maydonlari, erda boshqarish yo'lkalari va to'xtash joylari, fuqaro aviatsiyasi aeroportlarining radionavigatsiya va elektr yoritish uskunalari egallagan yerlar;

O'zbekiston Respublikasining rivojlantirish Davlat dasturlariga kiritilgan ob'ektlar qurilishi uchun ajratilgan yerlar – qurilishning normativ muddati davrida;

konservatsiyaga qo'yilishi to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlari qabul qilingan ob'ektlar egallagan yerlar – ularning konservatsiyasi davrida.

Ushbu bandning uchinchi qismi yuridik shaxslarga belgilangan tartibda ajratilgan yer uchastkalariga tatbiq etiladi.

Yer uchastkasi mulkdori, yer egasi, yerdan foydalanuvchi yoki ijarachining aybi bilan qishloq xo'jaligi yerlarining sifati yomonlashgan (bonitet bali pasaygan) taqdirda, soliq yuridik shaxslar tomonidan erning sifati yomonlashguniga qadar mavjud bo'lgan bonitet balidan kelib chiqqan holda to'lanadi.

Qishloq xo'jaligi yerlarining sifati yaxshilangan taqdirda (bonitet bali oshganda), soliq yuridik shaxslar tomonidan tuproq bonitirovkasi o'tkazilgan yildan keyingi yilning boshidan yangi bonitet balidan kelib chiqqan holda, qishloq xo'jaligi yerlarining normativ qiymati bo'yicha, agrotexnik tadbirlar tugagan davrlarda qayta hisob-kitob qilinmasdan to'lanadi.

Shaharlar va shaharchalarning ma'muriy chegaralarida joylashgan qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlar uchun soliq qishloq xo'jaligi yerlari uchun belgilangan soliq stavkalarining ikki baravari miqdorida to'lanadi.

Qurilishi tugallanmagan ob'ektlar egallagan yer uchastkalari uchun, agar qonun hujjatlarida boshqacha tartib nazarda tutilmagan bo'lsa, soliq ikki baravar soliq stavkalari bo'yicha to'lanadi.

Bo'sh turgan binolar, foydalanilmayotgan ishlab chiqarish maydonlari, yashash uchun mo'ljallanmagan inshootlar, shuningdek qurilishi tugallanmagan ob'ektlarga nisbatan qonun hujjatlarida oshirilgan soliq stavkalarini belgilash yo'li bilan ta'sir choralari qo'llanilishi mumkin hamda soliq kodeksning 428-moddasida ko'rsatilgan soliq imtiyozlari ularga nisbatan tatbiq etilmaydi.

Tugallanmagan qurilish ob'ektlari jumlasiga ushbu qurilish ob'ektiga doir loyiha-smeta hujjatlarida belgilangan normativ muddatda qurilishi tugallanmagan ob'ektlar, agar qurilishning normativ muddati belgilanmagan bo'lsa, ushbu ob'ektlarning qurilishiga vakolatli bo'lgan organning ruxsatnomasi olingan oydan e'tiboran yigirma to'rt oy ichida qurilishi tugallanmagan ob'ektlar kiradi.

Yer maydonlaridan hujjatlarsiz yoxud yer uchastkasiga bo'lgan huquqni tasdiqlovchi hujjatlarda ko'rsatilganidan kattaroq hajmda foydalanilganda soliq stavkasi belgilangan soliq stavkalarining to'rt baravari miqdorida belgilanadi.

Soliqni hisoblab chiqarish va soliq hisobotini taqdim etish tartibi. Soliq har bir soliq davrining 1 yanvariga bo'lgan holatga ko'ra hisoblab chiqariladi va soliq hisoboti yer uchastkasi joylashgan erdagi soliq organiga quyidagi muddatlarga taqdim etiladi:

qishloq xo'jaligiga mo'ljallanmagan yerlar bo'yicha – joriy soliq davrining 10 yanvariga qadar;

qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlar bo'yicha – joriy soliq davrining 1 mayiga qadar.

Soliq to'lovchilar soliqni soliq kodeksning 427-moddasiga muvofiq aniqlangan soliq bazasidan va tegishli soliq stavkasidan kelib chiqqan holda mustaqil ravishda hisoblab chiqaradi.

Soliq bazasi (hisoblab chiqarilgan soliq summasi) soliq davri mobaynida o'zgarish bo'lganda yuridik shaxslar bir oylik muddat ichida soliq organiga aniqlashtirilgan soliq hisobotini taqdim etishi shart.

Soliq davri mobaynida qishloq xo'jaligi ekinzorlarining umumiy maydonida va tarkibida o'zgarishlar yuz bergan yuridik shaxslar qishloq xo'jaligi uchun mo'ljallangan yerlari bo'yicha aniqlashtirilgan soliq hisobotini joriy yilning 1 dekabriga qadar taqdim etadi.

Soliq kodeks 426-moddasining ikkinchi qismida ko'rsatilgan ob'ektlar joylashgan yer uchastkalariga ega bo'lgan yuridik shaxslar joriy soliq davrining 10 yanvariga qadar mazkur ob'ektlarning joylashgan eri bo'yicha soliq organlariga soliq solish ob'ekti hisoblanmaydigan, yuridik shaxsda mavjud bo'lgan yer uchastkalari to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi tomonidan tasdiqlangan shakldagi ma'lumotnomani taqdim etadi.

Soliqni to'lash tartibi. Qishloq xo'jaligi uchun mo'ljallanmagan yerlar uchun soliqni to'lash quyidagicha amalga oshiriladi:

aylanmadan soliq to'lovchilar uchun – yillik soliq summasining to'rtidan bir qismi miqdorida, har chorak birinchi oyining 10-kunigacha;

aylanmadan soliq to'lovchi bo'lmagan soliq to'lovchilar uchun – yillik soliq summasining o'n ikkidan bir qismi miqdorida, har oyning 10-kunigacha.

Soliq davri davomida soliq to'lashning belgilangan muddatidan keyin majburiyatlar yuzaga kelganda, ushbu summani to'lash majburiyatlar yuzaga kelgan sanadan e'tiboran o'ttiz kundan kechiktirmay amalga oshiriladi.

Qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlar uchun soliqni to'lash quyidagicha amalga oshiriladi:

-hisobot yilining 1 sentyabriga qadar – yillik soliq summasining 30 foizi;

-hisobot yilining 1 dekabriga qadar – soliqning qolgan summasi.

Mavzuga oid nazorat savollari:

- 1.Yer solig'ining soliq solish ob'ekti nima?
- 2.Yer solig'ini joriy etishdan ko'zlangan maqsad nima?
- 3.Jismoniy shaxslardan undiriladigan yer solig'ining soliq to'lovchilari kimlar hisoblanadi?
- 4.Jismoniy shaxslardan undiriladigan yer solig'i soliq solish bazasi qanday aniqlanadi?
5. Jismoniy shaxslardan olinadigan yer solig'idan kimlar ozod qilinadi?
- 6.Jismoniy shaxslarning yer solig'i stavkalari necha foiz?
- 7.Yuridik shaxslarning yer solig'ini soliq solish bazasini nima?
- 8.Yer solig'ini mohiyati va ahamiyati nimadan iborat?
- 9.Yer solig'ining soliq stavkasi kim tomonidan belgilanadi?
- 10.Qishloq xo'jaligi uchun mo'ljallanmagan yerlar uchun soliqni to'lash qanday amalga oshiriladi?

8-Mavzu. Aylanmadan olinadigan soliq va uning mohiyati.

Reja:

1. Aylanmadan olinadigan soliqni qo'llashning o'ziga xos xususiyatlari.
2. Aylanmadan olinadigan soliqning soliq solish ob'ekti va bazasi.
3. Soliq to'lovchilari va stavkasi hamda soliqni hisoblash tartibi.

8.1. Aylanmadan olinadigan soliqni qo'llashning o'ziga xos xususiyatlari. Soliq davrida tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilishdan olingan jami daromadi bir milliard so'mdan oshmagan O'zbekiston Respublikasi yuridik shaxslari qo'shilgan qiymat solig'i va foyda solig'ini to'lash o'rniga aylanmadan olinadigan soliq to'lashni nazarda tutadigan maxsus soliq rejimini tanlashga haqli.

Ushbu soliq to'lovchilar aylanmadan olinadigan soliq to'lashga navbatdagi soliq davridan boshlab o'tishga haqli. Aylanmadan olinadigan soliqni to'lashga o'tish uchun soliq to'lovchilar aylanmadan olinadigan soliqni to'lashga o'tishi to'g'risida soliq hisobida turgan joyidagi soliq organini O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi tomonidan belgilangan shaklda, biroq aylanmadan olinadigan soliqni to'lashga o'tilayotgan navbatdagi soliq davri boshlanishiga qadar o'n kundan kechiktirmay xabardor qiladi.

Soliq davrida tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilishdan olingan daromadi yuz million so'mdan oshgan, lekin bir milliard so'mgacha bo'lgan yakka tartibdagi tadbirkorlarning soliq davrida tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilishdan olingan daromadi yuz million so'mdan oshganda, soliqning oshib ketgan summasidan aylanmadan olinadigan soliqni to'lashga o'tadi.

Ushbu yakka tartibdagi tadbirkorlar aylanmadan olinadigan soliqni to'lash o'rniga qo'shilgan qiymat solig'ini va foyda solig'ini to'lashga o'tishga haqli. Soliq solish tartibini tanlash uchun yakka tartibdagi tadbirkorlar soliq hisobida turgan joyidagi soliq organiga tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilishdan olgan daromadlari yuz million so'mdan oshgan sanadan besh kundan kechiktirmay, O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi tomonidan belgilangan shaklda bildirishnoma yuboradi.

Bildirishnoma tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilishdan olgan daromadlari yuz million so'mdan oshgan sanadan besh kun muddatda taqdim etilmaganda yakka tartibdagi tadbirkor aylanmadan olinadigan soliq to'laydi.

Yangi tashkil etilgan yuridik shaxslar davlat ro'yxatidan o'tkazilgan kundan e'tiboran tadbirkorlik faoliyati sub'ektini davlat ro'yxatidan o'tkazish chog'ida tanlangan soliq solish tartibini ko'rsatish orqali aylanmadan olinadigan soliqni to'lash tartibini tanlash huquqiga ega.

Yuridik shaxslar aylanmadan olinadigan soliqni qo'llashni soliq kodeksning 237-moddasiga muvofiq qo'shilgan qiymat solig'ini to'lovchi sifatida ro'yxatdan o'tish uchun va bir vaqtning o'zida aylanmadan olinadigan soliqni to'lashni rad etishga doir ariza berilgan oydan keyingi oyning 1-sanasidan boshlab ixtiyoriy ravishda rad etishga haqli.

Qo'shilgan qiymat solig'i va foyda solig'ini to'lashga ixtiyoriy ravishda o'tgan soliq to'lovchilar, basharti joriy soliq davri yakunlari bo'yicha tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilishdan olgan jami daromadlari bir milliard so'mdan oshmagan bo'lsa, aylanmadan olinadigan soliqni to'lashga kamida o'n ikki oydan keyin qayta o'tishga haqli.

Soliq davri davomida tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilishdan olgan jami daromadi bir milliard so'mdan oshgan soliq to'lovchilar, shu jumladan yangi tashkil etilgan yuridik shaxslar va yangi ro'yxatdan o'tgan yakka tartibdagi tadbirkorlar bunday oshish ro'y bergan oydan keyingi oyning birinchi sanasidan boshlab qo'shilgan qiymat solig'i va foyda solig'ini to'lashga o'tadi.

Agar yangi tashkil etilgan yuridik shaxsda yoki yangi ro'yxatdan o'tgan yakka tartibdagi tadbirkorda tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilishdan olingan daromad summasi ro'yxatdan o'tilgan sanadan to kalendar yil tugaguniga qadar, 365 ga bo'lingan va ro'yxatdan o'tilgan sanadan to kalendar yil tugaguniga qadar bo'lgan kunlar soniga ko'paytirilganda bir milliard so'mga teng summadan ohsa, u holda bunday shaxslar ro'yxatdan o'tilgan yildan keyingi yildan e'tiboran qo'shilgan qiymat solig'i va foyda solig'ini to'lashga o'tadi.

Vositachilik, topshiriq shartnomasi va vositachilik xizmatlari ko'rsatishga oid boshqa shartnomalar bo'yicha vositachilik xizmatlari ko'rsatuvchi soliq to'lovchilar, shu jumladan telekommunikatsiyalar operatorlari va (yoki) provayderlariga vositachilik xizmatlarini ko'rsatuvchi yakka tartibdagi tadbirkorlar tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilishdan olingan daromadni realizatsiya qilish bo'yicha umumiy aylanma (bitim summalari)dan kelib chiqqan holda aniqlaydi.

Bo'sh turgan binolar, yashash uchun mo'ljallanmagan inshootlar va qurilishi tugallanmagan ob'ektlar, shuningdek foydalanilmayotgan ishlab chiqarish maydonlarining mulkdori bo'lgan yuridik shaxslar, ularni samarasiz foydalanayotganligi bo'yicha xulosa kiritilgan oydan keyingi oyning birinchi sanasidan boshlab qo'shilgan qiymat solig'i va foyda solig'ini to'lashga o'tadi.

Qurilishi tugallanmagan ob'ektlar va foydalanilmayotgan ishlab chiqarish maydonlarining mulkdorlari bo'lgan yuridik shaxslar, investitsion loyihaning amalga oshirilmaganligi to'g'risida xulosa berishga vakolati bo'lgan vakolatli organning xulosasi chiqarilgan oydan keyingi oyning birinchi sanasidan e'tiboran qo'shilgan qiymat solig'i va foyda solig'ini to'lashga o'tadi.

Moliyalashtirishning markazlashtirilgan manbalari hisobidan ob'ektlar qurilishini (bundan joriy va kapital ta'mirlash mustasno) bajaruvchi yuridik shaxslar bunday qurilishga doir shartnoma rasmiylashtirilgan oydan keyingi oyning birinchi sanasidan e'tiboran qo'shilgan qiymat solig'i va foyda solig'ini to'lashga o'tadi.

Soliqni to'lash soliq to'lovchini quyidagilardan ozod etmaydi:

soliq kodeks bilan uning zimmasiga yuklatilgan soliq agentining majburiyatlarini bajarishdan;

agar soliq kodeksda boshqacha qoida belgilanmagan bo'lsa, hisobvaraqq-faktura taqdim etish, xaridlarni hisobga olish kitobini va sotishlarni hisobga olish kitobini yuritish majburiyatidan.

O'zbekistonda 2005 yildan buyon amalda bo'lgan yagona soliq to'lovi o'rniga 2020 yildan boshlab aylanmadan olinadigan soliq joriy qilindi.

8.2.Aylanmadan olinadigan soliqning soliq solish ob'ekti va bazasi.

Aylanmadan olinadigan soliqning soliq solish ob'ekti- yuridik va jismoniy shaxslar tomonidan O'zbekiston Respublikasidagi va uning hududidan tashqaridagi manbalardan hisobot (soliq) davri mobaynida olingan daromadlari soliq solish ob'ektidir.

Soliq solish maqsadida tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilishdan olingan daromad deganda quyidagilar tushuniladi:

-qurilish, qurilish-montaj, ta'mirlash-qurilish, ishga tushirish-sozlash, loyiha-qidiruv va ilmiy-tadqiqot tashkilotlari uchun – o'z kuchlari bilan bajarilgan, tegishincha qurilish, qurilish-montaj, ta'mirlash-qurilish, ishga tushirish-sozlash, loyiha-qidiruv va ilmiy-tadqiqot ishlarini realizatsiya qilishdan olingan daromadlar. Bunda, agar yuqorida qayd etilgan xizmatlarni materiallar bilan ta'minlash majburiyati shartnomaga binoan buyurtmachining zimmasida bo'lsa, ushbu materiallarga bo'lgan mulk huquqi buyurtmachining o'zida saqlanib qolgan taqdirda, o'z kuchlari bilan bajarilgan xizmatlarni realizatsiya qilishdan olinadigan daromadlar bajarilgan hamda tasdiqlangan xizmatlarning buyurtmachi materiallarining qiymati kiritilmagan holdagi daromadi sifatida belgilanadi;

-mol-mulkni moliyaviy ijara (lizing)ga beruvchi yuridik shaxslar uchun – moliyaviy ijara (lizing) bo'yicha foizli daromad summasi;

-vositachilik va topshiriq shartnomalari hamda vositachilik xizmatlari ko'rsatishga oid boshqa shartnomalar bo'yicha vositachilik xizmatlari ko'rsatadigan yuridik shaxslar uchun – ko'rsatilgan xizmatlar uchun haq summasi;

-tovarlar (xizmatlar)ni tekin beruvchi yuridik shaxslar uchun -tovarlar (xizmatlar)ning tannarxi yoki ularni olish bahosi (tovarni olish bilan bog'liq xarajatlarni hisobga olgan holda). Mazkur norma ekologiya, sog'lomlashtirish hamda xayriya jamg'armalariga, madaniyat, sog'liqni saqlash, mehnat, aholini ijtimoiy muhofaza qilish, jismoniy tarbiya va sport, ta'lim muassasalariga bepul beriladigan tovarlar (xizmatlar)ga nisbatan tatbiq etilmaydi;

-notijorat tashkilotlarining soliq kodeks 318-moddasining birinchi qismida ko'rsatilmagan daromadlari.

Soliq solish ob'ekti bo'lib quyidagilar ham hisoblanadi:

1) tovarlar (xizmatlar)ni quyidagilarga:

a) ishtirokchilar tarkibidan ishtirokchi chiqqan (chiqib ketgan) taqdirda yoxud uning yuridik shaxsdagi ulushi kamaytirilganda yoki yuridik shaxs tomonidan ishtirokchidan uning ushbu yuridik shaxsda ishtirok etish ulushi (ulushning qismi) qaytarib sotib olinganda ushbu ishtirokchiga berish;

b) yuridik shaxs bo'lgan emitent tomonidan aktsiyadordan ushbu emitent chiqargan aktsiyalar qaytarib sotib olinganda aktsiyadorga berish;

v) yuridik shaxs tugatilganda aktsiyadorga yoki ishtirokchiga berish;

2) tovarlar (xizmatlar)ni jismoniy shaxs mehnatiga haq to'lash hisobidan yoki dividend to'lash hisobidan berish;

3) tovarlarni yoki boshqa mol-mulkni qayta ishlab berish uchun berish, agar tovarlar va (yoki) mulk qayta ishlash mahsuloti sifatida shartnomada belgilangan muddatda qaytarilmagan bo'lsa;

4) ko'p marta aylanadigan, sotuvchiga qaytarilishi shart bo'lgan idishlarni, agar idish mahsulotni shunday idishda etkazib berish shartnomasida belgilangan muddatda qaytarilmagan bo'lsa, berish.

Tovarlar (xizmatlar)ni olish huquqini taqdim etuvchi vaucherlarni realizatsiya qilish yoki bepul berish mazkur tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilish deb e'tirof etiladi.

Uzoq muddatli shartnomalar bo'yicha daromadlar Soliq kodeksning 303-moddasida nazarda tutilgan tartibda jami daromad tarkibiga kiritiladi.

Balansning valyuta hisobvaraqlarini qayta baholash chog'ida kursdagi ijobiy va salbiy farqlar o'rtasidagi saldo soliq solish ob'ekti deb e'tirof etiladi. Kursdagi salbiy farqning summasi kursdagi ijobiy farq summasidan ortiq bo'lgan taqdirda oshib ketgan summa aylanmadan olinadigan soliqni hisoblab chiqarishda soliq bazasini kamaytirmaydi.

Soliq to'lovchilar tomonidan jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i yoxud qo'shilgan qiymat solig'i va foyda solig'i to'lash davrida

aylanmadan olinadigan soliqni to'lashga o'tguniga qadar olingan daromadlar jami daromadga kiritilmaydi.

Aylanmadan olinadigan soliqning soliq solish bazasi- soliq solish ob'ektiga muvofiq hisoblab chiqarilgan jami daromad soliq bazasi deb e'tirof etiladi, bundan quyidagilar mustasno:

1) O'zbekiston Respublikasining davlat obligatsiyalari va boshqa davlat qimmatli qog'ozlari bo'yicha daromadlar, shuningdek O'zbekiston Respublikasi rezidentlari bo'lgan yuridik shaxslarning xalqaro obligatsiyalari bo'yicha daromadlar;

2) soliq agentida soliq solinishi lozim bo'lgan dividendlar;

3) qaytariladigan ko'p marta aylanadigan tara qiymati, agar uning qiymati ilgari tovarlar (xizmatlar)ni sotishdan olinadigan daromadga kiritilgan bo'lsa;

4) amortizatsiya qilinadigan aktivlarni tugatishda ularni qo'shimcha baholashda olingan, oldingi narxni tushirishlardagi summadan ortiqcha summa hisobidan olingan daromadlar;

5) hisobot yilida aniqlangan o'tgan yillardagi daromadlar. Mazkur daromatlarga ular shakllangan davrdagi qonun hujjatlariga muvofiq soliqlar bo'yicha qayta hisob-kitob o'tkazilganligi inobatga olingan holda soliq solinadi;

6) tovarlar (xizmatlar)ni eksport qilishdan olingan daromadlar, agar tovarlar (xizmatlar)ni eksport qilishdan olingan daromadlar umumiy daromadning 15 foizidan ko'prog'ini tashkil etsa.

Soliq solinadigan baza ushbu bandning birinchi qismida nazarda tutilgan chegirmalardan tashqari quyidagilar uchun kamaytiriladi:

1) brokerlik tashkilotlari uchun – bitim summasidan birjaga o'tkaziladigan vositachilik yig'imi summasi;

2) komissiya shartnomasi bo'yicha vositachilik xizmatlarini ko'rsatuvchi yuridik shaxslar uchun – tovarlarni import qilishda to'langan bojxona to'lovlari summasiga realizatsiya qilingan tovar ulushi;

3) turizm faoliyati sub'ektlari uchun – turistik xizmatlarni onlayn bronlashtirish va sotish uchun yaratilgan dasturiy mahsulotlarni hamda axborot tizimlarini joriy etishga yo'naltirilgan mablag'lar summasi.

Yakka tartibdagi tadbirkorlarning soliq bazasini aniqlashning o'ziga xos xususiyatlari.

Yakka tartibdagi tadbirkorlarning soliq bazasi bo'lib soliq solish ob'ektiga muvofiq hisoblab chiqilgan, uning tadbirkorlik faoliyati doirasida olingan jami daromadi hisoblanadi.

Jismoniy shaxs o'z tadbirkorlik faoliyati bilan bog'liq bitimlarni tuzishda o'zining yakka tartibdagi tadbirkor sifatida faoliyat ko'rsatayotganligini, agar bu bitimlarni tuzish holatining o'zidan yaqqol kelib chiqmasa, ko'rsatishi shart.

Soliq solishda yakka tartibdagi tadbirkorning jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i solinadigan, uning tadbirkorlikni amalga oshirish bilan bog'liq bo'lmagan shaxsiy (oilaviy) mol-mulkini sotishdan olingan daromadlari hisobga olinmaydi.

Daromadlarga tuzatish kiritish. Hisobot soliq davrida soliq bazasini ko'paytirish yoki kamaytirish daromadlarga tuzatish kiritish deb e'tirof etiladi.

Daromadlarga quyidagi hollarda tuzatish kiritiladi:

- 1) tovarlar to'liq yoki qisman qaytarilganda;
- 2) bitim shartlari o'zgarganda;
- 3) narxlar o'zgarganda, sotib oluvchi siylovlardan foydalanganda;
- 4) ko'rsatilgan xizmatlardan voz kechilganda.

Ushbu bandning birinchi qismida nazarda tutilgan daromadlarga tuzatish kiritish bir yillik muddat doirasida, kafolat muddati belgilangan tovarlar (xizmatlar) bo'yicha esa kafolat muddati doirasida amalga oshiriladi.

Daromadlarga tuzatish kiritishda tovarlar to'liq yoki qisman qaytarilganda hollar yuz berganligini tasdiqlovchi hujjatlar asosida amalga oshiriladi. Bunda tovar (xizmatlar)ni sotuvchi tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilishdan olingan daromadga tuzatish kiritishni soliq kodeksning 257-moddasida nazarda tutilgan tartibda amalga oshiradi.

Daromadlarga bitim shartlari o'zgargan hollarda tuzatish kiritish ko'rsatilgan hollar yuz bergan soliq davrida amalga oshiriladi.

Daromadlarga tuzatish kiritish soliq to'lovchi umumbelgilangan soliq solish tartibidan aylanmadan olinadigan soliqni to'lashga o'tgan hollarda ham amalga oshiriladi, bundan tuzatish kiritiladigan daromadlar bo'yicha imtiyozlarni qo'llash hollari mustasno.

8.3.Soliq to'lovchilari va stavkasi hamda soliqni hisoblash tartibi.

Aylanmadan olinadigan soliqni to'lovchilar deb quyidagilarga aytiladi:

1) soliq davrida tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilishdan olingan jami daromadi bir milliard so'mdan oshmagan O'zbekiston Respublikasi yuridik shaxslari;

2) soliq davrida tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilishdan olingan daromadi yuz million so'mdan oshgan, lekin bir milliard so'mgacha bo'lgan yakka tartibdagi tadbirkorlar.

Aylanmadan olinadigan soliq quyidagilarga nisbatan tatbiq etilmaydi:

1) O'zbekiston Respublikasining bojxona chegarasi orqali tovarlarni olib kirish (import)ni amalga oshiruvchi yuridik shaxslar va yakka tartibdagi tadbirkorlar;

2) aktsiz solig'i to'lanadigan tovarlar (xizmatlar)ni ishlab chiqaruvchi va foydali qazilmalarni kavlab olishni amalga oshiruvchi yuridik shaxslar;

3) yuridik shaxslar – qishloq xo'jaligi tovar ishlab chiqaruvchilari, bosharti ularda ellik gektar va undan ortiq sug'oriladigan qishloq xo'jaligi ekin maydoni mavjud bo'lsa;

4) benzin, dizel yoqilg'isi va gazni realizatsiya qilishni amalga oshiruvchi yuridik shaxslar;

5) lotoreyalarni tashkil etish bo'yicha faoliyatni amalga oshiruvchi yuridik shaxslar;

6) oddiy shirkat ishlarini yuritish o'z zimmasiga yuklatilgan ishonchli shaxs – oddiy shirkat shartnomasi doirasida amalga oshirilayotgan faoliyat bo'yicha;

7) bo'sh turgan binolar, yashash uchun mo'ljallanmagan inshootlar va qurilishi tugallanmagan ob'ektlar, shuningdek foydalanilmayotgan ishlab chiqarish maydonlarining mulkdori bo'lgan yuridik shaxslar, ulardan samarasiz foydalanilayotganligi bo'yicha qonunda belgilangan tartibda xulosa kiritilganda;

8) markazlashtirilgan moliyalashtirish manbalari hisobidan ob'ektlarni (joriy va kapital ta'mirlash bundan mustasno) qurishni bajaruvchi yuridik shaxslar.

Aylanmadan olinadigan soliq stavkalari 2020 yil uchun quyidagi miqdorlarda belgilangan:¹³

№	Soliq to'lovchilar	Soliq stavkalari, foizlarda
1.	Iqtisodiyotning barcha tarmoqlaridagi soliq to'lovchilar, bundan 2–14-bandlarda nazarda tutilganlar mustasno	4
2.	Bojxona rasmiylashtiruvi bo'yicha xizmatlar ko'rsatadigan yuridik shaxslar (bojxona brokerlari)	5
3.	Lombardlar	25
4.	Kontsert-tomosha ko'rsatish faoliyati bilan shug'ullanish uchun litsenziyaga ega bo'lgan yuridik va jismoniy shaxslarni (shu jumladan norezidentlarni) jalb etish yo'li bilan ommaviy tomosha tadbirlarini tashkil etishdan daromadlar oladigan yuridik shaxslar	5
5.	Brokerlik idoralari (6-bandda ko'rsatilganlar bundan mustasno), shuningdek vositachilik, topshiriq shartnomasi va vositachilik xizmatlari ko'rsatishga doir boshqa shartnomalar bo'yicha vositachilik xizmatlari ko'rsatadigan yuridik shaxslar, shu jumladan telekommunikatsiya operatorlari va (yoki) provayderlariga vositachilik xizmatlarini ko'rsatuvchi yakka tartibdagi tadbirkorlar	25
6.	Sug'urta agentlari, shuningdek sug'urta, qimmatli qog'ozlar bozori va tovar-xom ashyo birjalarida brokerlik faoliyatini amalga oshiradigan yuridik shaxslar	13
7.	Asosiy faoliyati mol-mulkni ijaraga berish hisoblangan yuridik shaxslar (lizing kompaniyalari bundan mustasno)	8
8.	Umumiy ovqatlanish korxonalarini joylashgan joyiga qarab:	

¹³ O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi (yangi tahriri) 30.12.2019 yil.

	aholisi soni yuz ming nafar va undan ko'p kishidan iborat shaharlarda	8
	boshqa aholi punktlarida	6
	borish qiyin bo'lgan va tog'li tumanlarda	4
	shundan	
	umumta'lim maktablari, maktab-internatlar, o'rta maxsus, kasb-hunar va oliy o'quv yurtlariga xizmat ko'rsatuvchi ixtisoslashgan umumiy ovqatlanish korxonalarini	Joylashgan joyiga qarab belgilangan soliq stavkasining 75%i
9.	Chakana savdo sohasidagi soliq to'lovchilar	
9.1.	joylashgan joyiga qarab:	
	aholisi soni yuz ming nafar va undan ko'p kishidan iborat shaharlarda	4
	boshqa aholi punktlarida	2
	borish qiyin bo'lgan va tog'li tumanlarda	1
9.2.	joylashgan joyidan qat'i nazar:	
	alkogolli mahsulotlar, tamaki mahsulotlari, benzin, dizel yoqilg'isi va suyultirilgan gazni realizatsiya qilishdan tovar aylanmasi bo'yicha	4
10.	Ulgurji, shuningdek ulgurji-chakana savdoni amalga oshiradigan savdo korxonalarini (11-bandda ko'rsatilganlaridan tashqari)	4
11.	Quyidagi joylarda joylashgan ulgurji va chakana dorixona tashkilotlari:	
	aholisi soni yuz ming nafar va undan ko'p kishidan iborat shaharlarda	3
	boshqa aholi punktlarida	2
	borish qiyin bo'lgan va tog'li tumanlarda	1
12.	Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini sotib oluvchi, saralovchi, saqlovchi va qadoqlovchi tayyorlov tashkilotlari	tovar aylanmasi-ning 4%i yoki yalpi daromadning 25%i
13.	Elektron tijorat sub'ektlarining Milliy reestriga kiritilgan soliq to'lovchilar	2
14.	Yagona ishtirokchisi nogironligi bo'lgan shaxslarning jamoat birlashmalari, «Nuroni» jamg'armasi va «O'zbekiston Chernobilchilari» assotsiatsiyasi bo'lgan va umumiy sonida nogironlar, urush va 1941–1945 yillar mehnat fronti veteranlari 50 foizdan kam bo'lmagan va nogironlar, urush va 1941–1945 yillar mehnat fronti veteranlarining mehnatiga haq to'lash fondi umumiy mehnatga haq to'lash fondining 50 foizidan kam bo'lmagan soliq to'lovchilar	0

Alohida-alohida hisob yuritish. Turli soliq solish ob'ektlari va (yoki) soliq stavkalari belgilangan bir necha faoliyat turi bilan shug'ullanadigan soliq to'lovchilar bunday faoliyat turlari bo'yicha alohida-alohida hisob yuritishi hamda soliq to'lovchilarning tegishli toifalari uchun belgilangan stavkalar bo'yicha soliqni to'lashi shart.

Alohida-alohida hisob yuritish qoidalari chakana savdo sohasidagi mustaqil yuridik shaxs bo'lmagan turli aholi punktlarida joylashgan bir qancha savdo nuqtalariga ega soliq to'lovchilarga nisbatan ham qo'llaniladi.

Soliq kodeksi 297-moddasi uchinchi qismining 4, 5, 6, 10, 11, 12, 13, 14, 17, 18, 21, 22, 23, 25 va 27-bandlarida ko'rsatilgan daromadlarga, shuningdek foizlar tarzidagi daromadlarga soliq to'lovchining hisobot (soliq) davri yakunlari bo'yicha umumiy jami daromadlaridagi ulushi ustunlik qiladigan faoliyat turi uchun belgilangan soliq stavkalari bo'yicha soliq solinadi.

Soliqni hisoblab chiqarish, soliq hisobotlarini taqdim etish va soliqni to'lash tartibi. Hisobot (soliq) davri yakunlari bo'yicha soliq summasi soliq to'lovchi tomonidan mustaqil aniqlanadi.

Agar ushbu bandeda boshqacha qoida nazarda tutilgan bo'lmasa, hisobot davri yakunlari bo'yicha soliq summasi soliq davri boshidan ortib boruvchi yakun bilan soliq bazasining mos soliq stavkasiga foiz ulushi sifatida hisoblab chiqariladi.

Soliq hisoboti soliq to'lovchi tomonidan soliq hisobida turgan joyidagi soliq organiga quyidagi muddatlarda taqdim etiladi:

1) hisobot davri yakunlari bo'yicha – hisobot davridan keyingi oyning o'n beshinchi kunidan kechiktirmay;

2) soliq davri yakunlari bo'yicha – soliq davridan keyingi davrning 15 fevralidan kechiktirmay;

Hisobot (soliq) davri yakunlari bo'yicha soliqni to'lash tegishli hisobot (soliq) davri uchun soliq hisobotini taqdim etish muddatidan kechiktirmay amalga oshiriladi.

Mavzuga oid nazorat savollari:

1. Aylanmadan olinadigan soliqni soliq solish ob'ekti nima?
2. Aylanmadan olinadigan soliqni joriy etishdan ko'zlangan maqsad nima?
3. Aylanmadan olinadigan soliqning soliq to'lovchilari kimlar hisoblanadi?
4. Aylanmadan olinadigan soliq solish bazasi qanday aniqlanadi?
5. Aylanmadan olinadigan soliqdan kimlar ozod qilinadi?
6. Aylanmadan olinadigan soliqni stavkalari va ularni qo'llash tartibi qanday?
7. Alohida-alohida hisob yuritishni mohiyatini tushuntirib bering?
8. Aylanmadan olinadigan soliqni to'lovchi qo'shilgan qiymat solig'ini ham to'lasa bo'ladimi?
9. Aylanmadan olinadigan soliq stavkasi kim tomonidan belgilanadi?
10. Aylanmadan olinadigan soliqni to'lash qanday amalga oshiriladi?

9-Mavzu. Resurs soliqlari va ularning mohiyati.

Reja:

1. Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqning soliq solish ob'ekti va bazasi.
2. Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqning soliq stavkasi va uni hisoblash.
3. Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliqning soliq solish ob'ekti va bazasi.
4. Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliqning soliq stavkasi va uni hisoblash.

9.1. Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqning soliq solish ob'ekti va bazasi.

O'zbekiston sharoitida suv qadrli hisoblanadi. Chunki, respublikamizda qishloq ho'jaligi asosan sug'oriladigan yerlardan iborat. Suv har qanday davlat uchun asosiy boylik hisoblanadi.

1998 yilga qadar suvdan foydalanayotgan korxonalar "suv uchun to'lov" to'lashar edi. Iste'molchilarning suvdan samarali, tejab foydalanish maqsadida respublikamiz soliq qonunchiligiga hamda O'zbekiston Respublikasining "Suv va suvdan foydalanish to'g'risida"gi qonuniga ko'ra 1998 yil 1-yanvardan boshlab suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq joriy etildi. Ushbu soliq umumdavlat soliqlari tarkibiga kirib, respublika byudjetining asosiy daromad manbalaridan biri hisoblanadi. 2020 yilda Davlat byudjetiga suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq tushumi 15340,2 mlrd.so'm tushishi prognozlashtirilgan bo'lib¹⁴, bu byudjet daromadlarining 15,6 foizini tashkil etadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2008 yil 29 dekabrdagi 1024-sonli qaroriga asosan ushbu soliq tushumi mahalliy byudjetlarning Davlat byudjetidagi ulushini ko'paytirish maqsadida to'liq miqdorda mahalliy byudjetlar daromadiga o'tkazildi. Hozirda ham ya'ni, 2020 yilda ham ushbu soliq turi bo'yicha tushadigan mablag'lar mahalliy byudjetga tushumlarning asosiylaridan biri hisoblanib kelmoqda.

¹⁴ O'zbekiston Respublikasining Qonuni 589-sonli. 09.12.2019 yil.

Soliq solish ob'ekti - Yer usti va yer osti manbalaridan olib foydalaniladigan suv resurslari suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq solish ob'ektidir.

Yer usti manbalariga daryolar, ko'llar, suv omborlari, yer yuzidagi boshqa havzalar va shuningdek, turli xil kanallar va hovuzlar kiradi.

Yer osti manbalariga artizan quduq va skvajinalar, vertikal va gorizantal zovur tarmoqlari kiradi.

Quyidagilar soliq solish ob'ekti bo'lmaydi:

1) notijorat tashkilotlar tomonidan notijorat faoliyatni amalga oshirish doirasida foydalaniladigan suv resurslari;

2) sog'liqni saqlash muassasalari tomonidan davolash maqsadida foydalaniladigan yer osti mineral suvlari, bundan savdo tarmog'ida realizatsiya qilish uchun foydalanilgan suv hajmi mustasno;

3) atrof-muhitga zararli ta'sir ko'rsatishining oldini olish maqsadida chiqarib olingan yer osti suvlari, bundan ishlab chiqarish va texnik ehtiyojlar uchun foydalanilgan suv hajmi mustasno;

4) shaxtadan suvlarni qochirish uchun, foydali qazilmalarni qazib olish paytida chiqarib olingan va qatlamdagi bosimni saqlab turish uchun yer qa'riga qayta quyiladigan yer osti suvlari, bundan ishlab chiqarish va texnik ehtiyojlar uchun foydalanilgan suv hajmi mustasno;

5) gidroelektrostantsiyalar gidravlik turbinalarining harakati uchun foydalaniladigan suv resurslari;

6) issiqlik elektr stantsiyalari va issiqlik elektr markazlari tomonidan qayta quyiladigan suv resurslari;

7) qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan sho'rlangan yerlarni yuvish uchun foydalaniladigan, suvdan foydalanish va suv iste'moli sohasidagi vakolatli organ tomonidan tasdiqlangan sho'rlarni yuvish normalari doirasidagi suv resurslari.

Soliq bazasini aniqlash tartibi. Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqni hisoblash va soliq stavkasini qo'llash uchun soliq bazasini aniqlash lozim bo'ladi. Soliq kodeksining 443-moddasida foydalanilgan suvning hajmi soliq bazasi bo'lib hisoblanishi belgilab berilgan. Shundan kelib chiqib aytish

mumkinki, tadbirkorlik faoliyatida yer usti va yer osti suv resurrlaridan foydalanilganda sarflangan suvning hajmi soliq solish bazasi bo'lib hisoblanadi.

Suv resurslarining yer usti va yer osti manbalaridan olingan suv hajmi suvdan foydalanishning buxgalteriya (dastlabki) hisobi hujjatlarida aks ettirilgan suv o'lchagich asboblari ko'rsatkichlari asosida aniqlanadi.

Suvdan o'lchagich asboblarsiz foydalanilgan taqdirda, uning hajmi suv ob'ektlaridan suv olish limitlaridan, suvni iste'mol qilishning texnologik va sanitariya normalaridan, ekinlar hamda yashil daraxtzorlarni sug'orish normalaridan yoki ma'lumotlarning to'g'riligini ta'minlovchi boshqa usullardan kelib chiqqan holda aniqlanadi.

Soliq to'lovchilar yer usti va yer osti manbalaridan olib foydalanilgan suv resurslari hajmlarining alohida hisobini yuritadi. Suv resurslarining yer usti va yer osti manbalaridan suv keladigan vodoprovod tarmog'idagi suvdan foydalanilganda, soliq bazasi manbaning har bir turi bo'yicha alohida aniqlanadi. Suv etkazib berishni amalga oshiruvchi yuridik shaxslar vodoprovod tarmog'iga suv resurslarining yer usti va yer osti manbalaridan kelib tushadigan suv hajmlarining nisbati to'g'risidagi ma'lumotlarni soliq organlariga joriy soliq davrining

15 yanvariga qadar taqdim etishi kerak. Soliq organlari uch kun ichida ushbu ma'lumotlarni soliq to'lovchilar e'tiboriga etkazishi lozim.

Issiq suv hamda bug' hosil qilinishi bo'yicha soliq bazasi soliq to'lovchi tomonidan ishlab chiqarish va texnik ehtiyojlar uchun o'zi foydalangan suv resurslari hajmidan kelib chiqqan holda aniqlanadi.

Binolarning bir qismi, alohida inshootlar ijaraga berilganda soliq bazasi suv etkazib berishni amalga oshiruvchi yuridik shaxs bilan shartnoma tuzgan ijaraga beruvchi tomonidan aniqlanadi.

Binolarning bir qismini, alohida inshootlarni ijaraga olgan va suv etkazib berishni amalga oshiruvchi soliq to'lovchilar bilan shartnoma tuzgan yuridik shaxslar soliq bazasini mustaqil ravishda aniqlaydi.

Soliq to'lovchilar yuridik shaxslar bilan suv etkazib berilishi yuzasidan solishtirib ko'rish jarayonida olingan suvning hajmini aniqlashtirishda suv hajmining farqini solishtirish amalga oshirilgan davrdagi hisob-kitoblarda aks ettiradi.

Yuridik shaxslarning hududida ta'mirlash-qurilish ishlarini va boshqa ishlarni bajaruvchi soliq to'lovchilar ushbu ishlarni bajarish jarayonida foydalaniladigan suv uchun soliq to'lamaydi. Ta'mirlash-qurilish ishlarini va boshqa ishlarni bajarayotganda foydalaniladigan suv hajmi uchun bu ishlar qaysi yuridik shaxslar uchun bajarilayotgan bo'lsa, o'sha yuridik shaxslar soliq to'laydi. Qurilish ishlari yangi qurilish maydonchasida bajarilgan taqdirda, qurilishda foydalaniladigan suv hajmi uchun qurilish tashkiloti soliq to'laydi.

Yuridik shaxslar qishloq xo'jaligi uchun mo'ljallangan yerlarga taalluqli qism bo'yicha soliq bazasini soliq davrida bir gektar sug'oriladigan yerlarni sug'orish uchun sarflanadigan suvning butun xo'jalik bo'yicha o'rtacha hajmidan kelib chiqqan holda aniqlaydi.

Dehqon xo'jaliklari uchun soliq bazasi soliq organlari tomonidan ushbu bandning to'qqizinchi qismida nazarda tutilgan tartibga muvofiq aniqlanadi.

Soliq to'lovchi soliq to'lash nazarda tutilmagan faoliyat turlarini amalga oshirgan taqdirda, soliq bazasi soliq solinadigan va soliq solinmaydigan suv resurslari hajmining hisobini alohida yuritish asosida aniqlanadi. Alohida hisob yuritish imkoniyati bo'lmagan taqdirda, soliq bazasi qaysi faoliyat bo'yicha soliq to'lash sof tushumning umumiy hajmida nazarda tutilgan bo'lsa, o'sha faoliyatdan olinadigan sof tushumning solishtirma hajmidan kelib chiqqan holda aniqlanadi.

Alkogolli mahsulot va alkogolsiz ichimliklarni ishlab chiqarish va boshqa maqsadlar uchun foydalanilgan suvning hajmi ishlab chiqaruvchi yuridik shaxslar uchun soliq bazasi hisoblanadi. Alkogolli mahsulot va alkogolsiz ichimliklar ishlab chiqarish uchun foydalaniladigan suv hajmi deganda iste'mol idishidagi tayyor mahsulotga to'g'ri keladigan suvning hajmi tushuniladi.

Soliq to'lovchilar tarkibi. Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq to'lovchilar O'zbekiston Respublikasi hududida suvdan birlamchi foydalanishni yoki suvni iste'mol qilishni amalga oshiruvchi quyidagi shaxslardan iborat:

O'zbekiston Respublikasining yuridik shaxslari;

faoliyatini O'zbekiston Respublikasida doimiy muassasalari orqali amalga oshirayotgan O'zbekiston Respublikasining norezidentlari bo'lgan yuridik shaxslar;

suvdan tadbirkorlik faoliyati uchun foydalanuvchi yakka tartibdagi tadbirkorlar;

dehqon xo'jaliklari.

Aholi punktlarining suv ta'minoti uchun suv etkazib berishni amalga oshiruvchi yuridik shaxslar faqat o'z ehtiyojlari uchun foydalanadigan suv uchun soliqni to'lovchilar deb e'tirof etiladi.

Shuningdek, o'z faoliyatida suvdan foydalanuvchi yuridik shaxslar, dehqon xo'jaliklari (yuridik shaxs tashkil etadigan va yuridik shaxs tashkil etmaydigan) hamda tadbirkorlik faoliyatini amalga oshiruvchi jismoniy shaxslar suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq to'lovchilardir. O'zbekistonda asosiy, davlat byudjeti daromadlarini ushbu manba bo'yicha ob-havo qiladigan, ya'ni ta'minlab beradigan soliq to'lovchilar bo'lib, Shirin GRES, Taxiyyatosh GRES, Toshkent GRES va boshqa shu kabi GESlar hisoblanishadi.

Soliqqa tortishning alohida tartibi o'rnatilgan to'lovchilar hamda notijorat tashkilotlar asosiy faoliyat turi bilan bir qatorda boshqa faoliyat turlari bilan shug'ullansalar, ular alohida hisob olib borishlari va shu faoliyatda foydalaniladigan suv hajmidan kelib chiqib suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq to'lashlari kerak bo'ladi.

Yuridik shaxslar suvdan foydalanish joyida davlat soliq xizmati organlarida ro'yxatga olinish joyidan qat'i nazar, suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq to'laydilar.

Aholi punktlarining suv ta'minoti uchun suv etkazib beruvchi yuridik shaxslar o'z faoliyatida ishlatiladigan suv uchungina soliq to'lovchilar hisoblanadi.

Korxonalar, muassasalar va tashkilotlar tomonidan binolar bir qismi, ayrim xonalar boshqa yuridik va jismoniy shaxslarga ijaraga topshirilganida suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqni "Suvoqava" tizimi korxonalari yoki suv xo'jaligi organlari yoxud boshqa korxonalar bilan suv etkazib berish to'g'risida shartnoma tuzgan ijaraga beruvchilar to'laydilar.

Bino (xona)ni ijaraga olgan va o'zlari suv etkazib berish to'g'risida shartnoma tuzgan yuridik shaxslar suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqni mustaqil ravishda to'laydilar.

Amaldagi korxonalar va tashkilotlar hududida ta'mirlash-qurilish va boshqa ishlarni bajaradigan yuridik shaxslar ushbu ishlarni bajarish jarayonida foydalaniladigan suv uchun soliq to'lamaydilar. Ta'mirlash-qurilish va boshqa ishlarni bajarish chog'ida foydalaniladigan suv hajmi uchun soliqni ular uchun ushbu ishlar bajariladigan korxonalar va tashkilotlar to'laydilar. Yangi qurilish maydonchasida qurilish ishlarini bajarish chog'ida qurilish paytida foydalaniladigan suv hajmi uchun soliqni qurilish tashkiloti to'laydi.

Mulkchilik va bo'ysunish shaklidan qat'i nazar issiq suv va bug' uzatuvchi korxonalar suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqni ular tomonidan yuzadagi va yer osti manbalaridan ishlab chiqarish va texnik ehtiyojlar uchun ishlatilgan suv resurslari hajmi uchun to'laydilar.

9.2. Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqning soliq stavkasi va uni hisoblash.

Belgilangan limitlar doirasida yer usti va yer osti manbalaridan olinadigan suv resurslari uchun soliq stavkalari bir kub metr uchun mutlaq miqdorlarda belgilanadi. Soliq stavkalarining miqdori O'zbekiston Respublikasining Davlat byudjeti to'g'risidagi Qonuni bilan belgilanadi.

Belgilangan limitlar doirasida yer usti va yer osti manbalaridan olinadigan suv resurslari uchun soliq stavkalari bir kub metr uchun mutlaq miqdorlar soliqlarni hisoblashda va byudjet daromadlarini shakllantirishga asos bo'lib xizmat qiladi.

Suv resurslaridan foydalanganlik uchun 2020 yilga belgilangan soliq stavkalari

№	To'lovchilar	1 kub metr uchun stavka (so'mda)	
		Yer usti suv resurslari manbalari	Yer osti suv resurslari manbalari
1.	Iqtisodiyotning barcha tarmoqlaridagi korxonalar (2 — 6-bandlarda nazarda tutilganlar bundan mustasno), dehqon xo'jaliklari (yuridik va jismoniy shaxslar), shuningdek tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish jarayonida suv resurslaridan foydalanadigan jismoniy shaxslar	140	170
2.	Sanoat korxonalari (3 — 6-bandlarda nazarda tutilganlar bundan mustasno)	410	490
3.	Avtotransport vositalarini yuvishga ixtisoslashgan korxonalar	1 380	1 730
4.	Elektr stantsiyalari	35	60
5.	Kommunal xizmat ko'rsatish korxonalari	70	90
6.	Pivo va vinodan tashqari alkogol mahsulot va alkogolsiz ichimliklar ishlab chiqaruvchi korxonalar:		
	pivo va vinodan tashqari alkogol mahsulotlar va alkogolsiz ichimliklarni ishlab chiqarish uchun foydalaniladigan suv hajmi bo'yicha	21 900	21 900
	boshqa maqsadlarda	410	490

Suvdan foydalanish uchun belgilangan limitlardan ortiqcha suv olinganda, bunday ortiqcha qism bo'yicha soliq stavkalari belgilangan soliq stavkalarining besh baravari miqdorida belgilanadi.

Suv resurslaridan ruxsat beruvchi hujjatlarsiz foydalanilganda, shuningdek avtotransport vositalarini yuvishni amalga oshiruvchi korxonalar tomonidan yer usti manbalaridan olingan suvdan foydalanilganda soliq stavkasi belgilangan soliq stavkalarining besh baravari miqdorida belgilanadi.

Soliqni hisoblab chiqarish va soliq hisobotini taqdim etish tartibi.

Soliq summasi soliq bazasidan va belgilangan soliq stavkalaridan kelib chiqqan holda hisoblab chiqariladi.

Dehqon xo'jaliklari uchun soliq summasi soliq bazasidan va belgilangan soliq stavkalaridan kelib chiqqan holda soliq organlari tomonidan aniqlanadi.

Soliq hisoboti suvdan foydalanish yoki suvni iste'mol qilish joyidagi soliq organlariga quyidagilar tomonidan yilda bir marta taqdim etiladi:

O'zbekiston Respublikasi yuridik shaxslari tomonidan, bundan qishloq xo'jaligi korxonalari mustasno – yillik moliyaviy hisobot taqdim etiladigan muddatda;

qishloq xo'jaligi korxonalari tomonidan – joriy soliq davrining 15 dekabrigacha;

O'zbekiston Respublikasida faoliyatini doimiy muassasalar orqali amalga oshirayotgan O'zbekiston Respublikasining norezidentlari bo'lgan yuridik shaxslar, shuningdek yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan – soliq davridan keyingi yilning 20 yanvarigacha.

Soliq organlari soliq to'lash to'g'risidagi to'lov xabarnomasini dehqon xo'jaliklariga soliq davridan keyingi yilning 1 fevralidan kechiktirmay topshiradi.

Soliq to'lash tartibi. Soliq davri mobaynida soliq to'lovchilar soliq bo'yicha bo'nak to'lovlarni to'laydi, bundan qishloq xo'jaligi korxonalari, O'zbekiston Respublikasida faoliyatini doimiy muassasalar orqali amalga oshirayotgan O'zbekiston Respublikasining norezidentlari bo'lgan yuridik shaxslar, shuningdek dehqon xo'jaliklari mustasno.

Bo'nak to'lovlar miqdorini hisoblab chiqarish uchun soliq to'lovchilar joriy soliq davrining 20 yanvarigacha, yangi tashkil etilganlari esa davlat ro'yxatidan o'tkazilgan kundan e'tiboran o'ttiz kundan kechiktirmay, suvdan foydalanish yoki suvni iste'mol qilish joyidagi soliq organlariga mo'ljallanayotgan soliq bazasidan (foydalaniladigan suv hajmidan) va belgilangan soliq stavkalaridan kelib chiqqan holda hisoblangan joriy soliq davri uchun soliq summasi to'g'risidagi ma'lumotnomani taqdim etadi. Soliq bo'yicha majburiyatlari soliq davri ichida yuzaga kelgan soliq to'lovchilar soliq summasi to'g'risidagi ma'lumotnomani soliq

majburiyati yuzaga kelgan sanadan e'tiboran o'ttiz kundan kechiktirmay taqdim etadi.

Hisoblab chiqarilgan bo'nak to'lovlar:

soliq davrida soliq summasi bazaviy hisoblash miqdorining ikki yuz baravaridan ko'proqni tashkil etadigan yuridik shaxslar tomonidan (bundan aylanmadan olinadigan soliqni to'lovchilar mustasno) – har oyning 20 sanasidan kechiktirmay yillik soliq summasining o'n ikkidan bir qismi miqdorida;

soliq davrida soliq summasi bazaviy hisoblash miqdorining ikki yuz baravaridan kamroqni tashkil etadigan, aylanmadan olinadigan soliqni to'lovchilar bo'lmagan yuridik shaxslar, shuningdek aylanmadan olinadigan soliqni to'lovchilar va yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan – har chorak uchinchi oyining 20 sanasidan kechiktirmay yillik soliq summasining to'rtidan bir qismi miqdorida to'lanadi.

Soliq davri davomida mo'ljallanayotgan soliq bazasi o'zgarganda, soliq to'lovchi soliq summasi to'g'risida aniqlashtirilgan ma'lumotnoma taqdim etishga haqli. Bunda soliq davrining qolgan qismi uchun bo'nak to'lovlarga soliqning o'zgargan summasiga teng ulushlarda tuzatish kiritiladi.

Soliq davri uchun bo'nak to'lovlar hisobga olingan holda soliqni to'lash soliq to'lovchilar tomonidan, bundan dehqon xo'jaliklari mustasno, suvdan foydalanish yoki suv iste'moli joyida, soliq hisoboti taqdim etiladigan muddatdan kechiktirmay amalga oshiriladi.

Soliq davri uchun bo'nak to'lovlar summasi soliq hisobotida ko'rsatilgan byudjetga to'lanishi lozim bo'lgan soliq summasiga nisbatan 10 foizdan ortiq miqdorga kamaytirilgan taqdirda, soliq organi bo'nak to'lovlarni soliqning haqiqiy summasidan kelib chiqib, penya hisoblagan holda qaytadan hisob-kitob qiladi.

Dehqon xo'jaliklari tomonidan soliqni to'lash yilda bir marta, soliq davridan keyingi yilning 1 mayigacha amalga oshiriladi.

Bo'nak to'lovlari davlat byudjetiga o'z vaqtida tushishi bu davlat o'z oldida turgan vazifalarning bajarilishini moliyalashtirishga xizmat qiladi va soliq tushumlarining o'z vaqtida tushishini ta'minlaydi.

9.3.Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliqning soliq solish ob'ekti va bazasi.

Tabiiy resurslardan samarali va oqilona foydalanishni ta'minlashga qaratilgan muhim vosita – bu davlat tomonidan tabiiy resurslardan foydalanish bilan bog'liq turli xil to'lovlardir. Jaxon amaliyotida tabiiy resurslardan foydalanganlik uchun to'lovlar tizimini bonuslar, rentals, royalti va soliqlar tashkil etadi. Bonuslar – bir martalik to'lov bo'lib, davlat uchun soliqlar kabi unchalik muhim moliyaviy resurs bo'lmasada, davlat byudjeti daromadlarini oshirishning zarur elementlaridan biri hisoblanadi. Bonuslar hajmi har bir mamlakatning qonunchiligi bilan belgilanib, ular tabiiy resurslardan foydalanish bo'yicha kelishuvlar predmeti hisoblanadi.

O'zbekistonda ham xo'jalik yurituvchi sub'ektlar tabiiy resurslardan foydalanishi jarayonida bonuslar to'laydi. Respublikamiz qonunchiligiga muvofiq, bonuslar – bu bitim tuzilgan vaqtda yoki muayyan natijaga erishilgach bitim shartlariga muvofiq belgilangan bir martalik to'lovlar hisoblanadi.¹⁵

O'zbekistonda yer qa'ridan foydalanuvchilar ikki xil bonusni to'laydilar. Bular imzoli bonus hamda tijoratbop topilma bonusi. Rentals tabiiy resurslardan foydalanganlik uchun to'lovlarning ikkinchi ko'rinishi hisoblanib, davlat tomonidan tabiiy resurslardan foydalanish bo'yicha shartnoma tuzish vaqtida undiriladigan to'lov hisoblanadi. Rentals kelishuv davri davomida yoki qazib olish boshlanishidan avval undiriladi. Royalti tabiiy resurslardan foydalanuvchining yalpi daromadidan foiz ko'rinishida undirilib, davlat tomonidan tabiiy resurslarning egasi sifatida ishlab chiqarilgan mahsulotning qat'iy ulushi o'zlashtiriladi. Respublikamiz qonunchiligiga muvofiq, royalti – bu mineral xom-ashyoni qazib olish xajmiga yoki ishlab chiqarilgan mahsulot qiymatiga nisbatan foiz hisobida bitim shartlariga muvofiq belgilangan va investor tomonidan pul shaklida yoki qazib olingan mineral xom-ashyoning bir qismi tarzida to'lanadigan muntazam to'lovlardir.

Jahon amaliyotida tabiiy resurslardan foydalanishni soliqqa tortish odatda foyda solig'i va tabiiy resurslardan foydalanganlik uchun maxsus soliqlar, ya'ni

¹⁵ O'zbekiston Respublikasining "Mahsulot taqsimotiga oid bitimlar to'g'risida" gi Qonuni, 20-modda.

renta soliqlari sifatida undiriladi. Shuningdek, ayrim xorijiy mamlakatlar soliq amaliyotida tabiiy resurslardan foydalanish hisobiga yuqori rentabellikka erishadigan xo'jalik yurituvchi sub'ektlar uchun aksiz soliqlari ham amal qiladi.

O'zbekiston mustaqillikka erishgandan keyin respublikamiz hududidagi barcha tabiiy, yer osti boyliklari davlatimiz tasarrufiga o'tdi. O'zbekiston zaminida juda ulkan va noyob, hali ijtimoiy ishlab chiqarishga jalb etilmagan mineral xom-ashyo resurslari to'plangan. O'zbekistonda 100 ga yaqin, aniqrog'i 95 turdagi mineral xom-ashyoni o'zida mujassam etgan 2700 ta kon aniqlangan. Amalda Mendeleev davriy jadvalidagi barcha elementlari respublikamizda mavjud. Mamlakatning umumiy xom-ashyo salohiyoti 3,3 trillion AQSh dollari miqdorida baholanmoqda. Mavjud konlardan har yili 5,5 mlrd. AQSh dollariga teng foydali qazilmalar qazib olinmoqda.

Respublikamiz qonunchiligiga ko'ra mavjud yer osti boyliklari umumdavlat mulki hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasining 1994 yil 23 sentyabrdagi "Yer osti boyliklari to'g'risida" gi Qonuniga muvofiq 1995 yildan boshlab yer osti boyliklaridan foydalanilganlik uchun soliq joriy etildi va yer osti boyliklaridan foydalanuvchilar ularning xajmidan kelib chiqqan holda maxsus soliq to'lay boshladilar.

Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliqni joriy etilishidan asosiy maqsad – umumdavlat mulki hisoblangan yer osti boyliklaridan oqilona tarzda butun jamiyat a'zolarini va kelajak avlod manfaatlarini hisobga olgan holda foydalanish samaradorligini oshirish hisoblanadi.

O'zbekistonda 2002 yil 13 dekabrda "Yer osti boyliklari to'g'risida" gi Qonunning yangi taxriri tasdiqlandi va ushbu qonunning asosiy vazifasi bo'lib, yer osti boyliklariga egalik qilish, ulardan foydalanish va tasarruf etishda yuzaga keladigan munosabatlarni tartibga solishdan iborat ekanligi belgilandi.

Soliq kodeksiga ko'ra, yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq umumdavlat soliqlari tarkibiga kiradi. Ushbu soliq tabiiy boyliklardan foydalanishning samaradorligini ta'minlash bilan birga sof fiskal vazifani ham bajaradi.

Respublikamizda yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq yer osti boyliklarining 53 turiga nisbatan belgilangan bo'lsada, byudjetga soliq tushumi faqatgina 4-5 turdagi yer osti boyliklariga mutloq ravishda bog'liq bo'lib qolmoqda.

2019 yilda yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliqning tushumlari tarkibida oltin 44,4 foizni, tozalangan mis 37,5 foizni, neft 4,2 foizini, tabiiy gaz va gaz kondentsati 10,1 foizini kumush 1,9 foizni tashkil etadi.

Agarda hududlar bo'yicha tahlil qilinganda jami yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq tushumining 40,9 foizi Toshkent viloyatiga, 46,2 foizi Navoiy viloyatiga, 13,0 foizi Qashqadaryo viloyatiga to'g'ri kelgani holda qolgan 1,9 foizi respublikamizning boshqa xududlari zimmlariga to'g'ri keladi.

Soliq solish ob'ekti. Foydali qazilmani qazib olish (ajratib olish) hajmi yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq solish ob'ektidir.

Qazib olingan (ajratib olingan) foydali qazilmaning hajmi foydali qazilmalarning haqiqiy yo'qotishlarini hisobga olgan holda aniqlanadi.

Foydali qazilmaning zaxirasi qaysi foydali qazilmaning miqdoriga kamaytiriladigan bo'lsa, o'sha foydali qazilmaning hisoblangan miqdori va foydali qazilmani qazib olish (ajratib olish)ning to'liq texnologik tsikli yakunlangach aniqlangan, haqiqatda qazib olingan (ajratib olingan) foydali qazilma miqdori o'rtasidagi farq foydali qazilmaning haqiqiy yo'qotishlaridir.

Soliq solish ob'ekti foydali qazilmaning har bir turi bo'yicha alohida aniqlanadi.

Quyidagilar yer qa'ridan foydalangan uchun soliqning soliq solish ob'ektidir:

qazib olingan (ajratib olingan) foydali qazilmalar (shu jumladan birga qo'shilib chiqadigan);

foydali qazilmalardan, mineral xom ashyodan, texnogen mineral hosilalardan ajratib olingan foydali komponentlar;

sanoat yo'sinida dastlabki qayta ishlovdan o'tkazilgan qazib olingan uglevodorodlar shu jumladan birga qo'shib chiqadigan foydali qazilmalar va foydali komponentlar;

uglevodorodlarni qayta ishlash jarayonida ajratib olingan, lekin oldingi qazib olinganda va qayta ishlanganda qayta ishlanadigan foydali qazilmalar tarkibida tayyor mahsulot sifatida soliq solinmagan foydali komponentlar;

ajratib olingan qimmatbaho metallar va qimmatbaho toshlar, shu jumladan texnogen mineral hosilalardan ajratib olingan qimmatbaho metallar va qimmatbaho toshlar.

Quyidagilar soliq solish ob'ekti bo'lmaydi:

qatlamdagi bosimni saqlab turish va (yoki) uglevodorodlarni yopiq texnologik jarayon doirasida ajratib olish uchun mahsuldor qatlamga qayta haydab kiritiladigan tabiiy gaz hajmi;

soliq to'lovchilarga berilgan yer uchastkalari doirasida qazib olingan (ajratib olingan) hamda o'zining xo'jalik va ro'zg'or ehtiyojlari uchun foydalanilgan keng tarqalgan foydali qazilmalar. Keng tarqalgan foydali qazilmalar ro'yxati qonun hujjatlari bilan belgilanadi;

qonun hujjatlarida belgilangan tartibda daryo o'zanlarini tozalash va qirg'oqlarni mustahkamlash ishlari natijasida qazib olingan (ajratib olingan) noruda foydali qazilmalar, bundan qayta ishlangan va realizatsiya qilingan foydali qazilmalar hajmi mustasno.

Soliq bazasi. Soliq bazasi yer qa'ridan foydalanuvchi tomonidan mustaqil ravishda har bir qazib olingan (ajratib olingan) foydali qazilmaga, shu jumladan asosiy foydali qazilmani qazib olishda birga chiqadigan foydali komponentlarga nisbatan aniqlanadi.

Soliq bazasi qazib olingan (ajratib olingan) foydali qazilmalar hajmining hisobot davri uchun o'rtacha olingan realizatsiya qilish bahosida hisoblab chiqilgan qiymati sifatida aniqlanadi.

Hisobot davri uchun o'rtacha olingan realizatsiya qilish bahosi har bir qazib olingan (ajratib olingan) foydali qazilma bo'yicha pulda ifodalangan realizatsiya

qilish hajmlarini (qo'shilgan qiymat solig'i va aktsiz solig'ini chegirgan holda) ularning naturada ifodalangan realizatsiya qilish hajmiga bo'lish orqali alohida aniqlanadi.

Hisobot davrida foydali qazilma realizatsiya qilinmagan taqdirda, soliq bazasi realizatsiya qilish amalga oshirilgan oxirgi hisobot davrida foydali qazilmani realizatsiya qilishning o'rtacha olingan narxidan kelib chiqqan holda aniqlanadi.

Foydali qazilma umuman realizatsiya qilinmagan taqdirda, soliq bazasi hisobot davrida mazkur foydali qazilmalarni qazib olish (ajratib olish)ning ishlab chiqarish tannarxini 20 foizga oshirgan holda aniqlanadi. Bunda, soliq to'lovchi realizatsiya qilish amalga oshirilgan o'sha hisobot davrida hisoblangan yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq summasiga hisobot davrida shakllangan o'rtacha olingan narxidan kelib chiqqan holda keyingi tuzatishni kiritishi shart.

Qazib olingan foydali qazilmaning bir qismi realizatsiya qilinib, qolgan qismidan o'zining ishlab chiqarish yoki xo'jalik ehtiyojlari uchun foydalanilgan hollarda, foydali qazilma bo'yicha soliq bazasi realizatsiya qilingan ushbu foydali qazilmaning o'rtacha olingan realizatsiya qilish narxidan kelib chiqib aniqlanadi.

Foydali qazilmadan o'zining ishlab chiqarish yoki xo'jalik ehtiyojlari uchun foydalanilgan hollarda bunday foydali qazilmalar uchun soliq bazasi qazib olingan (ajratib olingan) foydali qazilmani ishlab chiqarish tannarxini 20 foizga oshirgan holda aniqlanadi.

Soliq to'lovchilar. Yer qa'ridan foydali qazilmalarni qazib oluvchi, mineral xom ashyodan va (yoki) texnogen mineral hosilalardan foydali komponentlarni ajratib oluvchi yer qa'ridan foydalanuvchilar yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliqni soliq to'lovchilar deb e'tirof etiladi.

O'zbekiston Respublikasi hududida konlarni qidirishni, foydali qazilmalarni qazib olishni, mineral xom ashyodan va (yoki) texnogen mineral hosilalardan foydali komponentlarni ajratib olishni amalga oshiruvchi yuridik va jismoniy shaxslar soliq solish maqsadida yer qa'ridan foydalanuvchilar deb e'tirof etiladi.

Qonun hujjatlarida nazarda tutilgan qoidalarga rioya etgan holda qimmatbaho metallarni oltin izlovchilar usulida qazib olishga doir faoliyatni amalga oshiruvchi jismoniy shaxslar qimmatbaho metallarni oltin izlovchilar usulida qazib olishga doir faoliyatni amalga oshirishga taalluqli qism bo'yicha soliq to'lovchilar bo'lmaydi.

9.4. Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliqning soliq stavkasi va uni hisoblash.

Foydali qazilmalarni qazib olishda (ajratib olishda) 0 foizli stavka bo'yicha soliq solish foydali qazilmalarning normativ yo'qotishlariga taalluqli qismi bo'yicha amalga oshiriladi. Foydali qazilmalarni qazib olishda (ajratib olishda) konlarda foydali qazilmalarni qazib olishning qabul qilingan sxemasi va texnologiyalari bilan texnologik bog'liq holdagi, vakolatli organ tomonidan qonun hujjatlarda belgilangan tartibda tasdiqlanadigan normalar doirasidagi yo'qotishlar normativ yo'qotishlardir.

Soliq stavkalari 2020 yil uchun quyidagi miqdorlarda belgilangan:

Soliq solinadigan ob'ektning nomi	Soliq stavkalari, foizlarda
1. Asosiy va birga qo'shib chiqadigan foydali qazilmalarni qazib olganlik uchun	
Energiya manbalari:	
Tabiiy gaz	30
Utilizatsiya qilingan tabiiy gaz, realizatsiya qilingan hajmi bo'yicha	9
Yer ostiga joylashtirilgan gaz	2,6
Gaz kondensati	20
Neft	20
Tosh ko'mir	4
Qo'ng'ir ko'mir	4
Yonuvchi slantslar	4
Rangli, nodir va radioaktiv metallar:	
Tozalangan mis	10
Molibdenli sanoat mahsuloti	10
Reniy	10
Konsentratlangan qo'rg'oshin	8

Metall rux	10
Volfram konsentrat	10,4
Uran	10
Selen	10
Tellur	10
Indiy	10
Vismut	10
Asl metallar:	
Oltin	10
Kumush	10
Palladiy	10
Platina	10
Osmiy	10
Nodir tosh xom ashyosi:	
Qimmatbaho, yarim qimmatbaho va zeb-ziynat uchun toshlar xom ashyosi	24
Feruz, listvenit, rodonit, zmeevik, marmar yo'l-yo'l aqiq, kaxolong, yashma, xaltsedon, aqiq, gematit	24
Qora metallar:	
Temir	5
Titan-magnetitli rudalar	4
Marganets rudalari	4
Kon-kimyo xom ashyosi:	
Tosh tuz (ovqatga ishlatiladigan)	3,5, biroq 10000 so'm/kub.m dan kam bo'lmagan
Kaliy tuzi	3,5
Sulfat tuzi	3,5
Fosforitlar (donasimon)	5
Karbonat xom ashyosi (ohaktoshlar, dolomitlar)	3,5
Ohaktoshlar (soda uchun va Biox texnologiyasi bo'yicha sanoat chiqindilarini tozalash)	3,5
Mineral (loysimon, temirokisli, karbonatli) pigmentlar	5,5
Yod	4,8
Qishloq xo'jaligi ruda xom ashyosi (glaukonit, bentonitli gil, urug'simon va tabiiy foydalaniladigan hamda jelvakli fosforitlar)	3,5
Kon-ruda xom ashyosi:	
Eruvchan shpat	21,2
Tabiiy grafit	8
Birlamchi kaolin (konsentrat), realizatsiya qilingan hajmi bo'yicha	7,9
Ikkilamchi kaolin, realizatsiya qilingan hajmiga doir	7,9
Dala shpati xom ashyosi (pegmatit, dala shpati, felzit, leykokratli)	6,5

granit, kvarts-dala shpati xom- ashyosi)	
Kvarts qumlari (shisha)	3
Qumtosh (shisha)	5
Bentonitli loy (burg'ulangan eritmalar)	4,8
Talk va talk toshi	4
Talkli magnezit	4
Vollastonit	4
Asbest	4
Mineral tola ishlab chiqarish uchun bazalt	4
Barit konsentrati	4
O'tga chidamli, qiyin eruvchan gillar	4
Ohaktoshlar, dolomitlar (shisha, metallurgiya uchun, o'tga chidamli), flyus ohaktosh	5, biroq 11500 so'm/kub.m dan kam bo'lmagan
Kvarts va kvartsit (shisha, texnik kremniy, silikomargants, dinalar ishlab chiqarish uchun)	6,5
Qoliplash xom ashyosi (qumlar, loylar)	4
Vermikulit	4
Mineral paxta uchun xom ashyo (dolomit, tog' jinslari)	5
Hayvonlar va qushlarni oziqlantirish uchun ohaktosh qobig'i	5
Serpentinit (o'tga chidamli xom ashyo)	5
Qurilish materiallari:	
Sement ishlab chiqarishga mo'ljallangan ohaktoshdan tashqari sement xom ashyosi (mergeli, loylar, slantslar, lyossimon jinslar, qumoqsimon, loysimon chig'anoqlar, kaolin, vulqon jinslari, pelitli tuffitlar, bazaltlar, diabazlar, andezibazaltlar, gliejlar, temir tarkibli qo'shimchalar, magnetit – gematitli jinslar, kvarts qumi va h.k.)	10
Sement ishlab chiqarishga mo'ljallangan ohaktosh	45 000 so'm/tonna*
Ohak ishlab chiqarishga mo'ljallangan ohaktosh	5
Tabiiy bezaktoshdan bloklar (ohaktosh, ohaktosh-chig'anliq, ravertin simon ohaktoshlar, mramor, granit, granodiorit, granosienit, nefelinli sienit, gabbro, granosienitporfir, kvarts porfirdagi ignimbritlar, liparito-datsitlar, vulqon tufi, vulqon jinslari, qumtosh)	5, biroq 20 000 so'm/kub.m dan kam bo'lmagan
Marmar ushog'i	5, biroq 17 000 so'm/kub.m dan kam bo'lmagan
Keramzit xom ashyosi (bentonit va loy jinslari)	5
G'isht-cherepitsa xom ashyosi (qumoqsimon, lyossimon jinslar, lyosslar, zichlovchi sifatida qumlar va boshqalar)	5, biroq 7 000 so'm/kub.m dan kam bo'lmagan

Gips toshi, gips va angidrid, ganch	5, biroq 9 500 so'm/kub.m dan kam bo'lmagan
Arralanadigan, xarsangtosh va shag'al uchun toshlar	5, biroq 7 000 so'm/kub.m dan kam bo'lmagan
Sohilni himoya qilish ishlari uchun xom ashyo (ohaktoshlar, porfiritlar, granitlar)	5, biroq 10 000 so'm/kub.m dan kam bo'lmagan
Qurilish qumlari	5, biroq 8 500 so'm/kub.m dan kam bo'lmagan
Tosh-shag'al aralashmasi	5, biroq 7 500 so'm/kub.m d an kam bo'lmagan
Qumtoşlar	5
Ohaktosh-chig'anoq	5, biroq 12 500 so'm/kub.m dan kam bo'lmagan
Qurilish mayda toshlar (karbonat jinslari)	5, biroq 10 000 so'm/kub.m dan kam bo'lmagan
Qurilish mayda toshlar (granitlar, porfiritlar va slanets jinslari)	5, biroq 10 000 so'm/kub.m dan kam bo'lmagan
Farfor xom ashyosi (farfor toshi, loyli oq quyuqlashuvchi slanets)	5
To'g'on qurish uchun xom ashyo (tosh-shag'al materiallari, lyossimon jinslar, qum, bentonitli loy, ohaktoshlar)	5
Boshqa keng tarqalgan foydali qazilmalar (mergellar, argelitlar, amvritlar va boshqalar)	5
2. Texnogen mineral hosilalardan ajratib olingan foydali qazilmalar	Asosiy foydali qazilmani qazib olganlik uchun stavkaning 30%i

* Sement ishlab chiqaruvchi zavodlar, shuningdek sement xom ashyosi – ohaktoshni realizatsiya qiladigan yer qa'ridan foydalanuvchilar belgilangan soliq stavkasi bo'yicha soliq to'laydi. Sement ishlab chiqarish uchun ko'mirdan foydalanuvchi zavodlar uchun soliq stavkasi 50 foizga kamaytiriladi.

Asl, rangli, noyob va radioaktiv metallarni qazib olishni amalga oshiruvchi alohida soliq to'lovchilar uchun O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan oshirilgan soliq stavkalari belgilanishi mumkin.

Soliqni to'lash tartibi. Soliq bazasidan va belgilangan soliq stavkasidan kelib chiqqan holda soliq hisoblab chiqariladi.

Foydali qazilmalarning alohida turlari bo'yicha soliq summasi soliq bazasidan va belgilangan soliq stavkasidan, lekin belgilangan soliq summasidan kam bo'lmagan stavkasidan kelib chiqqan holda aniqlanadi.

Soliq hisoboti soliq hisobida turgan joydagi, noruda foydali qazilmalar bo'yicha esa – qazib olish amalga oshirilgan joydagi soliq organlariga quyidagi muddatlarda taqdim etiladi:

yuridik shaxslar tomonidan – ortib boruvchi yakun bilan har oyda, hisobot davridan keyingi oyning 20-sanasidan kechiktirmay, yil yakunlari bo'yicha esa – yillik moliyaviy hisobot taqdim etiladigan muddatda;

jismoniy shaxslar tomonidan – yilda bir marta, soliq davridan keyingi yilning 1 fevralidan kechiktirmay.

Soliqni to'lash quyidagicha amalga oshiriladi:

yuridik shaxslar tomonidan – har oyda keyingi oyning 20-sanasidan kechiktirmay, yil yakunlari bo'yicha esa – yillik moliyaviy hisobot taqdim etiladigan muddatdan kechiktirmay;

jismoniy shaxslar tomonidan – soliq hisobotini taqdim etish muddatidan kechiktirmay.

Resurs soliqlarini joriy qilinishi birinchi navbatda, tabiiy resurslarni oqilona va samarali foydalanishga va ikkinchi navbatda, davlat byudjetini shakllantirishga xizmat qiladi.

Mavzuga oid nazorat savollari:

- 1.Suv resurslardan foydalanganlik uchun soliqni soliq solish ob'ekti nima?
- 2.Suv resurslardan foydalanganlik uchun soliqni joriy etishdan ko'zlangan maqsad nima?
- 3.Suv resurslardan foydalanganlik uchun soliqning soliq to'lovchilari kimlar hisoblanadi?
4. Suv resurslardan foydalanganlik uchun soliq solish bazasi qanday aniqlanadi?
5. Suv resurslardan foydalanganlik uchun soliqni stavkalari va ularni qo'llash tartibi qanday?
- 6.Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliqni soliq solish ob'ekti nima?
- 7.Yer qa'ri foydalanganlik uchun soliqni joriy etishdan ko'zlangan maqsad nima?
- 8.Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliqning soliq to'lovchilari kimlar hisoblanadi?
- 9.Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq solish bazasi qanday aniqlanadi?
- 10.Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliqni stavkalari va ularni qo'llash tartibi qanday?

Mavzularga doir masalalar:

1. Soliqlarning iqtisodiy mohiyati va ahamiyati.

1.1. Soliq turlarini yozing?

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

1.2. Soliq elementlarini asosiy beshtasi yozing va ta'riflab bering?

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

1.3. Soliqlaning funksiyalarini yozing va ta'riflab bering?

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

1.4. Maxsus soliq rejimlarini yozing va ta'riflab bering?

- _____
- _____
- _____

2. Qo'shilgan qiymat solig'i va uning mohiyati.

2.1. Qo'shilgan qiymat solig'i to'lovchi korxonada maxsulot ishlab chiqarish uchun boshqa bir korxonadan qo'shilgan qiymat solig'i bilan 1 500 000 so'mlik xomashyo sotib olgan. Korxonada maxsulot ishlab chiqarib qo'shilgan qiymat solig'i bilan birgalikda 2 200 000 so'mga sotgan.

Ushbu korxonada byudjetga necha so'm qo'shilgan qiymat solig'i to'lashi kerak?

2.2. Qo'shilgan qiymat solig'i to'lovchi korxonada maxsulot ishlab chiqarish uchun ikkinchi bir korxonadan qo'shilgan qiymat solig'isiz 1 500 000 so'mlik xomashyo sotib olgan. Korxonada maxsulot ishlab chiqarib qo'shilgan qiymat solig'i bilan birgalikda 2 200 000 so'mga sotgan.

Ushbu korxonada byudjetga necha so'm qo'shilgan qiymat solig'i to'lashi kerak?

2.3. Quyidagi keltirilgan masalalardan kelib chiqib iste'molchilar ma'lum bir oq ko'ylaklarni sotib olganda qancha miqdorda qo'shilgan qiymat solig'ini o'zlari bilmagan holda to'lab berilganini aniqlang? Javob: _____ mln.so'm.

Birinchi. "Yulduzlar jilosi" fermer xo'jaligi 100 tonna paxta xom ash'yosini quyidagicha yetishtirib, Paxta zavod (klaster)ga sotgan.

-Paxta xosilini yetishtirishga ketgan xarajatlar (*QQS bilan birga qilingan xarajatlar*) miqdori - 250 mln.so'm;

-Paxta xosilini yetishtirishga qilgan xarajatlarida QQS summasi qancha to'lagan bo'lishi mumkin? Javob: _____ mln.so'm.

-Yetishtirilgan 100 tonna paxta xosilini Paxta zavod (klaster)ga 400 mln.so'mga QQS bilan birga sotgan.

-“Yulduzlar jilosi” fermer xo'jaligi davlat byudjetiga necha so'm qo'shilgan qiymat solig'i to'lashi kerak bo'ladi? Javob: _____ mln.so'm.

Ikkinchidan. “Paxta zavod” (klaster) sotib olgan paxta xom ash’yosini quyidagicha qayta ishlab, kalava ip va mato ishlab chiqaruvchi “Fortuna tekstil” ma’suliyati cheklangan jamiyatga sotgan.

-Paxta xom ash’yosini sotib olishga ketgan xarajatlar (*QQS bilan birga qilingan xarajatlar*) miqdori - 400 mln.so’m;

-Paxta xom ash’yosini sotib olishga ketgan xarajatlarida QQS summasi qancha to’lagan bo’lishi mumkin? Javob: _____ mln.so’m.

-Qayta ishlangan paxta tolasini “Fortuna tekstil” MChJga 700 mln.so’mga QQS bilan birga sotgan.

-“Paxta zavod” (klaster) korxonasi davlat byudjetiga necha so’m qo’shilgan qiymat solig’i to’lashi kerak bo’ladi? Javob: _____ mln.so’m.

Uchinchidan. Kalava ip va mato ishlab chiqaruvchi “Fortuna tekstil” MChJ sotib olgan paxta xom ash’yosini quyidagicha qayta ishlab, tayyor kalava ip va matoni kiyim ishlab chiqaruvchi “MosYanteks” qo’shma korxonasiga sotgan.

-Qayta ishlangan paxta tolasini sotib olishga ketgan xarajatlar (*QQS bilan birga qilingan xarajatlar*) miqdori - 700 mln.so’m;

-Qayta ishlangan paxta tolasini sotib olishga ketgan xarajatlarida QQS summasi qancha to’lagan bo’lishi mumkin? Javob: _____ mln.so’m.

-Tayyor kalava ip va matoni “MosYanteks” qo’shma korxonasiga 1 100 mln.so’mga QQS bilan birga sotgan.

-“Fortuna tekstil” ma’suliyati cheklangan jamiyat davlat byudjetiga necha so’m qo’shilgan qiymat solig’i to’lashi kerak bo’ladi? Javob: _____ mln.so’m.

To’rtinchidan. Kiyim ishlab chiqaruvchi “MosYanteks” qo’shma korxonasi sotib olgan tayyor kalava ip va matoni quyidagicha qayta ishlab, tayyor oq ko’ylaklarni “Ideal” savdo korxonasiga sotgan.

-tayyor kalava ip va matoni sotib olishga ketgan xarajatlar (*QQS bilan birga qilingan xarajatlar*) miqdori – 1 100 mln.so’m;

-tayyor kalava ip va matoni sotib olishga ketgan xarajatlarida QQS summasi qancha to’lagan bo’lishi mumkin? Javob: _____ mln.so’m.

-tayyor oq ko'ylaklarni "Ideal" savdo korxonasiga 1 600 mln.so'mga QQS bilan birga sotgan.

-"MosYanteks" qo'shma korxonasi davlat byudjetiga necha so'm qo'shilgan qiymat solig'i to'lashi kerak bo'ladi? Javob: _____ mln.so'm.

Beshinchidan. Ajoyib va bejirim tikilgan oq ko'ylaklarni aholiga yetkazib beruvchi "Ideal" savdo korxonasi sotib olgan oq ko'ylaklarni quyidagicha aholiga yetkazib bergan va sotgan.

-oq ko'ylaklarni sotib olishga ketgan xarajatlar (*QQS bilan birga qilingan xarajatlari*) miqdori – 1 600 mln.so'm;

-oq ko'ylaklarni sotib olishga ketgan xarajatlarida QQS summasi qancha to'lagan bo'lishi mumkin? Javob: _____ mln.so'm.

- "Ideal" savdo korxonasi aholiga oq ko'ylaklarni 2 350 mln.so'mga QQS bilan birga sotgan.

-"Ideal" savdo korxonasi davlat byudjetiga necha so'm qo'shilgan qiymat solig'i to'lashi kerak bo'ladi? Javob: _____ mln.so'm.

- Aholi tomonidan 2 350 mln.so'mlik sotib olingan ko'ylaklarni o'z maqsadlarida iste'molini amalga oshirdilar. Shu o'rinda aholi tomonidan davlat byudjetiga ko'ylaklarni sotib olish jarayonida bevosita necha so'm qo'shilgan qiymat solig'i to'lab berilgan? Javob: _____ mln.so'm.

3.Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i.

3.1. Jismoniy shaxslarning jami daromadlar tarkibini yozing va ta'riflab bering?

- _____
- _____
- _____
- _____

3.2. Jismoniy shaxsga hisoblangan 6 000 000 so'm oylik ish haqi hisobidan farzandining o'qishi uchun 4 000 000 so'm to'lov-kontrakt summasini va na'munaviy uy-joy krediti uchun 1 500 000 so'm to'lagan.

Aniqlang, jismoniy shaxsdan hisobchi qancha miqdorda jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ini ushlab qolishga haqli?

3.3. O'qituvchiga hisoblangan 4 000 000 so'm oylik ish haqi hisobidan farzandining o'qishi uchun 1 000 000 so'm to'lov-kontrakt summasini va avto krediti uchun 1 500 000 so'm to'lagan.

Aniqlang, o'qituvchidan hisobchi qancha miqdorda jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ini ushlab qolishga haqli?

3.4. Fuqaroga yil davomida 60 000 000 so'm oylik ish haqi hisoblangan va ushbu hisoblangan oylik ish haqi summasidan ipoteka krediti uchun 24 000 000 so'm bankka to'langan.

Aniqlang, fuqarodan hisobchi qancha miqdorda jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ini ushlab qolishga haqli?

3.5. Jismoniy tarbiya fani o'qituvchisiga 2020 yil yanvar oyi uchun 5 000 000 so'm oylik ish haqi va sport musobaqalarida qatnashib sovrinli o'rin egallagani uchun bir yo'la 15 000 000 so'm pul mukofati berildi.

Aniqlang, fuqarodan hisobchi qancha miqdorda jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ini ushlab qolishga haqli?

3.6. Fuqaroga hisoblangan 8 000 000 so'mlik oylik ish haqi hisobidan uning arizasiga ko'ra 28 yoshga to'lgan o'g'lini O'zbekiston Respublikasining oliy o'quv yurtlarida ta'lim olishi uchun 4 000 000 so'm to'langan.

Aniqlang, fuqarodan hisobchi qancha miqdorda jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ini ushlab qolishga haqli?

3.7. Fuqaro o'zining akasidan tekinga hadya shartnomasi orqali qiymati 95 000 000 so'mlik avtotransport vositasini olgan, bundan tashqari yaqin do'stidan tekinga hadya shartnomasi orqali qiymati 300 000 000 so'mlik uy joy olgan.

Aniqlang, fuqaro qancha miqdorda jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ini to'lashi kerak?

3.8. Boyovut tumanida istiqomat qilayotgan fuqaro D.Xo'janioyova paxta terim mavsumida "Yulduzlar jilosi" fermer xo'jaligida paxta terib jami 2 500 000 so'm ish haqi hisoblangan.

Aniqlang, “Yulduzlar jilosi” fermer xo’jaligi hisobchisi fuqaro D.Xo’janiyozovadan qancha miqdorda jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig’ini ushlab qolishi kerak?

4.Aktsiz solig’i va uning mohiyati.

4.1. Fuqaro onasining tug’ilgan kuni munosabati bilan sovg’a qilish uchun 5 500 000 so’mlik zargarlik buyumlarini xarid qilgan.

Aniqlang, fuqaro onasining tug’ilgan kuni munosabati bilan sovg’a qilish uchun 5 500 000 so’mlik zargarlik buyumlarini xarid qilish mobaynida qancha miqdorda aktsiz solig’i to’lagan?

4.2. Fuqaro o’ziga tegishli bo’lgan mobil aloqa vositasi orqali yil davomida 500 000 so’mlik mobil aloqa xizmatlari foydalangan va to’lovni amalga oshirgan.

Aniqlang, fuqaro o’ziga tegishli bo’lgan mobil aloqa vositasi orqali yil davomida 500 000 so’mlik mobil aloqa xizmatlari foydalangan va to’lovni amalga oshirganda qancha miqdorda aktsiz solig’i to’lagan?

4.3. Avtomobillarga yoqilg’i quyish shahobchasi 2020 yil fevral oyida Ai-80 benzini- 170 tonna, Ai-91, Ai-92, Ai-93, Ai-95 benzini- 50 tonna, dizel yoqilg’isi- 20 tonna sotganligi aniqlandi.

Aniqlang, avtomobillarga yoqilg’i quyish shahobchasi 2020 yil fevral oyida amalga oshirgan faoliyati uchun qancha miqdorda aktsiz solig’i to’lashi lozim?

4.4. Avtomobillarga siqilgan gaz quyish shahobchasi 2020 yil mart oyida 10000 kub.metr va aprel oyida 11000 kub.metr siqilgan gaz sotganligi aniqlandi.

Aniqlang, avtomobillarga siqilgan gaz quyish shahobchasi 2020 yil mart va aprel oylarida amalga oshirgan faoliyati uchun qancha miqdorda aktsiz solig’i to’lashi lozim?

4.5. Fuqaro singlisining tug’ilgan kuni munosabati bilan sovg’a qilish uchun 3 000 000 so’mlik kumushdan yasalgan oshxona anjomlarini xarid qilgan.

Aniqlang, fuqaro singlisining tug’ilgan kuni munosabati bilan sovg’a qilish uchun 3 000 000 so’mlik kumushdan yasalgan oshxona anjomlarini xarid qilish mobaynida qancha miqdorda aktsiz solig’i to’lagan?

4.6. Tamaki maxsulotlar ishlab chiqaruvchi korxonada 2020 yilda quyidagi jadvalda keltirilgan ma'lumotlar asosida faoliyat olib borgan.

№	Tovarlar nomi	2020 yil yanvar-mart	2020 yil aprel-sentyabr	2020 yil oktyabr-dekabr
1	Filtrli sigaretlat	5000 dona	10000 dona	14000 dona
2	Filtsiz sigaretlar	600 dona	1700 dona	2000 dona

Aniqlang, tamaki maxsulotlar ishlab chiqaruvchi korxonada 2020 yilda jadvalda keltirilgan ma'lumotlar asosida faoliyat olib borganligi bo'yicha qancha miqdorda aksiz solig'i to'lashi lozim?

4.7. Alkogol maxsulotlar ishlab chiqaruvchi korxonada 2020 yilda quyidagi jadvalda keltirilgan ma'lumotlar asosida faoliyat olib borgan.

№	Tovarlar nomi	2020 yil yanvar-mart	2020 yil aprel-sentyabr	2020 yil oktyabr-dekabr
1	Vinolar	1000 dal	1200 dal	1400 dal
2	Konyak	600 dal	700 dal	800 dal
4	Aroq va boshqa alkogolli mahsulotlar	1500 dal	1800 dal	2200 dal

Aniqlang, alkogol maxsulotlar ishlab chiqaruvchi korxonada 2020 yilda jadvalda keltirilgan ma'lumotlar asosida faoliyat olib borganligi bo'yicha qancha miqdorda aksiz solig'i to'lashi lozim?

4.8. Polietilen granulalar ishlab chiqaruvchi korxonada 2020 yilda jami ishlab chiqarilgan maxsulotlar realizatsiyasidan kelib tushgan mablag` 22000,0 mln.so`mni tashkil etadi.

Aniqlang, polietilen granulalar ishlab chiqaruvchi korxonada 2020 yilda faoliyati davomida qancha miqdorda aktsiz solig`i to`lashi lozim?

5.Foyda solig`i va uning mohiyati.

5.1. Foyda solig`ini hisoblash formulasini yozing va ta`riflab bering?

- _____
- _____
- _____
- _____

5.2. Ma`lum bir tijorat banki 2020 yilda bank xizmatlarini ko`rsatganlik yuzasidan 200,0 mln.so`m foyda bilan chiqqanligi aniqlandi.

Aniqlang, tijorat banki 2020 yil bank xizmatlarini ko`rsatganlik yuzasidan 200,0 mln.so`m foydasidan qancha miqdorda aktsiz solig`i to`lashi kerak bo`ladi?

5.3. “Bekobod sement” ishlab chiqarish korxonasi 2020 yil faoliyati davomida sement ishlab chiqarib sotgan va 1800,0 mln.so`m foyda qilganligi aniqlangan.

Aniqlang, “Bekobod sement” ishlab chiqarish korxonasi 2020 yil faoliyati davomida sement ishlab chiqarib sotgan va 1800,0 mln.so`m foydasidan qancha miqdorda aktsiz solig`i to`lashi kerak bo`ladi?

5.4. “Guliston dehqon bozori” ma`suliyati cheklangan jamiyati 2020 yilda bozor va savdo komplekslarida xizmat ko`rsatishdan 2200,0 mln.so`m olgan foydasi aniqlandi.

Aniqlang, “Guliston dehqon bozori” ma`suliyati cheklangan jamiyati 2020 yilda bozor va savdo komplekslarida xizmat ko`rsatishdan 2200,0 mln.so`m olgan foydasidan qancha miqdorda aktsiz solig`i to`lashi kerak bo`ladi?

5.5. Guliston shaharda joylashgan “Xumo” savdo markazi tomonidan 2020 yilda tovarlar (xizmatlar)ning elektron savdosini amalga oshirish faoliyatidan 5500,0 mln.so`m olgan foydasi aniqlandi.

Aniqlang, “Xumo” savdo markazi tomonidan 2020 yilda tovarlar (xizmatlar)ning elektron savdosini amalga oshirish faoliyatidan 5500,0 mln.so'm olgan foydasidan qancha miqdorda aktsiz solig'i to'lashi kerak bo'ladi?

6. Mol-mulk solig'i.

6.1. Fuqaroning kadastr xujjatiga asosan Toshkent shaxrida umumiy maydoni 515 kv.m, qiymati 960,0 mln.so'mlik savdo do'koni mavjud.

Aniqlang, Fuqaro mol-mulk solig'i necha so'm to'lashi kerak?

6.2. Fuqaroning kadastr xujjatiga asosan Toshkent shaxrida umumiy maydoni 323 kv.m, qiymati 210,0 mln.so'mlik savdo do'koni mavjud.

Aniqlang, Fuqaro mol-mulk solig'i necha so'm to'lashi kerak?.

6.3. Fuqaroning kadastr xujjatiga asosan Guliston shaxarda umumiy maydoni 189 kv.m, qiymati 0,0 (baxolanmagan) mln.so'mlik turar joy binosi mavjud.

Aniqlang, Fuqaro mol-mulk solig'i necha so'm to'lashi kerak?

6.4. Fuqaroning kadastr xujjatiga asosan Boyovut tumanida umumiy maydoni 455 kv.m, qiymati 652,0 mln.so'mlik turar joy binosi mavjud.

Aniqlang, Fuqaro mol-mulk solig'i necha so'm to'lashi kerak?

6.5. Fuqaroning kadastr xujjatiga asosan Guliston shaxarda umumiy maydoni 102 kv.m, qiymati 0,0 (baxolanmagan) mln.so'mlik turar joy binosi mavjud.

Aniqlang, Fuqaro mol-mulk solig'i necha so'm to'lashi kerak?

6.6. Fuqaroning normativ muddatda qurilishi tugallanmagan yashash uchun mo'ljallanmagan ob'ektlari borligi aniqlandi.

Aniqlang, Fuqaro mol-mulk solig'i necha so'm to'lashi kerak?

6.7. “MosYanteks” qo'shma korxonasining 2020 yil birinchi chorak yakunida mol-mulk, bino va inshootining balans qoldiq qiymati 2500,0 mln.so'mni tashkil etadi. “MosYanteks” qo'shma korxonasi 2020 yilning yanvar oyidan boshlab qayta tiklanuvchi energiya manbalari qurilmalarini o'rnatgan va ulardan foydalanishni joriy etgan.

Aniqlang, “MosYanteks” qo’shma korxonasining 2020 yil birinchi chorak yakunida mol-mulk va bino va inshootining balans qoldiq qiymati 2500,0 mln.so’mdan mol-mulk solig’ini necha so’m to’lashi kerak?

7. Yer solig’i

7.1. Fuqaroning kadastr xujjatiga asosan Toshkent shaxrida umumiy maydoni 0,20 ga yer maydoni mavjud.

Aniqlang, Fuqaro jismoniy shaxslardan undiriladigan yer solig’iga necha so’m to’lashi kerak?

7.2. Fuqaroning kadastr xujjatiga asosan Guliston shaxrida umumiy maydoni 0,06 ga yer maydoni mavjud.

Aniqlang, Fuqaro jismoniy shaxslardan undiriladigan yer solig’iga necha so’m to’lashi kerak?

7.3. Fuqaroning kadastr xujjatiga asosan Boyovut tumanida umumiy maydoni 0,30 ga yer maydoni mavjud.

Aniqlang, Fuqaro jismoniy shaxslardan undiriladigan yer solig’iga necha so’m to’lashi kerak?

7.4. Fuqaroning kadastr xujjatiga asosan Sayxunobod tumanida umumiy maydoni 0,40 ga yer maydoni mavjud.

Aniqlang, Fuqaro jismoniy shaxslardan undiriladigan yer solig’iga necha so’m to’lashi kerak?

7.5.Notijorat tashkilot tomonidan 2018-2019 yillar davomida Xovos tumanida 0,5 ga yer maydonlaridan notijorat faoliyati doirasida foydalanib kelgan.

Aniqlang, Notijorat tashkilot tomonidan Xovos tumanida 0,50 ga yer maydonlaridan foydalangan bo’lsa, yuridik shaxslardan undiriladigan yer solig’iga 2018-2019 yillar uchun necha so’m to’lashi kerak?

7.6. Boyovut tumanining Navbahor MFYdagi “Yulduzlar jilosi” fermer xo’jaligining 100 gektar sug’oriladigan yer maydoni mavjud. Ushbu fermer xo’jaligining asosiy faoliyati paxta xom ash’yosi va g’alla etishtirishdan iborat.

Bundan tashqari, oziq-ovqat do'koni mavjud bo'lib, ulgurji va chakana narxlarda savdo faoliyatini amalga oshirib kelmoqda.

“Yulduzlar jilosi” fermer xo'jaligi 2019 yil yakuni bilan jami 25,0 mlrd.so'mlik tovarlar (ish xizmatlar) realizatsiyasini amalga oshirgan. Shu jumladan, paxta xom ash'yosi va g'allani tayyorlab etkazib berish faoliyatiga 21,0 mlrd.so'm va ulgurji va chakana savdo faoliyatiga 4,0 mlrd.so'm to'g'ri kelmoqda.

Aniqlang, “Yulduzlar jilosi” fermer xo'jaligi 2019 yil yakuni bilan jami 25,0 mlrd.so'mlik tovarlar (ish xizmatlar) realizatsiyasini amalga oshirgan bo'lsa, Yuridik shaxslardan undiriladigan yer solig'iga 2019 yil uchun necha so'm to'lashi kerak?

8.Aylanmadan olinadigan soliq va uning mohiyati

8.1. Brokerlik idoralari, shuningdek vositachilik, topshiriq shartnomasi va vositachilik xizmatlari ko'rsatishga doir boshqa shartnomalar bo'yicha vositachilik xizmatlari ko'rsatadigan yuridik shaxs tomonidan 2020 yilning birinchi choragi yakuni bilan 400,0 mln.so'm ko'rsatilgan xizmatlari evaziga mukofot pullari hisob raqamlariga kelib tushgan.

Aniqlang, brokerlik idoralari, shuningdek vositachilik, topshiriq shartnomasi va vositachilik xizmatlari ko'rsatishga doir boshqa shartnomalar bo'yicha vositachilik xizmatlari ko'rsatgan yuridik shaxs tomonidan 2020 yilning birinchi choragi uchun necha so'm aylanmadan olinadigan solig'ini to'lashi lozim?

8.2. Asosiy faoliyati mol-mulkni ijaraga berish hisoblangan yuridik shaxs tomonidan 2020 yilning yanvar-mart oylarida ijaraga berish faliyatidan asosiy hisob raqamiga kelib tushgan mablag' miqdori 350,0 mln.so'mni tashkil qiladi.

Aniqlang, mol-mulkini ijaraga berish faoliyati bilan shug'ullangan yuridik shaxs tomonidan 2020 yilning yanvar-mart oylarida hisob raqamiga kelib tushgan mablag'dan necha so'm aylanmadan olinadigan solig'ini to'lashi kerak bo'ladi?

8.3. Guliston davlat universiteti hududida xizmat ko'rsatishga ixtisoslashgan umumiy ovqatlanish korxonasi 2020 yil yanvar-fevral oylarida 120,0 mln.so'mlik tovar aylanmasini amalga oshirgan.

Aniqlang, umumiy ovqatlanish korxonasi necha so'm aylanmadan olinadigan solig'ini to'lashi kerak bo'ladi?

8.4. Zomin tumanining borish qiyin bo'lgan va tog'li hududi "O'rikli" dam olish maskanida joylashgan "Normatov Azizbek Anvarbek o'g'li" MChJ umumiy ovqatlanish faoliyati davomida may-iyun oylarida 770,0 mln.so'mlik tovar aylanmasini amalga oshirgan.

Aniqlang, "O'rikli" dam olish maskanida joylashgan "Normatov Azizbek Anvarbek o'g'li" MChJ umumiy ovqatlanish faoliyati davomida necha so'm aylanmadan olinadigan solig'ini to'lashi kerak bo'ladi?

8.5. Vositachilik, topshiriq shartnomasi va vositachilik xizmatlari ko'rsatishga doir boshqa shartnomalar bo'yicha vositachilik xizmatlari ko'rsatadigan yuridik shaxs tomonidan 2020 yilning ikkinchi choragi yakuni bilan 700,0 mln.so'm ko'rsatilgan xizmatlari evaziga mukofot pullari hisob raqamlariga kelib tushgan.

Aniqlang, vositachilik, topshiriq shartnomasi va vositachilik xizmatlari ko'rsatishga doir boshqa shartnomalar bo'yicha vositachilik xizmatlari ko'rsatgan yuridik shaxs tomonidan 2020 yilning ikkinchi choragi uchun necha so'm aylanmadan olinadigan solig'ini to'lashi lozim?

9. Resurs soliqlari va ularning mohiyati.

9.1. Guliston shahardagi avtomobil yuvish faoliyati bilan shug'ullanuvchi korxonada faoliyati davomida 5000 kub.m suv ishlatgan. Shundan 4500 kub.m yer usti va 500 kub.m yer osti suv resurslaridan foydalangan.

Aniqlang, korxonada suv resurslaridan foydalanganlik uchun solig'iga necha so'm to'lashi kerak bo'ladi?

9.2. Sartaroshlik faoliyatini amalga oshiruvchi YaTT "Alijon" faoliyati davomida 5500 kub.m yer osti suv resurslaridan foydalangan.

Aniqlang, sartarosh suv resurslaridan foydalanganlik uchun solig'iga necha so'm to'lashi kerak bo'ladi?

9.3. Alkogol maxsulotlarini ishlab chiqaruvchi korxonada faoliyati davomida 15500 kub.m yer usti suv resurslaridan foydalangan.

Aniqlang, korxonada suv resurslaridan foydalanganlik uchun solig'iga necha so'm to'lashi kerak bo'ladi?

9.4. Mineral suv maxsulotlarini ishlab chiqaruvchi korxonada faoliyati davomida 30 000 kub.m yer osti suv resurslaridan foydalangan.

Aniqlang, korxonada suv resurslaridan foydalanganlik uchun solig'iga necha so'm to'lashi kerak bo'ladi?

9.5. Boyovut tumanida joylashgan konserva zavodi qishloq ho'jalik maxsulot (*pomidor va bodring*) larini qadoqlash jarayonida 2020 yil davomida 25 000 kub.m yer usti suv resurslaridan foydalangan.

Aniqlang, konserva zavodi qishloq ho'jalik maxsulot (*pomidor va bodring*) larini qadoqlash jarayonida sarflangan suv resursi uchun necha so'm suv resurslaridan foydalanganlik uchun solig'iga to'lashi kerak bo'ladi.

9.6. Foydali qazilmalarni qazib olishga ixtisoslashgan "Tog` cho`qqisi" ma`suliyati cheklangan jamiyat tomonidan 2020 yil birinchi chorakda jami 2500,0 mln.so`mlik volfram konsentratini qazib olgan va qayta ishlagan.

Aniqlang, "Tog` cho`qqisi" ma`suliyati cheklangan jamiyat tomonidan 2020 yil birinchi chorak uchun qancha miqdorda yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq to`lashi lozim?

9.7. Foydali qazilmalarni qazib olishga ixtisoslashgan "Burgutlar makoni" ma`suliyati cheklangan jamiyat tomonidan 2020 yil ikkinchi chorakda jami 4500,0 mln.so`mlik tabiiy gaz qazib olgan va qayta ishlagan.

Aniqlang, "Burgutlar makoni" ma`suliyati cheklangan jamiyat tomonidan 2020 yil ikkinchi chorak uchun qancha miqdorda yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq to`lashi lozim?

MAVZULARNI O`ZLASHTIRIB OLGANLIGI YUZASIDAN TEST SAVOLLARI:

1. Qanday to'lovlar xisobiga davlat moliyaviy resurslari tashkil topadi?

- A) soliqlar, yig'implar, bojlar va boshqa to'lovlar hisobiga.
- B) majburiy to'lovlar xisobiga.
- C) pul munosabatlari xisobiga.
- D) bozorlarda oldi-sotdi qilish jarayonida pul munosabatlari xisobiga.

2. Adam Smit o'zining qaysi kitobida ilk bor soliq tamoyillarini asoslab bergan?

- A) «Xalqlar boyligining sabablari va tabiatlari» kitobida.
- B) «Soliq nazariyasi tajribasi» kitobida.
- C) «Soliqlar, yig'implar, bojlar » kitobida.
- D) «Xalqlar boyligi va tabiatlari» kitobida.

3. N.I. Turgenev o'zining «Soliq nazariyasi tajribasi» nomli kitobida nimani ta'kidlaydi?

- A) «Bilimli bo'lishning muvaffaqiyatlari ularning xalqlar urf odatlariga foydali ta'siri darajasiga qarab soliqlar tizimining takomillashuviga ham ta'sir etgan». «...soliqlar bilimga ega bo'lish bilan birga paydo bo'lib, uning belgisi bo'lib qoldi.
- B) Soliq tizimini tartibga solish va mukammallashtirish samarali davlat iqtisodiy siyosatini olib borish.
- C) Soliqlar, yig'implar, bojlar va boshqa to'lovlar hisobiga davlat moliyaviy resurslari tashkil topadi.
- D) Soliqlarning tamoyillarini ta'kidlaydi.

4. Soliqlar bo'yicha yana bir ta'rif S.G.Pepelyaev tomonidan berilgan. Bu qanday ta'rif ?

- A) «Bilimli bo'lishning muvaffaqiyatlari ularning xalqlar urf odatlariga foydali ta'siri darajasiga qarab soliqlar tizimining takomillashuviga ham ta'sir etgan», «...soliqlar bilimga ega bo'lish bilan birga paydo bo'lib, uning belgisi bo'lib qoldi.
- B) «Bilimli bo'lishmaslikning muvaffaqiyatlari ularning xalqlar urf odatlariga foydali ta'siri darajasiga qarab soliqlar tizimining takomillashuviga ham ta'sir

etgan», «...soliqlar bilimga ega bo'lish bilan birga paydo bo'lib, uning belgisi bo'lib qoldi.

C) Soliq tizimini tartibga solish va mukammallashtirish samarasiz davlat iqtisodiy siyosatini olib borish.

D) «Soliq - ommaviy hokimiyat sub'ektlarining to'lov qobiliyatini ta'minlashmaslik maqsadida jismoniy va yuridik shaxslar mulklarini begonalashtirishning majburiylik, yakka tarzda holisona, qaytarmaslik, davlatning majburlashi bilan ta'minlanganlik asoslarida va jazo yoki kontributsiya xarakteriga ega bo'lmagan qonunda belgilanmagan yagona shaklidir».

5. «Soliqlar – davlat tomonidan xo'jalik sub'ektlari va fuqarolardan qonuniy tartibda o'rnatilgan stavkalarda undirib olinadigan majburiy yig'implarni o'zida aks ettiradi» bu kimning fikri?

A) prof. D.G. Chernikning fikri.

B) prof. O. Olimjonovning fikri.

C) prof. B.G. Boldo'rev fikri.

D) S.G. Pepelyaev fikri.

6. ...davlat byudjeti daromadlarini tashkil etuvchi asosiy manba va iqtisodiyotni boshqaruvchi muhim qurol nima hisoblanadi ? Jumlani to'ldiring.

A) Soliqlar.

B) Kitoblar.

C) Bojlar.

D) Zakotlar.

7. Soliq tushunchasi – bu.....?

A) byudjetga tushadigan pul va qonunda belgilangan majburiy munosabatlardir.

B) tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanadigan yuridik va jismoniy shaxslarning pul munasabatlaridir.

C) bevosita bog'lanmagan tarzda undiriladigan pul yig'implaridir.

D) fuqarolar tomonidan daromadlarning ma'lum bir qismini zakot qilishlaridir.

8. Soliqqa tortish tizimining asosiy bo'g'ini hisoblangan soliq elementlariga tarif bering?

- A) soliq solish ob'ektining qiymat, fizik yoki boshqa xususiyatini ifodalaydi.
- B) soliq to'lash majburiyati yuklangan yuridik va jismoniy shaxslar yoki soliqqa oid munosabatlarni tashkil etilishini ifodalaydi.
- C) yuridik va jismoniy shaxslardan soliqni ushlab qolib, davlat byudjetiga o'tkazib berilishini ifodalaydi.
- D) soliq solishda ifodalanadigan tushuncha bo'lib, soliq to'lovchilar va davlat byudjeti o'rtasidagi iqtisodiy-huquqiy munosabatlarni ifodalaydi.

9. Soliq sub'yekti- nima?

- A) soliq to'lash majburiyati yuklangan yuridik va jismoniy shaxslar yoki soliqqa oid munosabatlarni tashkil etuvchi tomonlarning o'zaro majmuasi bo'lib, unda bir tomondan soliq to'lovchilar, boshqa tomondan soliqni undirish vakolati yuklangan soliq xizmati organlari qatnashadi.
- B) yuridik va jismoniy shaxslardan soliqni ushlab qolib, davlat byudjetiga o'tkazib beruvchi yuridik shaxslar qatnashadi.
- C) soliq solishda ifodalanadigan tushuncha bo'lib, soliq to'lovchilar va davlat byudjeti o'rtasidagi iqtisodiy-huquqiy munosabatlarda qatnashadi.
- D) soliq solishda ishtirok etmaydigan shaxslar hisoblanadi.

10. Yuridik va jismoniy shaxslardan soliqni ushlab qolib, davlat byudjetiga o'tkazib beruvchi yuridik shaxslar bular ?

- A) soliq agentlari.
- B) soliq sub'yektlari.
- C) soliq ba'zalari.
- D) soliq solish predmetlari.

11. Soliq solish ob'yekti- nima?

- A) soliq to'lovchining soliq hisoblanadigan va soliq solish uchun asos bo'lib xizmat qiladigan daromadi, oboroti va mol-mulki tushuniladi.
- B) yuridik va jismoniy shaxslardan soliqni ushlab qolib, davlat byudjetiga o'tkazib beruvchi yuridik shaxslar tushuniladi.

C) soliq solishda ifodalanadigan tushuncha bo'lib, soliq to'lovchilar va davlat byudjeti o'rtasidagi iqtisodiy-huquqiy munosabatlar tushuniladi.

D) soliq to'lash majburiyati yuklangan yuridik va jismoniy shaxslar yoki soliqqa oid munosabatlarni tashkil etuvchi tomon tushuniladi.

12. Soliq solish predmeti- nima?

A) soliq solinadigan daromad, oborot, mol-mulk va boshqalarga bo'lgan huquq emas, balki ularning o'zi tushuniladi.

B) mol-mulk va boshqalarga bo'lgan huquq tushuniladi.

C) birorbir soliq predmetiga bo'lgan huquq tushunilsa, predmet bo'lib ana shu egalik qilinadigan daromad, yer uchastkasi, imorat va boshqalarning o'zi tushuniladi.

D) yer uchastkasi, imorat va boshqalarning o'zi tushuniladi.

13. Soliq manbai- nima?

A) bu soliq to'lovchi to'laydigan soliqlar manbai, ya'ni daromadi hisoblanadi.

B) yuridik va jismoniy shaxslarning to'lagan soliqlar miqdori hisoblanadi.

C) soliq to'lash majburiyatini yuridik va jismoniy shaxslar tomonidan bajarilishi hisoblanadi.

D) soliq to'lash majburiyati ma'lum bir qismi yuridik va jismoniy shaxslar tomonidan bajarilishi hisoblanadi.

14. Soliq solinadigan baza- nima?

A) soliq solish ob'yektining soliq stafkasi qo'llaniladigan miqdori.

B) bu soliq to'lovchi to'laydigan soliqlar manbai, ya'ni daromadi.

C) soliq to'lovchining soliq hisoblanadigan va soliq solish uchun asos bo'lib xizmat qiladigan daromadi, oboroti va mol-mulki tushuniladi.

D) soliq solish uchun asos bo'lib xizmat qiladigan daromadi.

15. Soliq solish birligi- nima?

A) bu ob'yektning o'lchov birligi.

B) soliq solish ob'yektining soliq stafkasi qo'llaniladigan miqdori.

C) bu soliq to'lovchi to'laydigan soliqlar manbai, ya'ni daromadi.

D) soliq to'lovchining soliq hisoblanadigan va soliq solish uchun asos bo'lib xizmat qiladigan daromadi, oboroti va mol-mulki.

16.Soliq stavkasi- nima?

A) soliq solinadigan bazaning o'lchov birligiga nisbatan qonunchilik tomonidan belgilab qo'yilgan me'yor.

B) soliq solish ob'yektining soliq stavkasi qo'llaniladigan miqdori.

C) bu soliq to'lovchi to'laydigan soliqlar manbai, ya'ni daromadi.

D) soliq to'lovchining soliq hisoblanadigan va soliq solish uchun asos bo'lib xizmat qiladigan daromadi, oboroti va mol-mulki tushuniladi.

17.Soliq to'lovchilarga soliqlar bo'yicha turli xil yengilliklar, vaqtinchalik va doimiy, to'liq yoki qisman berilishi nima deb ataladi?

A) soliq imtiyozlari.

B) soliq stavkasi.

C) soliq solish birligi.

D) soliq solinadigan baza.

18.Soliqni hisoblab chiqarish tartibi nimani belgilaydi?

A) soliqni hisoblab chiqarish tartibi soliq davri uchun soliq solinadigan bazadan, stavkadan, shuningdek soliq imtiyozlaridan kelib chiqib, soliq summasini hisoblash qoidalarini belgilaydi.

B) soliq solish ob'yektining soliq stavkasi qo'llaniladigan miqdorini belgilaydi.

C) bu soliq to'lovchi to'laydigan soliqlar manbai, ya'ni daromadini belgilaydi.

D) soliq to'lovchining soliq hisoblanadigan va soliq solish uchun asos bo'lib xizmat qiladigan daromadi, oboroti va mol-mulkini belgilaydi.

19. Soliq solish usullari necha xil ko'rinishda amalga oshiriladi?

A) 3 xil.

B) 5 xil.

C) 6 xil.

D) 7 xil.

20. Soliq yuki- nima?

- A) soliq to'lovchi muayyan vaqt oralig'idagi faoliyat natijasida to'lagan soliqlarining yigindisi.
- B) soliq solish ob'yektining soliq stafkasi qo'llaniladigan miqdorlar yig`indisi.
- C) bu soliq to'lovchi to'laydigan soliqlar manbai, ya'ni daromadi yig`indisi.
- D) soliq to'lovchining soliq hisoblanadigan va soliq solish uchun asos bo'lib xizmat qiladigan daromadi, oboroti va mol-mulki yig`indisi.

21. Soliq solish tamoyillarini ilk bor kim asoslab bergan va qaysi kitobida?

- A) A.Smit o'zining «Xalqlar boyligining sabablari va tabiatlari» nomli kitobida.
- B) D.Rikardo o'zining «Soliq asoslari» nomli kitobida.
- C) S.G.Pepelyaev «Soliq nazariyasi tajribasi» nomli kitobida.
- D) N.I.Turgenev o'zining «Soliq asoslari» nomli kitobida.

22. Soliq to'lovchilarning identifikatsion raqami deganda nimani tushunasi?

- A) soliq to'lovchining soliq idoralaridan ro'yxatdan o'tganligi, soliq to'lovchining tegishli hisobot va hisoblarini, boshqa hujjatlarini tez topishda yordam beruvchi sonidir.
- B) davlat tomonidan xorijdan mablag' jalb qilish natijasida vujudga kelgan O'zbekiston Respublikasi majburiyatlarining yig'indisi.
- C) muayyan davrda byudjet harajatlarining byudjet daromadlaridan ortiq bo'lgan summasi.
- D) byudjet tasnifi bo'yicha tushumlarni shakllantirish va byudjetdan mablag' ajratish to'g'risidagi so'rov.

23. Soliq qonunchiligi buzilganda qo'llaniladigan jazolari - bu nima?

- A) intizomsiz soliq to'lovchilarga nisbatan soliq qonunchiligi buzilganda beriladigan jazolardir.
- B) davlat tomonidan xorijdan mablag' jalb qilish natijasida vujudga kelgan O'zbekiston Respublikasi majburiyatlarining yig'indisi.
- C) muayyan davrda byudjet harajatlarining byudjet daromadlaridan ortiq bo'lgan summasi.

D) byudjet tasnifi bo'yicha tushumlarni shakllantirish va byudjetdan mablag' ajratish to'g'risidagi so'rov.

24. O'zbekiston Respublikasi davlat byudjeti daromadlari 1991 yilga qadar asosan qaysi ajratmalar hisobidan shakllanar edi?

- A) davlat korxonalarini foydasidan.
- B) shaxsiy mol-mulkdan.
- C) foizlardan.
- D) dividendlardan.

25. Bozor munosabatlari rivojlanishi bilan iqtisodiyotni soliqlar yordamida tartibga solish xususan, foydadan ajratmalar o'rniga daromad solig'ini joriy etish zarurati paydo bo'ldi va nechanchi yillardan boshlab barcha turdagi xo'jalik yurituvchi sub'ektlar "Daromad" solig'ini to'lashga o'tdilar?

- A) 1992 yildan.
- B) 2000 yildan.
- C) 1998 yildan.
- D) 1990 yildan.

26. Soliqlarning rag'batlantiruvchi rolini kuchaytirish maqsadida mamlakatimizda korxonalarining foydasidan olinadigan soliq nechanchi yildan boshlab joriy etildi?

- A) 1995 yil yanvar oyidan boshlab.
- B) 1995 yil sentyabr oyidan boshlab.
- C) 1995 yil mart oyidan boshlab.
- D) 1995 yil may oyidan boshlab.

27. 2008 yil 1 yanvardan kuchga kirgan Soliq kodeksining nechanchi moddasiga ko'ra yuridik shaxslardan olinadigan foyda solig'i umumdavlat soliqlari tarkibiga kirib, u davlat byudjeti daromadlarini shakllantirishda asosiy manbalardan biri hisoblanadi?

- A) 23-moddasiga.
- B) 24- moddasiga.
- C) 25- moddasiga.

D) Soliq kodeksiga kiritilmagan.

28.Soliq kodeksiga ko‘ra yuridik shaxslardan olinadigan foyda solig‘i to‘lovchilari bo‘lib kimlar hisoblanadi?

A) moliya yilida soliqqa tortiladigan foydaga ega bo‘lgan yuridik shaxslar hisoblanadi.

B) tadbirkorlik faoliyati bilan shug‘ullanuvchilar.

C) foydaga ega bo‘lgan jismoniy shaxslar hisoblanadi.

D) foydaga ega bo‘lgan yuridik shaxslar hisoblanadi.

29.Soliqqa tortish maqsadida foydaga soliq to‘lovchilarni nechiga bo‘linadi?

A) 2 ga rezidentlar va norezidentlarga.

B) 3 ga rezidentlar, norezidentlarga hamda jismoniy shaxslarga.

C) 1 ga rezidentlarga.

D) 2 ga norezidentlar va chet el fuqarolari.

30.Rezidentlar doimiy faoliyat ko‘rsatuvchilar bo‘lsa, norezidentlar faoliyati esa qanday harakterga ega bo‘ladi?

A) Respublikada vaqtinchalik harakterga ega bo‘ladi.

B) huddi rezidentlar singari doimiy harakterga ega bo‘ladi.

C) moliya yilida soliqqa tortiladigan doimiy foydaga ega bo‘lish harakterga ega bo‘ladi.

D) doimiy xarakterga ega bo‘ladi.

31.Yuridik shaxslar foyda solig‘i to‘lovchilari bo‘lishi uchun quyidagi qanday shartlarga javob berishi kerak?

A) ruxsat etilgan faoliyatdan foyda olishi, o‘zining mol-mulkiga ega bo‘lishi.

B) mustaqil tugallanmagan buxgalteriya balansiga ega bo‘lishi.

C) mahalliy hokimiyat organlaridan ro‘yxatdan o‘tmagan bo‘lishi.

D) bankda hisob raqamiga ega bo‘lmagan, identifikatsion raqamga ega bo‘lishi.

32.Soliq kodeksining 295-moddasiga ko‘ra yuridik shaxslardan olinadigan foyda solig‘ining ob‘ekti bo‘lib, O‘zbekiston Respublikasi rezidentlarining va norezidentlarining foydasi hamda rezident va norezidentlarning chegirmalar qilinmagan holda qanday daromadlar hisoblanadi?

- A) soliq to'lovchi tomonidan olingan foyda.
- B) chegirib tashlanadagan daromadlar.
- C) olingan sof daromadlar.
- D) chegirib tashlanmaydigan daromadlar.

33.esa jami daromad bilan chegirib tashlanadagan xarajatlar o'rtasidagi farq sifatida soliq solinadigan foydaning kamaytirilishi hisobga olingan holda hisoblab chiqarilgan soliq solinadigan foydadan kelib chiqib belgilanadi. Jumlani to'ldiring!

- A) soliq solinadigan baza.
- B) soliq obyekt.
- C) soliq yuki.
- D) soliq imtiyozlari.

34. Yuridik shaxslarning jami daromadi tarkibiga nimalar kiradi?

- A) ko'rsatilgan xizmat haqlari kabi pul.
- B) ko'rsatilmagan xizmat haqlari kabi pul.
- C) olinmagan mablag'lar kiradi.
- D) bajarilgan ishlar.

35. Yuridik shaxslarning jami daromadlari tarkibiga quyidagilar qaysi biri kiradi?

- A) tovarlarni sotishdan olinadigan daromadlar.
- B) ish xizmatlar.
- C) qarzini to'lash.
- D) vositachilik xizmati.

36. Vositachilik faoliyatidan daromadlar oladigan yuridik shaxslar uchun tushum deyilganda nima tushuniladi?

- A) ko'rsatilgan xizmatlar uchun olinishi lozim bo'lgan haq summasi tushuniladi.
- B) ko'rsatilgan xizmat haqlari kabi pul.
- C) bepul qaytarmaslik sharti bilan olingan mablag'lar kiradi.
- D) brokerlik.

37. Boshqa daromadlarga qanday daromadlar kiradi?

- A) tovarlarni ishlab chiqarish va realizatsiya qilish bilan bog'liq bo'lmagan operatsiyalardan olinadigan daromadlar kiradi.
- B) ko'rsatilgan xizmatlar uchun olinishi lozim bo'lgan haq summasi tushuniladi.
- C) ko'rsatilgan xizmat haqlari kabi pul.
- D) bepul qaytarmaslik sharti bilan olingan mablag'lar kiradi.

38. Soliq to'lovchining xarajatlari soliq solinadigan qaysi vaqtda chegirib tashlanadi?

- A) foydani aniqlash paytida.
- B) kun oxirida.
- C) soliqqa tortish maqsadida.
- D) har yili.

39. Yuridik shaxslarning foyda solig'i stavkalari har yili qaysi qarori bilan tasdiqlanadi?

- A) keyingi yil uchun makroiqtisodiy ko'rsatkichlar prognozi va davlat byudjeti parametrlari to'g'risidagi qarori bilan.
- B) farmonlari asosida.
- C) PQ-550-qarori bilan.
- D) PQ-660-sonli qaror bilan.

40. Soliqqa tortish maqsadida dividend deb nimaga aytiladi?

- A) aktsiyalardan va boshqa xo'jaliklar sub'ektlarining ustav kapitalidagi qatnashish ulushidan olgan daromadlari tushuniladi.
- B) ko'rsatilgan xizmatlar uchun olinishi lozim bo'lgan haq summasi tushuniladi.
- C) ko'rsatilgan xizmat haqlari kabi pul tushuniladi.
- D) bepul qaytarmaslik sharti bilan olingan mablag'lar tushuniladi.

41. Norezident jami daromadidan tegishli tartibda belgilangan hujjatlarni taqdim etganda qanday xollarda chegirma olish huquqiga ega bo'ladi?

- A) manbaida soliqqa tortilgan va dividend, foiz olgan xolda chegirma olish huquqiga ega bo'ladi.
- B) huddi rezervlar singari doimiy chegirma olish huquqiga ega bo'ladi.

C) moliya yilida chegirma olish huquqiga ega bo'ladi.

D) doimiy chegirma olish huquqiga ega bo'ladi.

42.Foizlar deb nimaga aytiladi?

A) depozit qo'yilmalar, qarz majburiyatlari va boshqa qimmatli qog'ozlardan olgan daromadlarga.

B) shaxsiy mol-mulkdan olingan daromadlarga.

C) faqat depozit qo'yilmalarga.

D) avtomobillarni ijaraga berishdan olingan daromadlarga.

43.Moliya yili – nimani anglatadi?

A) birinchi yanvardan o'ttiz birinchi dekabr kuni oxirigacha bo'lgan vaqtni o'z ichiga oluvchi davr.

B) faoliyatining yil oxiridagi davr.

C) oxirgi faoliyatining besh yillik davr.

D) birinchi dekabrden o'ttiz birinchi dekabr kuni oxirigacha bo'lgan vaqtni o'z ichiga oluvchi davr.

44.Davlat qarzi -?

A) davlat tomonidan ichki mablag'ni va xorijdan mablag' jalb qilish natijasida vujudga kelgan O'zbekiston Respublikasi majburiyatlarining yig'indisi.

B) davlat pul mablag'larining markazlashtirilgan jamg'armasi.

C) davlat tomonidan ichki mablag'ni jalb qilish natijasida vujudga kelgan O'zbekiston Respublikasi majburiyatlarining yig'indisi.

D) davlat byudjeti tarkibida jamlantiriladigan jamg'armalar.

45.Soliq qonunchiligida soliqqa tortish maqsadida soliq to'lovchilari nechiga bo'linadi?

A) ikkiga, ya'ni yuridik va jismoniy shaxslarga.

B) uchga, ya'ni yuridik, jismoniy shaxslarga va depozitlarga.

C) faqat yuridik shaxslarga.

D) faqat jismoniy shaxslarga.

46. Jismoniy shaxslar – deb nimaga aytiladi?

- A) yuridik shaxs maqomini olmagan O‘zbekiston Respublikasi fuqarolari, ajnabiy fuqarolar va fuqaroligi bo‘lmagan shaxslarga aytiladi.
- B) chet ellik fuqarolarga nisbatan aytiladi.
- C) soliq hisoblanadigan va soliqni o‘z vaqtida to‘laydigan fuqarolarga aytiladi.
- D) yuridik shaxs maqomini olgan shaxslarga aytiladi.

47. Jismoniy shaxslar to‘layotgan soliqlar ichida byudjet tushumlaridan salmoqli o‘rinni egallaydigan soliq bu –?

- A) jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘idir.
- B) yuridik shaxslardan olinadigan daromad solig‘idir.
- C) mansabdor shaxslardan olinadigan daromad solig‘idir.
- D) jismoniy shaxslardan olinadigan mol-mulk solig‘idir.

48. Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i – davlat byudjeti daromad manbalaridan biri bo‘lib, u qaysi soliqlar tarkibiga kiradi?

- A) umumdavlat soliqlari tarkibiga.
- B) shaxsiy soliqlar tarkibiga.
- C) mansabdor shaxslardan olinadigan soliqlari tarkibiga.
- D) respublika byudjeti tarkibiga.

49. Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig‘i – nima?

- A) Jismoniy shaxslarning daromadlaridan undiriladigan soliqdir.
- B) yuridik shaxslardan olinadigan daromad solig‘idir.
- C) mansabdor shaxslardan olinadigan daromad solig‘idir.
- D) yuridik shaxslardan olinadigan foyda solig‘idir.

50. Soliq kodeksiga ko‘ra moliya yilida soliq solinadigan daromadga ega bo‘lgan jismoniy shaxslar qaysi soliq bo‘yicha to‘lovchilari hisoblanadi?

- A) jismoniy shaxslar daromadiga solinadigan soliqni to‘lovchilari hisoblanadi.
- B) yuridik shaxslardan olinadigan foyda soligi to‘lovchilari hisoblanadi.
- C) jismini shaxslardan olinadigan mol-mulk solig‘i to‘lovchilari hisoblanadigan.
- D) aylanmadan olinadigan soliq to‘lovchilari hisoblanadigan.

51. Soliq solish maqsadida jismoniy shaxslar nechiga bo'linadi va ular qaysilar?

- A) 2 ga rezidentlar va norezidentlarga.
- B) 3 ga rezidentlar, norezidentlarga hamda jismoniy shaxslarga.
- C) rezidentlarga.
- D) umuman bo'linmaydi.

52. O'zbekiston Respublikasining rezidenti deb nimaga aytiladi?

- A) moliya yilida boshlanadigan yoxud tugaydigan o'n ikki oygacha bo'lgan istalgan davr mobaynida 183 kun turgan jismoniy shaxsga.
- B) moliya yilida boshlanadigan yoxud tugaydigan o'n ikki oygacha bo'lgan istalgan davr mobaynida 365 kun turgan jismoniy shaxsga.
- C) 200 kun va undan ko'proq muddatda O'zbekistonda turgan jismoniy shaxsga.
- D) O'zbekiston Respublikasida ma'lum bir vaqt yashab turgan jismoniy shaxsga.

53. Jismoniy shaxslarning jami yillik daromadi nima deyiladi?

- A) soliq solish ob'ekti.
- B) soliq solish predmeti.
- C) soliq manbai.
- D) soliq ba'zasi.

54. Jismoniy shaxslarning jami daromadidan soliq qonunchiligiga ko'ra belgilangan chegirmalarni ayirib tashlagandan keyingi qoldiq summa nima hisoblanadi?

- A) soliqqa tortiladigan baza.
- B) soliq solish ob'ekti.
- C) soliq solish predmeti.
- D) soliq manbai.

55. Jismoniy shaxslarning jami yillik daromadlaridan biriga nimalar kiradi?

- A) jismoniy shaxslarning moddiy naf tarzidagi daromadlari.
- B) yuridik shaxslarning moddiy naf tarzidagi daromadlari.
- C) yakka tadbirkorning aylanma daromadi.
- D) jismoniy shaxslarning nomulkiy daromadlari.

56.Mehnatga haq to'lash shaklida olinadigan daromadlarga qanday daromadlari kiradi?

- A) jismoniy shaxslarning mehnat shartnomasi bo'yicha qilingan ishlardan va fuqarolik-huquqiy shartnomalar bo'yicha oladigan daromadlari.
- B) jismoniy shaxslarning moddiy naf tarzidagi daromadlari .
- C) boshqa daromadlar.
- D) dividend va foizlar.

57.Mehnatga haq to'lash tarzidagi daromadlar uchga bo'linadi. Bu qanday daromadlar hisoblanadi?

- A) rag'batlantirish to'lovlari, kompensatsiya to'lovlari, ishlanmagan vaqt uchun haq to'lash kabi daromadlar hisoblanadi.
- B) rag'batlantirish to'lovlari, kompensatsiya to'lovlari hisoblanadi.
- C) rag'batlantirish to'lovlari, kompensatsiya to'lovlari, ishlagan vaqt uchun haq to'lash kabi daromadlar hisoblanadi.
- D) ishlagan vaqt uchun haq to'lash, foiz shaklidagi daromad va mukofot shaklidagi daromadlar hisoblanadi.

58. Jismoniy shaxslarning mulkiy daromadlariga nimalar kiradi?

- A) foizlar, dvidentlar, mol-mulkni ijaraga berishdan olingan daromadlar kiradi.
- B) jismoniy shaxslarga tegishli bo'lgan mol-mulklar kiradi.
- C) renta to'lovlari kiradi.
- D) ish haqi to'lovlari kiradi.

59. Moddiy naf tarzidagi daromadlar jumlasiga nimalar kiradi?

- A) yuridik shaxs tomonidan jismoniy shaxs manfaatlarini ko'zlab, tovarlar haqini, mulkiy huquqlarni to'lash kiradi.
- B) jismoniy shaxslarning mehnat shartnomasi bo'yicha qilingan ishlardan va fuqarolik-huquqiy shartnomalar bo'yicha oladigan daromadlari kiradi.
- C) jismoniy shaxslarning mulkiy daromadlari kiradi.
- D) mehnatga haq to'lash shaklida olinadigan daromadlari kiradi.

60. Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i O'zbekistonda qanday soliq hisoblanadi?

- A) mahalliy soliqlar hisoblanadi.
- B) respublika byudjeti mablag`lari hisoblanadi.
- C) viloyat byudjeti mablag`lari hisoblanadi.
- D) maqsadli jamg`armalar hisoblanadi.

61. O'zbekiston Respublikasining soliq qonunchiligiga ko'ra jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i stavkalari quyidagilardan qaysi biri?

- A) 12 foizli soliq stavkasi.
- B) 15 foizli soliq stavkasi.
- C) 17 foizli soliq stavkasi.
- D) 16 foizli soliq stavkasi.

62. To'lov manbaida soliq solish qanday xollarda qo'llaniladi?

- A) to'lov O'zbekiston Respublikasi ichida yoki undan tashqarida amalga oshirilganidan qat'i nazar qo'llaniladi.
- B) to'lov manbaida soliq solish O'zbekiston xududida qo'llanilmaydi.
- C) to'lov manbaida soliq solish chet mamlakatlarida qo'llaniladi.
- D) chet el fuqarolari uchun soliq solish maqsadida qo'llaniladi.

63. Jismoniy shaxslarning dividend va foizlar ko'rinishidagi daromadi necha foizlik stavkada soliqqa tortiladi?

- A) 5 foizlik soliq stavkasida soliqqa tortiladi.
- B) 12 foizlik soliq stavkasida soliqqa tortiladi.
- C) 10 foizlik soliq stavkasida soliqqa tortiladi.
- D) 15 foizlik soliq stavkasida soliqqa tortiladi.

64. Yangi ish joyi bo'yicha soliqni hisoblab chiqarish qaysi vaqtdan va daromaddan kelib chiqqan holda amalga oshiriladi?

- A) taqvim yili boshidan ilgari va yangi ish joyida olingan jami daromaddan.
- B) yil oxididan va yangi ish joyida olingan jami daromaddan.
- C) yil o'rtasidan va yangi ish joyida olingan jami daromaddan.
- D) taqvim yili boshidan olingan jami daromaddan.

65. Jismoniy shaxslarning imtiyozlarga bo'lgan huquqi qachon vujudga keladi?

- A) hisobot yili uchun tegishli xujjatlarni taqdim etganida.
- B) ruhsat etilgan davrdan boshlab.
- C) ish faoliyatni boshlagandan.
- D) imtiyozlar huquqi berilmaydi.

66. Norezidentlarga to'g'ri ta'rif berilgan javobni aniqlang?

- A) O'zbekiston hududida tashkil etilmagan yoki bosh korxonasi O'zbekistonda joylashmagan yuridik shaxslardir.
- B) O'zbekiston hududida tashkil etilgan va ro'yxatdan o'tgan yuridik shaxslardir.
- C) fuqaroligi bo'lmagan shaxslardir.
- D) fuqaroligi bo'lgan shaxslardir.

67. Hozirgi vaqtda O'zbekiston va xalqaro soliq amaliyotida egri soliqlarning asosiy turlaridan biri – qaysi solig'i hisoblanadi?

- A) qo'shilgan qiymat solig'i.
- B) bajarilgan qiymat solig'i.
- C) daromad solig'i.
- D) mol-mulk solig'i.

68. Qo'shilgan qiymat solig'iga to'g'ri ta'rif berilgan javobni aniqlang?

- A) har bir ishlab chiqarish bosqichida va realizatsiya jarayonida undiriladigan ko'p qirrali bilvosita soliqdir.
- B) yuklab jo'natilgan tovarlar qiymati va farqidan undiriladigan soliqdir .
- C) yuridik shaxslarning mol-mulkidan undiriladigan soliqdir.
- D) to'langan ish haqlaridan undiriladigan soliqdir.

69. Qo'shilgan qiymat o'zining iqtisodiy mohiyatiga ko'ra nimadan iborat?

- A) sotilgan mahsulotlar, bajarilgan ishlar va ko'rsatilgan xizmatlarning qiymati bilan ishlab chiqarish jarayonida iste'mol qilingan tovarlar, xom-ashyolar va xizmatlarning qiymati o'rtasidagi farqdan iboratdir.
- B) yuklab jo'natilgan tovarlar qiymatidan iboratdir .
- C) soliq solinadigan daromad ega bo'lgan yuridik shaxslardan.

D) soliq solinadigan yer maydoniga ega bo'lgan yuridik shaxslardan.

70. Qo'shilgan qiymat solig'ini davlat byudjetining daromad qismiga jalb qilish taklifini birinchi marta Germaniya byudjet amaliyotida joriy etishni kim ilgari surdi?

A) 1919 yilda Vilgelm fon Simens.

B) 1968 yilda M.Lore.

C) 1978 yilda M.Lore.

D) 1921 yilda Vilgelm fon Simens.

71. Qo'shilgan qiymat solig'ini amaliyotga joriy etish va undirish mexanizmi birinchi marta qaysi moliyachi tomonidan ishlab chiqildi?

A) Fransuz moliyachisi M.Lore tomonidan.

B) Germaniya moliyachisi M.Lore tomonidan.

C) Germaniya moliyachisi Vilgelm fon Simens tomonidan.

D) Fransuz moliyachisi S.G.Pepelyaev tomonidan.

72. Qo'shilgan qiymat solig'i M.Lorening taklifidan so'ng o'tgan 10 yildan ortiq vaqt mobaynida tajriba uchun taklif etildi hamda Frantsiyada qo'shilgan qiymat solig'i haqiqatda nechanchi yildan boshlab joriy etildi?

A) 1968 yildan.

B) 1978 yildan.

C) 1970 yildan.

D) 1965 yildan.

73. Qo'shilgan qiymat solig'iga xos bo'lgan muhim xususiyatlarini izohlab bering?

A) muhim xususiyatlaridan biri, soliqqa tortishning ob'ekti bo'lib, nafaqat ichki bozordagi tovaroborot, balki mamlakat korxonalarining tashqi bozorlaridagi tovaroboroti ham hisoblanadi.

B) realizatsiya qilish oborotlari hisoblanadi.

C) yuklab jo'natilgan tovar (xizmat)lar uchun mablag'i kelib tushishi hisoblanadi.

D) bojxona xududiga olib kirilayotgan tovarlar hisoblanadi.

74.Evropa Ittifoqiga a‘zo bo‘lgan mamlakatlarda soliq tushumlarining tarkibida egri soliqlarni yuqori salmoqqa ega ekanligining asosiy sabablaridan biri nima?

- A) bu mamlakatlarda soliq stavkalarini umumlashtirilganligi va soliqqa tortish bazasini o‘zaro uyg‘unlashtirilganligi hisoblanadi.
- B) yuklab jo‘natilgan tovarlar o‘z vaqtida kelib tushishi hisoblanadi.
- C) bojxona xududiga olib kirilayotgan tovarlarning cheksizligi hisoblanadi.
- D) byudjet oldida hisob-kitoblarni amalga oshirishi mustaqilligi hisoblanadi.

75.O‘zbekiston soliq tizimida qo‘shilgan qiymat solig‘i nechanchi yildan buyon amal qilmoqda?

- A) 1992 yildan.
- B) 1993 yildan.
- C) 1998 yildan.
- D) 1995 yildan.

76.Notijorat tashkilotlar tadbirkorlik faoliyati doirasida tovarlarni realizatsiya qilish oborotlari mustasno hamda soliq solishning soddalashtirilgan tartibi bo‘yicha soliq to‘lovchilar qanday soliq to‘lovchilari bo‘lib hisoblanishmaydi?

- A) aylanmaga ega bo‘lsa aylanma solig‘ini to‘laydi.
- B) yuklab jo‘natilgan tovarlar qiymati to‘lovchilari bo‘lib hisoblanishmaydi.
- C) soliq solinadigan mol-mulkka ega bo‘lgan yuridik shaxslar to‘lovchilari bo‘lib hisoblanishmaydi.
- D) qo‘shilgan qiymat solig‘ini to‘lovchilari bo‘lib hisoblanishmaydi.

77.Amaldagi soliq kodeksining 198-moddasiga ko‘ra qo‘shilgan qiymat solig‘ining ob‘yekti nima hisoblanadi?

- A) tovar (ish, xizmat)larni realizatsiya qilish oboroti hamda tovarlarning importi hisoblanadi.
- B) qo‘shilgan qiymat solig‘ini to‘lovchilari bo‘lib hisoblanadi.
- C) yuklab jo‘natilgan tovarlar qiymati to‘lovchilari bo‘lib hisoblanadi.

D) soliq solinadigan mol-mulkka ega bo'lgan yuridik shaxslar to'lovchilari bo'lib hisoblanadi.

78. Tovarlarini realizatsiya qilish oboroti - nima?

- A) yuklab jo'natilgan tovarlar qiymati tushuniladi.
- B) tovarni realizatsiya qilish oboroti tushuniladi.
- C) soliq solinadigan mol-mulkka ega bo'lgan yuridik shaxslar tushuniladi.
- D) soliq solinadigan bino inshootga ega bo'lgan yuridik shaxslar tushuniladi.

79. Soliq solinadigan import deganda – nimani tushunasiz?

- A) O'zbekiston Respublikasining bojxona xududiga olib kirilayotgan tovarlar.
- B) yuklab jo'natilgan tovarlar.
- C) tovarni realizatsiya qilish oborotini.
- D) tovarni eksportiga qilish oborotini

80. Hozirgi kunda soliq Kodeksiga ko'ra Respublikamizda necha foizli QQS stavka qo'llanilib kelinmoqda?

- A) 15 foizli va "0" foizli stavka.
- B) 30 foizli va "10" foizli stavka.
- C) 20 foizli va "10" foizli stavka.
- D) 20 foizli va "20" foizli stavka.

81. Qo'shilgan qiymat solig'i bo'yicha salbiy qoldiqni paydo bo'lishi muammosi qanday yirik korxonalarda kuzatiladi?

- A) asosan mahsulotini eksport qiluvchi yirik korxonalarda kuzatiladi.
- B) asosan mahsulotini import qiluvchi yirik korxonalarda kuzatiladi.
- C) notijorat tashkilotlarida kuzatiladi.
- D) yakka tartibdagi tadbirkorlarda.

82. Qo'shilgan qiymat solig'ining vatani qaysi davlat hisoblanadi?

- A) Frantsiya.
- B) Germaniya.
- C) Buyuk Britaniya.
- D) Ispaniya.

83. Buyuk Britaniyada qo'shilgan qiymat solig'ining nechta stavkasi asosida amal qiladi?

- A) uchta stavkasi asosida.
- B) bitta stavkasi asosida.
- C) ikkita stavkasi asosida.
- D) to'rtta stavkasi asosida.

84. Ispaniya Qirolligi mamlakatida qo'shilgan qiymat solig'ining standart stavkasi necha foizni tashkil etadi?

- A) 16 foizni tashkil etadi.
- B) 20 foizni tashkil etadi.
- C) 23 foizni tashkil etadi.
- D) 30 foizni tashkil etadi.

85. Qo'shilgan qiymat solig'i to'lovchilari – kimlar?

- A) O'zbekiston Respublikasi hududida tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanuvchi yuridik shaxslar tovarlar importi bo'yicha yuridik va jismoniy shaxslar.
- B) o'z mulkiga ega bo'lgan yuridik shaxslar hisoblanadi.
- C) foydalanishida yer uchastkalari bo'lgan yuridik shaxslar.
- D) jismoniy shaxslar.

86. Aktsiz solig'iga to'g'ri ta'rif berilgan javobni aniqlang?

- A) bu ishlab chiqarish korxonalarida yaratilgan yoki eksport va import qilingan ba'zi tovarlar qiymatining bir qismini majburiy byudjetga to'lovidir.
- B) bu O'zbekiston Respublikasi hududida ishlab chikarilgan tovarlar, eksport va import qilingan ba'zi tovarlar oboroti hisoblanadi.
- C) o'zining mulkida, egaligida va foydalanishida yer uchastkalari bo'lgan yuridik shaxslar.
- D) bu korxonalar, tashkilot va birlashmalarda yangi yaratilgan (qo'shilgan) qiymatning bir qismini byudjetga majburan olishdir.

87. Mol-mulk solig‘i dastlab O‘zbekiston Respublikasida, “Korxonalar, birlashmalar va tashkilotlardan olinadigan soliqlar to‘g‘risida” gi Qonuni nechanchi yilda qabul qilingan?

- A) 1991 yil 15 fevralda qabul qilingan.
- B) 1990 yil 11 iyulda qabul qilingan.
- C) 1992 yil 15 fevralda qabul qilingan.
- D) 1990 yil 11 iyulda qabul qilingan.

88. Kimlar soliq qonunchiligiga asosan mol-mulk solig‘ining to‘lovchilari bo‘lib hisoblanishadi?

- A) soliq solinadigan mol-mulkka ega bo‘lgan yuridik va jismoniy shaxslar.
- B) hisob-kitob varag‘iga ega bo‘lgan xo‘jalik yurituvchi sub‘ektlar.
- C) jismoniy jaxslar.
- D) soliq solinadigan yer maydoniga ega bo‘lgan yuridik va jismoniy shaxslar.

89. Soliq solish maqsadida yuridik shaxslar – deganda nimani tushunasiz?

- A) mulkida, xo‘jalik yuritishida yoki tezkor boshqaruvida mol-mulkka ega bo‘lgan va o‘z majburiyatlari bo‘yicha mol-mulki bilan javob bera oladigan hamda mustaqil balans va hisob-kitob varag‘iga ega bo‘lgan xo‘jalik yurituvchi sub‘ektlar.
- B) soliq solinadigan mol-mulkka ega bo‘lgan yuridik shaxslar.
- C) chet el fuqarolari.
- D) rezidentlarni.

90. Yuridik shaxslardan olinadigan mol-mulk solig‘ining ob‘ektiga nima kiradi?

- A) asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, tugallanmagan qurilish ob‘ektlari hamda belgilangan muddatda ishga tushirilmagan asbob-uskunalarining qiymati.
- B) yuridik shaxslardan olinadigan mol-mulk solig‘ining soliqqa tortiladigan bazasi.
- C) asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar.
- D) ishga tushirilmagan asbob-uskunalarining qiymati.

91.Soliq solish ob'ektlarining o'rtacha yillik qoldiq qiymati quyidagi qaysi formula bo'yicha aniqlanadi?

- A) $31 \text{ yanvar} + 28(29) \text{ fevral} + \dots + 30 \text{ noyabr} + 31 \text{ dekabr} / 12.$
- B) $31 \text{ yanvar} + 28(29) \text{ fevral} + \dots + 30 \text{ noyabr} + 31 \text{ dekabr} / 6.$
- C) $31 \text{ yanvar} + 28(29) \text{ fevral} + \dots + 30 \text{ noyabr} + 31 \text{ dekabr} / 1.$
- D) $31 \text{ yanvar} + 28(29) \text{ fevral} + \dots + 30 \text{ noyabr} + 31 \text{ dekabr} / 10.$

92.Yuridik shaxslardan olinadigan mol-mulk solig'ining soliqqa tortiladigan bazasini aniqlash uchun korxonalar balans aktivida aks ettiriladigan asosiy vositalarning eskirishini chegirgan holda, buxgalteriya hisobining quyidagi hisob varaqlari bo'yicha summalar qabul qilinadi bular qaysilar?

- A) Asosiy vositalarni hisobga olish hisobvaraqlari, uzoq muddatga ijaraga olinadigan asosiy vositalarni hisobga olish hisobvaraqlari.
- B) Nomoddiy aktivlarni hisobga olish hisobvaraqlari, tugallanmagan qurilishni hisobga olish hisobvaraqlari.
- C) O'rnatishga mo'ljallangan uskunani hisobga olish hisobvaraqlari.
- D) Olinadigan asosiy vositalarni hisobga olish hisobvaraqlari.

93.Yuridik shaxslardan olinadigan mol-mulk solig'ining stavkalari har yili keyingi moliya yil uchun tasdiqlanadigan asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlar prognozi va davlat byudjeti parametrlari to'g'risidagi qaror kim asosida belgilanadi?

- A) O'zbekiston Respublikasi Prezidenti.
- B) Vazirlar Mahkamasi.
- C) Bosh Vazir.
- D) Department.

94.Soliq stavkasi mol-mulkning qayta baholash maqsadida korxonalarining asosiy vositalari deganda nimalarni tushunasiz?

- A) o'zining asosiy vositalari, uzoq muddatga ijaraga olinadigan, shu jumladan uzoq muddatli lizing bo'yicha olingan asosiy vositalar.
- B) ishchi xodimlari.
- C) mehnat qurollari.

D) jamao a`zolari.

95. Byudjetga joriy to'lovlarni to'lash har oyning 20-kunidan kechiktirmay, yillik soliq summasining qancha miqdorida to'lanadi?

A) 1/12 qismi miqdorida.

B) 1/10 qismi miqdorida.

C) 1/8 qismi miqdorida.

D) 1/14 qismi miqdorida.

96. Byudjet bilan hisob-kitoblarning buxgalteriya hisobi byudjetga to'lovlar bo'yicha qarzni hisobga olish nima asosida yuritiladi?

A) hisobvarag'i bo'yicha.

B) jami yillik daromad bo'yicha.

C) soliq solish obyekti bo'yicha.

D) to'lagan soliqlari.

97. Davlat moliyaviy resurslari qanday shakllanadi?

A) soliqlar va boshqa majburiy to'lovlar hisobiga.

B) majburiy to'lovlar xisobiga.

C) pul munosabatlari xisobiga.

D) bozorlarda oldi-sotdi qilish jarayonida pul munosabatlari xisobiga.

98. Soliq kodeksiga ko'ra kimlar jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliqni to'lovchilari bo'lib hisoblanishadi?

A) soliq solinadigan mol-mulkga ega bo'lgan jismoniy shaxslar.

B) chet el fuqarolari.

C) yuridik shaxs tashkil etgan va tashkil etmagan holda tuzilgan dehqon xo'jaliklari.

D) Ijaraga olgan ijarachilari.

99. Jismoniy shaxslarning O'zbekiston Respublikasi hududida joylashgan qanday joylar soliq solish ob'ekti hisoblanadi?

A) uy-joylari, kvartiralari, chorbog' va bog' uylari, garajlar va boshqa imoratlari, binolar va inshootlari qiymati.

B) o'rnatiladigan uskunalar.

C) tugallanmagan qurilish ob'ektlari.

D) kvartiralar.

100. Jismoniy shaxslarning mol-mulkini inventarizatsiya qilish qiymati nima?

A) soliq solish bazasi.

B) soliq solish obyekt.

C) soliq solish subyekti.

D) soliq yuki.

101. Jismoniy shaxslarning mol-mulkiga soliq stavkalari O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori bilan belgilanadi, soliq to'lovchilarga qaysi tomonlar orqali belgilangan tartibda bildiriladi?

A) Moliya vazirligi, Davlat soliq qo'mitasi va uning quyi organlari tomonidan.

B) Milliy xavfsizlik tomonida.

C) Departament tomonidan.

D) Markaziy bank tomonidan.

102. Mulkida soliq solinadigan mol-mulk bo'yicha pensionerlar uchun mol-mulk solig'i soliq solinmaydigan eng kam miqdor umumiy maydonining qancha hajmida belgilanadi?

A) 60 kv.metri hajmida.

B) 70 kv.metri hajmida.

C) 45 kv.metri hajmida.

D) 40 kv.metri hajmida.

103. Jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliq qaysi xizmati organlari tomonidan hisoblab chiqariladi?

A) davlat soliq xizmati organlari tomonidan.

B) milliy xavfsizlik organlari tomonidan.

C) vazirliklar tomonidan.

D) moliya vazirligi tomonidan.

104. Meros bo'yicha o'tgan mol-mulkdan soliq merosxo'rlardan qaysi paytdan boshlab undiriladi?

- A) meros ochilgan paytdan.
- B) vaqtincha undirilmaydi.
- C) merosxo'r ruhsat bergandan so'ng undiriladi.
- D) bir oydan so'ng.

105. Taqvimiy yil davomida imtiyozga ega bo'lish huquqi paydo bo'lgan taqdirda mol-mulk solig'i qaysi oydan qayta hisoblab chiqiladi?

- A) shunday huquq vujudga kelgan oydan e'tiboran.
- B) yil yakunida.
- C) yil boshida.
- D) uch oydan so'ng.

106. Byudjetdan mablag' ajratish – deganda nimani tushunasiz?

- A) qonun hujjatlarida nazarda tutilgan tartibda Davlat byudjetidan byudjet tashkilotlariga hamda boshqa byudjet mablag'lari oluvchilarga ajratiladigan pul mablag'lari.
- B) bu korxonalar, tashkilot va birlashmalarda yangi yaratilgan (qo'shilgan) qiymatning bir qismini byudjetga majburan olishdir.
- C) bu O'zbekiston Respublikasi hududida ishlab chikarilgan tovarlar, eksport va import qilingan ba'zi tovarlar oboroti.
- D) bu korxonalar, tashkilot va birlashmalarda yangi ish o'rinlar yaratish uchun byudjetga majburan olishdir.

107. Royalti – nima?

- A) bu intellektual mulklardan kelgan daromadlardir.
- B) yangi qurilish shaklidagi kapital qurilish.
- C) texnikaviy qayta qurollantirishga sarflangan mablag'.
- D) ishlab turgan korxonalarni rekonstruksiyalash.

108. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 1024-sonli qaroriga asosan nechanchi yilda soliq tushumi mahalliy byudjetlarning Davlat byudjetidagi ulushini ko'paytirish maqsadida to'liq miqdorda mahalliy byudjetlar daromadiga o'tkazildi?

- A) 2008 yil 29 dekabrda.
- B) 2008 yil 1 dekabrda.
- C) 2008 yil 14 dekabrda.
- D) 2008 yil 16 dekabrda.

109. Kimlar suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq to'lovchilari hisoblanadi?

- A) Faoliyatida suvdan foydalanuvchi yuridik shaxslar, dehqon xo'jaliklari hamda tadbirkorlik faoliyatini amalga oshiruvchi jismoniy shaxslar.
- B) yakka tartibdagi savdo shavobchalari.
- C) Nodavlat-notijorat tashkilotlar
- D) maktab va maktabgacha ta'lim muassasalari.

110. Suv resurslaridan davlat byudjeti daromadlarini ushbu manba bo'yicha ob-havo qiladigan, ya'ni ta'minlab beradigan soliq to'lovchilar bo'lib kimlar hisoblanadi?

- A) Shirin GRES, Taxi-yatosh GRES, Toshkent GRES va boshqa shu kabi GESlar hisoblanishadi.
- B) Faoliyatida suvdan foydalanuvchi yuridik shaxslar, dehqon xo'jaliklari hamda tadbirkorlik faoliyatini amalga oshiruvchi jismoniy shaxslar.
- C) nodavlat-notijorat tashkilotlar.
- D) avtomobil yuvish shaxobchalari.

111. Yuridik shaxslar suvdan foydalanish joyida davlat soliq xizmati organlarida ro'yxatga olinish joyidan qat'iy nazar, suv resurslaridan foydalanganliklari uchun soliq to'laydilar mi?

- A) suvdan foydalanish joyidagi davlat soliq xizmati organlariga to'laydi.
- B) ro'yxatga olish joyidagi davlat soliq xizmati organlariga to'laydi.
- C) suvdan foydalanish joyidagi davlat soliq xizmati organlariga soliqning uchdan ikki qismini to'laydi.
- D) suvdan foydalanish joyidagi davlat soliq xizmati organlariga soliqning uchdan bir qismini to'laydi.

112. Kimlar suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqni mustaqil ravishda to'lovchilari hisoblanadi?

- A) binoni ijaraga olgan va o'zlari suv etkazib berish to'g'risida shartnoma tuzgan yuridik shaxslar.
- B) issiq suv va bug' uzatuvchi korxonalar.
- C) QQS soliq to'lovchilari.
- D) yer qa'ridan foydalanuvchilar.

113. Yer usti va yer osti manbalaridan foydalaniladigan suv resurslari nima deb ataladi?

- A) soliq solish ob'ekti.
- B) soliq solish ba'zasi.
- C) soliq agenti.
- D) soliq solish predmeti.

114. Yer usti manbalariga nimalar kitadi?

- A) daryolar, ko'llar, suv omborlari, yer yuzasidagi boshqa havzalar va suv manbalari, turli xil kanal va hovuzlar.
- B) ko'llar.
- C) kanallar.
- D) o'rmonlar, ko'llar.

115. Yer osti manbalariga nimalar kiradi?

- A) artezian quduqlar va skvajinalar, vertikal va gorizontal zovur tarmog'i.
- B) ko'llar.
- C) kanallar.
- D) o'rmonlar, ko'llar.

116. Foydalanilgan suv resurslarining xajmi nima deb ataladi?

- A) soliq solish bazasi.
- B) soliq solish ob'ekti.
- C) soliq agenti.
- D) soliq solish predmeti.

117.Suv resurslarining yer usti va yer osti manbalaridan olingan suv hajmi ko'rsatkichlari qanday asbobda o'lchanadi?

- A) suv o'lchagich asboblari.
- B) termometrda.
- C) santimetrda.
- D) lineykada.

118. Yagona yer solig'i to'lovchilari bo'lmagan qishloq xo'jaligi korxonalari soliq solinadigan bazani soliq davrida bir gektar sug'oriladigan yerlarni sug'orish uchun sarflanadigan suvni qanday aniqlaydi?

- A) butun xo'jalik bo'yicha o'rtacha hajmidan kelib chiqqan holda aniqlaydi.
- B) butun viloyat bo'yicha o'rtacha hajmidan kelib chiqqan holda aniqlaydi.
- C) bunday aniqlash yo'li mavjud emas.
- D) butun respublika bo'yicha o'rtacha hajmidan kelib chiqqan holda aniqlaydi.

119.O'zbekiston Respublikasining norezidenti bo'lgan jismoniy shaxslar O'zbekiston Respublikasida olingan dividend va foizlar ko'rinishidagi daromadlari necha foizli stavkada soliqqa tortiladi?

- A) 10 foizli stavkada.
- B) 15 foizli stavkada.
- C) 20 foizli stavkada.
- D) 25 foizli stavkada.

120.Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq to'lovchilar tomonidan, dehqon xo'jaliklaridan tashqari, tasdiqlangan stavkalari qanday hisoblanadi?

- A) soliqqa tortiladigan suv hajmidan kelib chiqib hisoblanadi.
- B) termometrda hisoblanadi.
- C) santimetrda hisoblanadi.
- D) soliqqa tortilmaydigan suv hajmidan kelib chiqib hisoblanadi.

121.Tabiiy resurslardan samarali va oqilona foydalanishni ta'minlashga qaratilgan muhim vosita – nima ?

- A) bu davlat tomonidan tabiiy resurslardan foydalanish bilan bog'liq turli xil to'lovlardir.

- B) davlat byudjeti daromadlarini oshirishning zarur elementlari.
- C) foyda solig'i va tabiiy resurslardan foydalanganlik uchun maxsus soliqlar.
- D) bonus to'lovlardir.

122. Jahon amaliyotida tabiiy resurslardan foydalanganlik uchun to'lovlar tizimi nima asosida tashkil etiladi?

- A) bonuslar, rentals, royalti va soliqlar.
- B) bonuslar va soliqlar.
- C) soliqlar va yig'imlar.
- D) bonuslar.

123. Bonuslar – nima?

- A) bir martalik to'lov bo'lib, davlat uchun soliqlar kabi unchalik muhim moliyaviy resurs bo'lmasada, davlat byudjeti daromadlarini oshirishning zarur elementlaridan biri hisoblanadi.
- B) foyda solig'i va tabiiy resurslardan foydalanganlik uchun maxsus soliq.
- C) umumdavlat mulki.
- D) tijoratbop topilma.

124. O'zbekistonda yer qa'ridan foydalanuvchilar ikki xil bonusni to'laydilar bular qaysilar?

- A) imzoli bonus va tijoratbop topilma bonusi.
- B) imzoli bonus va rentals.
- C) maxsus bonus va tijoratbop topilma bonusi.
- D) rentals va royalty to'lovlari to'laydi.

125. Rentals – nima?

- A) tabiiy resurslardan foydalanganlik uchun to'lovlarning ikkinchi ko'rinishi.
- B) yer osti boyliklari umumdavlat mulki.
- C) texnik ehtiyojlar uchun ishlatilgan suv resurslari.
- D) issiq suv va bug' uzatuvchi korxonalar.

126. Jahon amaliyotida tabiiy resurslardan foydalanishni soliqqa tortish odatda foyda solig'i va tabiiy resurslardan foydalanganlik uchun maxsus soliqlar qaysi soliq bo'yicha undiriladi?

- A) renta soliqlari sifatida undiriladi.
- B) aktsiz solig'i.
- C) qo'shilgan qiymat solig'i.
- D) daromad solig'i.

127. Respublikamiz qonunchiligiga ko'ra mavjud yer osti boyliklari qanday mulk hisoblanadi?

- A) umumdavlat mulki.
- B) notijorat tashkilotlar mulki.
- C) jismoniy shaxslar mulki.
- D) yuridik shaxslar mulki.

128. Rentals davlat tomonidan tabiiy resurslardan foydalanish bo'yicha shartnoma tuzish vaqtida undiriladigan to'lovi, u qanday undiriladi?

- A) kelishuv davri davomida yoki qazib olish boshlanishidan avval undiriladi.
- B) yalpi daromadidan foiz ko'rinishida undirilib.
- C) davlat tomonidan undiriladi.
- D) hokimiyat tomonidan undiriladi.

129. Respublikamizda soliqni davlat byudjetiga ta'minlab beruvchi eng yirik soliq to'lovchilari bo'lib kimlar xisoblanadi?

- A) Olmaliq tog'-kon metallurgiya kombinati, Farg'ona va Oltiariq neftni qayta ishlash zavodlari.
- B) yoqilg'i quyish shaxobchalari.
- C) suv resurslari bilan bog'liq bo'lgan xizmat ko'rsatish korxonalar.
- D) mikrofirma va kichik korxonalar.

130. O'zbekistonda nechanchi yilda "Yer osti boyliklari to'g'risida" gi Qonunning yangi taxriri tasdiqlandi?

- A) 2002 yil 13 dekabrda.
- B) 2003 yil 26 dekabrda.
- C) 2001 yil 13 dekabrda.
- D) 2003 yil 11 dekabrda.

131. O‘zbekistonda nechanchi yilda “Yer to‘g‘risida” qonun qabul qilindi?

A) 1990 yilda.

B) 1991 yilda.

C) 1995 yilda.

D) 1998 yilda.

132. Yer solig‘i O‘zbekiston soliq tizimida qanday soliqlar tarkibiga kiradi?

A) mahalliy soliqlar va yig‘imlar tarkibiga kiradi.

B) bonuslar tarkibiga.

C) aktsiz solig‘i tarkibiga.

D) qo‘shilgan qiymat solig‘i tarkibiga.

133. Yer solig‘ini joriy etilishidan maqsad –?

A) yerdan oqilona foydalanishni rag‘batlantirish, tuproq unumdorligini oshirish, sifati turlicha bo‘lgan yerlarda xo‘jalik yuritishning ijtimoiy-iqtisodiy shart-sharoitlarini tenglashtirish.

B) yerdan oqilona foydalanishni rag‘batlantirish, shuningdek daromadlar darajasini oshirish.

C) yerdan oqilona foydalanishni rag‘batlantirish va yuqori darajadagi soliqlarni to‘lash.

D) yerdan oqilona foydalanishni rag‘batlantirish va ixtiyoridagi daromadlarni oshirish.

134. Yer solig‘ini to‘lovchilar bo‘lib kimlar hisoblanadi?

A) soliq qonunchiligiga ko‘ra o‘z mulkiga ega yoki foydalanishida yer uchastkalariga ega bo‘lgan yuridik shaxslar, shu jumladan O‘zbekiston Respublikasining norezidentlari yer solig‘ini to‘lovchilari.

B) mikrofirma va kichik korxonalar.

C) notijorat va nodavlat tshkilotlar.

D) byudjet tashkilotlari.

135. Agarda soliqqa tortishning alohida tartibi o‘rnatilgan yuridik shaxslar hamda notijorat tashkilotlar asosiy faoliyat turi bilan bir qatorda boshqa

faoliyat turlari bilan shug'ullansalar, unda ular shu faoliyatda foydalaniladigan yerlari uchun yer solig'ini to'lovchilari hisoblanishadimi?

- A) hisoblanishadi chunki asosiy faoliyat turi bilan bir qatorda boshqa faoliyat turlari bilan shug'ullanishadi.
- B) yo'q hisoblanishmaydi.
- C) yer solig'ini to'lovchilari xisoblanishmaydi.
- D) foyda soli`ni to`laydi.

136. Ko'chmas mulk ijaraga berilganda yer solig'i to'lovchisi kim bo'ladi?

- A) ijaraga beruvchi yer solig'ini to'lovchisi hisoblanadi.
- B) ijaraga oluvchi yer solig'ini to'lovchisi hisoblanadi.
- C) ikkala tomon xam yer solig'ini to'lovchisi hisoblanadi.
- D) Faqat aylanmadan olinadigan soliqni to'lovchi bo`lib hisoblanadi.

137. Qonun hujjatlariga muvofiq yer uchastkalarini ijaraga olgan yuridik shaxslar yer solig'i o'rniga qayerga ijara haqi to'laydilar?

- A) byudjetga.
- B) ijarachiga.
- C) vazirlikka.
- D) soliq qo'mitasiga.

138. Yer ijarachilarining hisobi, ijaraga olingan yer uchun ijara haqi hisob-kitoblarini taqdim etish, ijara haqini hisoblab chiqarish va to'lash qanday tartibga muvofiq amalga oshiriladi?

- A) yer solig'i uchun belgilangan tartibda.
- B) o'z xoxishicha.
- C) bunday soliq belgilanmagan.
- D) mol-mulk solig'i uchun belgilangan tartibda.

139. Soliq kodeksiga ko'ra mulk huquqi, egalik qilish huquqi, foydalanish huquqi yoki ijara huquqi asosida yuridik shaxslarda bo'lgan yer uchastkalari soliq solish hisoblanadi. Jumlani to'ldiring?

- A) ob'ekti.
- B) ba'zasi.

C) agenti.

D) predmeti.

140. Soliq kodeksining 426-moddasiga ko'ra quyidagilardan qaysi biriga yer solig'ining soliq solish ob'ekti sifatida qaralmaydi?

A) aholi punktlarining umumiy foydalanishdagi yerlari. Aholi punktlarining umumiy foydalanishdagi yerlari jumlasiga maydonlar, ko'chalar, tor ko'chalar, yo'llar, sug'orish tarmog'i, sohil bo'yi yerlari va boshqa shu kabi yerlar.

B) sohil bo'yi yerlari va boshqa shu kabi yerlar.

C) aholining dam olishi uchun foydalaniladigan yerlar.

D) kommunal-maishiy yerlar, zahira yerlar.

141. Yer solig'ida soliq solinadigan bazani aniqlang?

A) mavjud yer uchastkalaridan qonun xujjatlariga muvofiq soliq solinmaydigan yer uchastkalari maydonlarini chegirib tashlash orqali.

B) soliq to'lovchilarga.

C) soliq stavkalarini belgilash.

D) soliq imtiyozlarini belgilash.

142. Yuridik shaxslardan olinadigan yer solig'i stavkalari kim tomonidan belgilanadi?

A) O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qonuni asosida.

B) Moliya vazirligi tomonidan.

C) Davlat soliq qo'mitasi.

D) Markaziy banklar.

143. Yer solig'i stavkalari jahon amaliyotida qabul qilingan bo'lib nima asosida belgilanadi?

A) yer qiymatidan kelib chiqib.

B) suv qiymatidan kelib chiqib.

C) soliq stavkalaridan kelib chiqib.

D) kommunal-maishiy yerlardan kelib chiqib.

144. Jahon soliq amaliyotida yer solig‘i stavkalari turli mamlakatlarda turlicha belgilanadi, lekin o‘rtacha olganda yer qiymatining necha foizidan oshmaydi?

- A) 5 foizidan.
- B) 10 foizidan.
- C) 7 foizidan.
- D) 11 foizidan.

145. Soliq stavkalarini belgilashda tuproq boniteti hisobga olinadi. Tuproq boniteti qanday aniqlanadi?

- A) aniqlashda tuproqning genetik kelib chiqishi, mexanik tarkibi, sho‘rlanganlik darajasi, tuproq qatlamining suv o‘tkaza olishi, zichligi kabi boshqa tabiiy xossalari hisobga olinadi.
- B) mexanik tarkibi hisobga olinadi.
- C) tuproq qatlamining suv o‘tkaza olishi hisobga olinadi.
- D) genetik kelib chiqishi hisobga olinadi.

146. Tuproq boniteti necha balli tizim bo‘yicha aniqlanadi?

- A) 100 balli.
- B) 5 balli.
- C) 50 balli.
- D) 15 balli.

147. Qishloq xo‘jalik yerlarining sifati yer uchastkasi mulkdori, yer egasi yoki yerdan foydalanuvchining aybi bilan yomonlashgan taqdirda, yer solig‘i qanday stavka bo‘yicha undiriladi?

- A) yer solig‘i yerning sifati yomonlashuviga qadar belgilangan stavkalar bo‘yicha undiriladi.
- B) yer solig‘I yerning sifati yaxshilanganga qadar belgilangan stavkalar bo‘yicha undiriladi.
- C) yer solig‘i hech qanday stavka asosida to‘lanmaydi.
- D) bunday stavka 5 xil usulda undiriladi.

148. Shaharlar va shahar qo'rg'onlarining ma'muriy chegaralarida joylashgan qishloq xo'jalik ahamiyatiga molik yerlar uchun yer solig'i qishloq xo'jalik yerlariga belgilangan stavkalarining nechi baravar miqdorda undiriladi?

- A) ikki baravari miqdorida.
- B) uch baravari miqdorida.
- C) to'rt baravari miqdorida.
- D) besh baravari miqdorida.

149. Yuridik shaxslar foydalanadigan, davlat hokimiyati organlari tomonidan ajratilgan maydonlardan ortiqcha yer uchastkalari uchun yer solig'i yuridik shaxslar uchun necha koeffitsient qo'llagan holda to'lanadi?

- A) 2,0 koeffitsient.
- B) 3,0 koeffitsient.
- C) 4,0 koeffitsient.
- D) 5,0 koeffitsient.

150. Dehqon xo'jaliklaridan undiriladigan yer solig'ini hisoblab chiqarish chog'ida yer solig'i stavkalariga, yer sifati 40 ballgacha bo'lgan holda qanday koeffitsientlar qo'llaniladi?

- A) tuproq boniteti 40 ballgacha bo'lsa - 0,75.
- B) tuproq boniteti 40 ballgacha bo'lsa - 0,15.
- C) tuproq boniteti 40 ballgacha bo'lsa - 0,25.
- D) tuproq boniteti 40 ballgacha bo'lsa - 0,55.

151. Shahar va qo'rg'onlarning ma'muriy chegaralarida joylashgan kon va karerlar band etgan yerlar uchun soliq korxonalar, muassasalar va tashkilotlar uchun stavkalarga necha koeffitsient qo'llagan holda to'lanadi?

- A) belgilangan stavkalarga 0,1 koeffitsientini.
- B) belgilangan stavkalarga 0,2 koeffitsientini.
- C) belgilangan stavkalarga 0,3 koeffitsientini.
- D) belgilangan stavkalarga 0,6 koeffitsientini.

152. Yuridik shaxs hisoblangan dehqon xo‘jaliklari hisoblab yozilgan yer solig‘i umumiy summasining 95%ini byudjetga, 5%ini esa qayerga to‘laydilar?

- A) dehqon va fermer xo‘jaliklarini qo‘llab-quvvatlash jamg‘armasiga to‘laydilar.
- B) nuroniylar jamg‘armasiga to‘laydilar.
- C) soliq organlariga to‘laydilar.
- D) pensiya jamg‘armasiga to‘laydilar.

153. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1998 yil 15 apreldagi 159-son qaroriga asosan mikrofirmalar va kichik korxonalar soliqqa tortishning umumbelgilangan tartibidan soddalashtirilgan, ixchamlashtirilgan soliq rejimiga o‘tkazilishi bu qanday qaror?

- A) “Kichik korxonalar uchun ixchamlashtirilgan soliqqa tortish tizimiga o‘tishni qo‘llash to‘g‘risida” gi qaror.
- B) “yagona soliq to‘lovi” joriy qilinishi haqidagi qaror.
- C) “aholining madaniy-maishiy ehtiyojlarini qondirish va dam olishi uchun foydalaniladigan yerlar” haqidagi qaror.
- D) «Mikrofirmalar va kichik korxonalarni rivojlantirishni rag‘batlantirish borasidagi qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida»gi.

154. Kichik korxonalar uchun yagona soliqning o‘rnatilishining qanday imkoniyatlari mavjud?

- A) soliq hisob-kitobini tuzishni osonlashtiradi, bir nechta soliq turi o‘rniga faqatgina bitta yagona soliq bo‘yicha soliq idoralariga soliq hisob-kitobini topshirish imkoniyatiga ega bo‘ladi.
- B) aholining madaniy-maishiy ehtiyojlarini qondiradi.
- C) soliq hisob-kitobini tuzishni osonlashtiradi.
- D) soliq hisob-kitobini topshirish imkoniyatiga ega.

155. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2005 yil 20 iyundagi PF-3620-sonli «Mikrofirmalar va kichik korxonalarni rivojlantirishni rag‘batlantirish borasidagi qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida»gi Farmoniga muvofiq

2005 yilning 1 iyuldan boshlab O‘zbekiston soliq tizimida kichik biznes sub‘ektlarining ba‘zi toifalari uchun qanday soliq to‘lovi joriy qilindi?

- A) yagona soliq to‘lovi.
- B) aloxida soliq to‘lovi.
- C) majburiy soliq to‘lovi.
- D) aylanma soliq to‘lovi.

156. Yagona soliq to‘lovini to‘lovchilar uning summasidan kelib chiqqan holda qanday hisob-kitob qiladilarmi?

- A) soliq solinadigan baza va tasdiqlangan stavkalar bo‘yicha.
- B) soliq solinadigan baza.
- C) alohida taqdim etiladi.
- D) soliq imtiyozlari nazarda tutilgan bo‘lsa.

157. Soliq organlariga davlat maqsadli jamg‘armalariga majburiy ajratmalar bo‘yicha hisob-kitoblar alohida taqdim etiladimi?

- A) aloxida taqdim etilmaydi.
- B) aloxida taqdim etiladi.
- C) umumbelgilangan tartibda taqdim etiladi.
- D) umumbelgilangan tartibda taqdim etilmaydi.

158. Soliqlar va majburiy to‘lovlarni umumbelgilangan tartibda to‘lovchilar hisoblangan xususiy amaliyot bilan shug‘ullanadigan notariuslar esa qanday soliq to‘lovini to‘lashga o‘tkazildi?

- A) soliq solishning boshqa tartibini tanlash huquqisiz yagona soliq to‘lovini to‘lashga o‘tkazildi.
- B) qiymat solig‘ini chegirgan holda to‘lashga o‘tkazildi.
- C) majburiy soliq to‘lovi.
- D) aylanma soliq to‘lovi.

159. Yalpi tushum- nima?

- A) yagona soliq to‘lovi ob‘ekti.
- B) aloxida soliq to‘lovi.
- C) majburiy soliq to‘lovi.

D) aylanma soliq to'lovi.

160. Quyidagilar qaysi biri yalpi tushum tarkibiga kiritiladi?

A) tovarlarni qo'shilgan qiymat solig'ini chegirgan holda sotilishidan tushgan tushum summasi.

B) soliq solishning boshqa tartibini tanlash huquqsiz yagona soliq to'lovini.

C) majburiy soliq .

D) aylanma soliq.

161. Yagona soliq to'lovi kimlarga tadbiiq qilinadi?

A) faqat kichik biznes sub'ektlari - mikrofirmalar va kichik korxonalariga.

B) soliq organlariga.

C) moliyaga.

D) xalq ta'limi vazirligiga.

162. Mikrofirma va kichik korxonalar, asosiy faoliyati bilan bir qatorda, boshqa faoliyat turlari bilan shug'ullansalar, ushbu faoliyat turlari bo'yicha ular alohida hisob yuritishlari hamda soliq to'lovchilarning qanday toifasi uchun majburiy ajratmalar to'lashlari shart?

A) qonunda nazarda tutilgan soliqlar.

B) yig'imlar va davlat maqsadli jamg'armalari.

C) maktab ta'limini rivojlantirish jamg'armasi.

D) foyda solig'i va qo'shilgan qiymat solig'i.

163. To'lash muddatini kechiktirish huquqini olish uchun korxonalar, yagona soliq to'lovini to'lashning birinchi muddati boshlanishiga qancha vaqt qolganda kechiktirish xuquqini olishi mumkin?

A) ko'pi bilan 15 kun qolganda.

B) yil oxirigacha.

C) ko'pi bilan 30 kun qolganda.

D) yil boshidan.

164. Agar yuridik shaxslar hisobot yili yakuni bo'yicha savdo korxonasiqa mansub bo'lmasa, kelgusi yil boshidan boshlab qanday soliq to'lovlari to'lashlari shart?

- A) umumbelgilangan tartibda soliqlar va boshqa majburiy to'lovlar to'lashga o'tishlari shart.
- B) yuridik shaxslar daromadidan soliq to'lashlari shart.
- C) yagona soliq to'lovi to'lashlari shart.
- D) jismoniy shaxslar daromadidan soliq to'lashlari shart.

165. Aylanma soliq to'lovi to'lovchisini aniqlashda asosiy mezon nima?

- A) tadbirkorlarning aylanmasidan kelib chiqib.
- B) umumiy yillik hajmida tushum ulushi.
- C) qayta sotish maqsadida xarid qilingan tovarlarni sotish.
- D) o'zi ishlab chiqargan mahsulot hisoblanadigan tovarlarni realizatsiya qilish.

166. Yagona soliq to'lovida realizatsiya umumiy yillik hajmida tushum ulushi aksariyat qismini tashkil etgan faoliyat turi qanday faoliyat turi xisoblanadi?

- A) asosiy (profil) faoliyati turi hisoblanadi.
- B) savdo faoliyati turi hisoblanadi.
- C) chakana savdo faoliyat turi hisoblanadi.
- D) ta'minot-sotish faoliyati turi hisoblanadi.

167. Savdo faoliyati deganda – nimani tushunasiz?

- A) qayta sotish maqsadida xarid qilingan tovarlarni sotish bo'yicha faoliyat.
- B) chakana savdo faoliyat.
- C) ta'minot-sotish faoliyati turi.
- D) umumiy yillik tushum.

168. Quyidagilar qaysilari savdo faoliyati sifatida qaralmaydi?

- A) mahsulot hisoblanadigan tovarlarni realizatsiya qilish.
- B) non va non maxsulotlari ishlab chiqarish.
- C) go`zallik saloni va sartaroshxonalar.
- D) buyumlar tikish va parda tikish faoliyati.

169. Aylanma soliq to'lovi uchun soliq stavkalari kim tomonidan tasdiqlanadi?

A) O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi bilan.

B) Vazirlar mahkamasi tomonidan.

C) Xalq ta'limi boshqarmasi.

D) Moliya vazirligi.

170. Qishloq xo'jalik tovar ishlab chiqaruvchilari uchun yagona yer solig'ini joriy etilishi, o'z navbatida ularni quyidagi soliqlar va yig'imlarni to'lashdan ozod qiladi bu qanday soliq va yig'imlar?

A) yer solig'i.

B) jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i.

C) aksiz solig'i va foyda solig'i.

D) qo'shilgan qiymat solig'i.

171. Qishloq xo'jaligi tovar ishlab chiqaruvchilari uchun soliqqa tortish tizimida uning amal qilishi jarayonini yanada takomillashtirish uchun qanday soliq joriy etildi?

A) yer solig'i.

B) foyda solig'i.

C) ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish solig'i.

D) qo'shilgan qiymat solig'i.

172. Qishloq xo'jaligi tovar ishlab chiqaruvchilari yagona yer solig'i summasi qanday hisoblab chiqariladi?

A) belgilangan shakl bo'yicha soliq solinadigan bazaga qarab yer uchastkalarining normativ qiymati hamda yer uchastkalarining maydonidan kelib chiqqan holda.

B) tadbirkorlik faoliyati asosida.

C) o'zi ishlab chiqargan mahsulot hisoblanadigan tovarlarni realizatsiya qilish asosida.

D) tayyorlov va ta'minot-sotish faoliyati asosida.

173. Yuridik shaxsni tashkil etmasdan tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanuvchi jismoniy shaxslar qanday soliq to'lovchilari hisoblanishadi?

A) qat'iy belgilangan soliq to'lovchilari hisoblanadilar.

- B) foyda solig'i to'lovchilari hisoblanadilar.
- C) ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish solig'i to'lovchilari hisoblanadilar.
- D) qo'shilgan qiymat solig'i to'lovchilari hisoblanadilar.

174. Jismoniy shaxslarning mol-mulki ijaraga berishdan olgan daromadlari, O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksiga ko'ra qanday soliqqa tortish tartibi asosida soliqqa tortiladilar?

- A) jismoniy shaxslar daromadidan olinadigan soliqqa tortish tartibi asosida.
- B) tadbirkorlik faoliyati asosida.
- C) o'zi ishlab chiqargan mahsulot hisoblanadigan tovarlarni realizatsiya qilish asosida.
- D) tayyorlov va ta'minot-sotish faoliyati asosida.

175. Jismoniy shaxslardan transport vositalari uchun benzin, dizel yonilg'isi va gaz iste'moliga olinadigan soliq to'lovchilari bo'lib, jismoniy shaxslarga transport vositalari uchun benzin, dizel yonilg'isi va gazni chakana sotadigan, mulkchilik shaklidan qat'i-nazar hisoblanadi. Jumlani to'ldiring.

- A) xo'jalik yurituvchi sub'ektlar.
- B) soliq solish ob'ekti.
- C) soliq solish bazasi.
- D) soliq stavkalari.

176. Jismoniy shaxslarga transport vositalari uchun benzin, dizel yonilg'isi va gazni chakana sotish nima hisoblanadi?

- A) soliq solish ob'ekti.
- B) soliq solish bazasi.
- C) soliq stavkasi.
- D) xo'jalik yurituvchi subyektlar.

177. Jismoniy shaxslarga sotilgan o'zi ishlab chiqargan hamda chetdan xarid qilingan benzin, dizel yonilg'isi va gazning natural hajmi nima hisoblanadi?

- A) soliq solish bazasi.
- B) soliq solish ob'ekti.
- C) soliq stavkasi.

D) xo'jalik yurutuvchi subyektlar.

178. Jismoniy shaxslardan transport vositalari uchun benzin, dizel yonilg'isi va gaz iste'moliga olinadigan soliq stavkalari har yili kimning qarori bilan belgilanadi?

A) O'zbekiston Respublikasi Prezidentining.

B) Vazirlar mahkamasining.

C) Notijorat tashkilotlaring.

D) Moliya vazirligining.

179. Soliq summasi chakana narxga qo'shimcha ravishda belgilanadi va jismoniy shaxsga qanday usulda ko'rsatiladi?

A) xaridorga beriladigan chekda alohida satr bilan ko'rsatiladi.

B) mablag' to'lanishi bilan.

C) ilova hisobvarag'ida yuritiladi.

D) xisobotlar jadvalida ko'rsatiladi.

180. Soliq summasi jismoniy shaxslarga sotiladigan benzin, dizel yonilg'isi va gaz uchun qaysi vaqtda undiriladi?

A) mablag' to'lanishi bilan bir vaqtda.

B) to'langandan so'ng.

C) yil oxirida.

D) undirilmaydi.

181. Soliq to'lovchilar sotilgan benzin, dizel yonilg'isi, gaz hisobi hamda hisoblangan soliq summaları qanday yuritadilar?

A) hisob-varaq fakturalarda.

B) hammasi birga.

C) hisob umuman yuritilmaydi.

D) hisobini alohida yuritadi.

182. Byudjet bilan hisob-kitoblar hisobi "Byudjet bilan hisob-kitoblar" hisobvarag'i bo'yicha - "Jismoniy shaxslardan transport vositalari uchun benzin, dizel yonilg'isi va gaz iste'moliga soliq" ilova hisobvarag'ida yuritiladi, soliqni o'tkazish esa qaysi hisobvarag'i bo'yicha aks ettiriladi?

- A) "Hisob-kitob varag'i".
- B) "Jismoniy shaxslardan transport vositalari uchun benzin, dizel yonilg'isi va gaz iste'moliga soliq".
- C) xarajatlarining tegishli tasnifiga ko'ra.
- D) xarajatlar hisobvarog'i.

183. Undirilgan soliq mahalliy byudjetga O'zbekiston Respublikasi byudjetlari daromad va xarajatlarining tegishli tasnifiga ko'ra qayerlarga to'lanadi?

- A) bo'lim va paragrafga to'lanadi.
- B) bo'linga.
- C) davlat organlariga.
- D) moliya vazirligiga.

184. Soliq bank muassasalari orqali har o'n kunda, benzin, dizel yonilg'isi va gaz jismoniy shaxslarga sotilgan oy o'n kunligi tugaganidan so'ng necha kundan keyin to'lanadi?

- A) uchinchi kundan kechiktirmay to'lanadi.
- B) to'rtinchi kundan kechiktirmay to'lanadi.
- C) beshinchi kundan kechiktirmay to'lanadi.
- D) o'ninchi kundan kechiktirmay to'lanadi.

185. Ayrim turdagi tovarlar bilan chakana savdo qilish va ayrim turdagi xizmatlarni ko'rsatish huquqi uchun ruxsat guvohnomasi kimlarga beriladi?

- A) yuridik shaxs yoki yakka tartibda tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanuvchi jismoniy shaxslarga.
- B) yuridik shaxslarga.
- C) soliq organlariga.
- D) markaziy baklarga.

186. Mahalliy yig'imni o'z vaqtida to'lanishi, qonun hujjatlariga rioya qilinishi uchun javobgarlik kimning zimmasiga yuklanadi?

- A) yig'imni to'lovchilar zimmasiga yuklanadi.
- B) soliq organlari zimmasiga yuklanadi.
- C) departament zimmasiga yuklanadi.

D) moliya organlari zimmasiga yuklanadi.

187. Kimlar o'zlariga berilgan vakolat doirasida qonun hujjatlariga muvofiq yig'imni to'lovchilarning byudjet oldidagi majburiyatlarini bajarilishi ustidan nazoratni amalga oshiradi?

A) davlat soliq xizmati organlari.

B) notijorat tashkilotlari.

C) vazirlar mahkamasi.

D) xalq ta'limi organlari.

188. Byudjetning soliqsiz daromadlari hududiy nimaga ko'ra tasniflanadi?

A) belgiga ko'ra.

B) jalb qilish va shakllantirish usuliga ko'ra.

C) soliqsiz tushumlarini shakllantiradigan to'lovlarni undirishning konkret asoslariga ko'ra.

D) kelib tushishiga ko'ra.

189. Davlat korxonalarini xususiylashtirish nimalarga olib keladi?

A) faoliyatining moliyaviy barqarorligini oshishiga, ishsizlik muammosini hal qilishga hamda o'rta va uzoq muddatli davriy oraliqlarda soliq tushumlarini ko'paytirishga.

B) iste'mol bozorini tovarlar bilan to'ldirilishini ta'minlashga.

C) faoliyatining yuqori darajada oshib daromadning ortishiga.

D) soliq tushumlarining davlat byudjetidagi o'rnining oshishiga.

190. Davlat byudjeti xarajatlarini sezilarli darajada o'sishi, davlatning iqtisodiy xarajatlarini oshirish zaruriyatini paydo bo'lishi hukumatga qanday ishlab chiqarish zaruriyatini yuzaga keltiradi?

A) soliqsiz daromadlarni oshirish tadbirlarini ishlab chiqarish.

B) faoliyatining moliyaviy barqarorligini oshishiga.

C) iste'mol bozorini tovarlar bilan to'ldirilishini ta'minlashga.

D) ishsizlik muammosini hal qilishga hamda o'rta va uzoq muddatli davriy oraliqlarda soliq tushumlarini ko'paytirishga.

191. Rivojlangan xorijiy davlatlar ichida qaysi davlat soliqsiz daromadlarning davlat byudjeti daromadlarining hajmidagi salmog'ining yuqori ekanligi bilan ajralib turadi?

- A) Yaponiya.
- B) Buyuk Britaniya.
- C) Fransiya.
- D) O'zbekiston.

192. Davlat byudjetining soliqsiz daromatlari qaysi funksiyalarni bajaradi?

- A) fiskallik va iqtisodiy funksiyalarni .
- B) foizlarni.
- C) daromad funksiyalarni.
- D) soliqlarni hisoblash jarayonini axborot bilan ta`minlash.

193. Korxonada xom-ashyo sotib olgan qo'shilgan qiymat solig'i bilan birga 15 mln.so`mga, tayyor maxsulot qilib sotgan 25 mln.so`mga. Davlat byudjetiga necha so`m qo'shilgan qiymat solig'i to`lashi lozim?

- A) 1,3 mln.so`m.
- B) 2,3 mln.so`m.
- C) 2,7 mln.so`m.
- D) 1,7 mln.so`m.

194. Korxonada ishchi xodimlariga oylik ish xaqi hisoblagan 25 mln.so`m. Davlat byudjetiga necha so`m jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ini to`lashi lozim?

- A) 3,0 mln.so`m.
- B) 4,0 mln.so`m.
- C) 5,7 mln.so`m.
- D) 3,2 mln.so`m.

195. O`qituvchiga hisoblangan 5,0 mln.so`m oylik ish haqi hisobidan na`munaviy uy-joy krediti uchun 2,0 mln.so`m to`langan. O`qituvchi davlat byudjetiga necha so`m jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ini to`lashi lozim?

- A) 360,0 ming.so`m.
- B) 390,0 ming.so`m.
- C) 365,0 ming.so`m.
- D) 393,0 ming.so`m.

196.O`qituvchiga hisoblangan 6,0 mln.so`m oylik ish haqi hisobidan farzandining o`qishi uchun kontrakt to`loviga 6,0 mln.so`m to`langan. O`qituvchi davlat byudjetiga necha so`m jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig`ini to`lashi lozim?

- A) to`lanmaydi.
- B) qisman to`laydi.
- C) 720,0 ming.so`m.
- D) 780,0 ming.so`m.

197. Fuqaro singlisini tugilgan kuniga 15,0 mln.so`mlik tilla taqinchoq sovga qildi. Fuqaro davlat byudjetiga necha so`m aktsiz soligini to`lagan bo`lishi mumkin?

- A) 3,75 mln.so`m.
- B) 4,0 mln.so`m.
- C) 5,7 mln.so`m.
- D) 3,2 mln.so`m.

198. 1 dal qancha litrga teng?

- A) 10 litr.
- B) 40 litr.
- C) 30 litr.
- D) 20 litr.

199.Soliqlarning asosiy funksiyalaridan biri-bu fiskal funksiyasi hisoblanadi. Fiskal so`zining ma`nosini aniqlang?

- A) soliqlar va yig`imlar xazinaga.
- B) soliqlar va yig`imlar moliyaga.
- C) soliqlar va yig`imlar bankga.
- D) soliqlar va yig`imlar davlat soliq organlariga.

200. Soliqlarning asosiy funksiyalari to`g`ri ko`rsatilgan qatorni aniqlang?

- A) fiskal, tartibga solish, rag`batlantirish, nazorat, hisoblash jarayonini axborot bilan ta`minlash.
- B) fiskal, nazorat, rag`batlantirish, taxlil, hisoblash jarayonini axborot bilan ta`minlash.
- C) rag`batlantirish, taxlil, hisoblash jarayonini axborot bilan ta`minlash.
- D) fiskal, tartibga solish, nazorat, rag`batlantirish, taxlil, hisoblash jarayonini axborot bilan ta`minlash.

201. Mahsulotni sotishdan olingan yalpi foydani aniqlash formulasini aniqlang?

- A) $YaF = SST - IT$.
- B) $YaF = ITT - ST$.
- C) $YaF = ST - IT + BZ - BD$.
- D) $YaF = SST - IT + MD - MX$.

202. Asosiy faoliyatdan olingan foydani aniqlash formulasini aniqlang?

- A) $AFF = YaF - DX + BD - BZ$.
- B) $AFF = AFF - DX + BD + BZ$.
- C) $AFF = YaF + DX + BD - BZ$.
- D) $AFF = AFFQ - DX + BD - BZ$.

203. Umumxo`jalik faoliyatdan olingan foydani aniqlash formulasini aniqlang?

- A) $UFF = AFF + MD - MX$.
- B) $UFF = AFF + MD + MX$.
- C) $UFF = UFF + MD - MX$.
- D) $UFF = UFF - MD + MX$.

204. Jismoniy shaxslarning jami yillik daromadlari tarkibi nechta guruhga bo`linadi?

- A) 4 ta guruhga.
- B) 2 ta guruhga.
- C) 2 ta guruhga.

D) 5 ta guruhga.

205. Fuqaroning kadastr xujjatiga asosan Boyovut tumanida umumiy maydoni 189,0 kv.m, kadastr qiymati 150,0 mln so`mlik turar-joy binosi mavjud. Fuqaro qancha mol-mulk solig`i to`lashi kerak?

A) 300 ming so`m.

B) 330 ming so`m.

C) 200 ming so`m.

D) 270 ming so`m.

206. Fuqaroning kadastr xujjatiga asosan Toshkent shaharda umumiy maydoni 505,0 kv.m, kadastr qiymati 0,0 mln so`mlik turar-joy binosi mavjud. Fuqaro qancha mol-mulk solig`i to`lashi kerak?

A) 1400 ming so`m.

B) 1000 ming so`m.

C) 800 ming so`m.

D) 1280 ming so`m.

207. Fuqaroning kadastr xujjatiga asosan Toshkent shaharda umumiy maydoni 205,0 kv.m, kadastr qiymati 550,0 mln so`mlik savdo do`koni mavjud. Fuqaro qancha mol-mulk solig`i to`lashi kerak?

A) 11,0 mln so`m.

B) 1,925 mln so`m.

C) 1,375 mln so`m.

D) 1,100 mln so`m.

208. O`zbekiston Respublikasining norezidenti bo`lgan jismoniy shaxslar O`zbekiston Respublikasida xalqaro tashishlarda transport xizmatlari taqdim etishdan olgan daromadlari necha foizli stavkada soliqqa tortiladi?

A) 6 foizli stavkada.

B) 16 foizli stavkada.

C) 8 foizli stavkada.

D) 18 foizli stavkada.

209. O`zbekiston Respublikasining norezidenti bo`lgan jismoniy shaxslar O`zbekiston Respublikasida mehnat shartnomalari bo`yicha olgan daromadlari necha foizli stavkada soliqqa tortiladi?

- A) 20 foizli stavkada.
- B) 10 foizli stavkada.
- C) 12 foizli stavkada.
- D) 22 foizli stavkada.

210. Byudjet tashkilotlari tomonidan xodimlarga ish haqi to`lash jarayonida, davlat soliq xizmati organlariga ijtimoiy soliq qanday daromad yoki qaysi fond hisobidan tol`ab beriladi?

- A) ushbu soliq jismoniy shaxslarning daromadidan to`lanmaydi, aksincha korxonalar va tashkilotlarning hisobidan to`lanadi.
- B) ushbu soliq korxonalar va tashkilotlarning hisobidan to`lanmaydi, aksincha jismoniy shaxslarning daromadidan to`lanadi.
- C) ushbu soliq korxonalar va tashkilotlarning hisobidan to`lanmaydi, aksincha rezident shaxslarning daromadidan to`lanadi.
- D) ushbu soliq korxonalar va tashkilotlarning hisobidan to`lanmaydi, aksincha norezident shaxslarning daromadidan to`lanadi.

211. Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig`ini hisoblash va to`lash majburiyat kimga yuklangan?

- A) soliq to`lovchi daromad to`laydigan soliq agentiga.
- B) daromad to`laydigan korxonalar raxbariga.
- C) mustaqil ravishda hisoblovchi va to`lovchi shaxslarga.
- D) hududiy davlat soliq xizmati organlariga.

212. Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig`i hisob-kitobini topshirish muddati qachon?

- A) har oyda, hisobot davridan keyingi oyning 15 sanasigacha.
- B) har chorakda, hisobot choragidan keyingi oyning 25 sanasigacha.
- C) har yilda bir marta, hisobot yilidan keyingi oyning 15 sanasigacha.
- D) har oyda, hisobot davridan keyingi oyning 25 sanasigacha.

213. Kimlar qo`shilgan qiymat solig`i to`lovchilar bo`lib hisoblanmaydi?

- A) davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari va aylanmadan olinadigan soliqni to`lovchi shaxslar.
- B) halqaro tavorlar va maxsulotlar eksporti hamda importi bilan shugullanuvchi korxonalar.
- C) qo`shilgan qiymat solig`ining soddalashtirilgan tartibini qo`llayotgan yuridik va jismoniy shaxslar.
- D) qo`shilgan qiymat solig`ining soddalashtirilgan tartibini qo`llamayotgan yuridik va jismoniy shaxslar.

214. Qo`shilgan qiymat solig`i yuzasidan tovarlarni realizatsiya qilish bo`yicha aylanmalar nimalardan iborat bo`ladi?

- A) tovarga bo`lgan mulk huquqini pullik asosda, shu jumladan tovarning qarz shartnomasi bo`yicha o`tkazish.
- B) eksportga bo`lgan talabni yuqori ko`rsatkichi asosda, shu jumladan tovarning qarz shartnomasi bo`yicha o`tkazish.
- C) importga bo`lgan talabni yuqori ko`rsatkichi asosda, shu jumladan tovarning qarz shartnomasi bo`yicha o`tkazish.
- D) ish haqiga bo`lgan talabni yuqori darajasi asosda, shu jumladan ishchi xodimlarning oyliklarini plastik kartalarga o`tkazish.

215. Qo`shilgan qiymat solig`ini qo`llash maqsadida, yuridik shaxsning ustav fondi (ustav kapitali)ga hissa sifatida tovarlarni berish (xizmatlar ko`rsatish) - tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilish bo`yicha aylanma hisoblanadimi?

- A) aylanma bo`lib hisoblanadi.
- B) aylanma bo`lib hisoblanmaydi.
- C) ustav fondini shakllantirish hisoblanadi.
- D) agar bir marta amalga oshirilsa hisoblanmaydi.

216. Qo`shilgan qiymat solig`ini qo`llash maqsadida, O`zbekiston Respublikasi hududi tovarlarni realizatsiya qilish joyi deb qanday holatda hisoblanadi?

- A) tovar jo`natish yoki transportda tashish boshlangan paytda O`zbekiston Respublikasi hududida turgan bo`lsa.

B) tovar jo'natish yoki transportda tashish boshlangan paytda O'zbekiston Respublikasi hududidan tashqarida turgan bo'lsa.

C) tovar jo'natish yoki transportda tashish boshlangan paytda chet davlatlar hududida turgan bo'lsa.

D) tovar jo'natish yoki transportda tashish boshlangan paytda faqat qo'shni davlatlar hududida turgan bo'lsa.

217. Qo'shilgan qiymat solig'ida boshqa soliq turlariga nisbatan ko'proq imtiyozlar ko'zda tutilgan bo'lib, ular soliq kodeksida nechta guruxga bo'lib berilgan?

A) soliq kodeksida imtiyozlar 4 guruhga bo'lib berilgan.

B) soliq kodeksida imtiyozlar 3 guruhga bo'lib berilgan.

C) soliq kodeksida imtiyozlar 2 guruhga bo'lib berilgan.

D) soliq kodeksida imtiyozlar 6 guruhga bo'lib berilgan.

218. Soliq kodeksida qo'shilgan qiymat solig'i bo'yicha berilgan imtiyozlar guruhidan biri aniqlang?

A) soliq solishdan ozod etiladigan moliyaviy xizmatlar.

B) soliq solishdan ozod etiladigan moliyaviy tovarlar.

A) soliq solishdan ozod etiladigan brokerlik xizmatlar.

A) soliq solishdan ozod etiladigan transport xizmatlar.

219. Soliq solishdan ozod etiladigan tovarlar (xizmatlar)ni realizatsiya qilish bo'yicha aylanmalarni aniqlang?

A) maktabgacha ta'lim muassasalari (tashkilotlari)da bolalarga qarash bo'yicha xizmatlar.

B) bepul xizmatlar ko'rsatish, shu jumladan mol-mulkn soliq to'lovchining bepul foydalanishi uchun berish.

C) tovarga bo'lgan mulk huquqini pullik asosda, shu jumladan tovarning qarz shartnomasi bo'yicha o'tkazish.

D) tovarni bo'lib-bo'lib to'lash shartlari asosida berish.

220. Soliq kodeksida qo`shilgan qiymat solig`i bo`yicha berilgan imtiyozlar guruhidan biri aniqlang?

- A) soliq solishdan ozod qilinadigan sug`urta xizmatlari.
- B) soliq solishdan ozod qilinadigan transfert o`tkazma xizmatlari.
- A) soliq solishdan ozod qilinadigan konsert dasturi xizmatlari.
- A) soliq solishdan ozod etiladigan transport xizmatlari.

221. Soliq solishdan ozod qilinadigan sug`urta xizmatlarini aniqlang?

- A) sug`urta qilish, birgalikda sug`urta qilish va qayta sug`urta qilish shartnomalari bo`yicha sug`urta mukofotlari.
- B) bepul sug`urta xizmatlar ko`rsatish, shu jumladan sug`urtani soliq to`lovchining bepul foydalanishi uchun berish.
- C) sug`urtaga bo`lgan mulk huquqini pullik asosda, shu jumladan sug`urtaning qarz shartnomasi bo`yicha o`tkazib berish.
- D) sug`urta polislarini bo`lib-bo`lib to`lash shartlari asosida berish.

222. Qanday holatlarda tovarlarni qo`shilgan qiymat solig`idan ozod etiladigan holda, O`zbekiston Respublikasi hududiga olib kirish huquqiga ega bo`ladi?

- A) O`zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadigan tartibda insonparvarlik yordami sifatida olib kirilayotgan tovarlar.
- B) O`zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadigan tartibda daromadni oshirish sifatida olib kirilayotgan tovarlar.
- C) O`zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanmagan tartibda insonparvarlik yordami sifatida olib kirilayotgan tovarlar.
- D) O`zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanmagan tartibda daromadni oshirish sifatida olib kirilayotgan tovarlar.

223. Tovarlarini O`zbekiston Respublikasi hududiga olib kirishda soliq bazasini qanday aniqlash lozim bo`ladi?

- A) tovarlarning bojxona to`g`risidagi qonun hujjatlariga muvofiq aniqlanadigan bojxona qiymati, shuningdek, tovarlar O`zbekiston Respublikasiga olib

kirilayotganda to'lanishi lozim bo'lgan aktsiz solig'i va bojxona bojini qo'shgan holda.

B) tovarlar O'zbekiston Respublikasiga olib kirilayotganda to'lanishi lozim bo'lgan aktsiz solig'i va bojxona bojini chegirgan holda.

C) tovarlarning bojxona to'g'risidagi qonun hujjatlariga muvofiq aniqlanadigan daromad solig'i va foyda solig'ini qo'shgan holda.

D) tovarlarning bojxona to'g'risidagi qonun hujjatlariga muvofiq aniqlanadigan daromad solig'i va foyda solig'ini chegirgan holda.

224. Qo'shilgan qiymat solig'ining "Nol" darajali stavka bo'yicha soliq solinadigan qanday aylanmalarga belgilangan?

A) O'zbekiston Respublikasi hududidan eksport bojxona tartib-taomiliga olib chiqilgan tovarlar.

B) O'zbekiston Respublikasi hududiga import bojxona tartib-taomiliga olib kelingan tovarlar.

C) Chet mamlakatlar hududidan eksport bojxona tartib-taomiliga olib chiqilgan tovarlar.

D) O'zbekiston Respublikasi hududida ichki savdo komplekslarini zaruriy oziq-ovqat maxsulotlari bilan ta'minlashda.

225. Korxonada 115 mln.so'mga tayyor mato sotib olgan qo'shilgan qiymat solig'i bilan birga, matoni qayta ishlab chiqarish natijasida 140,0 mln.so'mga sotgan. Davlat byudjetiga necha so'm qo'shilgan qiymat solig'i to'lashi lozim?

A) 3.26 mln.so'm.

B) 2,36 mln.so'm.

C) 2,37 mln.so'm.

D) 3,27 mln.so'm.

226. Qo'shilgan qiymat solig'i hisob-kitobini topshirish muddati qachon?

A) har oyda, hisobot davridan keyingi oyning 25 sanasigacha.

B) har chorakda, hisobot choragidan keying oyning 15 sanasigacha.

C) har yilda bir marta, hisobot yilidan keying oyning 10 sanasigacha.

D) har oyda, hisobot davridan keyingi oyning 20 sanasigacha.

227. Soliq hisobotlarni o'z vaqtida topshirmaslik korxonasi va korxonaning mansabdor shaxslariga nisbatan Davlat soliq idoralari tomonidan qanday jazo choralarini qo'llanishiga olib keladi?

- A) ma'muriy jazo choralarini qo'llanishiga olib keladi.
- B) moliyaviy jazo choralarini qo'llanishiga olib keladi.
- C) jinoiy jazo choralarini qo'llanishiga olib keladi.
- D) ma'muriy qamoq jazo choralarini qo'llanishiga olib keladi.

228. Xalqaro sport musobaqalarida sovrinli o'rinlarni egallaganligi uchun sportchilar olgan bir yo'la beriladigan pul mukofotlariga soliqqa solinadimi?

- A) jismoniy shaxslarning soliq solinmaydigan daromadlariga kiradi va soliq solinmaydi.
- B) jismoniy shaxslarning soliq solinadigan daromadlariga kiradi va soliq solinadi.
- C) jismoniy shaxslarning soliq solinmaydigan daromadlariga kiradi va uchdan bir qismiga soliq solinmaydi.
- D) jismoniy shaxslarning soliq solinadigan daromadlariga kiradi va uchdan ikki qismiga soliq solinadi.

229. Uy xo'jaligida, shu jumladan dehqon xo'jaligida etishtirilgan hayvonlar (qoramollar, parrandalar, mo'ynali va boshqa hayvonlar, baliqlar va hokazolar)ni tirik holda hamda ularni so'yib mahsulotlarini xom yoki qayta ishlangan holda sotishdan olinadigan daromadlar mukofotlariga soliqqa solinadimi?

- A) soliq solinmaydi va soliq imtiyozini mavjud.
- B) soliq solinadi va soliq imtiyozini mavjud emas.
- C) uchdan bir qismiga soliq solinmaydi.
- D) uchdan ikki qismiga soliq solinadi.

230. Ish haqi fondidan mikrofirmalar va kichik korxonalar necha foiz miqdorida ijtimoiy soliqni to'laydilar?

- A) 12 foizli stavkada to'laydi.
- B) 10 foizli stavkada to'laydi.
- C) 20 foizli stavkada to'laydi.

D) 22 foizli stavkada to`laydi.

231. Uchastkalar va korxonalarda ishlovchi nogironligi bo`lgan shaxslar mehnatidan foydalanuvchi soliq to`lovchilar necha foiz miqdorida ijtimoiy soliqni to`laydilar?

A) 4.7 foiz miqdorida to`laydi.

B) 7.4 foiz miqdorida to`laydi.

C) 12 foiz miqdorida to`laydi.

D) 2.1 foiz miqdorida to`laydi.

232. Soliq stavkalarinig pasaytirilgan satavkalarini qanday hollarda qo`llaniladi?

A) me`yoriy huquqlarga to`g`ri kelishi va asosli hujjatlar bo`lishi talab qilinadi.

B) ma`muriy xarajatlardan daromadlarning yuqori kelishi va asosli hujjatlar bo`lishi talab qilinadi.

C) mulkiy xarajatlardan daromadlarning yuqori kelishi va asosli hujjatlar bo`lishi talab qilinadi.

D) madaniy xarajatlardan daromadlarning yuqori kelishi va asosli hujjatlar bo`lishi talab qilinadi.

233. Yuridik shaxslarni foyda solig`iga tortish maqsadida jami daromadlar tarkibiga qanday daromadlar kiritiladi?

A) soliqqa tortish maqsadida jami daromadga har qanday shaklda va har qanday faoliyatdan olinishi lozim bo`lgan daromadlar kiradi.

B) soliqqa tortish maqsadida jami daromadga asosiy faoliyatdan olinishi lozim bo`lgan daromadlar kiradi.

C) soliqqa tortish maqsadida jami daromadga umumxo`jalik faoliyatdan olinishi lozim bo`lgan daromadlar kiradi.

D) soliqqa tortish maqsadida jami daromadga moliyaviy faoliyatdan olinishi lozim bo`lgan daromadlar kiradi.

234. Asosiy vositalarning va boshqa mol-mulkning chiqib ketishidan olinadigan daromad deb qaysi hujjat asosida yuritiladi?

A) buxgalteriya hisobi to`g`risidagi qonun hujjatlariga muvofiq belgilanadi.

B) tadbirkorlarning huquq va erkinliklari to'g'risidagi qonun hujjatlariga muvofiq belgilanadi.

C) soliq kodeksi va boshqa hujjatlariga muvofiq belgilanadi.

D) korxonalar va tashkilotlar o'zlarining hisob registr hujjatlariga muvofiq belgilanadi.

235. Soliq kodeksiga muvofiq tekinga olingan mol-mulk yoki xizmatlar soliq to'lovchining daromadi deb e'tirof etiladimi?

A) tekinga olingan mol-mulk va xizmatlar soliq to'lovchining daromadi deb e'tirof etiladi.

B) tekinga olingan mol-mulk va xizmatlar soliq to'lovchining daromadi deb e'tirof etilmaydi.

B) tekinga olingan mol-mulk va xizmatlar soliq to'lovchining daromadi deb e'tirof etiladi.

236. Yuridik shaxslarning binolar va imoratlar amortizatsiya xarajatlarini hisoblashning yillik eng yuqori normasi necha foiz qilib belgilangan?

A) yillik eng yuqori normasi uch foiz qilib belgilangan.

B) yillik eng yuqori normasi ikki foiz qilib belgilangan.

C) yillik eng yuqori normasi to'rt foiz qilib belgilangan.

A) yillik eng yuqori normasi bir foiz qilib belgilangan.

237. Ma'lum bir tijorat banki 2020 yilda bank xizmatlarini ko'rsatganlik yuzasidan 200,0 mln.so'm foyda bilan chiqqanligi aniqlandi. Ushbu foydasidan qancha miqdorda foyda solig'ini to'lashi kerak bo'ladi?

A) 40,0 mln.so'm to'lashi kerak.

B) 30,0 mln.so'm to'lashi kerak.

C) 20,0 mln.so'm to'lashi kerak.

D) 10,0 mln.so'm to'lashi kerak.

238. Tijorat banklar 2020 yilda bank xizmatlarini ko'rsatganlik yuzasidan olingan foydasiga necha foizli soliq stavkasi qo'llaniladi?

A) 20 foizli stavkada to'laydi.

B) 10 foizli stavkada to'laydi.

C) 12 foizli stavkada to`laydi.

D) 22 foizli stavkada to`laydi.

239. Tovar (xizmatlar)ning elektron savdosini amalga oshiruvchi elektron tijorat sub'ektlarining milliy reestriga kiritilgan soliq to'lovchilar amalga oshirgan faoliyatidan foydasiga necha foizli soliq stavkasi qo`llaniladi?

A) 7,5 foizli stavkada.

B) 5,7 foizli stavkada.

C) 2,5 foizli stavkada.

D) 5,2 foizli stavkada.

240. Jismoniy shaxslarning mulkida bo'lgan mol-mulk oltmish kvadrat metr doirasida soliq solishdan kimlar ozod qilinadi?

A) I va II guruh nogironligi bo'lgan shaxslar va pensionerlar.

B) I va II guruh nogironligi bo'lmagan shaxslar.

C) I va II guruh nogironligi bo'lgan shaxslar va pensionerlar, lekin pensiya guvohnomasi yoki tibbiy-mehnat ekspert komissiyasining ma'lumotnomasi yo`q.

D) tadbirkorlik faoliyati uchun yoxud yuridik shaxsga yoki yakka tartibdagi tadbirkorga ijaraga berishda.

GLOSSARIY

O'ZBEK TILIDA	INGLIZ TILIDA	RUS TILIDA	O'ZBEK TILIDAGI MAZMUNI
Byudjet tizimi	Budget system	Бюджетная система	Turli darajadagi byudjetlar va byudjet mablag'lari oluvchilar yig'indisini, ularni tashkil etishni va tuzish printsiplarini, shuningdek byudjet jarayonida paydo bo'ladigan ular o'rtasida o'zaro munosabatlarni o'zida ifodalaydi.
Byudjet dotatsiyasi	Budgetsubsidies	Бюджетные субсидии	O'z daromadlari va byudjet tomonidan tartibga solinadigan barcha mablag'lar etishmagan holda quyi byudjetning harajatlari bilan daromadlari o'rtasidagi farqni qoplash uchun yuqori byudjetdan quyi byudjetga tekinga (haq olmay) ajratiladigan pul mablag'lari.
Byudjet profitsiti	Budgetsurplus	Бюджетный избыток	Muayyan davrda byudjet daromadlarining byudjet xarajatlaridan ortiq bo'lgan summasi.
Byudjet ssudasi	Budget loan	Бюджетный кредит	Yuqori byudjetdan quyi byudjetga yoki respublika byudjetdan rezident – yuridik shaxsga yoki xorij davlatiga qaytarish sharti bilan ajratiladigan mablag'.
Byudjet subventsiyasi	Budget subventions	Бюджетная субвенция	Qonun hujjatlarida nazarda tutilgan tartibda ma'lum maqsadlarga

			sarflash sharti bilan yuqori byudjetdan quyi byudjetga tekingi (haq olmay) ajratiladigan pul mablag'lari.
Davlat byudjeti	State budget	Государственный бюджет	Davlat pul mablag'larining (shu jumladan, davlat maqsadli fondlari mablag'larining) markazlashtirilgan fondi bo'lib, unda daromadlar manbalari va ulardan tushumlar miqdori, shuningdek moliya yili davomida aniq maqsadlar uchun ajratiladigan mablag'lar sarfi yo'nalishlari va miqdori nazarda tutiladi.
Daromad solig'i	Incometax	Подоходный налог	To'g'ri soliqlarning asosiy shaklidir. Jismoniy yoki yuridik shaxslarning jami daromadidan amaldagi qonun hujjatlariga muvofiq xujjatlar bilan tasdiqlangan xarajatlarini chegirgan holda foizda hisoblangan ulushi.
Daromadlar to'g'risida deklaratsiya	Income declaration	Декларация о доходах	Dvidentlar – taqsimlashga mo'ljallangan aksionerlarning sof foydasi (daromadi); aksionerlik jamiyati yoki korxonada sof foydasidan har bir aksiya uchun aksionerlarga ma'lum davrdan so'ng (har yili, ayrim hollarda – har chorakda) to'lanadigan daromad.
Dotatsiya	Subsidy	Субсидия	Davlat byudjetidan

			qaytarilmaydigan tartibda beriladigan pul mablag'lari, (ziyon) larni qoplash uchun korxonaga va tashkilotlarga beriladigan davlat nafaqalari. Zarar (ziyon)lar korxonaga bog'liq bo'lmagan sabalarga ko'ra vujudga kelgan paytda istisno tariqasida dotatsiya berilishi mumkin.
Daromad solig'ining shedulyar shakli	Shedulyar income tax form	Шедулярная форма налога на доход	Daromadning manbaini inobatga olgan holda uning qismlarga (shedulyarga) bo'linishini taqozo etadi. Har bir shedul o'ziga manbai oldida "tutish"ni maqsad qilib qo'yadi. Mamlakatda bu sohada olti shedul amal qilib, ularning ayrimlari Yana ichki taqsimlanishga ham egadir.
Jarima	Penaltu	Санкция	Soliqqa oid jinoyatlar uchun javobgarlik o'lchovidir.
Ikki marta soliqqa tortish	Doubletaxation	Двойное налогообложение	1.Turli soliqlarni daromad (kapital)ning yagona manбайдan olinishi; 2.Qo'shma korxonaga xorijiy ishtirokchisining foydasini xorijga o'tkazilayotgan paytda soliqqa tortish va xudi shu foydani xorijiy ishtirokchi mamlakatida soliqqa tortilishi; 3. Sof foyda (daromad) (korporatsiyalar foydasi) va undan to'lanadigan

			dividentlarni ular shaxsiy daromadga aylanayotgan paytda soliqqa tortish. Boshqa mamlakatda to'langan soliqlarni bu mamlakatda hisobga olish yoki bir mamlakatdagi soliqqa tortish manbaini ikkinchi mamlakatda oliqqa tortishdan ozod qilish yo'li bilan ikki marta soliqqa tortishdan qutilish mumkin.
Investitsion soliq krediti	Investment tax credits	ИНВЕСТИЦИОННЫЕ НАЛОГОВЫЕ КРЕДИТЫ	Soliq to'lovchi tomonidan ma'lum bir hududning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi bo'yicha juda muhim buyurtmani bajarganligi yoki shu hudud aholisiga juda muhim xizmatni taqdim etganligi uchun unga mahalliy hokimiyat organlari tomonidan soliq summasi doirasida beriladigan engillik, imtiyoz (soliq to'lovini kechiktirilish). Bu kredit soliq to'lovi va mahalliy ma'muriyat o'rtasida tuziladigan soliq bitimi bilan rasmiylashtirladi. Investitsion soliq kreditini taqdim etish (berish), rasmiylashtirish va qaytarish tartibi "Investitsion soliq kredit to'g'risida" gi qonunga muvofiq belgilanadi.
Imtiyoz	Privilege	Льгота	Ma'lum bir majburiyatlarni bajarishdan qisman (yoki

			to'liq) ozod etish, ma'lum bir afzalliklarga (qulayliklarga) ega bo'lish, masalan, soliq imtiyoziga.
Import solig'i	Import tax	Налог на импорт	Bir necha mamlakatlardagi soliqlar guruhi, daromad sarf qilinayotgan paytda olinadi. Qo'shilgan qiymat solig'i va aktsizlar ana shunday soliq tarkibiga kiradi. Boj poshlinalarini ham iste'mol soliqlari qatoriga kiritish mumkin. Bu soliqlarning ayrimlari davlat foydasiga olinsa, boshqa bir qismi mahalliy byudjetlarga borib tushadi.
Yig'implar	Tolls	ПОШЛИНЫ	Qonun aktlariga muvofiq belgilangan tartibda va shartlarda to'lovchilar tomonidan tegishli darajadagi byudjetlarga yoki byudjetdan tashqari fondlarga o'tkaziladigan majburiy badallar. Ularning tarkibiga savdo-sotiq qilish huquqi uchun yig'im, shu jumladan, ayrim turdagi tovarlarni sotish huquqini beruvchi litsenziya yig'implari, yuridik shaxslarni, shuningdek, tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanuvchi jismoniy shaxslarni ro'yxatga olganlik uchun yig'im, avtotransport to'xtash joyidan foydalanganlik uchun yig'im, obodonchilik ishlari uchun yig'im va boshqalar kiradi.

Mahalliy soliqlar va yig'imlar	Local taxes and fees	Местные налоги и сборы	Mahalliy byudjetga olinadigan jismoniy va yuridik shaxslarning majburiy to'lovlari. Ularning tarkibiga quyidagilar kiradi: mulk solig'i, yer solig'i, savdo-sotiq qilish huquqi uchun yig'im, shu jumladan, ayrim turdagi tovarlarni sotish huquqini beruvchi litsenziya yig'imlari, yuridik shaxslarni, shuningdek, tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanuvchi jismoniy shaxslarni ro'yxatga olinganlik uchun yig'im, avtotransport to'xtash joyidan foydalanganlik uchun yig'im, obodonchilik ishlari uchun yig'im va boshqalar.
Mahalliy byudjet	The local budget	Местный бюджет	Davlat byudjetining tegishli viloyat, tuman, shahar pul mablag'lari fondini tashkil etuvchi bir qismi bo'lib, unda daromad manbalari va ularning tushumlari miqdori, shuningdek, moliya yili davomida aniq maqsadlar uchun ajratiladigan mablag'lar sarfi yo'nalishlari va miqdori nazarda tutiladi.
Ma'muriy javobgarlik	Administrative responsibility	Административная ответственность	Ma'muriy huquqbuzarlikni sodir etganligi uchun fuqarolar va mansabdor shaxslar yuridik javobgarligining shakllaridan biri.

Ortiqcha to'lovlar	Payment	Переоплата	To'lovning byudjetga tushgan ortiqcha summasi. Odatda soliq to'lovchining boshqa to'lovlar bo'yicha mavjud bo'lgan boqimondalarini uzish uchun hisobga olinadi va bu to'g'rida unga ma'lum qilinadi yoki moliya organining qarori nusxasi va bankning tegishli ko'chirmasi asosida soliq to'lovchiga qaytariladi.
Penya	Fine/surcharge	Пеня	Qonunchilikda nazarda tutilgan yoki shartnoma majburiyati bo'yicha belgilangan vaqtdan kechikkan har bir kun uchun bitim bo'yicha qayd etilgan summaning foizdagi ulushi ko'rinishida qo'llaniladi.
Regressiv soliqqa tortish	Regressivetaxation	Регрессивное налогообложение	Soliq asosi (bazasi)ning o'sib borishi bilan soliq stavkasining pasayishini taqozo etadi. Soliq undirish og'irligi daromadga teskari proportsionaldir: daromad qancha kam bo'lsa, soliq to'lovchi uchun soliqning og'irligi shuncha og'irdir. Hozirgi paytda qo'shilgan qiymat solig'ining joriy etilishi bilan egri (bilvosita) soliqlarning regressivligi kuchayib bormoqda.
Real soliq	Real tax	Реальный налог	Soliq to'lovchining ayrim mulklarini soliqqa tortadigan to'g'ri

			solıqlardan iboratdir.
Rezidentlar	Residents	Резиденты	Kalendar yilida mamlakatda 183 kundan kam bo'lmagan muddatda yashagan, O'zbekistonda doimiy yashash joyiga ega bo'lgan va bo'lmagan soliq to'lovchilar (shu mamlakat hududida va undan tashqarida olinganlari ham) shu mamlakatda soliqqa tortilishi shart.
Respublika byudjeti	Republican budget	Республиканский бюджет	Davlat byudjetining umumdavlat tusidagi tadbirlarni moliyalashtirishda foydalaniladigan qismi bo'lib, unda adromad manbalari va ulardan tushumlar miqdori, shuningdek, moliya yili mobaynida aniq maqsadlar uchun ajratiladigan mablag'lar sarfi yo'nalishlari va miqdori nazarda tutiladi.
Soliq agenti	Taxagent	Налоговый агент	Yuridik va jismoniy shaxslardan soliqni ushlab qolish va davlat byudjetiga o'tkazib beruvchi yuridik shaxslar. Bunda yuridik shaxslar, ular o'z faoliyatida bevosita yoki bilvosita ishga yollaganligi natijasida to'lanadigan ish haqidan, dividendlardan, doimiy muassasa orqali faoliyat ko'rsatmaydigan norezident yuridik va jismoniy shaxslardan

			ushlanishi lozim bo'lgan soliq summalarini ushlab qoladi va byudjetga o'tkazib beradi. Soliq agenti adabiyotlarda asosan fiskal agent sifatida e'tirof etiladi.
Soliqlar	Taxes	Налоги	Qonunda belirlangan tartibda stavka bo'yicha xo'jalik yurituvchi sub'ektlardan va fuqarolar (yuridik va jismoniy shaxslar)dan davlat tomonidan davlat yoki mahalliy byudjetga olinadigan majburiy to'lovlar. Soliq, yig'im, poshina va boshqa to'lovlar deyilganda qonuniy aktlar asosida belirlangan tartibda va shartlarda to'lovchilar tomonidan tegishli darajadagi byudjetlarga yoki byudjetdan tashqaridagi fondlarga majburiy badallarning to'lanishi tushuniladi. Belgilangan tartibda olinadigan soliqlar, yig'imlar, poshinalar va boshqa to'lovlarning yig'indisi soliq tizimini tashkil etadi.
Soliq bazasi	The tax base	Налоговая база	Soliq ob'ektining soliq stavkasi qo'llaniladigan miqdori. Hisoblanadigan soliq miqdori nafaqat soliq stavkalarining miqdoriga, shu bilan birgalikda soliq stavkasi qo'llaniladigan ob'ektning miqdoriga ham

			bog'liq bo'ladi.
Soliq kontseptsiyasi	The concept of tax	Понятие налога	Bu soliqlarni yo'nalishlarini aniq ilmiy asoslangan holda amalga oshirish g'oyalarining yaxlitligidir.
Soliq siyosati	Tax policy	НАЛОГОВАЯ ПОЛИТИКА	Bu iqtisodiy siyosatning ajralmas bir bo'lagi bo'lib, davlatning muayyan davrda aniq maqsadlarga qaratilgan soliq sohasidagi faoliyatidir. U tarkiban soliqlarni joriy etish, soliqqa oid huquqiy baza yaratish, joriy etilgan soliqlar va soliqsiz to'lovlarni amaliyotda ishlash mexanizmini shakllantirish va samaradorligini oshirishga qaratilgan davlatning tegishli vakolatli organlari tomonidan kompleks tarzda olib boriladigan chora-tadbirlar yig'indisidir.
Soliq siyosati strategiyasi	Tax policy	Стратегия налоговая политика	Soliq siyosatining uzoq muddatli yo'nalishi bo'lib, ijtimoiy va iqtisodiy strategiya belgilab bergan ulkan masshtabli vazifalarni kelajakda bajarilishini ta'minlash ko'zda tutilgan moliyaviy tadbirlar yig'indisidir.
Soliq siyosati taktikasi	Tax policy and tactics	Тактика налоговой политики	Belgilangan soliq siyosati strategiyasi ijrosini ta'minlovchi, tez-tez o'zgarib turuvchi sayi-harakatlarni bildiradi,

			ya'ni qisqa muddatli va kichik masshtabli moliyaviy choratadbirlarni hal qilishga qaratilgan yo'nalishlar majmuasi - soliq siyosati taktikasi sifatida qaraladi.
Soliq sub'ekti	The subject of tax	СубЪЕКТ налогообложе ния	Soliq to'lash majburiyati yuklangan yuridik va jismoniy shaxslar yoki boshqacha qilib aytganda soliq sub'ekti - bu soliqqa oid munosabatlarning tashkil etuvchi tomonlarning o'zaro majmuasi bo'lib, unda bir tomondan soliq to'lovchilar (yuridik va jismoniy shaxslar) boshqa tomondan soliqni undirish vakolati yuklangan soliq xizmati organlari - Davlat soliq qo'mitasi, soliq boshqarmalari, tuman va shahar davlat soliq inspeksiylari qatnashadi.
Soliq ob'ekti	The object of the tax	ОбЪЕКТ налогообложе ния	Soliq to'lovchining soliq hisoblanadigan va soliqqa tortish uchun asos bo'lib xizmat qiladigan daromadi, oboroti va mulki tushuniladi. Soliq ob'ekti sifatida foyda yoki daromad, muayyan tovarlarni qiymati, yer maydoni, jismoniy va yuridik shaxslarning mulklari, tabiiy resurslardan foydalanish miqdori va boshqalar kiradi.

Soliq organlari	Tax authorities	Налоговые органы	Soliq qonunchiligiga rioya qilish, mamlakatning qonunlariga muvofiq belgilangan (o'rnatilgan) soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarning to'g'ri hisoblanishi, ularning to'liq va o'z vaqtida byudjetga o'tkazilishi ustidan nazoratni ta'minlovchi yagona mustaqil markazlashtirilgan tizim. Davlat soliq qo'mitasining yagona tizimiga kiruvchi soliq organlari davlat boshqaruvining markaziy organi (Davlat soliq qo'mitasi), viloyat, tuman va shahar soliq inspeksiyalaridan iboratdir.
Soliq imtiyozlari	Tax incentives	Налоговые льготы	Soliq to'lovchilarga soliqlar bo'yicha turli xil engilliklar bo'lib, ular vaqtinchalik va doimiy, to'liq yoki qisman va boshqa ko'rinishlarda berilishi mumkin.
Soliq manbai	A source of tax	Источник налога	Bu soliq to'lovchining to'laydigan soliqlari manbai, ya'ni daromadi. Soliq ob'ekti va soliq manbaini bir-biridan farqlash lozim. Ayrim soliq turlari bo'yicha, masalan, daromad (foyda)ga, yalpi daromadga, jismoniy shaxslarning daromadiga soliqlar bo'yicha soliq ob'ekti ham soliq manbai

			ham bir xil bo'ladi, ya'ni nima ob'ekt bo'lsa, uning o'zi manba hisoblanadi.
Soliq stavkasi	Tax rate	Ставка налога	Soliqqa tortish birligiga to'g'ri keluvchi soliqning hajmi (miqdori, darajasi). Qat'iy soliq stavkalari daromadlarga bog'liq bo'lmagan holda soliqqa tortish birligiga nisbatan absolyut summalarida o'rnatiladi.
Soliqqa tortish birligi	Unit of taxation	Единица налогообложе ния	Bu ob'ektning o'lchov birligi. Masalan, daromad yoki mol-mulk solig'ida ob'ektning o'lchov birligi bo'lib uning so'mdagi bahosi ifodalansa, yer solig'ida o'lchov birligi bo'lib kv.m. yoki gektar hisoblanadi.
Soliqqa tortish predmeti	The subject of taxation	Предметом налогообложе ния	Soliq solinadigan daromad, oborot, mol-mulk va boshqalarga bo'lgan huquq emas, balki ularning o'zidir, ya'ni soliq solish ob'ekti bo'lib biror-bir soliq predmetiga bo'lgan huquq tushunilsa, predmet bo'lib ana shu egalik qilinadigan daromad, yer uchastkasi, imorat va boshqalarning o'zi tushuniladi.
Soliq tizimi	The tax system	Налоговая система	Mamlakat doirasida (hududida) to'lovlardan (yuridik va jisoniy shaxslardan) belgilangan

			tartibda olinadigan soliqlar, yig'imlar va boshqa to'lovlar hamda ular tarkibiy tuzilishining shakli va uslublari yig'indisi.
Soliq qonunchiligi	Tax legislation	Налоговое Законода- тельство	Davlatda soliqlarning turi, ularni undirish mexanizmi va soliq majburiyatlarining vujudga kelishi, o'zgarishi va to'xtatishini tartibga solib turuvchi yuridik me'yorlar yig'indisi; moliyaviy huquq instituti. Soliq huquq davlatning ijtimoiy-iqtisodiy tuzilishi (qurilishi), uning vazifa va funksiyalari bilan belgilanadi.
Soliq tushumlari	Tax revenues	Налоговые поступления	Moliya vazirligi tomonidan tasdiqlangan byudjet daromadlari va xarajatlari klassifikatsiyasining daromadlari qismidagi har bir soliq va boshqa majburiy to'lovlarga mo'ljallangan qism, band, kod va moddaga muvofiq vakolotli banklarning hisob-kitob schyotiga yoziladigan, hisoblangan va haqiqatda kelib tushgan soliq badallari (to'lovlari) va moliyaviy sanksiyalar.
Soliq hisob- kitoblari	Tax calculations	Налоговые расчеты	Yuridik shaxslar tomonidan qonunda ko'zda tutilgan muddatlarda buxgalteriya hisoboti bilan birgalikda soliq organlariga taqdim

			etilib, o'zida ma'lum hisobot davri mobaynida to'lanishi lozim bo'lgan hisoblangan to'lovlar summasini aks ettiradi. Soliq summalarini hisoblash tartibi soliq qonunchiligiga ko'ra har bir soliq turi bo'yicha alohida-alohida belgilangan.
Soliq nazorati	Financial control	НАЛОГОВЫЙ КОНТРОЛЬ	Yuridik va jismoniy shaxslar tomonidan soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarning to'liq va o'z vaqtida to'lanishini ta'minlash ustidan nazorat.
Soliqqa tortilmaydigan oborot	Tax-exempt turnover	Необлагаемый оборот	Qonunga muvofiq qo'shilgan qiymat solig'iga tortilmaydigan oborot.
Soliq deklaratsiyasi	Tax Declaration	Налоговая декларация	Soliq to'lovchining soliq organiga ma'lum bir davr oralig'ida olgan daromadlari hamda unga qo'llaniladigan chegirma va imtiyozlarni o'zida aks ettirgan maxsus shakldagi rasmiy bayonoti. Soliq organi unga va amaldagi soliq stavkalariga asoslanib, to'lanishi belgilangan soliq summolari undirilishini nazorat qiladi
Soliq majburiyati	Taxliabilities	Налоговые обязательства	Soliqlarni hisoblash va to'lash yuzasidan talab etiladigan va bajarilishi shart bo'lgan majburiyatlarni o'zida aks

			ettirgan iqtisodiy munosabatlar majmui. Bu jarayonda davlat o'zining vakolatli organlari orqali soliq to'lovchidan mazkur majburiyatlar bajarilishini talaba etish huquqiga egadir
Soliq mexanizmi	The tax mechanism	НАЛОГОВЫЙ МЕХАНИЗМ	Davlat, jamiyat va alohida sub'ektlarning ijtimoiy-iqtisodiy ehtiyojlarini qondirish yuzasidan markazlashtirilgan va markazlashtirilmagan pul mablag'lari fondlarini tashkil etish bilan bog'liq ob'ektiv munosabatlarni boshqarish usullari yig'indisi.
Soliq yuki	The tax burden	НАЛОГОВОЕ БРЕМЯ	Soliq to'lovchining muayyan vaqt oralig'ida to'lagan soliqlari yig'indisini ifodalaydi. Bunda soliq to'lovchilarning to'laydigan barcha soliqlar va soliqsiz majburiy to'lovlarining yig'indisini ifodalanadi. Soliq yukining aniq soliq to'lovchilar zimmasiga qancha to'g'ri kelganligini aniqlash ancha murakkab jarayon hisoblanadi.
Soliq organi	Tax authority/ tax bodies	НАЛОГОВЫЙ ОРГАН	Amaldagi soliq qonunchiligiga muvofiq, soliqlar undirilishini amalga oshiruvchi davlat organlari tizilmasi.
Soliq to'lovchi	Taxpayer	НАЛОГОПЛАТЕЛЬЩИК	Qonunchilikka ko'ra, tegishli soliqlarni to'lash

			majburiyati zimmasiga yuklatilgan yuridik yoki jismoniy shaxs.
Xalqaro ikki tomonlama soliqqa tortish	International double taxation	Международное двойное налогообложение	Xalqaro ikki tomonlama soliqqa tortish deganda ikki yoki undan ortiq mamlakatda bir soliq to'lovchining faoliyati aynan bir xil yoki o'xshash soliq turi bilan bir vaqtning o'zida soliqqa tortish ifodalanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

Asosiy adabiyotlar:

1. Vahobov A., Jo'rayev A. Soliqlar va soliqqa tortish. Darslik. –T: “IQTISOD-MOLIYA”, 2019. -408 b.
2. Jo'rayev A.S., Usmanova M.S., Amanov A.M., Qiyosov Sh.U. Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish. Darslik. –T.: “Iqtisod-moliya”, 2019. – 432 b.
3. Almardonov M. Yuridik shaxslarni soliqqa tortish. Darslik.–T.: “Cho'lpon nomidagi NMIU”, 2013. -296 b.
4. Jo'rayev A., Safarov G'., Meyliyev O. Soliq nazariyasi. O'quv qo'llanma. –T.: “Iqtisod-moliya”, 2019. –324 b.
5. Jo'rayev A., Shirinov S. Soliq statistikasi va prognozi. O'quv qo'llanma. – T.: “Iqtisod-moliya”, 2015 –392 b.
6. Jo'rayev A., Usmanova M. Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish. O'quv qo'llanma. – T.: “Sano-standart” nashriyoti, 2015. –232 b.
7. Sanaqulova B. Kichik biznes va tadbirkorlikni soliqqa tortish. O'quv qo'llanma.–T.: "NOSHIR", 2012. -243 b.
8. Shamsutdinov F., Shamsutdinova Sh. Chet mamlakatlar soliq tizimi. Darslik. –T.: “Fan va texnologiya”, 2011. -507 b.
9. Jo'rayev A., Toshmatov Sh., Abduraxmonov O. Soliqlar va soliqqa tortish. O'quv qo'llanma. –T.: “Norma”, 2009. -325 b.
10. Jo'rayev A. Soliq nazariyasi: O'quv qo'llanma. –T.: “IQTISOD-MOLIYA”, 2010
11. Aliev B.X. Teoriya i istoriya nalogooblojeniya. Uchebnoe posobie. –M.: “Vuzovskiy uchebник”, 2011
12. Perov A., Tolkushkin A. Nalogi i nalogooblojenie. Uchebnoe posobie. – M.: “Yurayt”, 2012
13. Skvortsov O. Nalogi i nalogooblojenie: praktikum. Uchebnoe posobie. – M.: “Akademiya”, 2010

Qo‘shimcha adabiyotlar:

14. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi – T.: O‘zbekiston, 2018 yil.
15. O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. –T.: “Adolat”, 2019 yil.
16. “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi PF-4947-sonli Farmoni.
17. Mirziyoyev Sh.M. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. – Toshkent: “O‘zbekiston” NMIU, 2019. – 61 b.
18. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. 24.01.2020 yil.
19. Mirziyoyev Sh.M. “Innovatsion g‘oyalarni ilm-fan va sanoatga keng tatbiq etish- islohotlar samaradorligining bosh mezonini”Xalq so‘zi, №107 (7337). 2019 yil 29 may.
20. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. - Toshkent: “O‘zbekiston” NMIU, 2017. - 488 b.
21. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat’iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak. - Toshkent: “O‘zbekiston” NMIU, 2017. - 104 b.
22. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. - Toshkent: “O‘zbekiston” NMIU, 2017. - 56 b.
23. O‘zbekiston Respublikasining 2018 yil 24 dekabrda “Soliq va byudjet siyosatining 2019 yilga mo‘ljallangan asosiy yo‘nalishlari qabul qilinganligi munosabati bilan O‘zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida”gi O‘RQ-508-son Qonuni.
24. O‘zbekiston Respublikasining «Davlat soliq xizmati to‘g‘risida»gi Qonuni. 1997 yil 29 avgust.
25. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 13 fevraldagi “Soliq qonunchiligini tubdan takomillashtirish bo‘yicha tashkiliy chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PF-5214-son Farmoyishi.
26. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 26 dekabrda “O‘zbekiston Respublikasining 2019 yilgi asosiy makroiqtisodiy ko‘rsatkichlari prognozi va Davlat byudjeti parametrlari hamda 2020-2021 yillarga byudjet

mo'ljallari to'g'risida"gi PQ-4086-son Qarori.

27. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 18 iyuldagi "Soliq ma'muriyatchiligini tubdan takomillashtirish, soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarning yig'iluvchanligini oshirish chora - tadbirlari to'g'risida" gi PF-5116-son Farmoni.

28. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 29 iyundagi "O'zbekiston Respublikasining soliq siyosatini takomillashtirish kontseptsiyasi to'g'risida"gi PF-5468-sonli Farmoni.

29. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 26 iyundagi "Davlat soliq xizmati organlari faoliyatini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3802-sonli Qarori.

30. Jo'rayev A. Davlat budjeti daromadlarini shakllantirishning samarali yo'llari. Monografiya. –T.: "Fan" nashriyoti, 2004

31. Isroilov B., Isroilov J. Yuridik shaxslar foydasini soliqqa tortish, uning hisobi va tahlil qilish yo'llari. O'q. qo'll.–T.: "Fan va texnologiyalar, 2010. -274 b.

32. Goncharenko L.I. Nalogooblojenie organizatsiy.Uchebnik. Moskva, KNORUS. 2018. 385-str

33. Romanov A.N., Kolchin S.P. Nalogi i nalogooblojenie. Uchebnoe posobie. Moskva, Infra-M. 2018. 385-str

34. Chernik D.G., Shmelev Yu.D.. Teoriya i istoriya nalogooblojeniya. Uchebnoe posobie. Moskva, Yurayt. 2016. 363-str

Internet saytlari:

35. <http://G'G'www.gov.uz> - O'zbekiston Respublikasi hukumat portali

36. <http://G'G'www.lex.uz> - O'zbekiston Respublikasi qonunlari bazasi sayti

37. <http://G'G'www.mf.uz> - O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi sayti

38. <http://G'G'www.soliq.uz> - O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi sayti

39. <http://G'G'www.fmc.uz> - "Finmanconsult" kompaniyasi

40. <https://G'G'www.sciencedirect.com> - ScienceDirect Elseviyer - xalqaro axborot bazasi

41. <http://G'G'www.ziyonet.uz> - Jamoat axborot ta'lim tarmog'i sayti

42. <http://G'G'www.norma.uz> - "Norma hamkor" MChJ

43. <http://G'G'www.nalog.ru> - Rossiya Federatsiyasining Federal soliq xizmati sayti

MUNDARIJA

№	Mavzular	Bet
1	Soliqlarning iqtisodiy mohiyati va ahamiyati	5
2	Qo'shilgan qiymat solig'i va uning mohiyati	26
3	Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i	63
4	Aktsiz solig'i va uning mohiyati	95
5	Foyda solig'i va uning mohiyati	103
6	Mol-mulk solig'i	146
7	Yer solig'i	160
8	Aylanmadan olinadigan soliq va uning mohiyati	182
9	Resurs soliqlari va ularning mohiyati	194
10	Mavzuga doir masalalar	214
11	Test savollari	227
12	Glossariy	284
13	Foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxati	301

Содержание

№	темы	страницы
1	Экономическая сущность налогов и их значение	5
2	Налог на добавленную стоимость и его содержание	26
3	Налог на доходы физических лиц	63
4	Акцизный налог и его содержание	95
5	Налог на прибыль юридических лиц и его содержание	103
6	Налог на имущества	146
7	Земельный налог	160
8	Налог с оборота и его содержание	182
9	Налог на ресурсы и его содержание	194
10	Практические задачи	214
11	Тесты	227
12	Глоссарий	284
13	Список литературы	301